

Moudrost na ulici
v příslovích a pořekadlech
národa Českého.

Uspořádal a vydal

JAN NEP. STÁREK,

doktor a professor bohosloví, apošt. prelát, protonotář, bisk. konsist. rada,
rytíř řádu císaře Františka Josefa atd.

V PRAZE.

Tiskem kněhhtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze — Nakladem vlastním.
1881.

Cena 70 kr.

V kněhkupectví Cyrillo-Methodějském

(J. Zeman a spol.)

vyšly následující obsahem svým naskrz spolehlivé spisy:

- Bolanden Konrad**, *Nepřátelé říše*. Historický román, na jazyk český převedl F. Vinklár. 2 svazky. I. svazek 70 kr., II. svazek 90 kr.
- Borový Klement Dr.**, *Čtyři doby v historii české*. Cena 28 kr.
- Brynych Eduard**, *Domkář mudrlant*. Obraz ze života venkovského. Cena 24 kr.
- *Katolíci! Nedejme se!* Obrázek z nynějšího venkovského života. Cena 12 kr.
- *Pokročilý rolník*. Obraz ze života venkovského. Cena 12 kr.
- *Pomni, abys den sváteční světil!* čili *Zda-li zbohatnem práci v den sváteční?* Cena 12 kr.
- Desolda Jan Nep. Fr.**, *Upřímné slovo našim katolickým a vlasteneckým dělníkům*. Cena 10 kr.
- Dudík Ant.**, *Zazděný G.* čili *Církev v klášterech*. Cena 60 kr.
- Ehrenberger Josef**, *Bystručtí a Polučtí* čili *Sňatek divem*. Obrázek z národního života za času roboty. Cena 20 kr.
- *Bratr Renat*. Povídka z druhé pětiny nynějšího století. Cena 35 kr.
- *Dar Arnošta z Pardubic*. Dějepisná povídka z počátku 30leté války. Cena 35 kr.
- *Invalida*. Povídka z počátku nynějšího století. Cena 38 kr.
- *Kaplička pod lipami*. Povídka z pruských válek za Marie Terezie. Cena 35 kr.
- *Kdo by to byl řekl! a Toho by se byl teprv nikdo nenadál!* Dva obrázky v jednom rámci. Cena 15 kr.
- *Lidé dle starého a nového rázu* čili *Jak bývá na výminku*. Cena 28 kr.
- *Listy z Ameriky a o Rusi*. Cena 12 kr.
- *Manželství bez svátosti* aneb *Smlouva jako smlouva*. Cena 10 kr.
- *Menší pečet kapitoly Vyšehradské*. Obrázek dějepisný z 12. století. Cena 12 kr.
- *Obrázek z pouti Svatojanské*. Cena 15 kr.
- *Odpustky na soudě* čili *Mladý rozum o staré věci*. Cena 12 kr.
- *Sedlák a statkář*. Obrázek ze života. Cena 28 kr.
- *Široké řemeny z cizé kůže*. Cena 10 kr.
- *Víno a ocet v jednom sudě*. Dodatek k slavnosti Koperníkové. Cena 10 kr.
- *Vlasta a Markéta*. Povídka z poslední čtvrti 13. století. Cena 12 kr.
- *Za páté, nezabýš!* čili *Marnot podepírat, co se držet nedá*. Cena 12 kr.
- *Zkáza z tebe Israeli!* aneb *Na kněze se všechno svez*. Cena 10 kr.
- Hložek K.** *O katolicko-politických besedách co mocným prostředku k zachování a ochránění společnosti lidské*. Cena 8 kr.
- Honejšek V.**, *Novověká osvěta při rozličném světle*. Cena 10 kr.

137734

Moudrost na ulici
v příslovích a pořekadlech
národa Českého.

Uspořádal a vydal

JAN NEP. STÁREK,

doktor a profesor bohosloví, apošt. prelát, protonotář, bisk. konsist.
rada, rytíř řádu císa. Františka Josefa atd.

V PRAZE.

Tiskem kněhhtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze. — Nákladem vlastním.

1881.

Č 4205.

„Moudré slovo neleží v truhlici, ale chodí po ulici.“

Přisl. 29, 45.

„Moudrost káže vně, na ulicích vykládá hlas svůj.“

Přisl. 20, 1.

„Mnoho jest kratičkových a důvtipných prűpovědek, kteréž hodny jsou, aby po stěnách zlatem poznamenány bývaly, a lidé je vždycky v svých pamětech skládali.“

Tom. Rešel, kniha Jesu Sirach, v Praze 1561.

Předmluva.

Seč jest učená, důmyslná hlava, dokazují mezi jiným — přísloví, v nichž složen jest poklad moudrosti a opatrnosti, ba veškerá prstonárodní poesie.

Poklad ten nerezaví, stále chová v národě svém ceny, — ba pokrokem toho stoupá i cena jeho. Tou příčinou sbírku českých přísloví v novém uspořádání na světlo vydati pro lid náš zbytečno nebude, byť pak hned taká literární práce aspoň na ten čas nepotkala se s obzvláštní přízní a od hojného počtu našincův vítána nebyla.

Věk náš takměř zúplna zabrán do proudu politických věcí, na nejvýš po čtení jediné zábavném se ohlíží; avšak až tyto poměry minou, obrátí, trvám, opět mysl ke čtení kněh takových, které tvrdší sice, ale zase zdravější krmě podávají.

Škola — dům — rodina naleznou v spisu tomto vhodnou příruční knížečku, již s prospěchem budou moci užívatí při pěstování mládeže a vzdělání lidu.

Konečně přejeme, by soudný čtenář, prvé než knihy této užívatí počne, bedlivě prohlédl obsah na konci připojený jakož i kapitoly a rozvrhy, aby stoje takřka u dveří domu, klíč nejíný do ruky vzal, leč ten, který by nejlépe k zámku připadal. (Viz o tom v kap. 5.)

V Králové Hradci, dne 18. července 1877.

Dr. Jan Nep. Stárek.

Kapitola první.

O příslovích vůbec.

Co se míní slovem rozum, a co při tomto náhledu zdravých jest, hlavně pak to, čemuž i ten nejvzdělanější rozum lidský učí, ne za vlastní zboží klademe, nýbrž za dar od Otce světél nám udělený máme, a rozum lidský, pokud osvícen jest a pravdocitem se objevuje, nalezá svoje trefné vyjádření ve propovědi mudrce starozákonního:

Moudrost, kteráž hlásá na ulici. (Přisl. 1, 20.)

Tedy, mluvíce o příslovích vůbec, zvlášť pak o vzniku a povstání jich, pokud v skutku přísloví jsou: nejsme, trvám, na omylu, díme-li po biblicku:

Moudrost na ulici jest hlavní zdroj přísloví.

I jsouť mnohá naučení, kteráž pojednou na pravdu uhoditi znají, prostotou svou překvapí a krátkou větou více smyslů zahrnují; jako: „Vše vhod dobro,“ aneb: „Znám v židovství bůh.“ Ale takové výpovědi vlastně přísloví nejsou, nýbrž „stručná rčení“ anebo „pamětní propovědi“ Drucksprüche, Gnomen — slouti mohou.

Pravé přísloví mívá vždy větší líbeznost, proto že mysl naši hned na dvě rozvívá, měříc k tomu, co se litery týká, i co obalem litery zakryto jest. Bývat tak mysl v pozornosti spíše udržena, i snáze a mocněji pravda pochopena, a věci jedné k druhé porovnání nese s sebou podobenství, toliko že jedna z nich — apodosis — vypuštěna.

Přípovídky — adagia, apophtegmata, vtipná rčení — liší se od přísloví, že svým výrazem ne tak silně v oči bijí a jen skromně se nesou.

Může se státi, že přítomná sbírka přísloví národa Českého co do formy a podaného roztřídění mnohemu čtenáři vhod ne-

bude, hledajcímu v ní logického pořádku a těch rubrik, an by sloužily k snadnějšímu věci přehledu. My však s posavadními tiskem vyššími sbírkami ponejvíce souhlasíme, a v čem se lišíme, má zřetel ku praktickému užívání. Dělíme pak veškeren obor přísloví ve dvě hlavní částky. Jsouť k obecné potřebě tak upravena, aby I. ohledem svého rázu a II. vzhledem obsahu čtenářům zavítala.

Nebudeť od místa předchozí čtvero věc připomenouti.

I.

O vzniku a nejbližším původu přísloví.

Co byl statný hrdina o svých vítězstvích směle pověděl: Přišel, viděl, zvítězil — v tom nejsnáze najíti lze původ a příčinu jednotlivých přísloví. Co někdo zrakem a smyslem svým pojal a vyřkl, sloužilo ku porodu přísloví. Člověk obraceje zřetel na úkazy v přírodě, co byl v paměti podržel a jemně pocítil, to slovem vyjádřil, aby tím pravda další průchod dostala; soused naslouchaje spolu tu vyřčenou pravdu chopil ji, opětoval a pronášel podobným výrazem slyšitelným t. j. rčením slova, a to slovo vešlo ve přísloví, ješto není než slovo v ústech lidu podržené a v stejném smyslu v různých případech vzaté. Rána elektrická veškerou spojenců tlupu probíhá, a podobně příslovná pravda bleskem svým hruď proniká těch, jimžto při opětných aneb obdobných udajech se ozývá. A jako bývá na hladině vodní, kde pohnutá jednou tečka v širší a širší se rozprostírá kruh až k samému obvodu vody: taktě propověd v oboru národa pronešená po vlnách národného smýšlení, po všech vrstvách obecnstva se rozprostírá, polétajíc z úst k ústům, až posléze v přísloví trvajícím utkvěla.

Stáří přísloví jde rovnou měrou se stářím lidského rozumování, a všechna přísloví vůbec povstala způsobem obecných představ duše.

Soudný pozorovatel shodne se s námi kladoucími za vznik a původ přísloví: a) různé případy, b) rozum lidský a c) prarozum. Co v člověku mluví, jest rozum, co ve vesmíru — Bůh. *)

*) Viz o tom spis pod názvem: Die Weisheit auf der Gasse, von J. M. Sailer. Augsburg, 1810. S. 32.

II.

O hlubokých propovědech.

Moudrost v oděvu přísloví podávala se světu dříve, než nalezla spisovného jazyka a tímto zachráněno nám a dochováno budoucnosti to, čeho žádný kov a mramor uchrániti nemůže. Co jich ze starého do nového věku přeneseno a pozůstaveno, těm na mnoze dostalo se výkladu a úplného světla skrze náboženství Kristovo. Hloubka propovědi má jeden a týž zdroj s pravdivostí, jižto přísloví samo v sobě obsahuje, a kdo sám do sebe hlouběji nahlédl, tomu tytéž původ hluboké a pravdylibé myšlenky zahadou býti nemůže. Dojista, duše lidská, kteréž dáno, pravdu v jejím vlastním světle nazíráti, jakmile z názoru v život se vrací, zrozuje, ano již zrodila rčení z říše neviditelné přenesené v říši viditelnou; neboť chce názor svůj ustáliti a v idéi udržeti, a tedy jej v okřídleném rčení vyjádří neb propoví, kteréž ideou čili vidou jejího názoru jest.

Takový tedy výklad podávají mudrci o rodišti hlubokých průpovědí. To však jen tomu pochopitelně, kdo člověka vniterného v zevnější jeho stránce poznal; neboť v tom oboru vnitra je názor pravdy doma: „Přísloví jde z rozumu, a rozum za příslovím.“

Tu, kdež slovu svrchovaného rozumu naslýchati lze, kde lidský rozum co mohutnost pojímavá doma jest, máme i světlo, v němž pravda sama znáti se dává, tuť názor a pevné držení pravdy, tuť přísloví plné důmyslu a pravdy. Avšak jen při klidném názoru svém ví člověk, že pravda a život jest, co nazírá, a idea pravdy, co vyřknul.

Ostatně hojně nalézáme průpovědi u všech národů, kteří hlouběji do vnitra svého vnikli jsou; jelikož zlato leží jen v útrobách země a ne na povrchu na př. u Siracha: „Plenitudo sapientiae est timere Deum“ — „Plnost moudrosti báti se Boha.“

Dále u Cicerona: „Nemo magnus sine afflatu divino unquam fuit.“ — „Nikdy nebylo velikého muže, leč nadšením božím takový učiněn.“

Též u Seneky: „Bonus vir sine Deo nullus est.“ — „Dobrý muž bez Boha nikdo není.“

U Ovida: „Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.“ „Božstvo bydlí v nás, k pohybu jeho v nádrhu hoříme.“ *Líb. fast. 6.*

O rozličném příslovném mluvení napsal král Šalomoun tři tisíce knih, tak že pod rozdílem každého dřeva čili stromu

nějaké přísloví vyjádřil počna od ysopu až do cedru. A že ta i jiná přísloví biblická ode dávna v češtinu převedená co do formy neušla změnám v národu našem, patrně jak ze starší, tak z novější literatury.

Na př. *Sicut tinea vestimento et vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi*, přeloženo v bibli r. 1488 takto: Jako mol rouchu a červ dřevu, tak tesknost muže škodí srdci jeho. A doba novější to samé touto větou podává: „Mol hlodá na oděvu, červ na dřevě, truchlost na srdci.“ — A zase latinské: „Qui colit terram suam, satiabitur panibus. Kdož oře role své, nasycen bude chleby.“ Nyní podává se v sbírce přísloví takto: „Kdo k poli přihlíží, má také v díži.“ Cfr. Prov. 25, 20 a 12, 11. Dále, v kn. Sirach kp. 37, 34: Qui abstinentes est, adjiciet ad vitam. Bibli r. 1488 překládá: Kdož jest skrovný, přičiníť sobě života, — a odtud české: „Střídme-li žiješ, sta let dožiješ.“ — Průpověď v bibli latinské, Mat. 5, 19: Nolite thesaurizare thesauros in terra, zní po staročesku: „Nerodťte sobě stkmieti pokladův v zemi.“

Že cizího národu přísloví k národu našemu se dostala, je na bíledni a upozornili na to všickni sběratelé přísloví, jakož jsou: Eberhard Tuppis, J. Michael Sailer, Fr. Čelakovský a j. Na př. přísloví: „Kde milost, tu oči, kde bolest, tu ruka“ nalézáme u Římanů: „Ubi quis dolet, ibidem et manum habet;“ a u Řekův: Ὅπου τις ἀλγεί, καί σε τὴν χεῖρα ἔχει. Tak již staríkové naši biblická přísloví učinili českými, a v ten způsob slýcháme při hovoru společném: Co si naseješ, to žítí budeš.“ — „Co v srdci střizlivého, to na jazyku opilého.“ — „Jazyk bez kosti, ale kosti láme.“ Cfr. Přisl. 31, 4 a 25, 13.

III.

Rozdíl mezi pravdou vůbec a pravdou ve příslovích národních zvlášť.

Přísloví v širším slova smyslu jsou jako nějaké orudí čili nádoby, v nichž leží pravda, kteráž dvojí jest, jedna naprostá nepodmínečná, jiná podmíněčná. Prvního druhu přísloví předpokládá ano i objevuje výroky zákona přirozeného, morálního a božského, jako na př.: „Dobrého řídí Bůh, zlého žádost jeho.“ „Okolo života moudrost.“ (Bez moudrosti život je čirá tma; jen její cestou vybědme ze tmy lichých mamů k světl.) „Nepodávej zlosti dyku do ruky.“

Prísloví podmínečná, jinak potažná, naznačují jednotlivé pravdy vzaté z pozorování aneb z přezvědu a udajů obecných. Jestli pravda přísloví těch někdy na rozpaku jest, aneb jsou-li pouhé předsudky lidské: přísnější kritika snadno rozhodne co pšenice a co koukol jest. Takováto podmínečná, náhodná pravda ohlášena na př. v příslovích: „Každý na svém kýji jezdí.“ „Lepší stará mísa plná, než holá nová.“ „Co má kdo od přirození, těžko se to při něm mění.“

Lid náš platnost svého slova mnohdy nějakým příslovím ztvrzuje. Souhlasivá též dávnověkost s nynějškem, že mnohá přísloví zahrnují smysl nematný, což osvědčuje se druhdy tím vážněji, pomyslíme-li, že člověk mnohdy zmítán jsa hříšnou žádostivostí, jsa již na tom, vrhnouti se v náruč hříchu, oživením prostého přísloví na pravou cestu bývá uveden. Prísloví otřese jím, a hned lepší zásada zvítězí. I stalo se, že nejeden mladík před pádem do bahna mrzkosti byl uchráněn průpovědkou: „Kdo prv činí, než rozváží, do mnoha béd se přiváží.“ Podobné sudí v obci, ježž lidská přímruva a vliv soupeřů k nepravému orteli sváděly, v konání spravedlnosti utvrzen jest příslovím: „Čiň dobře a pravě, neboj se císaře ani krále.“

IV.

O příslovných rčeních čili pořekadlech.

Jako přísloví stručnými a jadrnými slovy pravdu názorně podávají, podobně tak i pořekadla činí. Jedna i druhá jsou kvítka tohotéž stromu, dítky jednoho rodu. Pořekadla mají mnohem více malebnosti a barvitosti, více vtipu a více kousavosti a rozmaru, nežli přísloví sama. Že jsou rozkysalejší a rozmazlenější, a že o nižší a matnější náhledy se otírají, totéž věc jejich; nebo chtějí býti jen všední poesie.

Od přísloví a pořekadel liší se průpovědky (adagia) a památné průpovědi mužů věhlasných, z jejichžto zahrádek pocházejí aneb tam zdomácněly, aniž lze popírat, že co zprvu památnou průpovědkou bylo, ponenáhla v obecné přísloví vešlo.

Mezi obecnými příslovími uhodí-li znatel neb čtenář na která zánovní z novější doby, nechat se s nimi seznámí, a chtěl-li by anebo musel to neb ono cizonárodní přísloví zčestiti, nevykládej je doslovně, ale hleď, abys v oboru českých přísloví takové nalezl, jehožby na místo cizího klásti náleželo. Na př.:

„Quod differtur, non aufertur.“ Co se vleče, neuteče. — Der Verstand lässt sich nicht kaufen. Komu není s hůry dáno v apatice nekoupí. — Jedermann singt, wie ihm der Schnabel gewachsen. Každý pták tak zpívá, jakž mu zobák vyrostl. — Was ich nicht weiss, macht mich nicht heiss. Čeho oko nevidí, toho srdce neželí.

Kapitola druhá.

O českých příslovích co do rázu jejich.

Prísloví mají také zvláštní ráz (Gepräge) kterýmž tvárnosti a významu nabývají; mají také svůj vlastní obsah (Inhalt), jímžto pozor na se obracejí. Vzhledem na ten ráz a obsah snadno co do smyslu a ducha s nimi seznámíme se.

Co do rázu přísloví českých nemá se to jinak než jako s lidským obličejem aneb podobou člověka. Na př. fysiognomie Vlacha jest jiná nežli Němce, a jiná Řeka nežli Slovana, ale v každém pádu jsou to obličej a tváře lidské. Tedy podoba přísloví českého má mnoho známek s cizozárodním společných, na př. že nadchází potřebám názoru ducha; jiné pak známky spočívají v duchu řeči naší, a ještě jiné označují míru národní osvěty, vytasují se s majetkem ducha toho, jenž slovo své přioděl rouchem přísloví, a toto nám podává fysiognomii českých př. Jakož pak tvář muže českého je tvář muže a jen českého muže: podobně v rázu českého přísloví splývají známky obecné se známkami osobními čili nám výhradně vlastními.

Mimo to mají mnohá přísloví oznam starodávného rázu, a chtěl-li bys jim novověký oblek dátí, ozvala by se proti tomu slova: „Nech nás při staročeském kroji.“

Ráz přísloví českých zvláště.

1. Jadrná přísloví oblécejí pravdu v ten způsob, že tím oblekem prokmitá takřka tělo přísloví a pravda ta je jako duše jeho. Položme propovědi bez obalu, na př. „Kdo se po sobě nepozná, pozná se po svém tovaryšení.“

„Jeden zlý tovaryš celou obec zkaziti může.“

„Přednější časem, bližší právem.“ — Pravdy tyto chápá rozum lidský, jsou ale nenázorné, lečby oděv na se vzaly a živěji se vystavily na př.:

„Jedno shnilé jablko nakazí sto jiných.“

„Kdo dřív do mlýna přijde, dřív semele.“

„Podobného peří ptáci k sobě se hrnou.“

Ostatně, jako památné mince, staré malby a chorální zpěvy dochovaly charakter starověku, podobně tak buďtež přísloví při starožitném kroji a rázu svém zůstavena. Na př. „Pozdě s džbánkem pro vodu, ano se hředlo utrhlo.“ „Tak naše niva rodí“ (je to náš způsob). „Co vlk oslehne nebrzo pustí.“ „Mažeš mi rty medem a kydáš mi dehet v ústa.“ Zdali proti slunci svíce kdy může jasnie svietiti? — (Smil Flaška. Nová rada). „I kohout na svém smetišti udaten.“ „Dobr kocúr švihanej.“ „Rád by bez poroku, ťandaje se snědl zase.“

Pořekadla líčí pravdu ve formě ještě různější a křiklavější. Na př.: „Rostou jim rohy, vyvyšuje křídla; nosí mozek nad kloboukem.“ — Tak se hovoří ve schůzi o pyšném člověku. Anebo: „Nos česnek kam chceš, česnek i bude“ — tak vyřknuta nemožnost opravit někomu povahu, kterou od přirození má.

2. Přísloví brává na sebe výraz výpovědi obecné, anižby se zrovna co podobného říci chtělo. Na př. „Nic není nad lásku.“ „Nouze nezná zákona.“ „Cvik je mistr.“ Avšak tento obecný výraz přiléhá k té které zvláštnosti. Toť jedna z hlavních forem, jimiž se pravda v přísloví ohlašuje. Neb všeobecnost pojmu nestává se něčím zvláštním ve příslovích; ale pro svoji zvláštnost stává se přísloví obecně upotřebným i v paměti utkvělejším. Měla-li by se tato známka všeobecnosti při některém přísloví pohřešiti, tužby ono pro jednotlivé případy svého upotřebení pozbylo, to jest přestalo by vůbec býti příslovím. Užívání těchto slov a mluvení jich od více jazyků, tvoří nám přísloví. Tedy dvojí věc vyžaduje se ke příslovím téhož druhu; nejprve třeba, aby hromada lidu přejala v ústa jistou frasi a ji-zhusta vyřknula, za druhé pak musí od mnoha úst lidských též slovo zobecněti a dávno známá pravda při opětých příhodách zase týmž slovem vyslovena býti. Na př. v onom přísloví: „Troška k trošce činí trochu“ — ač v tom pravda: „Šetrnost jistý vždy děle“ — zahrnuta jest, přece co povšechná ve zvláštní se znázorňuje. Podobně k tomu zní: „Kdo šetří, má za tři.“

3. Přísloví berou na sebe podobu zvláštnosti, aby nastínily obecnost, a ohledem toho obražejí se k částkám nástroje duše, t. k údům těla lidského. Na př. chválíme-li snášeli-
vost, říkáme: „Zub často do jazyka kousne, a předce zůstávají
dobří sousedé.“ Též schvalujeme-li spravedlnost, říkáme: „Spravedlivá noha celý svět projde“.

Částky těla, jenž četným příslovím existenci propůjčily; jsou zvláště:

Hlava.

„Dvě tvrdé hlavy nebrzy spolu trefí.“ „Co tam, to tam, o to hlavy nelam.“ „Rozum v hlavě bydlí, a žádost v srdci.“ „Kdo mnoho pije, sám svou hlavu bije.“ „Málo v světě spraví, kdo se na svou hlavu staví.“ „Co není v hlavě, bývá v nohách.“ „Kdo pravdu hude, otlukou mu housle o hlavu.“ „Kdo pravdu hude, jiným v zášti bude.“ „Běží, jak by mu v hlavě hořelo.“ „Kolik hlav, tolik smyslů.“ „Kde není hlavy, není řádu.“ „Poznáš po řavě (řeči), co jest v hlavě.“ „Hlava brní, kapsa svrbí.“ „Již ho hlava ani zuby nebolí.“ „Budeš-li tázán, ať má hlavu odpověď tvá.“ (Sir. 32.) „Kde ocas řídí, tam hlava bloudí.“ „Kde hlava bloudí, tam se nohy mýlí.“ „Když nemáhá hlava, ve všech oudech statka není.“ (Dalemil.) „Když hlava neduží, ve všech údech nebývá statku.“ (Štítný.) „Slabý rozum na své hlavě jezdí.“ „Kdo nemá v hlavě, musí mítí v patách.“ „Kdo chce hada umořiti, po hlavě ho musí bítí.“ „Má brykule v hlavě.“

Jazyk.

„Dobře jazyk za zuby míti.“ „Padl lidem na jazyky.“ „Vozi se jazykem po nebi i po zemi.“

Zuby.

„Bere ho na zub.“ „Má ho na zoubek.“ „Tvrďák je to kost na jeho zuby.“ „Těmi zuby se kůže nedotáhneš.“ „Ze zubův se chleba najez.“ „Žuby na slunci sušiti.“

Oči.

„Oko do srdce okno.“ „Což oko vidí, na tom se srdce neklame.“ „Kdo z očí, ten z mysle.“ „Na oko do smíchu,

a srdce pohřichu!“ „Ženské oko, ohnivé zrcadlo.“ „Pochlebnost dělá bělmo na oko.“ „Oko vidí daleko, a mysl ještě dále.“ „To se hodí co pěst na oko.“ „Vidí v cizím oku drast, a ve svém břevna nevidí.“ „Dobře s předu i s zadu oči mftí.“ „Více oči více vidí.“ „Lépe vlastníma než cizíma očima hleděti.“ „Oči by rády, huba nemůže.“ „Nechval v oči, nehaň za zády.“ „Kdo krhavé oči má, není zdravook, ačkoli slep není.“

Uši.

„Kdo má uši k slyšení, slyš.“ „Vtipí se když dostane pěstí za uši.“ „Pole má oči, les uši.“ „Nedržel se očima, ale ušima.“ „Spí na obě uši.“ „Uvázl až po uši.“ „Bycha za ušima hledá.“ „Nedal sobě rozpaku v uši sypati.“

Ústa.

„Ústa k líci, a meč k boku.“ „Čím srdce nadchnuté, tím ústa jsou naplněna.“ „Ústa malá dírka, a mnoho do nich vychází.“ „V ústech med, v srdci jed.“ „Srdce blázna v ústech jeho.“ „Mluví, co mu slína k ústům přinese.“ „Tobě z úst, a nám mimo uši šust.“

Srdce.

„Kde poklad, tu srdce.“ „Má srdce na jazyku.“ „Když oheň na krbu zhasl, tu i v srdci vymizí.“ „Jak daleko z očí sejdu, tak mdlou lásku v srdci najdu.“

Ruce.

„Ruka ruku myje.“ „Ruka bez roboty upadne do psoty.“ „Nehned každému ruky podej — podávej.“ „Ruka ruku utírá, noha nohu podpírá.“ „Jednou rukou slibovati, druhou dávatí.“ „Nedá-li mu Bůh přes ruce, nic dobrého dělat nebude.“ „Časem rozum do rukou přijde.“ „Utrhla se mu ruka.“

Nohy.

„Nehodí se každá obuv na každou nohu.“ „Nohy mu chodí po koledě.“ „Vzal nohy na ramena.“ „Černá kráva vstoupila mu na nohu.“ „Trn v noze, a myš v stoze.“ „Tlačí povětrí nohama.“ „Mýlí se nohy, kde bloudí hlava.“ „Kam ruka, tam noha.“

Paty.

„Kdo nemá v hlavě, musí mít v patách.“ „Nejednou mysl na koně, a paty u popele.“ (Smil.) „Hejskův hovor nemá hlavy ani paty.“ „Kniha kusá nemá ani hlavy ani paty.“ „Za hřichem pokuta v patách chodí.“ Zdravý jest, div mu paty nemluví.“

Prsty.

„Nestrkej prstu, kde se dvěře svírají.“ „Má víc v jednom prstu, než jiný v celém těle.“ „Obvinul by ho okolo prstu.“ „Podáš-li mu prst, vezme tě za celou ruku.“ „Ten mu mnoho skrze prsty prohlíží.“ „Těžko jest dítěti s obry za prsty se tahati.“ „Koupil za pět prstů, a za šestou dlaň.“ „Strč prst skrz krk.“

4. Přísloví přihlížejí k hospodářství, k správě domácí a polní. Stájte zde:

Dům.

„Nebud' lvem v domě svém.“ „Dům jeho spížírna chudých.“ „Z kterého domu se pilnost vystěhuje, do toho se stěhuje žebrácká mošna.“ „Ukazuj mi na okno, a já dveře vidím.“ „Nejde každému přístupu do vinného sklepa.“ „Na smetišti se najde, co se někdy v domě děje.“

Kůň.

„Hotov pěšky i na koni.“ „Kdo má koně, snadno k němu sedlo najde.“ „Kdo bývá na koni, bývá i pod koněm.“ „Kůň když se zatne, nepotáhne.“ „Dostal se s koně na osla.“ „Veselý forman konův polehčení.“ „Těmi koňmi voř, které máš.“ „Panské oko koně obročí.“ „Co někdy z úst vrabcem vyletí, zase toho nevytáhneš čtyřmi koni.“ „Nerovná spřež nerada spolu táhne.“

Vůl a jiný dobytek.

„Běda tomu domu, kde rozkazuje tele volu.“ „Když člověk do Vídne vola pošle, osel nazpět přijde.“ „Vůl kováře nepotřebuje.“ „Dal se prositi jako vůl na most.“ „Nejsou na jednom vola dvě kůže.“ „Hrne se do toho, jako vůl do kupy sena.“ „Vůl zůstane volem, bys ho do Vídne hnál.“ „Ani vůl dvěma smrtmi neumírá.“ „Volovi se vždy o trávě snívá.“ „Vůl

berana porodil.“ „Napila se naše kráva z vaší louže.“ „Krávou zajíce neuhoníš.“ „Po tmě každá kráva černá.“ „Také černá kráva bílé mléko dává.“ „Čí kráva, drž se jí rohů i ocasu.“ „Dobrá ovce mnoho vlny dává.“

Vůz.

„Převrátil káru, spravil si vůz.“ „Nemazaný vůz těžko táhne.“ „Prázdný vůz nejvíc hrčí.“ „Dost chytrý vozka vůz zvrátí.“ „Nevěř mu, kdyby pravdu ve voze pod pavezou vezl.“ „Ještě ho potřebí, co pátého kola u vozu.“

5. Jindy přísloví zabíhají do oboru zvířectva a rostlinstva, označující se jakous obzvláštností, aby tím obecnost se ukázala. K těm náleží na př.:

Vlk.

„My o vlku, a vlk za humny.“ „Vlk ovci nenechá.“ „Vlk leže netyje.“ „Vlk i čtené béře.“ „Dotud vlk nosí, až samého odnesou, aneb, dotud vlk vláčí, až samého povlekou.“ „Z vlka nebrzo bude oráč.“ „Vlk změni srst, ale ne povahu.“ „Budeš ty dotud štěkat, až na se vlka z lesa doštěkáš.“ „Zamknul sobě vlka do ovčince.“ „Vlk vlka varuje.“ „Vlka pod ovčím rouchem tají.“ „Vlka po chodu poznáš.“ „Co vlk schvátí, nerad vrátí.“

Medvěd.

„Medvědu do ucha nedmi.“ „Umíš s tím, co medvěd s cepami.“ „Prvé kůži prodává, než medvěda dostal.“ „Na medvědí kůži pije, které ještě nemá.“ „Hlad naučil medvěda na housle hrátí.“ „Není zisk, na medvědí kůži píti.“

Liška.

„Každá liška svůj ocas chválí.“ „Ví liška komu řemen ohryzla.“ „Od lišky husu, od kozy zeli koupiti.“ „Kde kůže lvova platná býti nechce, tu liščí břevno pokládej.“ „Liška srst změni, ale obyčejův nezmění.“ „Mluví jako liška před smrtí.“ „Na lišku se musí liškou štváti.“ „Ostává, kde lišky dobrou noc dávají.“ „Liška svých vášní nezůstane.“ „Když liška zdřímá, hled se kohoute.“ „Liška oloupí tura jarehlavého.“ (Rukopis Králoď.

Ha d.

„Smaž hada jak chceš, nebude z něho ouhoř.“ „Shřejet se jako had na ledě.“ „V čisté trávě seda, varuj se hada.“ „Tenkrát Němec Čechu přeje, když se had na ledu hřeje.“

Ry ba.

„Má se jako ryba ve vodě.“ „Za rybu štíra dá.“ „Na zlatou udici ryby lapám.“ „Ryby na lep, ptáky na udici chytá.“ „Ve veliké vodě veliké ryby bývají.“

Pt áci.

„Po péří poznán bývá pták.“ „Každý pták tak zpívá, jak mu zobák narostl.“ „Každý pták své hnízdo chválí.“ „Mrcha pták, jenž do svého hnízda dělá.“ „Pták k letu, kůň k běhu, a člověk k dílu.“ „Ptáky kdo chce chytati, nesmí na ně štěkati.“ „Uletěl pták z klece, nečekej, by se vrátil.“ „Ranní ptáče neuletí-li, ale uskáče.“ „Běda slepici, na které se jestřáb učí.“ „Jest tajný, jako slepice na vejcích.“ „Nešťastný ten dům bývá, kde kohout mlčí, a slepice zpívá.“ „Chodí, jak by mu slepice chléb byly požraly.“ „Kdáče-li slepice doma, těžko slyšeti ten kdák.“ „Dobrá slepice i v žihavce vejce snese.“ „Staví se co zmoklá slepice.“ „Ani slepice darmo nehrabe.“ „I slepé kůže zrnko najde.“ „Již vejce moudřejší, než kůže.“ „Slepice pečená s vážností na stůl panský se přináší, ale sokol když zhyne, do hnoje bývá vyvržen.“

„Že pávy po svých; z tohož nic nebude.“ „Zpívá co slavíček po svatém Havle.“ „Ráno jsou holubičí perutě rychlejší.“ „Čečetky táhnou se stehlíky.“ „Ukazuje mu straku na vrbě.“ „Lepší vrabec v rukou, nežli orel v povětrí.“ „Vrána vráně oči nevykline.“ „Sova nevysedí sokola.“ „Datlovi svůj nos nevadí.“ „Datel dřevo kluje a nos sobě psuje.“ „Koba koby neučerní.“ „Krkavci létají, holoubci v lečkách vážnou.“ „Straka svých skoků nechati nemůže.“ „Kavka leť kam leť, všude jest kavkou.“

Rostliny.

„Květ jedle, neboť padl cedr.“ „Skrze les na křivá dřeva nechod. Kdo se chřestu bojí, nechod do lesa.“ „Do lesa dříví nikdá nevoz, a do moře vody nenos.“ „Sekera neuškodí lesu bez lesů.“ „Pochlebenství jest duchovní bolehlav (Schierling).“

„Z mládí se trn ostří.“ „Kdo česnek jedl, tomu dech páchne.“ „Ptali se ho o slivách, a on odpověděl o houbách.“ „Zanech těch spiček, ještě nejsou švestky zralé.“ „I ta chudobička, Boží kvítí.“ „Zlé byly nejplenější.“ „Plevel ze zahrádky nechce.“ „Všudy koukol mezi pšenicí.“ „Co přilíš v slámu roste, neplíné bývá.“ „Není ta kytice ze tvojí květnice.“

6. Přísloví označují se i v jiných věcech, vzá-
tých z oboru potřeb a nábytků domácích, co právě
a nejbliže jim dopadá. Tyto jsou:

Chléb.

„Všudy chléb o dvou kůrkách.“ „Chléb s solí, s dobrou vůlí.“ „Dobrý chléb, kde koláče není.“ „Kdo spí, ani chleba nejí.“ „Toho slyš, či chleba jíš.“ „Škoda psu bílého chleba.“ „Ten chléb se k tomu sýru může hodit.“ „Cizí chléb vždy lépe chutná.“ „Kdo dal zuby, dá i chléb.“ „Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem.“ „Chléb z hrdla vydfrá.“

Olej.

„Těžko z kamene olej vytlačiti.“ „Nelej oleje do ohně.“

Kuchyň.

„Kde jest masná kuchyň, tu much se sletí velmi mnoho.“ „Kde teplá kuchyně, teplí přátelé.“ „Mnoho kuchařů přesolí kaši.“ „Ne vše kuchaří, co s dlouhým nožem chodí.“ „Při peci dobré věci.“ „S peciválem za pec.“

Kovárna.

„Proto má kovář kleště, aby se nezehl; nebo: proto má kovář kleště, aby se nespálil.“ „Nemůže-li kovati, aspoň pomáhá dýmati.“ „Kovej železo, dokud horké jest.“ „Musíš to znova na kovadlo dáti.“

7. Mnohá přísloví označují pravdu v bylinách
zahradních. Na př.

Falešné zboží.

„Udělá z lejna muškát.“ „Jest dobrý jako malínský křen.“

Nerozum.

„Rozumí tomu, jako koza petrželi.“

Lenost.

„Stojí, jako boží dřevo.“ „Ani slámk y křížem nepoloží.“

Tíseň.

„Skrze trní a bodláčí bídne se tlačí.“

Stejně za stejné.

„Když pelynek sype, syp jemu zase hořec.

8. Přísloví v báječném oděvu vnikají hloub do útroby
a tak i v paměti utkvívají. Na př.:

Maličký a velmož.

„Těžko jest dítěti s obry za prsty se tahati.“ „Páni se
perou, sedláci nastavte vlasů.“

Samochloubá.

„Kukačka pavím peřím se honosí.“ „Chlubné plíce lezou
z hrnce.“ „Chlubné plíce hrdě o sobě mluví.

Pokrytec.

„Kryje vlka sobolem.“ „Odejmi larvu, a užšíš šalbu.“

Vůle od polovic.

„Kočka ryby ráda, než do vody nic.“ „Rád jádro jídá, než
ořech louskati nic.“

Poklesky lidské.

„I ten čtvernohý kůň klopýtne.“ „I starý tkadlec někdy
přízi zmate.“

Škodná stráž.

„Dal hlídati kozlu petržel a koze zeli.“ „Kozel v zahradě,
mýš v stoze.“

Po šet il o st.

„Os el k dyž se mu do bře ve de, jde na led tan cov a ti.“ „Hlí na chce se há da ti s hrnčí řem.“

V ý s t r a h a p ř e d š k o d o u.

„Mnohý přichází s koně na osla.“ „Svině pytel najde, a moš na lo tra.“ „K vzteklému psu se nepřibližuj.“ „Není bezpečno holu bům s jestřáby by dle ti.“

V ě c i v š e d n í.

„Vrabci na střeše o tom štěbetají.“

V l a s t n í o b r a n a.

„Beran se na své rohy spouští.“

V á š e ň u t i c h l a.

„Psa spícího nebuď.“ „Psem spícím netrhej.“

N e s n á š e l i v o s t.

„Dva kohouti na jednom smetišti se neshodnou“ (se netrpí).

N e s p o l e h l i v ý.

„Hledí co sysel z díry.“ „Tešínskými jablky měšec nACPává.“

N a v y k l o s t.

„Juchtou páchne, kdo ji často v rukou mívá.“ „Čím starší beran, tím tvrdší roh.“

U t r h a ě.

„Ani ptáček proletěti nemůže, aby mu pírkA nevyškubali.“

9. Č a s vetkati lze ve mnohé představy a příhody lidské; a ten podobně v názorech a příhodach na pána si zahrává v příslovích, jakož jsou:

„Každá věc má svůj čas.“ „Čas se vyčkati musí.“ „Čas rŮže přináší.“ „Přijde čas, že se zeptá zima, cos dělal v letě.“

2*

„Všecky věci čas mění.“ „Čas vše na jevo vynáší.“ „Čas je děd, ale s kosou.“ „Čas přináší pravdu na světlo, a pohlcuje lež.“ „Po smrti času nebude.“ „Za času sluší hrušky česati.“ „Kdo má k čemu příhodný čas, nechť na jiný nečeká zas.“ „Dočkej času, co hus klasu.“ „Dobrá věc potřebuje času.“ „Časem rozum do rukou přijde.“ „Vtipu třeba časem, ale rozumu vždycky.“ „S časem se srovnávej.“ „Dvakrát za rok léto nebývá.“ „Kdo v létě nerobí, ten v zimě nedrobí.“ „Žeň bývá jednou za rok.“ „Co bylo v loni, nikdo nedohoní.“ „Co sto věků v bludných hodlalo, zvrtně doba.“ „Roste den, roste i zima.“ „Žádný den nemá bez čárky pominouti.“ „Za času sluší višně trhati.“ „Druhý den vždycky moudřejší.“ „Roste den, roste i noc.“ „Zítřa, zítřa neříkejme, co možná dnes dodělejme.“ „Žádný tak mladý není, aby nemusel zítřa umřít.“ „Dnes by člověk skály lámal, a zítřa by ho větřík povalil.“ „Nechval dne na východu slunce.“ „Ještě není všech dnů večer.“ „Dnes pán, zítřa sluha.“ „Kdo z rána poléhá, na večer pobíhá.“ „Dnes jsme zde, a zítřa kde?“ „Lepší jedno dnes, než dvě zítřa.“ „Dnes husto, zítřa pusto.“ „Měsíce při nastání nechval.“ „Večer ukáže, jaký den byl.“ „Lepší dnes vejce, než zítřa slepice.“ „Dnešek neví, co zejtrfek přinese.“

10. Přísloví oblibují sobě též v nápadné stručnosti, ve všedním mluvení a běžné minci. — Na př. „Pan peníz všudy.“ „Peníz peníze hájí.“ „Peněz co želez.“ „Nic bez peněz.“ „Bez peněz na trh, bez soli domov.“ „Peníze jsou lotr.“ „Cena do kapsy neleze.“ „Dar za dar, slova za slova.“ „Viz, komu věř.“ „V jednotě sfla.“ „Po dešti pohoda.“ „Pro hubu, na hubu.“ „Houby za houby.“ „Co mnoho, nezdravo.“ „Rybníky, chybníky.“ „Nic není honem.“ „Má břeb v hlavě.“ „Svůj svého našel.“ „Př barva ctností.“ „Dluh zlý host.“ „Kroupy na troupy.“ „Jen s barvou ven.“ „Hotov pěšky i na koni.“ „Z kapek moře.“ „Všeho do času.“ „Patami zaplatil.“ „S kým jsi, takovým jsi.“ „Co komu, to tomu.“ „Co mám, to dám.“ „Pes psa brat.“ „Co hodina, to novina.“ „Věta za větu.“ „Co příliš, to příliš.“ „Co sobě tobě.“ „Bral by s měšcem.“

11. Časoslovem: dáti, dělati, míti, jíti atd. a s časem přítomným a třetí osobou bývá příslovná průpověď stručnější a živější. Na př.: „Kdo jak činí, tak odplatu bere.“ „Každý bere na svůj vrub.“ „Bere, kam nedal.“ „Bere-li žena dary, sama se prodala.“ „U nás se bere za kliku, ne za slovo.“ „Vezmi, kde vezmi.“ „Smrt nebéře, kde není.“ „I sám Bůh nebéře, kde nemáš.“ „Stůj co stůj, předce vezmeš konec svůj.“

„Nebeř v ruce šeredu, nezpržňuj pohledu.“ „Blázen dává; blázen kdo nebéře.“

„Dáš-li prst, vezmu hrst.“ „Dej před svými dveřmi mésti.“ „Dej poslu grešli, a dojdí sám.“ „Bída bídě ruku dává.“ „Kdo se nouze bojí, nerad pro Bůh dává.“ „Stará liška těžce se štvátí dá.“ „Kdo se ptá, nerad dá.“

„Cvik dělá mistra.“ „Všechno dělá na dlouhé lokte.“ „Teprv závary dělá, když mu koně vyvedli.“ „Z ručky do ručky dělá nejlepší pořádnost.“ „Kdo nerad dělá, tomu vždycky svátek.“ „Kdo dělá, vydělá.“ „Kdo má krátké nohy, drobné kroky dělej.“ „Dělá páté přes deváté.“ „Dělá se papežem, a nemá Říma.“

„Má více štěstí, než rozumu.“ „Ten jich (peněz) má.“ „Kdo šetří, ten má.“ „Má řeči, co vody.“ „Má zlé sousedy, sám se chválí.“ „Kdo má na zbyt, může pozbyt.“ „Má se jako nahý v trní.“ „Má po tom dlouho laskominy.“ „Spravedlnost mívá voskový nos.“ „Kdo má meč, může v seč.“ „Má nádržky, ale neví pro koho.“ „Má brykule v hlavě.“ „Nemá oddechu žádného.“ „V Praze blaze, kdo má peníze.“ „Kdo haní, rád má; kdo chválí, rád by odbyl.“ „Kdo má škodu, o posměch se nestarej.“ „Má ho rád jako pes kočku.“ „Má potřebí čemeřice.“ „Má křeč na jazyku, nechce s pravdou ven.“ „Má tenké punčochy.“ (vtipný.) „Nemá ani tolik, co by za nehet padlo.“

„Uměna jde žebrot chleba.“ „Jde po svých žádostech.“ „Když jde nouze do domu, jde láska z domu.“ „Co jde od srdce, jde k srdci.“ „Nejde mu to pod típek.“ „Život za jazykem nejde.“ „Mladý kůň v peníze jde.“ „Jde mu uetoliko o fěmen, ale i o celou kůži.“ „Varuj otrobu, přijde bílá mouka.“

12. Přísloví uvádí se prostým r ý m e m, ač prastará a přirozená přísloví nebyla nikdy rýmována; avšak rým a stručnost přísloví napomáhá k tomu, že spíše pravda jejich v paměti se udrží. „Víc lidí, víc vidí.“ „Bůh dal kravičku, dát i travičku.“ „Chceš-li mít starou lásku, drž ji na trojím provázku.“ „Dej si radit, nechceš-li hořem platit.“ „Kdo nechce věřit, ať si to dá změřit.“ „Jak moha, chval Boha.“ „Proti Morene není korene.“ „Není role bez koukole.“ „Služba, tužba.“ „Jaký rod, taký plod.“ „Hodnost starost.“ „Z tváří mysl září.“ „Sněd, křečka za březnáčka.“ „Únor bílý pole sílí.“ „Lenoch nemohl, nedbal si zjednal.“ „Z rybičky ryba, z chybičky chyba.“ „Dneska hop, zítra rob.“ „Ani vrkl, ani crkl.“ Ty mu dali, až ho řali.“ „Mnoho zakázky, málo pokázky.“ „Mnoho vřesku, málo vlny, mnoho lesku, málo ceny.“ „Snář arcilhář.“ „Notný pítel propil pytel.“ „Trnopuk s kamen fuk.“ (měsíc máj s kamen dolů)

„Pálenka je válenka.“ „Pošetilé kvapení, v zápětí má želení.“ „Nosí-li Jeníček džbáněk, nepustí ho ani Janek.“ Obec velký kopec.“ Kde se kdo zrodí, tam se hodí.“ „Puklý zvon, špatný tón.“ „Lidé se radují létu a včely květu.“ „Co kvapno, nehrubě platno.“ „Co se nosí, drát se musí.“ „Co dlí, to mdlí.“ „Jeden k lesu, druhý k běsu.“ Snadno splésti, nesnadno rozplésti.“ Kdo je trošty živ, bude-li bohat, div.“ „Když se dva pohánějí, třetímu nahánějí.“ Nikdo neví, co za ním stojí.“ „Raději chci sto mil jíti, než bezděk u dvora žíti.“ „S pány kdo jídá, se nepřejídá.“ „Za nastojte koupíš, a hořem zaplatíš.“ „Věř, ale hled, co máš, praví svatý Tomáš.“ „Krejčí, ševci a truhláři, největší na světě lháři.“ „Lepší řád, než hať mat.“ „Jest věc těžká pěstí zabiti ježka.“ „Není toho fochu, aby v něm nebylo pravdy trochu.“ „Rána za ránu, hanu za hanu.“ „Slíbiti jako dáti, haněti jako bráti (práti).“ „Není toho úradku, aby neměl svého dárku.“ „Nebude-li s námi Boha, neujdeť nás ani noha.“ „Kdo nejdřív věděl, ten na tom seděl.“ Řídkou sukni mívá, kdo často hody měnívá.“ „Pokud chodíš, dotud se hodíš.“ „Kdo slouží, dvojnásob touží.“ „Kdo má jakou stájičku, ať hledá i kravičku.“ Smrt rozváže, s kým si kdo svět zaváže.“ „Pro statek vložil si na hrdlo zmatek.“ „Starého pro radu, mladého pro vádu.“ „Jaká řepa, taká nať, jaké plásti, taká mlad.“ „Od dobrého souseda hraditi se netřeba.“ „Lépe moučno, než loučno (lepší pole nežli louky).“ Láska k poli krmí voly; tučný vůl krmí stůl.“ „Brázda hluboká, sláma vysoká.“ „By se bříza nestyděla, na kořeně by shořela.“ „Syp koni obroku, půjde s tebou do skoku.“ „Pes ve dvoře, menší hoře.“ „Oko páně má vše na ráně.“ „Cizí oko nehledí široko.“ „Lepší jedno oko své, nežli cizí dvě.“ „Přilíš z kapsy neber, a ubohou neder.“ „Snáze se ulívá, než dolívá.“ „Hloupý všecko koupí.“ „Co prudce běží, předece doběží.“ „Kdo vysoko laží, ten se často urazí.“ „Nelítejte vrány na vysoké brány.“ „Časté pírký dělají dírký.“ „Do chleva Němkyně, Češka do kuchyně.“ „Slovan vůl, Němec kůl.“ „Turek tráva zelená, Francouz růže červená.“ Čech má hlavu svou, a to neustupnou.“ „Co k hůře, vše hůře.“ „Čiň to, čiň jiné, tak ti čas mine.“ „Pobízej lenocha od hrbetu do ucha.“ „Ke komu štěstí jede, dobře se mu vede.“ „Ze záprtku kůrete mítí nemůžete.“ Svině když kaliště mají, na čistotu vodu nedbají.“ „Napřed bezpečně, potom srdečně.“ „Kde se polepšíš, tu si polepšíš.“ „Kde dva blázni spávají, tam třetího hledají.“ „Naše kapsa ubohá, všecko běře, co kdo dá.“ „Bez peněz v světě darmo se člověk plete.“ „Při pití mnohém, rozumě s Bohem!“ „Truchel pěšec, lačen měsíc.“ „Plavec o větru rozpraví, oráč tažné voly chválí; voják rány své namítá, pastýř

ovečky počítá.“ „Pozdě dáno chleba zhusta, když již huba zubův prosta.“ „Jest malý, však zralý.“ „Nehleď na řeč, ale na věc.“ „Hrnčíř kouk, notně houk, si zabrouk, hrnce tlouk, házel střepy na palouk.“ „Co bezděk, to nevděk.“ „Na jedno kopyto je to bito.“ „Uzda se klade oři, ne rytíři.“ Chlubné plíce, lezou z hrnce.“ „Pyšná holčička, hloupá husička.“ „Nevězí v dobré kůži.“ Všeťečka utřel kolečka.“ „Svini není do zlata, drží se radši bláta.“ „Jez doma co máš, praví svatý Tomáš.“ „Tvář je lhářka, zrcadlo přetvářka.“ „Čím schod vyšší, tím pád nižší.“ „Stonek teprv setne, když se oň ubodne.“ „Hrnec onuci tresce, žádný se lepšit nechce.“ „Voda mladým, víno starým.“ „Kdež jest vůdců, nebývá bez svůdců.“ „Po nemoci, po pouti, těžko dobrým slouti.“ „Ne dnes, zítra dál, říká každý pecivál.“ „V létě rybáři, v zimě kramáři.“ „Koho opanoval hněv, hůř se vzteká nežli lev.“ „Častokráte kam jde táta, i syn za ním v patách chvátá.“ „Mnohý hrozí tuze, ač jen málo může.“ „První vyhrání z kapsy vyhání.“ „Musíš něco minouti, něco svinouti.“ „Něco zhrýsti, něco snísti.“ „Co nemůžeš silnou řečí, to dokážeš vlídnou řečí.“ „Má se drle, co chodec na brle.“ „Divný drozd, prvé dozrál než dorost.“ „Jedno zachází, druhé vychází.“ „Co nadřel, to pozřel, žádný mu to nevydřel.“ „Jak nabil, tak vystřelil.“

13. Mnohá přísloví zkracují se formou trpného přičeště minulého:

„Odloženo, schováno.“ „Tu páté přes deváté děláno.“ „Od-bíháno, málo uděláno.“ „Jak nabyto, tak pozbyto.“ „Jak nabito, tak střeleno.“ „Kam kydáno, tam plišťeno.“ „Spískáno, splískáno.“ „Stud prodán, život zmrhán.“ Přehlednuto, prohráno.“ „Co převzato, provedeno.“ „O čem dlouho rokováno, málo toho vykonáno.“ „Co vytíženo, vše utraceno.“ „Víc vybráno, než sebráno.“ Nevídáno, neslýcháno, bys jinač spal, než ustláno.“ „Co odloženo, není odklizeno.“ „Lépe nezačato, než nedokonáno.“ „Den zasvěcen, soud odložen.“ „Rozsouzeno, odsouzeno.“ „Umyšleno, vykonáno.“ „V čem zastížen, z toho souzen.“ „Rovně kováno, brzo zbroušeno.“ „Jak konáno, tak skonáno.“ „Co holeno, není stříženo.“ Lepší uspořeno, než vytěženo.“

14. Jiná přísloví uvádějí se jen pro větší důkaz a rozmar mluvou takřka neotesanou:

Rekneme-li na př. „Hrdý rozum a svévůle vedou si hloupě“ — podáno důraznější větou bude takto:

„Mistr Rozoumek a doktor Svobůdka vypustil své učeníky Všetýčku a Smělíka.“

Dále, místo: Chce mít všudy na vřohu — díme: „Mistr Rozoumek má svou palici, svou ketrbu, na své hlavě jezdí.“

Místo: Hloupý ledacos mluví. — „Sedlák z Hloupětína, zhloupa teše.“

Místo: Z mnoha ženichů žádný nebere nevěsty. „Mnoho jest z Drážďan, žádný z Berouna.“ — Místo: Člověk z chudne mnohým způsobem: Jest mnoho cest do Nuzova a Chudobic.“

Místo: Nenech věc ležeti, kde by ji kdo vzíti mohl: „Nenech věc ležeti na Vzíchově.“ — Místo: Na obživu nejistou nespolehej: „Darmodej umřel, nastal Vydřigroš.“ Aneb „Darmodej umřel, Kupsobě nastal.“

Jsou také přísloví novějším reformátorům podobná, ježto dávnověké stanovy zavrhuji a své novoty z rukávu vytřásají.

15. „Za Bůh zaplat polévky neomastíš; aneb: málo koupíš; aneb: se nenajíš.“ „Spořislov je u žen drahý,“ aneb: „Spořitelna u žen vzácná.“ „Napil se z Šalomounovi flašky.“ „Beř Michale, co Bůh dá.“ „Přítel měšec, a rodina Pán Bůh.“

16. Jindy přísloví jako v závod se pouštějí, aby bohatost rázu a formy své ukázala. — Tak o jedné a též pravdě hromadu příslovných propovědí slyšati lze. Na př. Ona průpověď: Z mála bývá mnoho, příslovně zní takto: „Z mnoha proutků silné chvoště.“ „Mnoho kročků dělá míli.“ „Kuličky sněžné víc a víc přibývá.“ „I zrny písku potápí se loď.“ „Z malička dýmu vleče se oblak.“ „Z pecek vyrostou křoviny.“ „Z potůčků sbírají se potokové.“ „Maličko těsta měrice mouky nakvasí.“ „Z růžek rohy, z nožek nohy.“ „Z malého nemrávka bývá veliký nemrava.“ „Mnoho pírek dělá peřinu.“ „Malý ohníček veliký les zapálí.“ „Malé deště dělají velké mokro.“

Jiné naučení: „Zpytuj sebe“ rozličným způsobem se naznačuje. „Nahlédni do svých nader — do svých karet.“ „Nejprve svou střechu přikrej.“ „Nahledni do své kuchyně — do své tobolky“ — „do svého zrcadla.“ „Dívej se do své mísy.“ „I malý hřích plodí velikou hanbu.“ „Meť před svými dveřmi.“

Príslovný výraz: „Přehnal se prací“ přeměňuje se takto: „Přes šňůru tesal.“ „Tětivu přepial.“ „Vzal o notu vejš.“ „Osla přehnal.“ „Voral přes mezník.“ „Přehledl se v sklenici.“

„Mocná vláda velkého hlada vystupuje v příslovích.“ „Hlad se šibenice nebojí.“ „Hlad vlka z lesa vymáhá, (vyvolá).“ „Hlad nejlepší kuchař.“ „Hlad se nedá slovy utišíti.“ „Hlad

„naučil osla na housle hráti.“ „O hladě milost ozábla.“ „Hlad jest dobrý řečník.“

Průpověď: Každý stav má své břemena — mnohým se objevuje příslovím:

„Každý ví, kde ho střevíc hněte.“ „Není domečka, aby nebylo křížečka.“ „I ten veliký kníže má své kříže.“ „V každém stavu mnoho davu.“ „Páni jako jejich chlapi v stejný rejď přicházejí.“ „Každý má svého mola, jenž ho hryze.“ „Každý běže na svůj vrub.“

17. Co do skladu vtip českých přísloví překvapuje svou původností a rozmanitostí. „Blud v nevodu svém lapil vévodu.“ „Panská láska roste na zaječím chvostě.“ „Bohatství má orličí perutě a zaječí srdce.“ „Dluhy, stáří a smrt jsou nezvaní hosté.“ „Před pány smeká, před kněžími kleká, přec šelma velká.“ „Hlava brní, kapsa smrdí.“

18. Českým příslovím neschází na vtipu označeného podobnými a stručnými větami. „Půl světa pláče, a půl skáče.“ „Svrchu ozdoby, a vnitř hadry.“ „Vně okáči, doma krti.“ „Vycpaná pohovka, prázdná skříň.“ „Mnoho pytlů, zhoubá orla.“ „U strýce nic, málo u děda.“ „Dobrá vůle koláče jídá, zlá hlavu tepe.“ „Za nova řesátko pověsí, staré pod lavici hodí.“ „Dorty v společnosti, doma zemáky.“ „Snadno se oženiti, ale těžko rozženiti.“ „Dlouhé vlasy, krátký rozum.“ „Čím více zákonů tím méně práva.“ „Mladí žráci, staří žebráci.“ „Zlý soused, věčná váda.“ „Trn v oku bývá mnohý druhému; mohl-li by ho po smrti špendlíkem vyhrabat, učinil by to rád.“ „Malíři nemohou býti kazisvěti; anděl-li se nepodaří, malují ďábla.“

K důvtipu přísloví, spočívá-li toto na podobnostech hodí se velmi částice: Jak, jako, tak; na př.:

„Jak budou pískati, tak budou tancovati.“ „Jak čert po černu se nosí, tak druzí duchové po bílu.“ „Jak jsem koupil, tak prodávám.“ „Jak živeš, tak slyneš.“ „Jak se do lesa volá, tak se odpovídá.“ „Jak kantor začne, tak po něm zpívají.“ „Jak staří zpívají, tak mladí cvrlikají.“ „Jak zapráhne, tak potáhne.“ „Leze opak, jako rak.“

19. Podobnou uniformu dostávají přísloví adjectivem příslovným: Jaký takový. Na př.: „Jaký strom, takové ovoce.“ „Jaká svině, taký kvik.“ „Jakým kdo sám jest, s takovým rád obcuje.“

20. Přísloví rádo užívá číslovky neurčité: „Každý.“ „Každý Matěj o svoje péči měj.“ „Z každého dřeva uhlí

pálí.“ „Každý má své škraloupy.“ „Každý soused má v hromadě svůj kousek.“ „Každému k sobě ruce stojí.“ „Po tmě každá kráva černá.“

21. Co číslem naznačíte se chce, kladou přísloví raději do pozadí než napřed. „Když se dva bijí, třetímu kořist ženou.“ „Dva kohouti na jednom smetišti se nesrovnají.“ „Víc dva vidí než jeden.“ „Loupežník, zloděj a lichva, jsou to tři lokte z jednoho sukna.“ „Do třetice toho, s čím bez bití nespravíš mnoho: zvon, osel, lenivý sluha.“ „Třé věci nedá se zastaviti: voda, oheň, dav lidu.“ „Církev má čtyřerý zbroj: slovo Boží, víru, modlitbu, trpělivost.“

22. Dále, přísloví česká nejen dvojkou a trojkou ale i čtverkou počítají.

„Když jeden zívá, zívá i druhý.“ „Snad a nesnad, to je dvojí.“ „Kde čtyři jedí, pátý se také přinají.“ „Měchýř s třemi hrášky dělá více šramotu, nežli plný.“

Také přísloví biblická libují si v čísle tři. Na př. „Provázek trojnásobný nesnadno se přetrhne.“ Kaz. 4, 12. Tři věci jsou, které dobře krácejí: „Lev, kohout, beran.“ Přísl. 30, 29. „Tři věci nenávidí duše má: chudého pyšného, bohatého lživého, starce pošetilého.“ Sir. 22, 3. — „Tři věci jsou mi nesnadné, a čtvrtá dokonce neznámá: „Cesty orla na nebi, cesty hada na skále, cesty lodi uprostřed moře, a cesty muže v mladosti.“ Přísl. 30, 18 a 19. „Tři věci jsou nenasytné: Peklo, ústa mateřníka, země; oheň pak nikdy nedí: dosti.“ Přísl. 30, 16.

23. Příslovím snadno naleztí to, co k sobě se hrne: a proto od časoslov: náleží, patří, k tomu se hodí — formu brává:

„Hodíš se ze zadu na vůz, abys brzo vypadl.“ „Nesluší chléb bráti dětem, a jej vrhati štěňatům.“ „To se hodí, co pést na oko.“ „Sláma se nehodí, než do chomouta a kroupy do jelita.“ „Pod všecka sedla se hodí.“ „Hodná poklička toho hrnečka.“ „K tomu hrnci dosti té pokličky.“ „Na dřevěnou nádobu víko dřevěné (patří).“ „K velkému polenu sedlská sekera.“ „Na prašivou hlavu ostrý luh.“ „Tak tam patří a jest naplat, jako v Credo pontský Pilát.“ „Kde se kdo zrodí, tam se i hodí.“

24. Častice: kde, tu, tam trefny jsou, má-li které přísloví souvislým aneb záporným býti:

„Kde milost, tu oči, kde bolest tu ruka, kde poklad, tu srdce.“ „Kde dva spolu jsou na štíru, najdeš velmi špatnou víru.“

„Kde lavička nízká jest, tam by každý rád přeskočil.“ „Kde je pivovar, tu netřeba lékaře.“ „Kde se kouří, tu rád oheň bývá.“ „Kde vina lehce sejde, tam ráda zlá vůle panuje.“ „Kde není volů, prázdné jsou jesle.“ Přisl. 14, 4. „Kde samá hostina, tam nedaleko hladý.“ „Kde kůže lvova platna býti nemůž, liščí břevno podkládej.“ (Si nequis Marte, utere arte.) „Kde pěna, tam škraloup.“ „Kde celek jest, tam zlomkové přestanou.“ „Kde dva blázni zpívají, tam třetího hledají.“ „Kde bolest, tu ruce, kde milost, tu oči.“ „Kde jednou smetiště, tam lidé ještě více naházejí. Na koho hana padla, ještě více k ní přidávají.“ „Kde jsou starci, ne mnoho mluví.“ (Sir. 32, 13.) „Kde maso, tam psi, kde myši, tam zloději.“ „Kde zavadíš, tam odsadíš.“ „Kde mnoho jídel, mnoho chorob.“ „Kde vzniku není, ustup.“

25. Přísloví mohou i z á h a d n á i d v o j s m y s l o v á býti: Na př. „Má v své káře nedvědáře.“ „Jen necudný čekanec, (kandiát) patří na čekán (šibenici) „Starý muž a mladá žena dvě jisté děti.“ „Bezbožné děti činí otce zbožným.“ „Visí, visí visatec, pod ním čouhá chlupatec, visatec spadne, chlupatec popadne. — Svině — visatec — hruška — „Prvé dozral, než rozkvétl.“ „Mnozí chodí po trhu, jiní po makovicích.“ „Za N a s t o j t e koupil, a h o ř e m zaplatil.“ „Zloboch převrátil plnou káru, jat jest, aby nesl pokutu káry.“ (lusus in verbo). „Po houbách chodil, houby jich vychodil. (nic nenašel.) „I mladistvá hlava mívá šedý květ.“ „Ještě má mléko mateřino na bradě, a v stav Adamův vstoupiti míní.“ „Klnutí matky nebolí, a hněv otce neholí.“

26. Přísloví libují si též ve hře slovní. Na př.: „Lepší Tomáš, nežli Adam.“ „Lepší proso, nežli bér.“ „Kmotr Dostál do služby se dostal.“ „Pro špatný kousek, škaredě se kouše.“ „Kdo neuměl strádati, musí strádati.“ „Kde moh krad demokrat.“ „S umem summu získáš, a bez umu summu ztratíš.“

27. Obecných přísloví vtipnost může se vyobraziti tak že mysl překvapuje a věc n á p a d ě n o u činí.

„Slůvko vyletí vrabcem, a navrátí se volem.“ „Chtějí se trnože na lavice stavěti.“ „Nepiš čerta na stěně, on sám sebe maluje.“ „Chce po paprscích slunečních jezdit.“ „Po nebi i po zemi jezdí, není žádný, po kom by nejezdil.“ „Co má viseti, neutopí se, aby voda přes šibenici běžela.“ „Laciné maso, zlá polívka.“ „Tuší sobě, že pohltně Jordán.“ „Trpčeji jest dodělati se pekla, nežli nebe.“ „Učíš-li hebrejštině dům svůj, sežere jej lichva.“

28. Rozmanité malby, v kterých zračno je přísloví, nemohou je než nápadným a myslí překvapným činiti. Na př.:

„Slůvko vyletí vrabcem, a navrátí se volem.“ „Propovíš slovo plaše, tisíci koňmi nevytáhneš ho zase.“ „Co má viseti, neutopí se, aby voda přes šibenici běžela.“ „Kolik je hodin? Kolik v Praze hokyň.“ „Chtějí se trnože na lavici stavěti.“ „Nepiš čerta na stěně, on sám sebe namaluje.“ „Po nebi i po zemi jezdí; není žádný, po kom by nejezdil.“ „Rozdrazděná tebou duše již hromy na tuny, potom na latra měřiti bude.“ „Laciné maso, zlá polívka.“ „Chce po paprscích slunečních jezdit.“

29. Přísloví bývá i obecnému zdání odporno — paradox. Na př.: „Mrtvý mrtvého pochoval.“ „Chudobce nadělil chudobkou.“ „Pravých umrlcův nemusí hledáno býti v hrobciích.“ (Neboť smrt ducha je ta pravá smrt.)

30. Přísloví rádo satyrou se přikrývá to je mravokárné: „Pán nosívá u bot ostruhy, a chuděra palce.“ „Z vlka nebude brzo oráč, a z zemana žák.“ „Pán nemůže pro kord, a pes pro ocas (zavřítí dvěře).“ „Nechceš-li se učit pérem psáti, piš hnojnými vidlemi.“ „Ještě dětinské střevíce neroztřhal.“ „Získal co Michal na sviních.“ „Kdyby nepřišel, nebudeme plakati.“ „Když se jedna hus napije, pijí jiné všechny.“ „Oslu když se dobře vede, jde na led tancovati.“ „Nezasel prý, aby mu kroupy nepobily.“ „Práv's jako srp, až se spravíš, budeš jako podkova.“ „Hlava veliká, a mozku málo.“ „Kdo nemá v hlavě, musí mítí v patách.“

31. Přísloví dává znak svůj komparativem: Lepší, lépe — chce-li co přednějšího vyjádřiti, při čemž pro krátkost vynechává „jest.“

„Lepší mlčenec než volanec.“ „Lepší dnes kus, než zítra hus.“ „Lepší zajíc na míse, než když běhá po lese.“ „Lepší stará mísa plná, než nová prázdná.“ „Lepší jedna svíčka před sebou, než dvě za sebou.“ „Lepší malý zisk, než veliká škoda.“ „Lepší hrstka s odpočínutím, nežli obě dvě ruce plné s prací.“ (Kaz. 4, 6.) „Lepší ctnost s chudobou, nežli hřích s ozdobou.“ „Lepší jedna kráva v pokoji, než tři v rozbroji.“ „Lépe za svým krajcem, než za cizím pecnem.“ „Lépe jest měsíc uraziti, než osobu.“ „Lépe chudým se ctí, než bohatým v hanbě.“ „Lépe mítí s hrstí moci, nežli práva s pytel.“ „Lépe věřiti svým očím, než cizím řečím.“ „Lépe šíti a páрати, než po domích klepy sbíratí.“ „Lépe věřiti koni klopytavému, nežli slovu prchlivému.“ „Lépe jest věděti, čehož žádáš, nežli žádati, čehož neznáš.“ (Káz. 6, 9.)

32. Smysl českého přísloví chce-li věc zobecniti neb zvolniti, napomáhá sobě zájmenem: Kdo? — jinak obmezen neb stěsněn bývá slůvkem: Mnohý, některý.

„Kdo řekl A, musí říci B.“ „Kdo nemá chuti, lehko vykroutí.“ „Kdo přidává umění, přidává i práce.“ (Káz. 11, 18.) „Kdo jest širokých plecí, mnoho unéstí může.“ „Kdo se střeže, zřídka se ožže.“ „Kdo se bojí prasku, nechod do lesa.“ „Kdo cizí uchvátí, i svoje ztratí.“ „Kdo vítr rozsívá, bouří sklízí.“ „Kdo koni dělá po vůli, toho vyhodí ze sedla.“ „Kdo lépe krmen, ten lépe táhne.“ „Kdo silně smrká, vyvádí krev.“ „Kdo řádu zvyká, řádu odvyká.“ „Kdo zlaté hory slibuje, ani olověných nedá.“ „Když lev spí, myši a lasice po hřbetě mu běhají.“ „Kdo je očí bolavých, střeže se slunce.“ „Kdo písničku dále neví, začni zase od prvního verše.“ „Kdo rozmetává plot, uškne ho had.“ „Kdo k svému nehledí, ten dlouho nedědí.“ „Kdo se psy léhá, ten s blechami vstává.“ „Kdo se topí, i břitvy se chytá.“ „Kdo zelenou chvojí zatopí, více dýmu než tepla v domě udělá.“ „Kdo víno vypil, vypij také droždí.“ „Kdo jest kvapných noh, zavadí.“ „Kdo koho v tom keři hledá, sám tam bývá.“ „Kdo oči neotvírá, otvírá měsíc.“ „Kdo oheň v srdci má, doštane kouř do hlavy“ (zlovášeň zatemňuje rozum). „Kdo po něm honí, špatně pohoní.“ „Kdo příliš tiskne vemen, chtěje dojítí mléka, vytiská máslo.“ „Kdo příkře přistavuje, rád zpátkem padá.“ „Kdo sám sobě hřímá, bouře mu nic neodnímá.“ „Kdo se chce klubka doptati, táhni se po niti.“ „Kdo se chce kulhavému smáti, musí sám rovně státi.“ „Mnohý hrozí tuze, ale málo může.“ „Kdo se šťastným nenarodí, sotva kdy v svém věku šťastným bude.“ „Kdo se mnoho cest chytá, nejděle bloudí.“ „Kdo u cesty staví, mnoho mívá úpravy.“ „Kdo nechce slyšeti, musí cítiti.“ „Mnohý od šibenice vyproštěný, rád jiného na místo své přivádí.“ „Mnozí chodí po makovicích.“ „Některé panny zpívají o notu výše, a musejí pak volky nevolky sestoupiti.“ „Mnohý jazykem se posekal a mnoho vysekal.“

33. Mnohá přísloví mají oblibu k adverbium: „málo, mnoho.

„Málo nás k práci, mnoha k jídlu.“ „U strýce nic, málo u děda.“ „Málo sršňův mnoho much zapouzí.“ „Mnoho zrn hromadu činí.“ „Moudrý o málo se neoklamá.“ „Jsou na jedno brdo, mnoho sobě nezavdají.“ „Málo dbá se, když chudý pláče.“ „Kdo chce mnoho znáti, nesmí dlouho spáti.“ „Mnoho zakázky, málo pokázky.“ „Mnoho čápů, málo žab.“ „Mnoho pytlů, zhoubu osla.“

34. K oblíbeným formám českých přísloví náleží i *imperativ*.

„Viz, komu věř.“ „Meť před svými dveřmi.“ „Kuj, dokud železo žhavé.“ „Krájej, jak řemen stačí.“ „Třikrát měř, jednou řež.“ „Kde tě nepálí, nehas.“ „Nechval dne od východu slunce.“ „Nezlob se, aby žluč nepukla.“ „Chovej tele, bude z něho vůl.“ „Chovej bílý groš pro černý den.“ „Chval psotu jak chceš, nebude než psota.“ „Kdo chce škody zbýti, nedej jiskře ohněm býti.“ „Polekej, Bože, jenom nezahub.“ „Nechoď se vším na trh.“ „Nedávej palice bláznů.“ „Nahlédni do své tobolky a ňader.“ „Nech si těch špiček, ještě nejsou švestky zralé.“ „Nepostavuj, nezlob se na slunce.“ „Neprodávej mědvědinu prvé nežli jsi medvěda chytil.“ „Nesud se s zajícem o smělost, ani s jelenem o statečnost.“ „Nestrkej prsty, kde se dveře svírají.“ „Nezkoušej toho, jenž má ocas černý.“ „Nevysazuj děti na slunce.“ „Trp mile, dáť Pán Bůh více.“ „Sůl před sebou vždycky stav.“ „Strč vlku kus masa, a on ti za to ukousne ruku.“ „Slyše neslyš, a vida neviz.“ „Přestaň na domácím.“

35. Jako imperativem tak i *apostrofo*u přísloví nabývá živosti a vděku.

„Ó, hloupý Šalomounku, jak hloupě mudruješ.“ „Ach, nešťastná chvíle, cizí role a chléb vypůjčený!“ „Bo pomozí, prospěj touto pilností!“ (t. Bůh pomoz pilnosti další.) „Zžel se tobě, nebe, země, na to zlořečené plémě!“ „Ó, bláznivý světe, proč se tak rád do Staškovy kukly obléčíš, a Blažkovu čepici na hlavu staviš“ (eš rappelt bei ihm. — Zámor. postilla 1726.) „Ó milý pane Holý, což velmi bolí, když koho kolem hlavy trdlem holí.“ „Nechval, kmotře, hodův, až z nich pojedáš se ctí domů.“

36. Přísloví varují od vykročení z mezí mírnosti totiž od *přílišnosti*:

„Přílišné štěstí, pouhé neštěstí.“ „Rohy mu v čas štěstí příliš rostou.“ Přílišná štedrota, hotová chudoba.“ „Příliš náramně svou cení.“ „Ctivého koně nemáš příliš hnáti.“ „Jest příliš chladného žaludku.“ „Co se příliš napíná, snadno se zláme.“ „Co příliš, nezdrávo.“ „Nesluší se přílišné vypínati.“ „Příliš mnoho mluví, ale málo škodí.“

37. Příslovím důraz dává otázka, zvláště libo-li kárat, ztenčiti:

„Když Adam hleděl k motyce, Eva byla u přeslice, kde bylo tehdá šlechtice?“ „Kdo pak co pšenici a plevy soudem

třbit přijde dívky Evy?“ „Z Nazareta může co dobrého býti?“ „Jestliže se sůl zmaťí, čím se osolí?“ „Zdaž může člověk choditi na řevavém uhlí, aby nebyla spálena chodidla jeho?“ (Přisl. 6, 28.)

38. Přísloví naznačují přirozenou povahu osob neb věcí:

„Holobrat učí Bradáče.“ „S čím Jenček vyrostl, to i Janku přirostlo.“ „Na tvrdou hlavu tvrdý klín.“ „Kam se dřevo kloní, tam padá.“ „Z žaluda nebude než dub.“ „Ani Kaša by toho neuhodla, kam se to podělo.“ „Kočce o myších se snívá.“

39. Přísloví mnohá poznávati lze dle rodiště a pokraje, kde v běhu jsou:

„Říp se čeká do kouta, a z kouta vyběhne řípa.“ „Dokud orel bude řvati, Hora (Kutná) bude v štěstí státi.“ „Každému svoje Poděbrady.“ „Blyští se jako Poděbradská věž.“ „Do Libáně pro rozum, do Kopidlna pro vousy.“ „Když se Krkonoš kuklí, bývá dešť.“ „Šel na Prosík“ (na žebrota). „Měl by platiti, a peníze na Humpolci.“ „Nemá nic z Nuzovic.“ „Dovedeš vody na Tábor.“ „Byl v Chropíně na moresech.“ „Do Dunaje vodu nosí.“ „Prušákům rostou huby a Rusům houby.“ „Kam Turek vkročí, tam ani tráva neroste.“ „Všudy lidé, v Chomutově Němci.“ „Ať to v Čechách jak chce chodí, Šumavan se neodrodí.“ „Cháška od Žamberka — s lehkou zbraní.“ „Do Nuzova a Chudobice s hanbou vandrovati musí.“ „Do Říma daleko, a v Římě všechno draho.“ „Ten mu pověděl, po čem perník v Pardubicích.“ „I ve Vídni lidé bídní.“

40. Přísloví národ- a dějepisná dávají na jevo starší i novější dobu svého původu:

„Kde Slovan, tam zpěv, kde Maďar, tam hněv.“ „Svato-pluka hledá.“ „Mistr nouze naučil Dalibora housti.“ „Dostal se panu Rozvodovi na mlýn“ (byl zeman, zapisoval rád šprýmy, když je kdo rozprávěl). „Získal co Michal na sviních.“ Prokop Kroupa pověděl slovo z Hloupá, stojí u kamenného sloupa.“ „Zle matičko, zle, Brandeburci zde.“ „Ó Velvary, kde jsou mé tovary!“ „Vím, že nejsi Jetřichem Berounským, aby z tebe oheň šel a páli, jako výhně od kováře.“ „Hodí se panu Rozvodovi k zapsání“ (pan Rozvoda do knihy klevetarum věci pravdě nepodobné i šprýmy zapisoval). „Pořídil jako Kec u Jankova“ (kdež pod tím generálem Rakušaně od Švédů poražení byli). „Laudon bouchá, Daun poslouchá, L. tam také

byl, ani blechy nezabil.“ „Říkával nám starý Plěs, co máš činit, učiň dnes.“ „Za krále Sasa bylo chleba i masa; za Poňatovského krále bylo chleba na mále.“ „Lahodná kořalička pokazila Jiříčka.“ „Dorty ve společnosti a doma zemáky.“ „Bohatá zaslona a špinavé peřiny.“ „Na nohou safian a v kapse souchotiny.“ „Dej bláznů paruku (vlásenku), předce doktorem není.“ *)

41. České přísloví tomu, čím co dojata býti má, příkládá časoslovo: „Chce“ — aby tím oživilo věc mrtvou:

„Co kopřivou býti chce, hned na počátku bude žíhati.“ „Chtějí se trnože na lavice stavěti.“ „Chce létati dřív, než mu křídla narostou.“ „Chce křídly pávovými lítati.“ „Chtě káče lapiti uhonil lišku.“ „Kráva chce choditi na chudách a žába chce býti býkem.“ „Plevel ze zahrady nechce.“ „Olej chce vždy býti na vrchu.“

42. I zájmeno „já, ty“ ovládá v českých příslovích:

„Já o slívách, ty o cibuli“ (o blumách). „Já o Havlu, ty o Pavlu.“ „Já čehy a ty hot.“ „Já o strace, ty o vráně.“ „Já tebe neodru, jen ty mi kůži dej.“ „Já kámen, ty kosu.“ „Já okem a on skokem.“ „My o mase a ty o kvase.“ „My o voze a ty o koze.“ „Já pán, ty pán, kdo bude svině pásti?“

43.) Přísloví česká kladou tomu, co ostře naznačiti chtějí, slovo na rty.

„Rovný k rovnému se hrne — vece ďábel k uhlí.“ „Žádný vlas na hlavě — dí lysák z Holohlav.“ „Mrzí tě chléb, dobře s vepří jísti žaludy.“ „Přece ještě přijdu do vesnice — praví liška, pro slepice.“ „Nechci kousati psy, šetře zubů svých na vlka — dí pudlák.“ „Vodní žbán nikdy není vyfíkan — vece víno.“ „Svoboda nad zlato, pravila křepelice, a zaletěla do metlice.“

44. Přísloví podává, jakož na slovo vzatá jmena, tak i obraz minulých věků.

„Ani Praha nebyla jedním dnem vystavena.“ „Stal se Čechům protivný kus, vyletěl z Prahy Hus, prodal ji mistr Kodicillus.“ „Čechové tehdaž zpívají, když se najedí.“ „Již jsme dovedli, vody na Tábor přivedli.“ „Uhodil Mělníkem v Hošku

*) Pořekadla, jimiž město městu, obec obci ráda se posmívá, jichžto u Čechů, jakož u všech národů slovanských nesmírné množství jest, posaváde na pilného sběratele čekají. Jádernější z nich tištěny v „Madrosloví“, str. 514 n.

až se Roudnice zatřásla.“ „Svatý Mikuláš splachuje břehy.“ „Čech se zněmčil brzo mezi Němci.“

45. Příslloví chtějí viděna býti v deminucích čili zdobnělostech jmen statných a přídavných; kladou se pak buď pro žert a lahození, buď pro ironii a humor (rozmar) aneb i pro skromnost a úkor.

Žertovná jsou: „Kocourek motá, pejsek počítá.“ „Má padělané ctnůstky.“ „Dorostouť někdy i štěňátkům zuby.“ „Na bříšek si lehl, a hřbítkem se přikryl.“ „Náš panáček není vybíráček.“ „Blahovičku, ohledej dřív svou mošničku.“ „To bude brousek na jeho jazyk.“ „Posledníček, milostníček.“ „Pravdy na tom, co na žabičce vlasů.“

Lahodivá: „Bez křížečka není domečka.“ „Tichých oveček mnoho do chléva se vejde.“ „Komu slunko svítí, neptá se po hvězdách.“ „Třtinou i větýrek hýbá.“ „Pod malou stříškou velký rozum se skrývá.“ „Zrnkem po zrnku kuřátko naplňuje své volátko.“ „Kořeníčko okřívá, slunečko je zahřívá.“

Ironie a rozmar: „Jsi dobroušek, dokud piješ na doušek.“ „Už se o telátko staráme, a ještě kráva kdesi.“ „Myška do dírky nemohla, týkev nesla.“ „Nač se dítkám směje hubička, toho hojně dávej matička.“ „Kůň jednou je hřbítkem, a člověk dvakrát dětátkem.“ „Má se co u cesty hrášek.“ „Bez matky včeličky, chudé dětičky.“ „Nech ať si zas vlaštovička vletí do svého hnízdečka.“

Šprýmovná a mravokárná: „Hlavička schytralá, šelmička nemalá.“ „Bloudku, bloudečku, oprav dřív svoji kadečku.“ „Padni oko nebo zoubek, říkával chytrý rozumek.“ „Pyšná holčička, hloupá husička.“ „Ukázal mu vlčí zoubek.“ „Kocourka není doma, myši mají posvícení.“ „Všetečka utřel kolečka.“ „Holenku, tys ještě sbíral borůvky a tahal na dvůrek sochůrky, a já již o tom dělal.“ „Hodí se ten brousek na ten jeho kousek.“ „Ten pan Hlaváček chytrý lapáček.“ „Dcerku do kolébky povili.“ „I ta sladíčká trnková šťávička bývá vážená.“ „Ty človíčku, pochlebníčku, všady rád vyskytáš lžíčku“ (lež). „Každá hlava, třeba živá, ctných klobouků nenabývá.“ „Z jehličky na přesličky, z přesličky na truhličku, z truhličky na kravičku, z kravičky na šibeničku, pamatuj to zlodějíčku.“ „Kohoutkům hřebínek narostl.“ „Ani zbla, ani nehýtku, ani chloupku, ani pířka.“ „Známe ptáčka po peří.“ „Žádná kráva není, aby telátkem nebyla.“ „Trní vydává růžičku, škořápka drahou perličku.“ „Nechce kachnička k lišce na slovíčko.“ „Hromádka po hromádce se ohlíží.“ „Pravý křemínek, zakřesal by naň.“ „Z píčky Le-

noška volá Antoška.“ „Psala Anička, čtla po ní kočička.“ „Jitřenka uměn milenka.“ „Hříšně veselá myslíčka, a prázdná kapsička.“ „Máš trefnou pokličku k tomu hrnčku.“ „Kuřátko když nakrmilo volátko, pijíc zvedá hlavičku k nebeskému tatíčku.“ „Mazlíček malounký, šťastnoušek hezounký.“ „Ostré je to hrbýlko na její tlítko.“ „Lepší zístěk nežli škodka.“ „Hlavička jako makovička a rozum na poušti.“ „Hatláček chce mítí motlačka.“ „Není službičky, aby nebylo partičky.“ „Včelka pilnosti učitelka.“ „Kde dítky svou choutku mají, špatné kvítky z nich bývají.“ „Jen ten stromek silný bývá, ježž deštíčkem Bůh zalívá.“

Česká přísloví dávnověká, kteráž v rukopisech se chovají, co do svého rázu a jemnosti liší se od přísloví doby novější; jelikož tato nemají té zrnatosti a původnosti a příděna jsou rouchem liché osvěty anebo se příliš po cizotě honí.

Na př. ze starší doby přísloví zní: „Proto má kovář kleště, aby se nezžehl.“ „Pravda v očích bode — oči kole.“ Dva tvrdá kamení řídco dobré mouky namelí.“ „Hrnec kotel kárá, černá sta oba.“ (dual).

Dále, co do obsahu nemůže přisvědčiti tomu, že prý z té strany ani doba starší ani ta novější mnoho si neodevzdávají. „Ó, chyba lávky!“ Nechat mužové soudní rozhodnou, v pravdě-li lze nám (strany obsahu) přísloví Musy české novější ponášeti na novověké plody cizokrajné, o kterých, jakoby o našich, napsal byl sloutný Joh. Michael Sailer ve spisku: die Weisheit auf der Gasse. Augsburg 1810. S. 136.

Kapitola třetí.

Česká přísloví vzhledem obsahu. *)

V číslech svrchu položených ze staré i nové češtiny podáno přísloví více méně jemného rázu a rozličné formy. Nyní pak bude brán vzhled na látku a bohatý obsah i hluboký smysl přísloví. Rozmanitost příslovná všeličím s na jevo jde, a sice 1. v příslovích v širším smyslu vzatých; 2. v pořekadlech; 3. v památných průpovědích; 4. v hlubokých rčeních.

Co všecko přísloví nejednakého obsahu v sobě chovají, nynější kapitolou obšírněji podáváme. O pořekadlech, o paměti-

*) Viz P. Smil. Flaška z Pardubic. „Sbírka starých přísloví.“ Rukopis v Třeboni. Tiskeno v Výbor. ze St. Lit. 1845. str. 839.

hodných rčeních atd. v kapitolách následujících jednáno, a co do rubrik se vezme, jen krátce uvedeno bude. Jakož slušno, soudný čtenář spisku tohoto nebude v něm hledati zevrubnosti, ani úplnosti, ani logické soustavy; jelikož se tu hlavně toliko na prostonárodní poučení a na moudrost, kteráž káže na ulicích, ohled bráti může. Ostatně nebude od věci připomenouti, že v staročeských příslovích co do obsahu po dnes nám dochováno to, co po českých okresích, hlavně po městech již vyhaslo, aneb aspoň vyhasnutím brozí:

Staročeský duch a smysl.

Z strany toho jsou staročeská přísloví vzácné ostatky staročeského ducha a smyslu. Tento smysl obsahuje v sobě: ryzou poctivost, slovnost, věrnost zvláště v slova dání a držení, upřímnost, srdečnost a j.

„Jest poctivý Čech.“ „V poctivosti všeho dosti.“ „Čech dí, Čech splní.“ „Muž slovo.“ „Slovo s to.“ „Slovo dělá muže.“ „Jest na slovo vzatý.“ „Na veliké slovo vzat.“ „Čiň dobře a právé.“ „České slovo“ (poctivé, věrné). „Pán Bůh Čecha neopustí, pakli sám sebe se nespustí.“ „Kdo svého nedrží slova, nemá poctivosti zholá.“ „Nechej nás při starém kroji.“ „Poctivá duše.“ „Česká země, matka chleba.“ „Není přítelička nad tatíčka.“ „Příteli pomoci, třeba o půl noci.“ „Od přítele i rány milé.“ „Jedněmi ústy i srdcem.“

Obsah českých přísloví.

Rozvrh první.

Příroda, člověko- a světoznanství.

(Natur-, Menschen- und Weltkunde.)

§. 1. Přírodověda.

1. Přísloví uvádějí se ode čtyř živlů a znají zákony přírody.

„Oheň bez podnětu nehoří.“ „Z každého dřeva oheň pálí.“ „Oheň nelze upáliti.“ „Oheň zlato zkušuje, a zlato lidi.“ „Oheň se rozmáhá, pověst se roznáší.“ „Vz duch Boží duch.“ „Vít lapati.“ „Tlačí pověť rukama.“ „Kam vítr, tam pláště.“ „Ani trst (třtina) se bez větru nehýbe.“ „Nechod k ohni, nespálíš se.“ „Není dobře oheň ohněm hasiti.“ „Kdo větrů šetří, nebude síti, a oblaků, nebude žíti.“ „Mečem u vítr máchá.“

„Špatná shoda s ohněm voda.“ „Jeden řeravý uhel se od druhého hřeje.“ „Do nebe hledí, po zemi chodí; snadno se neuhodí.“ „Kdo se hněvá, nechť se valí — o zem buší.“ „Hlína hlínu mate.“ „Na suchém dřevě těžko trhati listí.“ „Stojatá voda huije.“ „Blahoslavená voda, co rozum nekalí.“ „Nejlepší lék voda.“ „Z čisté studně teče čistá voda.“ „Jde mu to co z vody.“ „Nestarej se, dát řeči co vody.“ „Utekl se v kožichu do vody.“ „Umí dobře s ručnicí pod vodou.“ „V malé vodě malé ryby bývají.“ „Voda, kde jednou tekla, poteče zas.“ „Co voda odnese, nazpět nepřinese.“ „I slunce se někdy dvojí, a tam ukazuje, kde ho není.“ „Nemůže tak jasno býti, aby po něm mračno nebylo.“ „Nevysazuj děti na slunce.“ „Všecko se hrne ke své rovní.“ „Krajnosti se vždy stýkají.“ „Čím vyšší hora, tím nižší údolí.“ „Jedna země nerodí všechno.“ „Z drobného semene veliká rostou dřeva.“ „Z kapek moře.“ „Co hákem býti chce, roste do křiva.“ „Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.“ „Na jeden drahokam, mnoho tisíc křemenů.“ „Co příliš v slámu roste, neplinné bývá.“ „Tichá voda břehy bere.“ „Špatná kůra skrývá sladké jádro.“ „S čím kdo vyrostl, to mu přirostlo.“ „Když se voda káboní, prší rádo dlouho.“ „Vitr otec, voda matka.“ „Příroda umí své zboží prodávati.“ „Příroda nic honem nedělá.“ (Natura nihil cum saltu.) „Přirození své povahy nemění.“ „Vše živoucí pochází z vajíčka.“ (Aristot.)

2. Přísloví znají jakosti, vlastnosti a meze přírody a její převládu.

„Dlouhověcí živočichové později se rodí.“ „Co kůň přemůže, to komár nemůže.“ „Kůň divoký snadno jezdce schromí.“ „Chybí-li hřebík, ztratí se podkova, a padne kůň.“ „Vůl obvykl trávu až do kořen žrátí.“ „Voráč s mladými volky dělá křivé brázdy.“ „Co zrozero pro pluh, nehodí se k zajíců štvání.“ „Kde mnoho volků, tu mnoho volů bude.“ „Více telat v jatkách bývá, než starých volův.“ „Šelma dělá šelmu.“ „Kdo krmí sele, bude mít vepře.“ „Kráva nemůže vyskočiti na strom jako veverka.“ „Z vlka nebude beran, ani ze psa ohař.“ „Rci vlku páteř, a on vždy k ovci.“ „Co kočka rodí, to myši loví.“ „Kočka nenechá chytání myši.“ „Co pochází od slepice, to kďáče.“ „Myš jedné dře nevěří.“ „Ocas musí za liškou.“ „Luňák zná čas svůj, a vlaštovice ostríhá ho.“ (Jerem. 8, 7.) „Žádná holubice nevysedí luňáka.“ „Divoké husy na odletu, konec i babímu létu.“ „Hus za moře, hus domů.“ „Havran nevysedí čížka.“ „Kohout má tolik křidel, co sokol, aniž tak vysoko vylétati může.“ „Rostliny stěhují se ve vajíčku.“ (Humbolt.) „Neždycky

rak, také někdy žába.“ „Žába svého kuňkání nenechá.“ „Dub na ráz nesetneš.“ „Ze žaludu nebude než dub.“ „Z lípového dřeva neuděláš hladrové lžice.“ „Každá švestka svou pecku má.“ „Nes česněk kam chceš, česněkem bude.“ „Mladá vína jsou sladká, ale mají mnoho kvasnic.“ „Borovice borové šišky nese.“ „Na oulehlích mnoho bodláků roste.“ „Plevel ze zahrady nechce.“ „Zlé býlí nejplennější.“ „Písek vodu do sebe pije.“ „Či je kosa kámen.“ „Kámen nehne-li se, mechem obroste.“ „Prote lvíčka bijí, aby se starý vtípil.“

3. Přísloví znají souvislost věcí (nexum rerum), příčiny a účinky.

1. Vůbec:

„Všudy kde růže roste, kopřiva také vyroste.“ „Kde není květu, nebude ovoce.“ „Kde se kouří, tam oheň bývá.“ „Jaký pramen, taký potok vody.“ „Co se lysé zrodí, lysé zhyne.“ „Když slunce dopeká, bude déšť.“ „V studené peci pečeně neupečeš.“ „Vedle suchého dřeva i zelené (mokré) shoří.“ „Kořen mrtvý nevydá byliny.“ „Jaký trh, takové clo.“ „Jaká příze, takové plátno.“ „Malá ptačata, malá hnízda.“ „Kdo chce kouletí, musí stavěti.“ „Vino zavání kmenem.“ „Obruč hrubý pomalu se ohýbati musí.“ „Štětina a dratev drží se spolu.“

2. Zvláště: Radosti, žalosti. Ne vše raní; ne všechno se k sobě hodí, a co nic.

„Častá radost, blízká žalost.“ „Radost po žalosti chodí.“ „Po radosti bývá pláč.“ „Dřív dozrál, než vykvétl.“ „Co kolébka vyhoukala, to motyka zahrabala.“ „Ovoce trvanlivé ne hned k dozrání přichází.“ „Ranní déšť a večerní smlouva, obě nestálé.“ „Dítka záhy čiperné dlouho nežijí, ale pozdní ovoce leží dlouho.“ „Co se dlí, to se mdlí.“ „Záhy chytlavé hlavy nežijí na dlouze.“ „Ranní ovoce brzy rádo hnije.“ „Pospíchá na trh s ovocem nezralým.“ „Ranní setí často zmýlí a pozdní vždycky.“ „Po trhu jest pozdě obilí na trh voziti.“ „Ranní ptáče, dále skáče.“ „Ne vše krása, co se líčí.“ „Na tvrdý špalek tvrdý klín.“ „Tvrdá to kost na jeho zuby.“ „Kdo dluh dluhem platí, ten klín klínem vyráží.“ „Vaří měkké s tvrdým.“ „Slunko přítomno jest slepcevi, ale slepec není přítomen slunko.“ „Kdo se za jiným honí, také se usatoní.“ „Kdo chce divoké kočky lapati, musí míti železné rukavice.“ „Stáčí-li se víno, droždí spolu teče.“ „Musí se dým pro teplo trpěti.“ „Kdo postel prodá, na slámě ležeti musí.“ „Byť sebou o zem bil, s nic býti nemůže.“ „Pleť není nemoudrá, sestárne-li, svrás-

kuje se.“ „Užívej s mírou, nedobírej do dna.“ „Kdo líp krměn, lépe táhne.“

4. Přísloví jsou věstitelé následků věcí:

„Často-li se nastuzuješ, nesnadno se nastudíš.“ „Nejlépe chutná jádro, jež jsme sami vydobyli.“

Následky dnů dobrých:

Oslu když se dobře vede, tedy jde na led tancovati a zláme hnáty.“ „Nůž, kterýž pořád krájí, nezrzaví.“ „Kdo mocně tlučé mléko, způsobí máslo.“ „Musejí statné hnáty býti, aby dobrých dnů unéstí mohly.“ „Dobré dni ukradají srdce.“

„Následky blahožití; nádhery:

„Ze smažených vajec nebudou kuřata.“ „Sporivec a mrhač kupují dům od Blahoty.“ „Hedvábí a aksamit na těle uhašují oheň v kuchyni.“ „Na nohou safian a v kapse souchotiny.“

Následky dluhu dělání:

„Učí-li se dům hebrejštině, lichva jej sažere.“ „Dluh bývá čím dál mladší.“ „Dluh nosí lež na zádech.“ „Dluhy táhnou vůz, za nímž lež kráčí.“ „Ze zlého dluhu dobře i slámu vzítí.“

Následky slepé důvěry.

„Naděje plné pytle, svatého Mikoláše za okna kladou tobě.“ „Kdo z naděje žije, umírá na pást.“ „Kdo lehko uvěří, hned se v leb udeří.“

„Následky pošetilosti:

„Podáš-li bláznu prst, chce mítí celou ruku.“ „Bláznů i dřevěný peníz dobrý.“ „Blázen bytí i dost málo měl, se vším jde na trh.“ „Přijde-li blázen na trh, kramáři hojně utrží.“ „S hloupestí nouze sousedí.“

Následky všeho co nad míru, nad řád zbývá:

„Mnoho pytlů zhoubá vola.“ „Začal o netu výše a volky nevolky musil postoupiti.“ „Přílišné světlo oslepuje.“ „Mnohý buk topůrko poskytnul k své vlastní škodě.“ „Užívej s mírou, nedobírej do dna.“

Následky dřímoty

„Když liška dřímá, hled se, kohoute.“ „Prospal klobouk i repliku.“ „Prochrápal klobouk.“

§ 2. Člověkosloví.

Česká přísloví a průpovědi rázně naznačují 1. člověka, jaký jest v žití svém, a sice se strany stkvělé:

Silný: „Orel mouchy nechytá.“ „Duch nad látkou vládne i povládne.“ „Všecken člověk v obličej se nalezá.“ „Silnější ohněm lásky, nežli rošt rozpálený.“ (sv. Vavřinec.)

Udatný: „Statná mysl, nejlepší pancíř.“ „Udatnost ranami zrůstá.“ „Chtěl by pálen býti ohněm Vavřincovým.“

Svobodný: „Mysl člověka vede, a kam chce, provádí.“ „Člověk po světě, jako včela po květě.“ „Člověk byv Šavlem, může se státi Pavlem.“

Upřímný a pořádný: „Studnice jedním pramenem sladké a hořké vody nevydává.“ „Nového Adama člověk.“ „Z ruky do ruky dělá nejlepší pořádnost.“ „Rovné s rovným rádo táhne zároveň.“ „Dobrého hnízda člověk.“ „Upřímná tvář.“ „Upřímný staročech.“ „Rozdělil by tu duši.“ „Okolo dále, upřímo blíže.“ „Může se na jeho slovo dáti.“ „Z tváři mysl září.“

Zdrženlivý: „Krátká večere, dlouhý život“ — lehká noc.“ „Když nejlépe chutná, přestaň.“ „Chlebiček tatíček, ale voda matka.“ „Střídmost se při hojnosti poznává, a ne v nouzi.“ „Zdrželivost jest matka zdraví.“ „Skupě chval, skupěji byzd.“ (Stítný.)

Česká přísloví vyličují člověka, jaký jest z ohledu slabosti:

„Člověk jaký jest: „Každý člověk má své kadyby.“ „Člověk všady má své vady.“ „Chyba člověkem vládne.“ „Do nebe hledí, po zemi chodí, snadno se uhodí.“ „Devíti myslí jest, než s lavice spadne.“ „Mošny dvě každý na sobě nese.“

Svéhlavec a sobek: „Slabý rozum na své hlavě jezdí.“ „Pro rozum přišel o rozum.“ „Svéhlavá ovce, vlka kořist.“ „Každý na svůj mlýn nahání vedy.“ „Sebechlouba jest prach, jež vítr po zemi rozzívá.“ „Přiliš náramně svou cení.“

Nevděčný: „Za rybu štíra dá, a za zajíce škorpióna.“ „Vychovaný krkavec pánu oči vykline.“ „Hada za hadry chová.“ „Neznámost jest nevděčný host.“

Opatrnost zpozdilá: „Teprva závory dělá, když mu koně vyvedli.“ „Blázen teprv rozumí, když se stane. Po radě bývají páni moudřejší.“

Břichopásek. „Břicho vínem přeplněné, bujností hyne.“
 „S jedním břichem na dvoje hody.“ „Lakomé Nabaly holí,
 a škubí pasorítkové a pochlebníci.“ (Rvačovský.)

Lenost: „Líná ruka, holé neštěstí.“ „Léha na líné kůži.“
 „Pod pláštěm ruku chová.“

Moralista bez morálky: Břichopásek vychvaluje půst.“
 „Má koně pěkného, ale na něm jezdit neumí.“ „Zvony zvoní
 jiným do kostela, ale tam nepřicházejí.“

Lichotný: „Proto lichotí, že tvých peněz chtí.“ „S předu
 líže, po zadu škrábe.“

Štěbetný: „Neprodejí plátna, mnoho mluvíš.“ „Nevidí
 si pro nos do huby.“ „Staré babě hubu zašij, ona nosem
 štěbetá.“

Švindl: „Vede poctivce k zlatému teleti.“ „Jsíť poctivý,
 co biřicův kabát.“

Přísluví rázně naznačují 2. náklonnosti a vášně lidské, a zdroj všech náruživostí.

A) Náklonnost vůbec: „Oči by rádi, huba nemůže.“
 „Kdo činí koni po vůli, vyhodí ho ze sedla.“ „Stane-li se dívka
 paní, vyžene pána z domu.“ „Kdo má oheň v srdci, dostane
 dým do hlavy.“

B) Náklonnosti zvlášť: k vzácnému a drahému:

„Co vzácné, není lacino; co draho, to málo.“

Náklonnost k novotám: „Staré chřape, nové zvučí.“
 „Nové chvoště dobře mete.“

Žádost po cizím statku: „Cizí chléb vždy lépe chutná.“
 V zapovězeném rybníku rádo se loví.“ „Nesahej do cizího, v svém
 sobě vař hrnku.“ „Z cizího krev neteče.“ „Z cizí kůže řemeny
 krájet.“ „Cizí čizmy nosí.“

C) Náruživosti: Lakomství:

„Chudému nedostává se mnoho, lakomci všeho.“ „Žízni
 více se, čím více je vlaha pitá.“ „Hrne jen do svého měšce.“
 „Lakomec je bezedný pytel.“ „Po cizím chvátal, své z huby ztratil.“
 „Rozkoší chybí mnoho, lakomosti všecko.“ „Náruživost každou
 chvíli bývá hladovitější.“

Hněv: „Kdo v zlosti jedná, pouští se bez vesla na moře.“
 „Nepodávej díky zlosti do ruky.“ „Hněv žalost za sebou vodí.“
 „Hněv je špatný rádce.“

Pýcha. „Příliš obočí vyhrnuje.“ „Pýcha na ulici a hadry
 v truhlici.“

Rozkoš: „Kdo rozkošem nůž k hrdlu nepřiloží, toho o život připraví.“ „Co tělu libo, duši žel.“

Závist: „V dřevě červi rostou, kteří je šírají.“ „Závisti ještě nikdo nezbohatl.“ „Závist nedá do nebe.“

D) Přísloví malují samolásku, co matku všech vášní všech hříchů a vši samodílné bídy a strasti:

„Ona ráda si dává šiti polštářiky pod lokte.“ „Čápu to milo, že nosem klekou.“ „První při ohni sedne si nejbližší.“ „Osel nazývá druhého pylonošem.“ „Nepravosti okradají ctnosti roucha její.“ „Na jazyku nosí med, v srdci kryje jed.“

Česká přísloví charakterisují stav, polohu, postavení člověka. Z nich vysvítá:

a) Duch socialný: „Podobný podobnému se raduje.“ „Vrána vráně oči nevyklíne.“

b) Moc navyklosti: „Zvyk má železnou košili.“ „Nechá žebroty, komu se hůl v rukou ohřála.“ „Kovářovy děti nebojí se jisker.“ „Bojuj zmužile, návyk návykem přemáhá se.“ „Juchtou páchne, kdo ji často v rukou mívá.“

c) Moc naděje: „Ani za hrotem naděje člověka neopustí.“ „Naděje má hluboké dno.“

d) Všemocnost nouze: „Nouze i na macechu vžene.“ „Chudina z vody vaří.“ „Nouze ani sestra, ani bratr.“

e) Nejistota: „Jest mezi kladivem a kovářinou.“ „Nechal to na povříse.“ „Vystřelil střelu na nejisto.“ „Všudy se pod ním půda boří.“

f) Náказа zlého příkladu: „Zkažené jablko sto jiných nakazí.“ „Jedna vrzající píšťala pokazí celé varhany.“ „Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti.“ „Dozrál šelma na šelmu.“

g) Lichá o s v ě t a: „Ve studiích a v osvětě mnoho dýmu.“ „Které vody nejprve dojde, tu pije.“ „Dává náboženství olověné podešve.“

Česká přísloví vědí uhodnouti z pohledu věci vniterné:

„Z hojnosti srdce ústa mluví.“ „Oko, do srdce okno.“ „Z tváři mysl září.“ „Obličej prozrazuje člověka.“ „Po vzezření poznává se muž, a z pohledění na tvář rozumný poznán bývá.“ (Sir. 19, 26.) „Kámen, hne-li se, mechem neobroste.“ „Zatlučeš-li na sud plný, hlasu nevydá.“ „Hrnci po zvuku se pozná.“ „Lišku po ocace, lva a medvěda po pazourech poznáš.“ „Prázdný pytel přímo nestojí.“ „Zdá se býti ovce, ale trkal by co beran.“

„Zvíme o lidech lépe na trhu, než v kostele.“ „Vinník byt i svatou hřezku měl, třepetá se.“ „Vinníku srdce se třepetá.“ „Drkoce jako osyka.“ „Hrnc se poznává z klepání, blážen z klekotání.“ Bázlivý utíkáje nemnoho zpraví.“ „Z tovaryše se poznává, kdo se ze sebe samého neznává.“

Česká přísloví dobře vykládají cenu a hodnotu věcí lidských.

1. Cenu práce: „Úsilím a prací i nebe koupíš.“ „Přičinlivost víno pije.“ „Práce oheň z kamene vykřesá.“ „Pilnost zlaté domy staví, lenost ducha síly zbaví.“ „Pracovitému hlad někdy do domu kouká, ale vjíti nemůže.“

2. Cenu zkušenosti, tato ostří vtip a upozorňuje na všeliké ztráty a strasti:

„Žádný neví, kde ho střevíc hněte, než ten, kdo v něm chodí.“ „Kdo se jednou spálil, zmejhá do kaše.“ „Uměj střádati, nebudeš strádati.“ „Malá skulina dělá, že se veliký koráb utopí.“ „Starý pes k řetězu neptáje.“ „Na ptáky jde s lepem a ne se střepem.“ „Zkušenost dává umění.“

3. Cena života: „Lepší živý pes, nežli mrtvý lev.“ „Lepší život ubohý, než žádný.“

4. Cena dobrého jména: „Dobré jméno jest tučný podíl.“ „Dobré jméno jest drahé dědictví.“

5. Cena stálého cvičení: „Častá kapka kámen vyhloubá.“ „Cvik dělá mistra.“ „Žádný učený s nebe nespádl.“ „Nezahazuj hodinu, život z hodin sestává.“ „Žádný strom jednou ranou nepadne.“

6. Cena zdraví: „Zdraví nade všechno.“ „Za zdravého života dobře žij, po smrti času nebude.“

7. Cena stáří: „Staré zboží činí novou šlechtu.“ „Stará láska nezrývá.“

8. Cena domácnosti: „Na vlastním ohništi dobře se vaří.“ „Všudy dobře, doma nejlépe.“

9. Cena potlesku od lidu. „Mezi slepými, šilhavý král.“ „Šilhavý slepého kárá.“

10. Cena vytrvalosti: „Dobrý konec, dělá věnec.“ „Vyčkej času, jako husa klasu.“ „Kdo staví, musí věž až k báni vyhnati.“

11. Cena moudrosti: „Kde není soli v domě, tu nejlepšího koření se nedostává.“

12. Cena míru a pokoje: „Lepší kárka v pokoji, nežli

bochník v rozbroji.“ „Pokoř pole mrví.“ „Špatný pokoj lepší, než dobrá vojna.“

13. Cena umění a řemesla: „Umělost světlost, neumělost tma.“ „Řemeslo, zlaté dno.“ „Řemeslo jde fortelem.“ „Uč se, půjdeš za hude.“

14. Cena prostoty: „Pán Bůh prostotu miluje.“ „Málo prostě a dobře.“ „Lepší hlupálek a drzemný, než krasolícny a kadeřavý.“

15. Cena stavu středního: „Uprostřed chudoby a bohatství nejlépe žíti.“

16. Cena ranního vstávání: „Ranní ptáče dále skáče.“

17. Cena slova přátelského: „Laskavé slovo jest kyj nejsilnější.“

18. Cena času. „Čas hoří bolesti a konejší hádky.“ „Kdo času chybil, všecko ztratil.“ „Časem vše přijde.“

Česká přísloví znají mluviti o člověku netoliko vůbec, ale i o lidech zvláště a sice o rozdílu jich jednak co do stáří, jednak co do majetku.

Rozdílnost stáří.

Útlá mladost.

a) Tato nosičkou je budoucna: „Mladost výší, starost hrbí.“ „Co zprvu se vtiskne, to v mysli trvá.“

b) Jest měkké povahy: „Krev mladá tiše státi nemůže.“ „Mladý ptáček, měkký zobáček.“

c) Nevčas mudruje: „Kůře chce býti moudřejší, než kvočna.“ „Všudy musí nos vstrčiti.“ „Vejce chce moudřejším býti, než slepice.“ „Kdo mladý začne, ten je brzy hotov.“

d) Jest chytlavá a následovná jiných: „Jak staří zpívají, tak mladí cvrlikají.“

e) Nehospodaří, ráda utrácí: „Kdo z mládí se nestará, ke stáru nic nemívá.“ „Dnes husto, a zítra pusto.“ „Mladík musí čtyřikrát zkaziti, než se naučí hospodařiti.“ „S telarem se neshledá, kdo krejcarem pěhřdá.“

f) Jest neopatrná: „Strká do všeho nos, a ustrká všudy, co slepý oř.“ (Junge Leute stoßen überall wie blinde Hennen). „Tuť vlk leží, a zajíc spí.“ „Hejlové jdou na lep, třeba dáš vějičky na haströse v zelí.“

g) Potřebuje kázně: „Kůň nezkracený bývá tvrdohubý.“ „Bujnost mládeže nerada trpí otěže.“

h) Jest vzdorovitá: „Metla ze lvů říčících činí tiché baránky.“ „Mladým býkům rostou rohy.“ „Svévole mu vystavila rohy.“

i) Nekvapné buď vychovávána: „Hříbě záhy zapřažené na dlouze nepotrvá.“ „Dílo kvapné, nebývá platné.“

k) Buď dočkává povolání veřejného: „Kdo s mladými voly voře, dělá křivé brázdy.“ „Mladá vína jsou sladká, mají však mnoho droždí.“

l) Ale nezůstaň bez slušné vážnosti: „Mladík v letech, stařec na rozum.“ „Častokráte psíček malý, velkého vepře převálí.“

m) Střídmost, píle a spořivost buď okrasou její. „Krátká večere, dlouhý život.“ „Kdo v letě nerobí, ten v zimě nedrobí.“ „Kdo šetří, má za tři.“

n) Pamatuj na příští věk: „Mladý nabývej, starý uživej.“ „Čeho's z mládí nabyl, k stáru se ti hodí.“

Vysoké stáří.

a) Jeho příští: „Stáří v zápětí za člověkem přikluše.“

b) Dává radu: „Starý kmet, dobrá rada.“ „Staré chrámy dobré zvony mají.“ „V starých jest moudrost, a v mnohém času opatrnost. (Job 12, 12.).“

c) Vady jeho. Churavost: „Staroba choroba.“ „Přijde starost, nastane žalost.“ „Staré chrámy mívají tmavá okna.“ „Staroba den co den má své noviny.“

Ubývání síly: „Šediny hrobové květiny.“ „Nemoce po librách přicházejí, a po kventlicích zas odcházejí.“

Tlachavost: „Ze starých sudů rádo teče.“ „Ze starých rour rádo kape.“

Nedbá na poučení: „Starý strom těžko ohnouti.“ „Starých psů těžko krotiti.“

Skoupost: „Šedivec bývá rád skupec.“ „Starci se berla v ruce zachvívá, v bání lakomství ale neubývá.“

Pošetilost: „Mnohý šedivec ještě dětských střevíců nevyzul.“ „Má ve vlastním domě okna ke správé, a odvažuje se do domů cizích házet.“

Lstivost: „Stará liška, chytrá liška.“

Nevrlost: „Jest nevrlý jako staré schody.“ „Svatba starých snoubenců.“ „Není hezké, jednou nohou v hrobě býti a druhou na svatebním kvasu.“

Choulostivost a malomyslnost: „Vrť sem, vrť tam, všude trudno.“ „Hyne dřive, než se lodička na vodu pustila.“

Mladost a vysoké stáří.

„Lépe v stáru s poctivostí, než v mládí s nečestností.“ „Trudná práce z mládí, libý odpočinek v stáří.“ „Buď za mládí

starcem, abys ve starosti byl mládcem.“ „Starým hoře, mladým smích.“ „Mladík začal na zlatě a skončil v blátě.“

Česká přísloví umějí lidi rozvrhovati na bohaté a chudé.

Chudina.

a) Bohatá ve vynalezcích. „Bída učí rozumu.“ „Člověk v nesnázích důvtipem.“ „Nouze železo láme.“ „Nouze i na macechu vžene.“

b) Bývá tupená. „O chudého každý se otírá.“ „Volali mne na kaši, snědíce napřed zvěřinu.“ „Střidu (chleba) snědli a kurku mně nechali.“ „Ubozí, nebozí.“

c) Skrovnou stravu má. „V nouzi poznáváme, co zbytečných potřeb máme.“

d) Bývá utiskována. „Chudoba má o jeden kámen více, nežli jiní lidé.“ „Chudý musí všudy za dvéře, aneb pod lavici se vtisknouti.“ „Křoví nemůže dubům vzdorovati.“ „Pahrbý neudeří horami o zem.“ „Nezvané hosti pod stůl sázejí.“

Od chudoby liší se chození po žebrotě, kterážby pracovati mohla, ale nechce.

e) Žebráctví. „Žebrácký pytel a lakomec nikdy nemají dost.“ „Mnoho řemesel na světě, žebrati je nejlépe.“ „Ač žebrák syt, ale možna není.“ „Ač chodec syt, ale možna nesyta.“

f) Nestydné. „Nehrozí se žebrák veliké skyvy ani pecna.“ „Chudoba je nestuda, poroba i choroba.“ „Chudoba ani svojet nezná.“ „Chudoba víru láme.“

g) Nepřítel žebráků. Žebráci jsou nepřátelé psů, a psi žebráků. „Kdo je na zbytky živ, zbohatne-li, bude div.“

h) Řemeslo mimotní. „Ve dne žebře, v noci krade.“ „Peníze jezdí na saních, chudoba chodí pěšky.“

Boháči.

1. Jsou vysokomyslní. „Kdo má cvoky, podpírá si boky.“ „Kdo bohat, ten rohat.“ „Nic není pyšnějšího nad plnou kapsu.“

2. Bývají slovnití při špatném umění. „Boháči jsou dlužníci chudých.“

3. Neradi dávají. „Než by dal, raděj by i s měšcem bral.“ „Čím víc na statku přibývá, tím větší žádost po nich bývá.“

4. Spoléhání na peníze. „Víc peněz, více starosti.“ „Kdo dosti má, rád tím plýtvá.“ „Šťíme peníze míti, ale peníze nemají míti nás.“

5. Nepotřebují uhlazených mravů. „Trilichový pytlík nebude hedbávným, ač je penězi nácpan.“

6. Možno jim proti vši spravedlnosti zisku se dosouditi. „Hrst plná zlata těžší jest, než pytel plný pravdy a práva.“

7. Pravý poklad jejich. „Nejlepší poklad boháčů je almužna.“

8. Rádi mají skvostné tabule. „Netěžko z hodů na hody jíti.“

9. Slovo Boží jim nechutná. „Darmo kazatelům o vysoké hory (nádherné boháče) se pokoušeti, neb nesvedou nic (Rvačovský Masopust).“

§ 3. Světoznanství.

Světa běh. Osud. Odtok a přítok věcí. Štěstí a neštěstí.

Prísloví česká jsou znatelé běhu světa, to jest vědí:

1. Historii o pravdě: „Pravda oči kole neb v oči bode.“ „Těžko pravdu mluvit a neuraziti.“ „Kdo nevděčným pravdu hude, smyčcem (houslemi) o hlavu tloučen bude.“ „Pravda nenávisť plodí.“ „Pravdu každý chválí, ale ne každý ji brání.“

2. Mzdu a plat za práci: „Jiný obrací rožeň, a jiní pečení jedí.“ „Osel nese žito do mlejna, a dostává plevy.“

3. „Schvalování netrvá: „Hlučný počátek tichý konec mívá.“ „Nic tak brzo nestárne jako chvála a čest.“

4. Dobré krmení: „Lenoch nemělby práce, kdyby nebyl na krmníku.“

5. Rhetorika bohatých: „Když peníze mluví, svět mlčí.“ „Svět chce býti sklamán.“ „Svět je opilý sedlák.“

6. Malá hrstka dobrých: „Více bujní koukol, nežli pšenice.“ „Mnoho tisíc křemenů na jeden drabokam.“

7. Pochvala ctnosti: „Toliko ctnost šlechtí.“ „Každá ctnost má svého hance.“ „Ctnost pravá blýštětí nežadá.“

8. Vážnost — hana: „Když stojí vůz, každý rád vsedá, kácí-li se, každý pryč utíká.“ „Nechval do očí, nehaň za zády.“

9. Zlato slaví vítězství: „Zlatý klíč všecky zámky otevře.“ „Zlato nemluví, ale mnoho působí.“ „Zlato zlatníka najde.“ „Zlatem se práva vysvětlují.“ „Zlaté zámky věže staví.“

10. Spravedlnost: „Malé zloděje všejí, veliké pouštějí, aneb, klobouky smekají.“ „Spravedlnost má voskový nos, kam chceš, tam zatočíš.“

11. Násilí, právo: „Vrch práva, vrch křivdy.“ „Svět vyplozuje děti, aby je zase sežral. (Saturnus.)“

12. Štěstí bez rozumu: „Má více štěstí než rozumu.“ „Čím větší šelma, tím větší štěstí.“ „Fatí se k němu štěstí.“

13. Láska nestálá: „Jak s očí, tak s smyslu.“ „Vyhasne-li oheň na krbu, vyhasne také v srdci.“ „Panská láska roste na zaječím chvostě.“ „Láska nahlá nebývá stálá.“

14. V pádu bez pomoci: „Kdo pádem leží, celý svět přes něho běží.“

15. Častování: „Host prázdný, málo vzácný.“ Rád má hosti, staví-li se stůl v koutě cizím.“

16. Nevěra: „Svět nevěří, až se v leb uderí.“ „Svět nevěří, až mu voda doběží.“ „Svět nevěří, až rukama hmatá.“

17. Utiskování: „Ubohá holubice bývá zadávena, a krkavci bez překážky propuštění.“ „Koně za ovsem běží a osli ho dostávají.“

18. Podvod a klam: „Kde kůže lvova platná býti nechce, tam liščí břevno pokládej.“

Příslloví popisují osudy a pohromy lidské, jakož jsou:

1. Pohroma umělce a osud: „Umění kořen hořký.“

2. Kleslého: „Boří-li se zeď sama, každý jí dává ránu.“

3. Sladkoučkého: „Není milý pes, který ke každému se přidružuje.“ „Kdo s každým se chce spráteliti, musí každému bláznem býti.“ „Sladkosti se nedobírej až do hořkosti.“

4. Neznámého: „Neznámost jest nevděčný host.“

5. Hráče: „Mezi hráči ďábel peníze bere.“ „Hráč svých statků drač.“

6. Šlechetníka: „Na mou kuši! hle, šlechetnou duši.“ „Staré zboží činí novou šlechtu.“

7. Udatného: „Kdo má široké plece, ten mnoho snese.“ „Udatnost ranami vzrůstá.“

8. Štědrého a lakomého: „Štědrý na střechu vrže groš, a dva mu spadnou.“ „Zlý pes ani sám sní, ani jinému dává.“ „Místo chleba podává mu křemele.“

9. Chatrného: „Pahrbky nedají horami o zem.“ „Chudý všudy musí za dvěře, aneb pod lavici se vtisknouti.“

10. Dobrodince: „Sám ten dar vzal, kdo jinému dal.“ „Noha nohu podprá, ruka ruku utírá.“

11. Vtipného chlapa: „Vtipnému chlupu musejí i páni sloužiti.“ „Chytráci dobrého člověka jako vrány ustrkají, leč mlčí leč mluví.“ (Štítuý).

12. Pobožného, bezbožného: „Bezbožným se měří na korce, pobožným se na lžičky dává.“

13. Labužného: „Dřív bchatý mlsálek, teď chudičský blízálek.“

14. Velemoudrého: „Chytrá štěňata nosí vlk do lesa.“ „Chytré kohouty liška také sžíře.“

15. Moudrého: „Když moudrý chybí, nemálo chybí.“

16. Ctěného: „Žádný věnec nechrání před bolením hlavy.“

17. Hašteřivého, svárlivého: „Vstáváje, léhaje jest na štíru.“ „Vlk mezi kozami, svárové mezi bratřími.“ „Mír staví, svár boří.“

18. Zánovného a obnošeného: „Starý bičík pod lavicí leží, a nový na bidelci visí.“

19. Cizího: „Se svým na slunce, s cizím do kouta.“

20. Nestatečného: „Když dub padne, ledakdos třísky sbírá.“

21. Marnotratného: „Začal na zlatě, skončil na blátě.“ „Přišel z peřin na slámu.“

Příслови rozmlouvají o losu, přítoku a odtoku věcí lidských.

1. Vrátkost majetku časného: „Statek a život na tenké niti visí.“ „Hubí podzimek, co vzniklo v letě.“

2. Vrtkavost: „Svět kolo běžící, co nyní na svrchu, v okamžení bude dole.“ „Z jedné strany sbírá, z mnoha stran rozsypá.“ „Svět neroztržen nikdy tak mečem, jako větrem.“ „Pravé fučidlo, co víchř zavrtí se a běží zase.“

3. Marnost naděje lidské: „Než tráva vyroste, zatím kůň zdechne.“ „Není ještě všech dní večer.“ „Svět více na se hře, než mu poručeno.“

4. Nedopatření: „V každé hře se oko přenáší.“ „Kdo přehledne, prohraje.“

5. Směna: „Hrob hrbatého napřímí, a hůl zlostného.“ „Svět v sobě jest pravá vojna, řídko v něm chvíle pokojná.“ „Bublina vyplyne, a opět zmizí.“ „Nevěje vždy jeden větřík.“

6. Nebezpečnost silného: „Nikdo tak silen není, aby nenalezl silnějšího.“

7. Zdar a nezdar: „Dnes se zdařilo, zítra se nezdaří.“ „Odvaha vyhrá, odvaha prohrá.“

8. Nejistota budoucnosti: „To je ještě mezi ústy a lžící.“ „Ještě je to za horami.“ „Co vidíš je stín na stěně.“ „Jistý co voda v saku.“ „Nevíš, co večer s sebou přinese.“

Česká přísloví označují štěstí a neštěstí, a s obou stran dobrou radu dávají:

Š t ě s t í. „Přílišné štěstí pouhé neštěstí.“ „Čím větší štěstí, tím méně mu věř.“ „Štěstí noclehy mění.“ „Štěstí sedá na rozcestí.“ „Lidé v štěstí paměť trati.“ „Štěstí rádo nechává na holičkách.“ „Štěstí jest potočité, kulovaté.“ „Zřídka se užívají štěstí a rozum.“ „Štěstí, sklo a led rozsype se hned.“ „Komu přeje štěstí, pomůže mu na kůň vséstí.“ „Komu štěstí, tomu vůl tele dává.“ „Koho štěstí hladí, přerádo jej zradí.“ „Čím větší štěstí, tím méně mu věř.“ „Při kom štěstí, při tom i lidé.“ „Těžko člověku v štěstí nezpýchati.“ „Každý si štěstí kuje.“ „Štěstí když chřestí, tuť třestí, a bývá neštěstí.“ „Blázen, kdo štěstí věří, a před nuzným zavírá dvěři.“ „Když sám Bůh ráčí, štěstí musí.“ „Štěstí odvrací člověka od Boha.“ „Ne každému štěstí slouží.“ „S kým se štěstí mazlí, provaz na hrdlo mu dáti chce.“ „Pomni, človče, na štěstí, jež jako sněhová koule (jako sklenice) jesti.“ „Nech štěstí jíti svou cestou.“ „Štěstí vždy poddáno jest závistí, ale bída nikdy.“ „Vždy mu štěstí jako z vody jde.“ „Štěstí chodí po kluzkých cestách.“ „Fatí se k němu štěstí.“

N e š t ě s t í. „Kdo je v neštěstí, všickni se ho štítí.“ „Neštěstí na koni přichází a pěšky odchází.“ „Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech.“ „Šťastný jest kdo cizím neštěstím umí se káti.“ „Neštěstí nepřichází nikdy samotno.“ „Kdo neštěstí okusil, víť, kterak chutná.“

Š t ě s t í a n e š t ě s t í. „Štěstěna k věcem lahodným ráda kyselého přilévá.“ „Při dobrém větru na bouři pamatuj.“ „Štěstí s neštěstím ob jeden dvůr žije.“ „Štěstí o berle se vláčí, neštěstí lítá na křídlech.“ „Nikoho štěstí nezměnilo, než koho štěstí oklamalo.“ „V štěstí nedoufej, v neštěstí nezoufej.“ „Neštěstí přejde jako mračna, a bude před tvými vraty slunce.“ „Štěstí se trouší, neštěstí se sype.“ „Bída člověka najde, i když slunce zajde.“ „Při slunci na déšť pamatuj.“

Rozvrh druhý.

Učení o Bohu, o státu a o rodině.

§. 1. Učení náboženství.

Bůh, vlastnosti a prozřetelnost Boží.

Česká přísloví, co živá tradice smyslu nábožného praotců našich, podávají smysl pro věci božské, takřka od úst k ústům,

a tímto rozdílem v některých jest náboženství vůbec, v jiných křesťanství, a ještě v jiných v katolictví aneb v řádu a obyčejích vytknuto, aneb předpojato.

1. Česká přísloví kladou na vrch co na vrchu jest, co propovídky a vykladatelé náboženství.

„Dobrý člověk není bez Boha.“ „Kdo s Bohem počíná, všecko šťastně dokoná.“ „Známý jest v židovstvu Bůh.“ „Povědomí o Bohu jest věno přírody.“ „Dříve než Boha hledáš, již Bůh tebe naléztí musel.“ „Od nejvyššího Boha počátek.“ „Všecko s Bohem, nic bez něho.“ „Před Bohem nikudy nelze.“ „Bůh ten jest, kterýž býval.“ „Co není z Boha, nemá dlouhé trvání.“

2. Všecko v jednom toliko Bohu nalezají.

„Jeden Bůh nad námi.“ „Jediný dobrý jest Bůh.“ „Bůh náš, Bůh sám.“ „Živě starý náš Bůh.“

3. Hlásají o Bohu neobsáhlém, věčném a nejvejš dokonalém.

„Velikosti jeho není konce.“ „Z Boha, skrze něho a v něm jsou všechny věci.“ „První Bůh a poslední.“ (Isai. 44, 6.) „Před sluncem trvá jméno jeho.“ (Žalm. 72, 17.) „Bůh věčný Pán.“ (Isai. 40, 27.) „Všecky věci na čas, Bůh na věky.“ „Tisíc světů hranice by Boha neobsáhly.“ „Bůh jest nevyvažitelné moře života.“ „Veliký silou a sudem i spravedlností, a vypraven býti nemůže.“

4. Hlásají o Bohu nevystihlém a nezměnitelném.

„Bůh bydlí v světle nepřístupitelném.“ „Cestám Božím kdož rozumí.“ „Bůh položil tmy vedle stánku svého.“ „Já Hospodin, neměním se.“ (Mat. 3, 6.) „Bůh Bohem a lidé lidmi.“ „Ještě ten Bůh, kterýž býval.“ „Nebe i zemi já naplňuji.“ „U Boha není proměnění ani stínu změny.“ (Jak. 1, 17.)

5. Hlásají o Bohu vševědoucím, všemohoucím a všudy přítomným.

„Vše vidí a ví ten, kterýž jest nad námi.“ „Bůh lidský rozum převyšuje.“ „Člověk k tváři, Bůh k srdci hledí.“ „Člověk hledí na to, což jest před očima, Bůh hledí k srdci.“ „Bůh v hrsti má svět, čte a vidí, co se děje v myslích lidí.“ „Znáť Bůh, kteříž jsou jeho.“ „Bůh nepotřebuje zavěšených hodin.“ „Celý svět oko Boží.“ „Jedno oko všecko vidí.“ „Bůh jest oko,

jenž se nikdá nezavírá.“ „Hospodin jest, jenž váží duchy.“ „Všudy cesty člověka zjevné jsou očím Božím.“ „Pán Bůh není náhliv ale pamětliv.“ „Není závoje hvězdě před vševídicím okem Božím.“ „Bůh vysoko, ale vidí daleko.“ „Byť pak se skryl v tajném místě, Bůh tě přece vidí jistě.“ „Jest rozum nad rozum, jenž sčítá množství hvězd.“ „Bůh se na nás shůry dívá, nic se před ním neukrývá.“ „Kdo ví, že Bůh všechno vidí, i v skrytě se hřešit stydí.“ „Co před světem jest ukryto, bude někdy všem odkryto.“ „Bůh i v bezcestí cestu najíti umí.“ „Ani vrabec se střechy nespadne bez vědomí Otce nebeského.“ (Mat. 10, 29.) „Bůh vidí, kde kdo koho šidí.“ „Bůh sčítá péče, kteráž srdce truí.“ „Od rána až do soumraku neuje nic jeho zraku.“ „Pán Bůh vidí z nebe svého, kde jsem, co chci činit zlého.“ „Nic není skrytého od očí Božích.“ (Sir 39, 24.) „Oči Páně mnohem světlejší jsou slunce.“ (Sir. 23, 28.) „Proti Bohu nic nemohu.“ „Před Bohem nikudy nelze.“ „V ruce Boží moc země.“ (Sir. 10, 4.) „Moře nevypiješ, Boha nepřevalíš.“ „Dí Bůh, a stává se.“ (Žalm. 48, 5.) „Jeden boží prst jest větší síly, než všech lidí hrst, byť obři byli.“ „Ještě ruka Boží není zkrácena.“ „Bůh jest mocen, všechno dáti, na něj máš se spoléhati.“ „Více Pán Bůh může, nežli všickni lidé, tent i nám pomůže v ouzkosti a bídě.“ „Bez vůle Boží nezhyne hlas, ani s hlavy vlas.“ „Koho chrání Bůh svým štítem, nezahyne v boji lítém.“ „Kde není lidské pomoci, Božská počíná.“ „Komu Bůh pomáhá, tent všechno přemáhá.“ „Kde člověk nemůže, tam Bůh pomůže.“ „Boha myslí v každé době přítomného býti sobě.“ „Pán naplňuje nebe i zemi.“ (Jer. 23, 24.) „Pán Bůh se mnou, a já s ním, všechno zlé pryč, dobré k nám.“

6. Hlásají o moudrosti Boží:

„Moudrosti jeho není počtu.“ „Není rady proti Pánu Bohu.“ „Moudrost Boží obsáhá od konce až do konce, a pořádá všechny líbezně.“ (Moud. 8, 1.) „Ten Otec na tom modrém ponebí nejstarší a nejmoudřejší hospodář.“ „Boží ručička jde zdlouha, ale jistě.“

7. Hlásají o Bohu nejvýše Svatém.

„Bůh můj, od počátku Svatý můj.“ „Kdo podobný Hospodinu, kdo tak velebný v svatosti?“ „Svatý jest Bůh, svatost jeho má nás zdržeti od zlého.“ „Ai, svatý, svatý, svatý, jest náš Bůh Hospodin, tak píše láskou znátý od věků Serafin.“

8. Hlásají o Bohu nejvšobrotivém a milosrdném.

„Dobrota Boží sáhá od země až k nebi.“ „Co nás šatí, co nás živí, uštědřil Bůh dobrotivý.“ „Každý o sebe, Pán Bůh o všecky stará se.“ „Bůh vždycky ruku svou má otevřenou a plnou.“ „Kdo chodí s kabelí, (mošnou), toho Pán Bůh nadělí.“ „Bůh dal život, dá i zdraví.“ „Bůh dal zuby, Bůh dá i chleba.“ „Dal ti Bůh štědře, užívej věrně.“ „Bůh náš dobrota všech dobrot.“ „Vůle Boží jest míra vůle dobré.“ „Láska Boží veliká všecky tvory proniká.“ „Když Bůh jedny dvěře zavře, sto jiných otvírá.“ „Bůh dá, i v okénko podá.“ „Koho Pán Bůh stvoří, toho neumůže.“ „Koho svou metlou Bůh navštěvuje, tot důkazem jest, že jej miluje.“ „Ještě nejsou brány milosrdenství Božího zavřeny.“ „Bůh sesílá déšť na dobré i na zlé.“

9. Hlásají o Bohu nejvšobpravdivém:

„Pravda Hospodinova zůstává na věky.“ (Žalm. 116, 2.). „Bůh jest pravdomluvný.“ (Řím. 3, 4.) „Nemožné jest, aby Bůh klamal.“ (Žid. 6, 18.) „Co Bůh kdy, to přijde vždy.“ „Člověk myslí, Pán Bůh obmyslí.“

10. Hlásají o božské prozřetelnosti.*)

„Božské prozřetelnosti oddávej se s důvěrností.“ „Bez vůle Pána Boha mého, nestane mi se nic zlého.“ „Nestojí Bůh světem, ale svět Bohem.“ „Jak je slunce zřejmé nám, tak vše řídí tvůrce sám.“ „Z lidí pád a zahynutí, z Boha povstání a prominutí.“ „Tomu, kdo má Boha přítele, všecko tvorstvo píše vesele.“ „Za Bohem půjdeš, pravou cestu najdeš.“ „Bez Boha ani přes práh noha.“ „Kde nouze nejvyšší, Bůh nejblíží.“ „V ruce Boží všecko zboží.“ „Jestli Hospodin neostřihá hradu, darmo činím hráz i ohradu.“ „Daremná pomoc lidská proti vůli Boží.“ „Co není z Boha, nemá stálého trvání.“ „Komu Bůh přeje, tomu ve snách padne.“ „Člověk ukládá, Pán Bůh rozkládá.“

*) Učení o božské prozřetelnosti znázorňuje povídka, staříkům našim známá, kteráž dle rukopisu Opatovického zní takto: Mužik jeden rád vřítal na bůh z povietrie a řka: Bych já byl bohem, já bych zhodil všem povietrie a pocestie. A bůh poručie jemu, aby tak počesí bylo, jakž on rozkáže. A miel dvie dceři jednu za hrncérem, druhou za zahradníkem. I přišla zahradníková, an byl kázal jasné mu povietrie býti, řkuc: Milý tatíku, kaž dšti býti, vyschnet mi všecka cibule, a on káže dšti jíti. A hrncífova přiběhne: Ee tatíku, cos nám učinil. My hrnce nemůžeme vystaviti, aby vyschly, a ty nám je dštem všecky zkazil. A tento vida, že nemůže všem vyhověti, vzdal ten úřad bohu, aby to sám bůh, jakž vie, pôsobil. Protož neslušie z povietrie na bůh vřítati, anť vie, co činie.

§ 2. Cíl a konec všeho míra a cesta k cíli — pořádek.

1. Cíl a konce. „Hospodin všecky věci učinil pro sebe samého.“ (Přisl. 16, 4)

„Každý tvor po svém cíli se táhne.“ „Odkud kdo pochází, tam se táhne.“ „Učinil jsi nás, o Bože, k tobě, a nepokojno jest srdce naše, dokavad neodpočine v tobě.“ „Nevyhnutelně jest, aby ten, kdo jest s Bohem, tam byl, kde Bůh jest.“ „Kde celek jest, tam zlomky přestanou.“ „Bůh nám dokonalý celek sám uštědří.“ „Jako květina stále se kloní k světlu, podobně srdce lidské prahne po Bohu.“ „Bůh táhne nás páskem lásky jako táhne ovci ukázaná majka.“ (sv. August.) „Kam Bůh ráčí at člověk kráčí.“ „Po čem silněji touží duše má nežli po pravdě?“ (Týž.)

2. Pořádek morální:

„Bůh všecky věci v řád uvedl.“ „Moudrost Boží pořádá všecky věci líbezně.“ (Moudr. 8, 4.) „Pořádek je vůdce k Bohu, a co od Boha pochází, jest pořádné.“ (Moudr. 8, 1.) „Bohu dává se vezmutím a vděkem.“ „Cesta života není procházkou“ (polem.)

§ 3. Dobro a zlo.

Česká přísloví učí nás činiti dobré a varovati se zlého.

a) „Dobro mílo odkud koli.“ „Dobré samo se chválí.“ „Přijď dobro odkudkoli.“ „Dobrého nepřečiníš.“ „Dobré s dobrým se nikdy nezkazí.“ „Při dobrém se nikdy nesteskuje.“ „Kdo dobré činí, lepšího se dočká.“ „Dobře čini, co můžeš, od toho se nikdy nerozmůžeš.“ „Dobře-li činíš, sebe obveseliš.“ „Kdo dobré počne jakoby u prostředku byl.“ „Těžko jest dobro vídati, ale snadno poznati.“ „Dobré srdce tváří nehezké dodává hezkosti.“ „Vlastní věc dobrého jest vytrvalost.“ „Každý dobrý může lepším býti.“ „Kdo není pro dobro, již stojí pod korouhví zla.“ „Od dobrého se rádo upře, a k zlému přilže.“ „Kdo se dobrým posmívá, Boha na se vyzývá.“ „Bude dobré až zlo vaz zlomí.“ „Bez Boha co dobrého činiti nelze.“ „Děje se skrze ctnost v dobrém zrost.“

b) Zlo:

„Malé zlo velké dobré kazí.“ „Zlo se vždy snáze chytá.“ „Kdo zle činí, bojí se světla.“ „Zlé zlému ruky podává.“ „Kdo sobě zlý, komu dobrý?“ „Přemahej zlé dobrým.“ „Zlosti kdo strojí, světla se bojí.“ „Zlá vůle satan neškodlivější.“ „Dobrym škodí, kdo zlým hoví.“ „Všeckoť se domů vrátí (co dobrého, co zlého do světa posyláš.“) „Kdo jinému zle chce, snadno

najde topůrko k sekyře.“ „Předložil Bůh tobě vodu a oheň; k čemu chltíti budeš, vztáhni ruku svou.“ (Sir. 18, 18.)

§ 4. *Mnohé propovědi a přísloví upozorňují na zákony co průvodčí na cestě života.*

a) **Zákony Božské:**

„Spravedlivému zákon nepsán.“ (1. Tim. 1, 9.) „V pravici jeho ohnivý zákon.“ „Přivaž zákon na prstech svých, napiš jej na deskách srdce svého.“ (Přisl. 7, 3.) „Bohabojní zákon Boží na srdce, bezbožní pod srdce kladou.“ „Dobrému muži zákonem Bůh jest, zlému žádost jeho.“ „Cesty Boží nejdou tou kolejí, kterou jim lidská mysl vyryla.“ „Klad poklad tvůj v přikázáních Nejvyššího.“ „Zákon starý na deskách, nový v srdcích.“ „Pod filcem přikázání tvrdá šíje židů potití se musela.“ (Neboť dáno jim 218 přikázů o 365 záporů; (sv. August). „Kde není zákona, tam není přestoupení.“ „Pán Bůh má jistý vrub, na kterýž všechno narezuje, cokoli činíme.“ „Konec a cíl zákona Kristus.“ „Zákona ostříhaní jest královské důstojnosti znamení.“ „Kdo zákona ostříhá, mnohé radosti nabývá.“

b. **Zákony lidské:**

„Darmo zákon psáti, nemá-li se zachovati.“ „Kde síla vládne, tu zákon zapadne.“ „Nebude-li jednoty v obci, nebude ani zákona ostříhání.“ „Není na světě pravidla tak pevného, aby se hnouti nemohlo.“ „Slovo zákon, drž se za ně, jak za nátoň.“ „Kde mnoho zákonů, křivd mnoho.“ „Kdo zákony vydává, nechť je první zachovává.“ „Zákon je zvon, kdož ho slyší, nebije-li srdce.“ „Zákon nepřečká tupitel, ale plnitel.“

České propovědi líčí o zákona obrácení na skutky vlastní.

§ 5. *Velebnost svědomí a úkony jeho.*

a) **Dobré svědomí hlas Boží:**

„Svědomí jest Boží povolání a posel.“ „Dobré svědomí nade všechno jmění.“ „Svědomí dává hbitý rozum.“ „Nejpravější svědek jest svědomí.“ „Svědomí více než tisíc svědků.“ „Svědomí jest studně, když žízníme; je berla, když klesáme; jest stínadlo, jež hlavy před sluncem chrání, jest podhlavička při smrti, jest hvězda, která nikdy nezajde, jest veliká kniha, do kteréž se všechno perem pravdy zapisuje.“ „Co oko tělu, to svědomí duši.“ „Sláva naše jest svědectví svědomí našeho.“ „Čisté nebe nebojí se ani třesku ani blesku.“ „Čisté svědomí při každé radovance nejlepši

kousek.“ „Ve svědomí leží ten mravní tížník a ta věčná tepna.“ „Svědomí má dobrý sluch.“ „Svědomí jest světlo Boží, v hlavě duše lidské svítící.“ „Svědomí bohaté v dobrých skutcích jest ustláno kvítnaté.“ „Všeliký buď sebe větší bol, zanikne v dobrém svědomí.“ „Dobré svědomí nezhyne, když všecek jiné pomine.“

b) Pěkná připodobnění:

„Dobré svědomí jako anděl po boku“ — dobrý hlídač, který notně štěká“ — „dobrá náprsníčka“ — „předchut nebe“ — „železná zeď“ — „každý den svátek“ — „ustavičné radovánky“ — „nejveselejší ráj srdce“ — „nejlahodnější víno“ — „nebe na světě“ — „lůžko kvítné ustlané.“

c) Zlé svědomí:

„Cítí cejchů svědomí svému připálených.“ „Zlé svědomí hořké trápení.“ „Jazykem lidi odbudeš, ale svědomí nepozbudeš.“ „Ukřivditi snadno, ale co svědomí řekne?“ „Ukolíbané svědomí má podestláno.“ „Cítí v zlém svědomí vraha, zbavit se ho marná moly snaha.“ „Při stráži tisíců lidí meč břitký kol sebe vidí.“ „Kdo zlé svědomí má, hada za nadry chová.“ „Svědomí na chvílku ulehne, a zas popobání, jako jezdec oře ostruhami.“ „Chatří, skrovná strava i ztrhaný šat lepší než zlého svědomí jest kat.“ „Strach mám, aby tě svědomí do katovny nevťáhlo.“ „Farisejské svědomí komáry cedí a velbloudy polyká (požírá).“ „Svědomí jest dlužní kniha člověka.“

d) Připodobnění:

Zlé svědomí jako nezbedný host“ — „ustavičný poravce“ — „Ixionův sup“ — „podestláni moly“ — „léhání na čertově plachtě“ — „ustavičné brání na nože“ — „i pouště navštěvuje“ — „visí jako holomek po boku.“ „Má svědomí jako šerhovna“ — „jako formanská plachta.“ „Náhnětky svědomí jsou tajná Boží dobrodini.“ „Ti v tvář Kristovu plovají, kdo svědomí své hyzdívají.“ „Darmo vinník skrýti se usiluje, darmo leze v svaton hazuku, zlé svědomí pouště navštěvuje, lapá vinné za ruku.“ (V. Nejedlý) „Vymlouvá se, an ho ještě neviní.“ „Najdeš časem i toho, jenž se bojí stínu svého.“ „O víru v Boka olupené svědomí usne, a morálka ztratí základ.“ „V těsných šatech nové módy bydlí široké svědomí.“ „Bolavým očím a zlému svědomí nelze strpěti světla.“

§ 6. *Propovědi o svobodné vůli*

„Svoboda jest pravá přesnost, která zde hledá věčnost.“ „Svoboda dobrá, není pro ni na světě klec.“ „Kde duch Páně,

tu svoboda.“ „Bez rozumné svobody nemá duše lahody.“ „Jen ptáček svobodný vesele zpívá den po dni.“ „Z jedné strany život i smrt, studeno i teplo.“ „Kde příkazy Boží jsou, tam svobodná vůle jest.“ „Svobodnému vůli, a jdoucimu cesta.“ „Žádného svobodným neučiní štěstí ale cnost.“ „Bez vrozené svobody jako ryba bez vody.“ „Volnému vůle, spasenému ráj.“ „Bůh nenutí těch, kteří nechtějí, ale táhne ty, kteří chtějí.“ „Předložil tobě Bůh vodu a oheň, k čemu chtějí budeš, vztáhni ruku svou.“ (S. r. 18, 17.) „Pravá svoboda jest domáhání všech cností, a opuštění vši necnosti.“ „Svoboda bez ctnosti jest prostopášnost.“ „Dávám před vámi cestu života i smrti.“ (Jer. 28, 8.)

§ 7. *Přísloví o skutečích lidských:*

„Skutek pravdu vykládá.“ „Chceš-li právě dobrým býti, počniž dobrotu od mysli.“ „Větší jest blesk skutků, nežli řeči.“ „Úmysl šlechtí jednání.“ „Skutkové naši jsou sítě věčnosti.“ „Urozenost v skutcích se ukazuje.“ „Schloubá a bažení po cti jest ten mráz, jenž květy dobrých skutků vysvěduje.“ „Tak buď skutek veřejný, aby vždy byl úmysl soukromný.“ „Za zdravého života dobře činiti, po smrti času nebude.“ „Jaká setba, taková žeň.“ „Jak si usteleš, tak si lehneš.“

Česká přísloví vedou výklad o ctnostech.

§ 8. *Obecné výroky o ctnosti:*

„Ctnost jako havíř zlata dobývá, a za sebou lampičku mívá.“ „Před všelikou ctností bohové hodlají klásti pot.“ (Hesiod) „Ctnost jest vždy berný peníz.“ „Ctnost jest matka slávy.“ „Ctnost nejlepší urozenost.“ „Člověk bez ctnosti co tělo bez kosti.“ „Ctnost v prostřední míře stojí.“ „Ctnost chloubou se rozpouští.“ „Ctnost se závistí chodí.“ „Ctnost jest krásná, ale jest také samé krásy obraz.“ „Toliko ctnost šlechtí.“ „Ctnost s člověkem se nerodí, náhodou se nenahodí, kdo ji hledá, o ni uhodí.“ „Ctnost cizí chvály nepotřebuje, sama se chválí.“ „Nemoc ctnosti nevdá.“ „Ctnost pravá blýštět se nežádá.“ „Každá šlechtnost má své míry dosáhnouti, a také ji nepřetahati.“ (Štítný.) „Ctnost doprovází nás za hrob.“ „Ctnost i na nepřátelích chvalitebná.“ „Co přichází bez těžkosti to nemůže býti ctností.“ „Veliká ctnost jest nechtít, aby hned se stalo, co chceme.“ „Kdo svůj život v ctnosti tráví, ten si víje věnec slávy.“

§. 9. Ctnosti intelektuální čili umové.

a) Moudrost:

„Největší moudrost znáti sebe samého.“ „Ctihodná moudrost jest milování Boha.“ „Moudrost zná i čas i příčiny.“ „Brzo moudrý nedobře mudruje.“ „Moudrost miluje tvrdé lože.“ „Brada nedělá mudrce.“ „Nebývej moudrým sám u sebe.“ (Přisl. 3, 17.) „Moudří lidé mají ústa svá v srdci.“ „Kde jest pokora, tam je i moudrost.“ „V srdce hříšné nevejde moudrost.“ „Oko života jest moudrost.“ „Moudré slovo neleží v truhlici, ale chodí po ulici.“ „Moudrost přichází s lety.“ „Moudrý horu lomí, a hlupce hora.“ „I ve zděravém pláští někdy se moudrost kryje.“ „Není ten moudrý, kdo mnoho ví, ale kdo ví, co třeba.“ „Moudrý ten se darmo zove, kdo neumí radit sobě.“ „I pod ošumělým kloboukem moudrá hlava bývá.“ „Moudrý nezavírá vše na jedné hlavě.“ „Moudrému nepotřebí již abecedáře.“ „Moudřejší ustoupí.“ „Chceš-li moudrým slouti, dej řečem mimo se plouti.“ Žádnému není dáno s hůry, aby vždycky a ve všem sám mudroval.“ „Pád bláznivého jest výstraha moudrého.“ „Hloupému na pověz, moudrý se dovítí.“ „Kdo blekce sám se chvále, od toho jest moudrost dále.“ „V zlobivou duši nevejde moudrost.“ „Když moudrý chybí, notně chybí.“ „Bič sluší na koně, ohlav na osla a prut (býkovec) na hřbet nemoudrých.“ „Mudrák podává pravdu po kapkách, sedlák ale na džbery.“ „Mát bradu i kozel, anzi pak mudrcem jest.“ „Moudrý na vrchu zůstane.“ „Moudrý rád ustoupí.“ „Mudráček je lapáček.“ „S moudrými se rad, bláznem se o palici nevaď.“ „Komu Bůh opatrnost dá, tomu hodně může růsti dřevo moudrosti.“ „Věnem moudrosti jest rada a mysl pevná.“

b) Rozumnost:

„Rádcem vůle jest rozum.“ „Rozum soudí, vůle volí.“ Rozum se dohrabuje paprsku Božího.“ „Drž se rozumu, a projdeš celý svět.“ „Rozum nikdy na zbyt.“ „Zná co jest hedvábí, a co jest pavučina.“ „Přijde rozum, přijde rada.“ „Co rozum nedává, čas přináší.“ „Kdo od přirození hloupý, v apatice rozumu nekoupí.“ „Jaký rozum, takové dílo.“ „Lepší paprsek rozumu přirozeného, nežli džber přiučeného.“ „Rozum bez ctnosti jako meč v rukou šíleného.“ „Každý žije v svém umě.“ „Často v haleně chatrné najdeš rozumy jádrné.“ „Ne vše na rozum, ale více na Boha dáti.“ „S umem sumu získáš, bez umu sumu ztratíš.“ „Rozumem každý se spravuj, neslušnosti se varuj.“ „Jest-li rozumu ucha nekloníš, brzo žalostné bycha uhoníš.“ „Rozum se cvičením brousí.“ „Jeden rozum

dobrý, ale dva jsou lepší.“ „Porad se s rozumem než co činíš, po účinku zlá rada.“ „Koho Bůh potrestati chce, nejprv mu rozum vezme.“ „Ten člověk nemá ani kouska rozumu.“ „Komu Bůh rozum nedá, kovář mu ho neukuje.“ „I u mladých lidí starý rozum bývá.“ „Po horoucnosti citové nastává ledovatost rozumová.“ „Vtipem svým neměř tajemství Boží.“ „Trápení dává rozum.“ „Ještě kousek zdravého rozumu ve své lebce nemá.“

c) Věda — vědomost:

„Víra vede člověka k vědě, a láska k svobodě.“ „Kdo chce co vědět, musí se na to pilně ptát.“ „Filosofie hledá, náboženství má pravdu.“ „Není moudrý kdo mnoho, ale kdo ví, co je třeba.“ „Mluvnice s počtovědou rodí hlavy mudrcké.“ „V práci a vědění jest naše spasení.“ „Každý dobře zvedený zná se kde byl učený.“ „Učenost bez praktičnosti nemá za mák moudrosti.“ „Um bez rozumu málo platí.“ „Umění jest co nějaký stezník k cíli.“ „Umění zpotonulé lodi vyplavuje.“ „Umění s utonulým korábem neutone, ale na břeh vy-chází.“ „Umění chleba nejí, aniž pod ním nohy klesají.“ „Kdo přidává umění, přidává i práce.“ „Umění v štěstí okrasa a v ne-štěstí útočiště.“ „Těžko říci, o čem sami nevíme.“ „Ne-známost jest nevďěčný host.“ „Umlkl lid můj, že neměl umění.“ (Oseáš 4, 6.) „Táž, jenž poranila, spolu také zahojila.“ „Lidé, učíce se věcem nepotřebným, neumívají potřebných.“ „Lepší neuk, než nedouk.“

d) Uma — umělství:

„Uma (um) za mořem a smrt za vraty.“ (Ars longa, vita brevis.) „Co neumíš, nech toho, nedávej se do toho.“ „Umělý plavec nesnadno utone.“ „Malíř dobrý napsu neklade, zlý musí.“ „Kdo na nic neměří, na nic neudeří.“ „Umí rybám ná-strahy strojiti.“ „Cvičení a zkušenost dává umění.“ „Ne z každého kamene obraz svatého Václava můž utesán býti.“ „Z ruky pilné naděje plyne.“ „Měj kámen dle šňůry, a ne dle kamena šňůru.“ „Řemeslo tě pán, to tě vždy živý peníz.“ „Devatero řemeslo, desátá žebrota.“ „Všelík řemeslo svou psotu má.“ „Kdo nej-více řemesel umí, nejspíše ve psí bývá.“ „Povrchní učenost horší než sprostnost.“ „Uma, uma, chleba není doma.“

e) Obezřelost, porada.

„Bez opatrnosti i moudrost slepá.“ „Kdo má krátké nohy, drobné kroky dělá.“ „Když se blíží zima, kožich nepárej.“ „Ne-okusiv brodu, nepouštěj se v vodu.“ „Ve mlejné nehaď, a ožralce

když spí, nebuď.“ „Vyhni trkavému kozlovi.“ „Tepal do kře, neplatila rada, vyhnal na se jizlivého bada.“ „Pán Kvap zlý rádce, říká pastýř stáde.“ „Kdo jest kvapných noh, zavadí.“ „Porad se s rozumem, než co činíš.“ „V radění buď plžem, v činění ptákem.“ „Jseš-li lysý — netrkej se s kozlem.“ „Bezpečněji krokem, nežli skokem.“ „Pošetilé kvapení, v zápětí má želení.“ „Ani vindry nedávej za hrnec, dokud jsi nezkusil, jak zvoní.“ „Kdo neprospěšně chodí, urazí se v nohy.“ „Chceš-li býti bez vady, nic nedělej bez rady.“ „Po účinku zlá rada.“ „Cokoli vidíš, ne všemu chtěj.“ „Kdo neprohledá a neotvírá oči, musí měšcem dotahovati.“ „Jsi-li mladý, uživej rady.“ „Nedá z sebe rozumy vláčet.“ „Kdo svého nehledí, ten nedlouho dědí.“ „Podemlenému břehu nevěř.“ „Více očí, více vidí.“

§ 10. Osvěta.

Jako pravou osvětou, tak i lichou znají česká přísloví: „Nemá v hlavě nic jiného, než nejplošší pozemskost.“ „Čekali jsme na světlo, a hle! tmy.“ „Až přilíš se napil z flašky Šalomounovy.“ „Mudráček je lapáček.“ „Lepší neučenec, než nedoučenec.“ „Létá prve, než mu křídla dorostla.“ „Holobrádek svůj vtip o církvi sobě brouší.“ „Všetečko! mudr buď!“ „Zápona zlatá na pysku, svině jest umění při člověku nectnostném.“ „Ne každý voráč, kdo se pluhu drží.“ „Šalený rozum venku i na trhu.“ „On dává náboženství olověné podešve.“ „Jsou, kteří píší hladko, ale nehladko mluví.“ „Připouští, že hodiny existují, hodináře ale není u něho.“ „Slouží Bobu tak, aby neurazil ďábla.“ „Krtkové pod zemí žijí (ryjí) na světlo se neodvažují.“ „Ve studiích a v umění mnoho dýmu.“

§ 11. Mravné, vůli vzdělávací ctnosti:

„Ctnost není nic jiného, nežli vnitřního člověka krása.“ „Ctnost na zemi pohostinu, domácí v nebi.“ „Ctnosti spanilost obzvláště pohledem se září.“ „Krása ctnosti i tělem proráží.“ „Ctnost bez protivníka vadne.“ „Ctnost přírodu pořádá a vede k původu jejmú.“

Nauka o ctnostech stěžejných:

„Ve čtyrhranosti vidí se čtyry ctnosti.“

a) Opatrnost:

„V každé věci hleď konce.“ „Hned v počátku šetř konce.“ „Proto má kovář kleště, aby se nespálil.“ „Dobře v čas jiskru uhasiti.“ „Přítomné věci opatruj, o budoucí pečuj.“ „Nechval

dne na východu slunce.“ „Moudrého oči jsou v hlavě.“ (Kaz. 2, 14.). „I nalezené přepočítati třeba.“ „Přijde čas, že se zeptá zima, co's dělal v letě.“ „Kdež se mníš, v čisté trávě seda, varuj se litého hada.“ „Nic maně a bez účele.“ „Štíť se mléka Jahelinina podaného Sisarovi.“ „Nepouštěj se silnice, pro nejistou pěšinku.“ „Dobře ustoupiti, kde zniku není.“ „Ne každému zhola věř, zavírej jen pevně dvěře.“ „Zajíce v pytli nekupuj.“ „Ohledej se na zadní kola.“ „Běd se každý chraň, dřív než přijdou naň.“ „Před oči ptáku, darmo metá sítky — vrhá oka — čížebrník.“ „Viz, že uprostřed osidel chodíš.“ „Lichá v lidech povaha, nevěř každému.“ „Ne se vším na harc, něco v záloách.“ „Nerozmluviv s hlavou, nechvátej rukama.“ „Šťastný, kdo cizí příhodou vystříhá se před svou škodou.“ „Opatrnost těla jest smrti i opatrnost pak ducha život i pokoj.“ „Koho oči bolí, nechoď do mlýna.“ „Nepouštěj se bez vesla na moře.“ „Viz, aby sáhaje vína, nerozlil piva.“ „Nepůjde to po druhé na lečky ani na vrše.“ „Za zdravého života dobu dobře činiti, po smrti času nebude.“

b) Spravedlnost:

„Spravedlivá ruka, celý svět projde, a ošemetná hanby dojde.“ „Spravedlnost zvyšuje národ.“ (Přisl. 14, 13.) „Na cestě spravedlnosti život.“ „Spravedlnost jest základem říše.“ „Až do smrti potýkej se pro spravedlnost.“ „V paměti věčné bude spravedlivý.“ (Žlm. 111, 6.). „Spravedlivý na věky se nepohne.“ (Přisl. 10, 30.) „Spravedlivě nabytý statek, ani na moři neutone.“ „Spravedlnost hubí ten, kdo se násilím na odpor nestaví.“ „Při kom není dobroty, při tom není spravedlnosti.“ „Sebe větší jmění cizí — netrvalé, lepší spravedlivé — třeba malé.“ „Statek nespravedlivý, sežírá spravedlivý.“ „Nespravedlivý statek k duhu nejde.“ „Zisk nespravedlivý v měsíci a truhle je škoda na duši a v svědomí.“ „Neber, co jsi nepoložil, a nežni, co jsi nerozsíval.“

c) Síla — statečnost:

„Tomu sláva a čest, statečné mysli kdo jest.“ „Kdo si srdce dodává, se štěstím se potkává.“ „Komu třeba čeho, odváží se všeho.“ „Statná mysl, nejlepší pancíř.“ „Kdo setrvá, zlé přetrvá.“ „Kdo o strachu neví, ten zvítězí.“ „Statně si počíná ten, kdo hoře snáseti může.“ „Bázlivý nemnoho spraví.“ „Smělý počátek, půl činu.“ „S chutí do toho, půl díla hotovo.“ „Co se z rozvážna začíná, to statečné skončení mívá.“ „Na statečné velmože veliké věci přísluší.“ (Magnos, magna decent.) „Udatná mysl i největší těžkost přemáhá.“ „Kdo má

široké plece, ten mnoho snese.“ „Ne ze mnoho útoků jest vítězství bojů, ale z nebe jde síla.“ „Všecko mohu s tím, kterýž mne posilňuje“ (Filip 4, 13.). „Myšlení silného jest vždy přehojno“ (Přisl. 31, 5.). „Jak se prvé tužil, tak nyní oslábl.“ „Nesmělé srdce cti nedochází.“ „Vždyť nebylo ještě tak zle, aby nebylo bývalo hůře.“ „Byť vše vzhůru jíti mělo, nemůže zahynouti, byť nebe spadnouti mělo, nedá sebou pohnouti, t. muž u víře silný.“ (Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae. Horác).

d) Střídmost:

„Střídmost se poznává při hojnosti, a ne v nouzi.“ „Ve všem míry hledí.“ „Všeho s mírou.“ „Co příliš, nezdrávo.“ „Střídmě-li žiješ, sta let dožiješ.“ „Střídmost jest matka zdraví a dlouhověku.“ „Půst a zdrželivost, ještě nikoho neumořily.“ „Máš dar Boží, střídmě poží.“ „Rozkoše, mírně požívej.“ „Kdo jest střízlivý přiloží sobě života“ (Sir. 37, 34.). „Bdění, žluč a hryzení mívá člověk nestřídmost.“ „Přirozenost na mále přestává.“ „Prudký lijavec roli trhá a obilí škodí.“ „Kam střídmost nechodí, tam chodí lékař.“

§ 12. Pravdy biblické o třech božských ctnostech přetvořené v příslovná rčení.

„Věrou se budova Boží osnuje, nadějí se zdvíhá, láskou dovršuje.“ „Co jest víra! věřiti to co oko nenazírá.“ „Víra člověka vodí k vědě, a láska k svobodě.“ Čeho mysl nepojímá, řádně chová víra přímá.“ „Spravedlivý z víry živ jest.“ „Víra víře pomáhá.“ „Víra jest síň všeho obrozeného života.“ „Víra na věky státi bude.“ „Srdce má své důvody, o nichž rozum neví.“ „Kdo se vírou ozbrojí v každém boji obstojí.“ „Co si přejeme, rádi věříme.“ „Oko vírou osvícené, odvrací se od dýmu modlářství.“ „Věřícímu celý svět jest bohatství plný, nevěřící také i haleře potřebuje.“ „Člověk bez víry, člověk bez rozumu.“ „Panteista věří v rychtářovu ruku bez rychtáře.“ „Víra a naděje jsou vlastní sestry.“ „Víra, naděje, láska jsou sloučené zcela, to nám značí trojlistého vzhled jetela.“

„Naděje má hluboké duo.“ „Doufej s pomocí Boží přijíti do nebe, a sice branou, která má nápis: Credo, věřím.“ „Blahoslavený muž, kterýž doufal v Hospodina“ (Isai. 17, 7.). „Kdo voře, má v naději žíti.“ „Měj naději v Boze a chléb pro tě ve voze.“ „Drž se břehu — naděje, neutoneš.“ „Žádný nebyl zahanben, kterýž doufal v Pána“ (Sir. 2, 11.). „Štěstí brzy opouští, ale dobrá naděje nikdy.“ „S důvěrou v Boha

rozhodni se k předu.“ „Člověk co žádá, doufá.“ „Doufej směle, dokud duše v těle.“ „Dokud člověk ústy zývá, všecku naději necht mívá.“ „Ani za hrobem naděje člověka neopustí.“ „Kdo pozná naději v Boze, tomu smrt jest jakž podnože.“ „Doufej, nezoufej, Bůh tvůj s tebou.“ „Netrať naděje, když se zle děje.“ „Ať se děje, co se děje, necht se vůle Boží děje.“ „Bez důvěry v Boha, hyne duše mnohá.“ „Pod křídly jeho doufati budu“ (Žlm. 90, 4). „Koho Bůh chrání svým štítem, nezahyne v boji lítém.“ „Doufám pevně v Boha svého, že mne zproští všeho zlého.“ „Naděje kojí rolníka, svěřuje símě brázdám,“ „a také těžkým řetězem svázaného těší.“

„Láska větší jest než víra.“ „Láska jest jako požehnaný ráj.“ „Kde láska, tu radost.“ „Láska strachem neostojí,“ nemiluje, kdo se bojí.“ „Láska Boží to byla, jenž nám nebe dobyla.“ „K lásce nepřinutíš ani prosbou ani hrozbou.“ „Lepší lot lásky, než důvodů na centnýř.“ „Láska se na trhu neprodává.“ „Měj lásku k Bohu, obdržíš milost mnohú.“ „Zemi miluješ, země jsi, nebe miluješ, nebem jsi.“ „Lásky-li nemám, nic nejsem.“ „V lásce není bázně, ale dokonalá láska vyhání bázeň.“ „V pravdě veliký jest, kdo má velikou lásku.“ „Láska Boží vije věnce, šlechtí panny i mládence.“ „Ten se líbí Bohu, komu se líbí Bůh.“ „K čemu chat, k tomu láska.“

§ 13. *Česká přísloví ostře karají a zošklivují všeliký hřích.*

a) Hřích vůbec:

„Hřích jest ďábla smích.“ „Hřích miluje tmú.“ „Hřích jest zanechání studnice moudrosti“ (Baruch 3, 12). „Hřích jest zanechati studnice vody živé a hledati cisterny kalné.“ „Hřích jest plané ovoce — víno na vinici.“ „Ne každé přestoupení, jest provinění.“ „Žádnému k hřichu není, k čemuž vůle nepřičiní.“ „Hřích zamýšlený šmakuje, a spáchaný katuje.“ „Člověk zadluhuje se u Boha a úpis dlouhový sobě činí.“ „Hříšník tvář nemá, na šlachtatu vedená.“ „Hřích tvář ďáblu, Bohu hřbet okazuje.“ „Oko nic neproviní, když se mysl nepřičiní.“ „Co je had v kvítí, to jest hřích v žití.“ „Přestoupil-li by kdo v jednom přikázání, učiněn jest všemi vinen“ (Jak. 2, 10). „Hřích hřichu ruky podává.“ „Hříchové se po lidech, jako dým po hlavní vlekou a táhnou.“ „Každý hřích svou výmluvu má.“ „Vlasové Absolona o život připravují,“ (t. hříchové všední když vzrostou.) „Menších hříchů se varuj, a nepřijdeš k většímu.“ „Hřích jeden, táhne za sebou druhý.“ „Jak se zhyzdíš jednou vadou, nezmyješ se žádnou

vodou.“ „Z malička dýmu podpalené hlavně vlece se veliký oblak dýmu.“ „I malí živočichové, jest-li jich mnoho, usmrcují.“ „Měj s lidmi pokoj, s nepravostmi odboj.“ „Z jedné jiskry, rozmáhá se oheň“ (Sir. 12, 3.). „Člověk postupně kráčí s hory své ctnosti, do tmavé propasti — hříchu klopotnosti.“ „Hřích sladký, a člověk padky.“

b) Rozdíl hříchů.

„Z malých potůčků veliký potok bývá.“ „Kdo v mále se zpronevěřil, zpronevěří se i ve mnoze.“ „Malý oheň veliký les zapálí.“ „Boj si proti smilstvu obtíží, kdo se po Sodomě ohlíží.“ „Nevědomost jest trestu hodna, pokudž bývá přemožitelná.“ „Provinění mladosti mé a nevědomosti mých nezpomínej“ (Žalm 24, 7.). „Zvyk hříchu člověka otrockými okovy poutá.“ „Na město nepřichází zkáza, leč skrze měšťanův hříchy.“ „Největší hříchové jsou ti, o nichž dobří ani věřiti nechťi.“

c) Podněty hříchu.

„Nepřítel domácí těžko se vypudí.“ „Smrt přichází okny našimi“ (Jerem. 9.). „Oko moje obloupilo mne“ (Thren. 3, 51.). „Oči jsou náhončí srdce rozmarilého.“ „Pod tvářností zlost se kryje.“ „Kolik chutí, tolik hříchů.“ „Cesta plzká působí pády.“ „Na krátký časek nemoha kovati, aspoň pomáhal dýmati.“ „Spolu ty věci chodí, dým za plamenem, hřích za nestoudným pohledem.“ „Kdo k ohni leze, snadno se spálí.“ „Kdo miluje nebezpečensství, zahyne v něm“ (Sir. 3, 27.). „Kde sláma a oheň blízko, rádo se chytá.“ „Nesnadno uhlířovi nezčerniti se, aneb hlínákovu nezblátiti“ (Štítný). „Kdo se zlých příčin varuje, hříchu se varuje.“ „Velmi rádo vlastní při cizím hyne.“ „Kde je psota, tam je hřích.“ „Zdaž může člověk skryti oheň vláně svém, aby se nespálilo roucho jeho?“ „Co v ohni stojí, byť i železo bylo, rozpálí se.“ „Nebezpečno vlka za ucho držeti, aneb hada v klíně nositi.“

d) Pokušení.

„Viz, že uprostřed osidel škodíš.“ „Kdo se světem se srovnává, míru s Bohem výhost dává.“ „Nezlapeš-li lišky maličké, zkazí vinice“ (t. malá pokušení buďte podávána). „Utkejte zhoubné žádosti, která jest ve světě.“ „Přátelství tohoto světa jest nepřítel Boží“ (Jak. 4, 4.). „Jedného každého vlastní chtivost jest bouřka“ (sv. August.). „Po žádostech svých nechod“ (Sir. 18, 13.). „Žádost když počne, porodí hřích“ (Jak. 1, 15.). „Hříšné slasti vedou ku propasti.“ „Na oko do smíchu,

a srdce po hříchu.“ „Nekoupím tak draho, čeho bych litoval.“ „Nezkoušej toho, co má ocas černý.“ „Podnes Satan děti starého Adama pokouší.“ „Protivník váš ďábel obchází jako lev řvoucí, hledaje kohoby pohltil“ (2. Petr. 5, 8.). „Nedej sobě pekelným nástřelkům v uši dýmati.“ „Není toho kostelíčku, aby čert neměl tu svou kapličku.“ „Kde Pán Bůh má svou církevičku, tam ďábel si roubí svou světničku.“ „Na přástkách držívá čert tarmark o vrkoče, a frejmark o panenství“ (Rvačovský, Masopust pg. 18). „Ďábel mu posvítíl, že se sám za svůj zrádný krk oběsil.“ „Ďábel má větší mučenky, nežli Pán Bůh náš.“ „Nepřítel ďábel koukol rozsívá.“ „Čert za vlásek lapne a pazourem drží.“ „Ďábel vždy jednoho hádká za druhým z řader svých vypouští.“ „Cožkoli zlého začne svět, nástroj ďáblův jest při tom hned.“ „Ďábel jest tisíc řemesel.“ „Zřídka se jaká zlá hříčka sběhne, aby nástroj ďáblův při tom býti nemusel.“

f) Následky zlých skutků:

„Vejde-li mnoho zrn pískových do lodi, potopí se.“ „Malé zlo druhdy veliké dobro kazí.“ „Odtud tedy ony slzy, že málo kdo hříchem zhrzí.“ „Po hříšných kdo cestách chodí, nejvíce sám sobě škodí.“ „Hříšník metlu sám na sebe plete.“ „Mnozí bičové na hříšníka.“ „Bůh hříšníky najde.“ „Zlému člověku zkrátí Bůh věku.“ „Sama zloba každého na káry vezme.“ „Tmy a blud hříšníkům přistvořeny jsou“ (Sir. 27, 8.). „Ti v tvář Kristovu plavají (v duši svou), kdož své svědomí hyzdívají.“ „Uhel řeřavý tě popálí, studený tě začerní.“ „Zvuk strachu vždycky jest v uších jeho“ (Job 15, 21.). „Pomsta i na chromém koni dojede.“ „Budou píti z kalicha hněvu Božího.“ „Boj se každý Božích trestů; hřích zavírá k nebi cestu.“ „Za hříchem pokuta v patách chodí.“ „Bůh krmí hříšníka pelyňkou.“ „Všecky pevnosti hříchem se boří.“ „Hřích napřed sladkým se stavě nejhoršího hořec v sobě chová.“ „Hřích mladosti kárá Bůh na staré kosti.“ „Zlého člověka tresce Bůh skrze horšího.“ „Cesta hřešících vydlážděná kamením, a při konci jejich peklo a tmy a muky“ (Sir. 11, 19.). „Červ jejich neumře, a oheň jejich neuhasne“ (Isai 66, 24.). „Neumřeš s tím hříchem (trestu neujdeš).“ „Hřích naplňuje horakostí a opojuje pelyňkem“ (Pláč. 3.). „Stihne trest Boží chytřejšího a nad ptáka rychlejšího.“ „Svíce bezbožných uhašena bude“ (Job 21, 17.). „Hřích sám sebe tresce. Hříšníci jako oběti k mukám se krmí.“ „Hříšník po cestě široké do pekla chodí.“ „I ta zakuklená tvář hříchu se odkuklí.“ „Človče,

uhašuj lakomou žízeň, nenasytná žádost pouhá trýzeň.“ „Milý synu, hřích odívá v půvabný se často šat, co však roucho toto skrývá, jedovatý jesti had.“ „Není šťasten kdo nectnosten.“

g) Zpětnictví k hříchů:

„Pes navrátil se k svému vývratku, a svině umytá do ka-liště bláta.“ „Snazšíet jest do podolí hřiechův stok, ale ne-snadný k vrchu vchod“ (Výbor lit. č. z 15. stol. str. 647).

§. 14 *Hříchové proti prvnímu Božímu přikázání.*

a) Nevěra:

„Svět nevěří, dokud víru rukama nehmatá.“ „Člověk bez-bohý nejvejš ubohý.“ „Co v hrsti drží, tomu věří.“ „Pro ne-věrece je Bůh všecko, jenom ne Bůh sám.“ „Kdo usmrcuje víru, oslabuje mravy.“ „Člověk bez víry, člověk bez rozumu.“ „Kdo usmrcuje víru, umdlí mír.“ „Čeho nelze měřiti, toho nelze vě-řiti“ (říká rozumář). „Vypravují, že Boha znají a skutky zapí-rají.“ „Tělesný člověk nechápe těch věcí, které jsou Ducha Bo-žího“ (1. Kor. 2, 14.). „Kdo Boha zradil, komuž ten dochová víry?“ „Co jest, Boha měřit na svou míru, nežli klásti za hřbet svatou víru?“ „Toul bez šípů, srdce bez víry.“ „Nevěra se svému pánu do nader vrací.“ „Čím dáleji od Boha, tím hlou-běji v nepravostech.“ „Nevěra a pověra jsou vlastní dvě sestry.“ „Nepřítelka víry jest rozpačitost.“ „Nevěra vždy tresce pána svého.“

b) Nedůvěra — nenávisť Boha.

„Bez důvěry v Boha hyne duše mnohá.“ „Každý nevěrec v své nedověře umře“ (4. Esdr. 15.). „Kde láska, tam Bůh, kde nenávisť, tam zlý duch.“ „Kdo nemiluje, zůstává v smrti.“ „Každý kdo nenávidí bratra svého, vražedník jest“ (1. Jan 3, 15.). „Povolnost přátely rodí, a pravda nenávisť plodí.“ „Láska svornost tvoří, nenávisť ji boří.“ „Kdo příliš doufá, zoufá.“

§. 15. *Druhé přikázání lásky, zvláště co do přestupování ho.*

„Každému svoje se líbí.“ „Blížší je košile tělu nežli kabát.“ „Nikdo těla svého nenávidí.“ „Čiň dobře všem a sobě nebud škoden.“ „Co kdo miluje, o tom rokuje.“ „Každý rád na svůj mlýn nahání vody.“ „Kdo milý, ten hezký.“ „Láska po-silňuje trpitele.“ „Každý sobě svou bradu hladí.“ „Každý chce svým bůžkem býti.“ „Kdo se sám chváří, haní se.“ „Každý na své vije motovidlo.“ „Samolibost jest největším lichot-

nikem.“ „Nepřáteluj se nikdy sám s sebou.“ „Samoláska má život tuhý.“ „Samoláska jest nenasycená.“ „Samoláska se svým na slunce, s cizím do kouta.“ „Samoláska nemá žádného přítele.“ „Každý na své hlavě zavazuje.“ „Co libost plodí, to často škodí.“ „Kdo miluje nepravost, nenávidí duše své“ (Žalm 10, 6.). „Blázen, kdo po sobě dá šlapati.“

Láska k bližnímu a protivy:

„Kde láska zaklepá, tam láska otvírá“ (Magnus amoris amor). „Pro milého nic těžkého.“ „Lásky-li nemám, nic nejsem.“ „Není učitele nad lásku.“ „I láska bystré oči má.“ „Kde seje láska, tam roste radost.“ „Strom se opírá o strom, a člověk o člověka.“ „Mějte lásku, bratři, ana svornost tvoří, svornost dům vzdělává, nesvornost ho boří.“ „Láska náhlá nebývá (platná) stálá.“ „Láska poklesky cizí omlouvá.“ „Láska řehavé uhlí shromáždí nad hlavou nepřítelů.“ „Láska jako růže není bez trní.“ „Každý živočich miluje sobě rovného“ (Sir. 13, 19.) „Láska k druhému se táhne, aby láskou byla.“ „Když jde hřích do domu, láska z domu.“ „Zaklepá-li nouze, láska otvírá dveře.“ „Z lásky komu udělíš, dal jsi mně, dí Pán Ježíš.“ „Činí-li kdo zle, hřích v ošklivosti můj, ale proto člověka v nenávisti neměj.“ „Láska po sobě svornost rodí, z nenávisti vražda se rodí.“

„Těžko šťastným býti a závist nevzbuditi.“ „Plodí závidky cizí požitky.“ „Všemu konec kromě závisti.“ „Jazyk hlavě nepřeje.“ „Závistník schne od toho, vidí-li zdar u koho.“ „Závist a hněv ukracují dnův“ (Sir. 30, 26.). „Závisťi kdo místo dává, ten se ďablu odevzdává.“ „Závisť se po živých ráda vozí.“ „Závisť nedá do nebe.“ „Závisť hlodá na srdci, jako sup na mrše.“ „Závisťi ještě nikde nezbohatl.“ „Závisťník vlastní bratr pýchy.“ „Hnisem v kostech je závisť.“ „Kdo závisťiv sám sobě kriv.“ „Jako železo rez rozežirá, závisťník tak závisťi umírá.“ „Závisť: nejhorší nemoc.“ „Závisťník lupič a ze cti lupič.“ „Shnilotina, mol kosti jest závisť“ (Přísl. 14, 30.). „Nestejně mýsy dělají šilhavé oči.“ „Škodoradůstkové (se radují) do Nuzie mohou se dostat.“ „Kvapná pomsta hotová škoda.“ „Dobrá věc nehrátí na mstěnou.“ „Nežli se mstíš ať pomyslíš.“ „Nejlepší způsob pomstění jest, nepodobati se tomu, co nás urazil.“

§. 16. *Česká přísloví a rčení vykládají skutky spravedlnosti k Bohu a k bližnímu.*

Tyto jsou: a) Pobožnost.

„Co Bohu, to Bohu.“ „Bez Boha ani přes práh noha.“ „Bohu sloužiti jest kralovati.“ „Synu, přistoupě

k službě Boží, stůj v spravedlnosti“ (Sir. 2. 1.). „Neukážeš se před obličejem Páně prázdným“ (Sir. 35. 6.). „Kdo se Boha bojí, pevně obстоjí.“ „Kdo slouží Bohu, dobrého má hospodáře.“ „Jak ty Bohu, tak Bůh tobě.“ „Ostříhej nohy své, vcházaje do chrámu Božího.“ „Komu čest tomu čest.“ „Boha vzývej a ruky přikládej.“ „Přiblížte se k Bohu, a přiblíží se k vám“ (Jak. 4. 8.). „Veleb Boha v pokloně, tak jak učí v zákoně.“ „Vždycky na Boha pamatuj, a tvá mysl v nebe se obrátí“ (Efrem Syrus.). „Všecko Bohu dal, kdo sebe samého obětoval.“ „Jak moha chval Boha.“ „Chval každý duch Hospodina.“ „Velikomocnému hlavy skloň.“ „Jestli zisk veliký pobožnost s dostatečností“ (I. Tim. 6. 6.). „Kdo se Boha nebojí, ten se lidí nestydí.“ „Kde bázeň Boží, tu i stud.“ „Kdo se za pobožnost stydí, toho Pán Bůh nerad vidí.“ „Kde zbožnosti most se boří, tam se nepravosti množí.“ „Kdo v poctivosti Boha nemá, byť všechny oltáře zhryzl, není před Bohem na milosti“ (Štítový.). „Náboženství v pokoji se stkví.“ „Pobožnost ke všem věcem jest užitečná“ (I. Tim. 4. 8.). „Lépe jest doma mysliti na Boha, než v kostele na dům.“ „Cti také i Svaté Boží, toť čest, lásku k Bohu množí.“ „Komu Pán Bůh, tomu všickni Svatí.“ „Chval Boha měděným tělem, železným srdcem a konopnou duší“ (t. stále a věrně).

b) Modlitba.

„Modlitba je zlatý klíč, jímž se nebe otvírá.“ „Modlitba jest blyskavice ducha.“ „Modlitba jest dvojklíč, otvírá srdce člověka a fortu nebeskou.“ „Modlitba spravedlivého nebesa proráží.“ „Kdo se modlí, nelenuje, milosti Boží dosahuje.“ „Modlití se k Bohu vždycky se hodí.“ „Bůh ne hlasu, ale srdce jest posluchačem.“ „Před modlitbou připrav duši svou.“ „Boha vzývej a ruky přikládej.“ „Ústa jsou jen tlumochem modlící se mysli.“ „Kdo s modlitbou spojuje práci, k tomu požehnání Boží se obrací.“ „Modlitba aby do nebe došla, musí jeti na voze pokory.“ „Vůz modlitby jest pokora.“ „Modli se k Bohu a vesluj k břehu.“ „Záštitou vždy hotovou modlenců je Kristus.“ „Marná jest modlitba, když krivý skutek.“ „Bůh daleko jest od bezbožných.“ „Bůh hříšníka nevyslyší.“ „Slza nábožného ne k zemi kane, ale do věčnosti vane.“ „Co slunce bylině, to modlitba duši.“ „K pravé modlitbě náleží dobré svědomí, posvátné ruce a zbožné srdce.“ „Modlitba a kvílení, toť jsou zbraně církevní.“ „Svět stojí skrze modlitbu Svatých.“ „Kdo se neumí modliti, ať jde na moře.“ „Mistr Nouze naučil je pospíchat k Bohu.“ „Vy-

slyšel-li Bůh každého pastuchu, všechno by stádo jeho přes léto zdechlo.“ „Ouzkost dohání k modlitbě.“ „Psí hlas do nebe nejde.“ „Kočičí modlitby nebe neprorázejí.“ „Modlitba dělá vdově násep okolo domku.“ „Na Boha častěji pamatovati máme, nežli ducha popadáme.“

c) Sliby učiněné Bohu.

„Dobrovolný slib, spravedlivý dluh.“ „Lépe jest neslibovati, než slíbiti a slíbeného neplniti“ (Kaz. 8, 4.). „Neslibuj nad moc svou“ (Sir. 8, 16.). „Hřích nedostatek slibu.“ „Dobří slibové spravedlivého.“ „Dobrý dí, dobrý splní.“

d) Přísaha.

„Přisahati budeš Hospodinu v pravdě, v soudu a spravedlnosti“ (Jerem. 4, 2.). „Přisahání ať nezvykají ústa tvá; mnozí zajisté pádové v něm“ (Sir. 23, 9.). „Nevyplní-li přísahy, provinění jeho na něm bude“ (Sir. 23, 13.). „Přísahy křivě nemilujte“ (Zachar. 8, 17.). „Křivopřísežník obyčejně nedočká se roku a dne.“ „Hustá přísaha, řídká pravda.“ „Kdo křivě přísahne, před rokem na soud potáhne.“ „Nikdy přísahy za berný groš bráti nesluší“ (u věci nepatrné přísahati.) „Nezžije do roku“ (křivopřísežník). „Kdo pravě přísahá, pravě se modlí.“

e) Svátekův svěcení.

„Svatkosvětil jest Bohu mil.“ „V neděli hned za Božího rána chvátej na síň nejvyššího Pána.“ „Kdo světi svátky jak sluší, posilňuje v ctnosti duši.“ „Chceť Bůh, aby celý den sváteční byl zasvěcen.“ „Kdo dny zasvěcené ruší, nepečuje o svou duši.“ „Oblek nový ve svátek nám sluší, když svou obnovujem duši.“ „Svět svátek a post se v pátek, nebude tvůj statek zmatek.“ „V den svatý práce mají spáti.“ „Pečujme v den nedělní zvlášť o duše spasení.“ „Kostel nedělají zdi, ale prsa.“ „Ne místo lidi, ale lidé místo svatým činí.“ „Lépe bylo by orati, než v neděli tancovati.“ „Pes jaký do chrámu, taký z chrámu.“ „Skládej krám jak neděle svítí.“ „Pondělek jest nedělin bratr“ (ale nevlastní). „Při svatých věcech svatě si počínejme.“

§ 17. Česká příslovi trestají svět z hříchů proti pobožnosti.

„Kde jde Bůh z domu, jde bída každou skulinou do domu.“ „Zlořečený, kterýž koná dílo Páně lstivé“ (Jerem. 48, 10.). „Z jedněch úst pochází dobrořečení i zlořečení“ (Jak.

3, 10.). „Ústa bezbožných sehlcojí nepravost“ (Přisl. 19, 28.). „Pobožný hubou, bezbožný srdcem.“ „Kdo v nebe plije, v jeho vlastní tvář slína bije.“ „Kdo za pluhem kleje, zlé semeno seje.“ „Vůl hází rohem prst do nebe, ona na hřbet mu padá.“ „Kdo plvá po člověku, plvá po Pánu Bohu“ (jehož obrazem jest člověk). „Kdo vzhůru hází kámen, na hlavu jeho padne“ (Sir. 27, 28.). „Kdo rouhá se, zdrav neujde, jej pomsta Boží nemine; a dřív neb pozděj přijde čas, že bídne, bídne zahyne.“ „Svatým věcem nikdy nerouhej se, synu, pomstít ruka Páně jistě takou vinu, stihne rouhavého, rozdrť ho v praeh, ukáže své rámě lidem na postrach.“

„Pověra, příšera.“ „S pověrou ani nehrej.“ „Pověra je hůl, kdo jí věří, tent je vůl.“ „Kdo rád pověry užívá, své spásy základ potírá.“ „Kdo oltáře nevidal, třebas peci se klaní.“ „Co v hrsti drží, tomu věří.“ „Svět nevěří, dokud víru rukama nehmatá.“ „Pro nevěrce je bůh všechno, jenom ne Bůh sám.“ „Kdo lehko věří, hned se v leb udeří.“ „Květ nehtu a linie na dlani jsou marnou příčinou hádání.“ „Lapá stín a honí vítr, kdo pozoruje na vidění lživá.“ „Slyší, jak tráva roste, a chce opravit: Magnificat.“ „Třikrát měř, jednou řež, ne každému duchu věř.“ „Sen je sen, a Bůh řídí noc i den.“ „Uvěříš-li leckomu, snadno vezmeš pohromu.“ „Snové uvedli mnohé v blud“ (Sir. 34, 7.). „Světíлка z bažin nakažlivý vzduch vydávají.“ „Snář je lhář, sestaven na bůh zdař.“ „Co komu svědčí, toho to flečí“ (z Božího dopuštění). „Straka přiletěla, dostanem hosti.“ „Bohu slouží tak, aby čerta nerozhněval.“ „S mořenou se potká, kdo mocí bylin, maní a trefuňkem a na bůh zdař užívá.“ „Čeho se nemohu dodělati Bohem, čertem nechci.“ „Když chce ďábel lidi podvésti, oblíká se v anděla.“ „Věštcí mluví mnoho, nevědí však co mluví.“ „Losové bývají metáni, ale od Pána bývají zřízení“ (Přisl. 16, 33.). „Losové kladení bývají v luno, ale od Pána bývají zřízení.“

§ 18. Přísloví o jiných, ve spravedlnost vetkaných ctnostech, rovněž na Boha i na člověka zření majících.

a) Pokora.

„Pokora jest divadlo učiněno světu, i andělům i lidem.“ „Pokorným Bůh milost dává.“ „Kdo se poníže, bude povýšen.“ „Pokora všudy projde.“ „Pokora dochází poctivosti.“ „Pokora stěnu proráží.“ „Pokora mlčením se omlouvá.“ „Pokora jest nedochůdce jako Pavel.“ „Pokora šperk panenský.“ „Pokora náhrdek panenský.“ „Kde síla a moc nestačí, pokora

pomáhá.“ „Pokorné slovo huňv ukrocuje.“ „Co v tichu vzešlo, zdárněji prospívá; hlučný počátek tichý konec mívá.“ „Buď maličký v očích svých, bys byl veliký před Bohem.“ „Chceš-li býti velikým, začni od nejmenšího.“ „Vykopej v sobě základ pokory, a dojdeš výsosti lásky.“ „Čím ti volněji, stav se tím doleji.“ „Čím pokornější, tím líbeznější.“ „Čím plnější hlas, tím hloubě se kloní.“ „Netlač se ku předu, dokud místa u dveří.“ „Lépe jest na malých oslících jezdit, než na dromedáře se posadit.“ „Před slávou musí býti ponížení“ (Přisl. 15, 33.). „Kde jest pokora, tam jest i moudrost“ (Přisl. 10, 2.). „Hodláš velikou a vysokou zeď vyhnati pro továrnu? Prvé přemýšlej na hluboké základy pokory“ (Sv. August).

Pýcha. „Pokora milosti, pýcha dochází žalosti.“ „Bůh pyšným se protíví.“ „Bůh pyšným rohy sráží.“ „Pýcha zjevná tak i skrytá, ta se s Bohem neuvítá.“ „Před pádem povyšuje se duch.“ „Pýcha a hloupost na jednom stromě rostou.“ „Pyšného následuje poníženost.“ „Kde přijde pýcha, tu za ní klusá hanba.“ „Pýcha peklem dýchá.“ „Za pýchou palice chodí.“ „Pýcha předchází úraz“ (Přisl. 16, 18.). „Pýcha předchází pád.“ „Pýcha jest semeništem nečistoty.“ „Kdyby byla pýcha umou, dávno by byl doktorem.“ „Pozveš-li k snídání pýchu, k obědu se ti pýcha bez pozvání dostaví, a veřejná hanba s tebou večeřeti bude.“ „Tím hlouběji padá, čím kdo výš leze.“ „Jediná matka pýcha všechno kacířství porodila.“ (Sv. Aug.) „Více chce zadkem, nežli může hlavou dokázati.“ „Kdo vysoko taží, ten se často uráží“ (Štítný). „Pod nízkým stropem vysoko neskákej.“ „Komu Pán Bůh nedal křídla, ten ať nechá létání.“ „Kočku pohladíš-li, hned ocas zdvihá.“ „Kdyby pýcha libě voněla, byl by rozum pižmem.“ „Svět začíná své věci z vysoka.“ „Osel z vysoka píseň začíná, ale slabé skončení mívá.“ „Znova věži babylonskou na vzdory Bohu staví.“ „Kdo vysoko létá, nízko sedá.“ „Pýcha dělá válku, válka působí chudobu.“ „Kukačka pávím perím se honosí.“ „Rád ho vidím, aby byl dál ode mne.“ „Samochlouba jest svatokrádež, an sobě osvojuje, co Bohu přináleží.“ „Kde mnoho dýmu, páry, tam husté rostou sváry.“ „Goliášův duch vládne i za dnů našich.“ „Z hrdosti čertu radosti.“ „Kdo se sám honosí, mnoho v hlavě nenosí.“ „Nechlub se pradědy, an jsi sám škaredý.“ „Na vysoké hory často padají bromy.“ „Dům pyšných zhoří Hospodin“ (Přisl. 15, 25.). „Chlubí se cizími pracemi, jichž nohou se nedotekli.“ „Svou moudrostí se honosí a mozek nad kloboukem nosí.“ „Chlubné plíce lezou z hrnce — hrdé o sobě mluví.“ „Sám se chváíl, má zlé sousedy.“

„Když se žebrák na koně dostane, ani čert ho nedohoní.“
 „Obraziti mu křídla sluší, aby tak prudce nelítal.“ „Kdo přikře
 přistavuje, rád zpátkem padá, rádo se s ním odvrací.“ „Sláva
 jeho padne mládkovi do pivováru.“ „Mní, že jemu samému
 slunce svítí.“ „Kdo se chlubí, čest svou hubí.“ „Foukej si neb
 nefoukej, býk přece ze žáby nebude.“ „Prázdný vůz nejvíc
 hrčí.“ „Kdež sobě zjedná hospodu pýcha, tam pojme sebou
 také chloubu.“ „Opice zůstane opicí, by na ni třeba zlatý
 řetěz dal.“ „Honosí se koňskou, ptačí a krejčovskou slávou.“
 „Zrno tone, pleva pluje, proto přece plevou sluje.“ „Hluchý
 klas se vzhůru nese.“ „Kdo se chlubí, v Pánu se chlub.“
 (I. Kor. 1, 31.)

b) Poslušnost.

„Muž poslušný mluvití bude vítězství“ (svědectví jeho
 zvítězí). (Přisl. 21, 8.) „Ovce neposlouchající pastýře kofist
 vlka.“ „Lepší jest poslušnost nežli obět“ (I. Kor. 15, 2).
 „Poslušnost pěkná ctnost, bez níž každé dítě, jako plané
 kvítko.“ „Když musíš (poslouchati) jakobys nejradší.“ „Kam
 přijde neposlušnost, tam již za ní klusá pokuta.“

c) Vděčnost, nevděčnost.

„Za dobrodiní vděčnost jest prosba o novou milost.“
 „Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem.“ „Za nové do-
 brodiní sluší nové díky.“ „I pes pomní, kdo ho krmí.“ „Volek
 a oslík poznal Pána svého.“ „Zlo zlým jmenuj, a za dobrodiní
 dobrým se odměňuj.“ „Nevděčnost jest vítr milosrdenství
 Božího studnici vysušující.“ „Nevděčnost jest jako horký vítr,
 který proud milosti vysouší.“ „Nevděčnému nic není vděk, by
 mu pak i pecky na hlavě tloukli, byť pak mu i za krk pěstí
 dal.“ „Nevděčný zapomene na toho, kterýž ho vysvobodil“
 (Sir. 29, 22.). „Nevděčnost černá nepravost.“ „Nevděčník nemá
 hoden, aby ho země Boží nosila.“ „Kdo neděkuje za málo,
 nepoděkuje ani za mnoho.“ „Nic není mrzutějšího nad ne-
 vděčného člověka.“ „Za rybu štíra dá, a za zajíce škorpióna.“
 „Kdo za dobrodiní odplácuje se zlým, nevyjde zlé z domu
 jeho“ (Přisl. 17, 13.). „Strop a podlaha pekla jest nevděčnost
 sama, a po stranách jsou ostatní hříchové.“ „Nevděčného na-
 děje jako zimní led roztaje“ (Moudr. 16, 29.). „Nevděčnost
 vysouší rosu milosrdenství Božího.“

§ 19. Příslovná rčení o jiných ke spravedlnosti při- družných ctnostech.

Čest, počestnost, dobré jméno, poctivost.

„Komu čest, tomu čest.“ „Čest životu se rovná, a stejným krokem s životem kráčí.“ „Jedna čest druhou stíhá.“ „Cti Petra pro Pavla.“ „Kdo druhého cti, sám z toho chválu mívá.“ „Kdo sám cti nemá, jinému jí nedá.“ „V tom je čest, kdož cti druhého.“ „Cti ctného z práva pro toho, jenž čest rozdává, téhož se zase dostává.“ „Lepší jest dobré jméno, nežli masti drahé“ (Kaz. 5, 2.). „Dobré jméno nejlepší dědictví.“ „Dobré jméno stojí více, než všechno bohatství.“ „Pověst po uších lidských lítá.“ „Jedna pověst druhou plodí.“ „Pro počestnost přibude tobě dobrá milest“ (Sir. 32, 9.). „Pro toho přestala poctivost býti penizem berným.“ „Mluv vždycky poctivé věci, jakž na všechny dobré sluší.“ „Poctivost trvá na věčnost.“ „Chval Boha jak můžeš, a hled, ať poctivost neztratíš.“ „V poctivosti všeho dosti.“ „Ve všem hled ku poctivosti, tak bohatým budeš dosti.“ „Hloupý hloupého haní.“ „Od koho posmíšek pochází, na tom se skonává.“ „Na posmíváčky také dochází.“ Pro toho, jenž čest rozdává, toho se mu zase dostává.“

d) Pravdomluvnost, věrnost, upřímnost, prostnost.

„S pravdou před Bohem i lidmi.“ „Po Bohu pravdu cti.“ „Pravda jest dítě Boží.“ „S pravdou nejdál dojdeš.“ „Pravda zůstane pravdou.“ „Pravda jest co cedry na Libanu.“ „Pravda jest rosa nebeská, komu ji dáš, hled, aby byla i nádoba hezká.“ „Pravda vždycky zvítězí, pomáhá pánu i knězi.“ „Pravdu každý chválí, ale ne každý ji brání.“ „Pravdu kup, a nechtěj prodávati moudrosti“ (Přisl. 23, 23.). „Síla pravdy jde na všechny strany.“ „Všecko má čas, pravda na věky.“ „Dítka a blázni mluví pravdu.“ „Staří nejspíš moudrost, děti nejspíš povědí pravdu.“ „Ne vše pravda, co se pěkně mluví.“ „Vejde pravda na vrch jako olej nad vodu.“ „Pravdu si mluvmе, přátelé budme.“ „Nemůžeš býti takého fochu (šprochu), aby v něm nebylo pravdy trochu.“ „Pravda nenávist plodí.“ „Jho pravdy padne, jak svrhne se jho povinnosti.“

„Sliby věrně plň.“ „Málo slibuj, mnoho plň.“ „Pokud víry, potud člověka.“ „Měj slovo za slovo, a zlaté hory neslibuj.“ „Mnohý slíbí hory, doly, a má-li pak přispěti, nepodá ani vody.“ „Kdo slíbí, ten dej.“ „Sliby se blázni kojí (veselí), ale moudří se jimi kají.“ „Slíbiti a slovo držeti sluší kmetu i dítěti.“ „Kdo zlaté hory slibuje, ani olověných nedá.“ „Připověď je spravedlivý dluh.“ „Kdo svého nedrží slova, nemá poctivosti zholá.“ „Může se na jeho slovo dáti.“

„Upřímně myslí, mluv a čiň, co ústa mluví, srdcem miň; všeho podezření ujdeš, lásku ode všech míti budeš.“ (Simon. Lomnic. symbol.). „Co srdce myslí, to jazyk mluví.“ „Nejdéleť upřímnost trvá.“ „Co má v srdci, to má na jazyku.“ „Slovo s to!“ „Slovo dělá muže.“ „Přímou cestou bezpečněji se kráčí.“ „Rozdělil by duši, rozdělil by srdce.“ „Kdo prostně chodí, chodí důvěrně“ (Přisl. 10, 9.). „Skrze prosté rybáře celý svět obrácen.“ „Kdo prostně živ jest, dobře živ jest.“ „Pán Bůh prostnost miluje.“

e) Mlčelivost.

„Mlčením obrátí člověk, kam chce.“ „Mlčení i hloupého vydává za moudrého.“ „Dobré jest očekávati s mlčením spasení Božího.“ „Uměti v čas mlčeti, není leda uměti.“ „Dobře jazyk za zuby držeti.“ „Cožkoli chceš, aby jiný zamlčel, zamlčíž ty to nejprvé.“ „Co chceš míti tajného, měj u sebe samého.“ „Kdo skoupě mluví znenáhla, u toho se moudrost stáhla.“ „Kdo se nechce mrzeti, už se jazyk držeti.“ „Kdo moudře mlčívá, moudře mluvívá.“ „Rychlý buď k slyšení, ale zpozdilý k mluvení“ (Jak. 1, 19.). „Buď ruka tvá na ústech tvých“ (Sir. 5, 13.). „Moudrý nemnoho mluví.“ „Mlčením nebrzy zkazíš.“ „Nezjevuj srdce svého každému.“ „Tajnosti cizímu nevypravuj“ (Přisl. 25, 9.). „Není žádného tajemství, kde panuje opilství.“ „Kde jsou starci, nemnoho mluv.“ „Ne vždy se pravda hodí, nech ji u sebe.“ „Pokud kdo pravdomluven, potud víry hoden.“ „Pravda nevčas mluvená neliší se ode lži.“

§ 20. *Přísloví dávají výstrahu před nepravdou a lží, pochlebenstvím, žvavostí, tlachavostí a jazykotepectvím.*

„Kdo mnoho mluví, mnoho ví neb lže.“ „Vesměs jest lež obalená rouchem upřímnosti.“ „Lež má plitké dno; lež chodí o jedné noze; — jest křivé lučiště.“ „Lež za dluhem chodí.“ „I pěkně lháti jest hřích.“ „Ústa lživá zabíjejí duši“ (Moudr. 1, 11.). „Jako Bůh Otec zplodil Syna, pravdu, tak ďábel zplodil lež“ (Sv. Ambrož). „Lháře Bůh káře, jestli ne mrazem, tedy provazem.“ „Kdo často lže, ten víry nemívá, třebaš i někdy pravdy mluvívá.“ „Kdo dnes lhal, tomu se zítra nevěří.“ „Lež vidouc se odkuklenu běře útočiště k násilí.“ „Proti slunci neotvírej huby.“ „Nenavážíš z bláta čisté vody.“ „Nelži, buď jak buď, nebo lži tratíš neb maříš sebe samého.“ „Pochlebník sestřenec lhářů.“ „I živých krkavcem jest pochlebník.“ „Dvoji moc lidem škodlivá: meč tyranův a jazyk

pochlebníkův.“ „Pochlebník dělá bělmo na oko, aby pravdy nevidělo.“ „Když tě pochlebník chválí, má hřeb a kladivo v ruku, aby tě usmrtil.“ „Dokud ruka tvá pochlebníkům sympati bude, dotud soud o tvé dobrotě pěkný bude; jakž ruka ustane, hned se také těch pochlebníkův ústa na ruby obrátí.“ „V předu hladí, v zadu škrábe, jest falešný, hrob si hrabe.“ „Proto lichotí, že tvých peněz chtí.“ „Když ptáčka chytají, libě mu zpívají.“ „Pod sladkým medem tráví lidé lidi jedem.“ „Pišťala sladce zní, když ptáčník ptačata vábí.“ „Pochlebná laska nejednou téhož dne se západem slunce pomíjí.“ „Kdo poslouchá pochlebníka, moudrosti ten se odříká.“ „Milejší jsou než máslo slova jejich, ale v srdcích jejich jed.“ „Ochechule sladkou řečí tě nesvodí.“

„Jazyk žvavý hlavy nepřítel.“ „Kdo nenávidí žvavosti, uhašuje zlost.“ „Kdo mluví co chce, uslyší, coby nerad.“ „Nestarej se, dá řeči co vody.“ „Jest starý sud, z kterého se všech stran teče.“ „Dýmem trestán bývá, kdo dým prodává.“ „Umí on tlachem dělati.“ „Ustavičně jazyk svůj o něj brousí.“ „Zlé jest, když jazyk repetí a hlava neposlouchá.“ „Těžko jest lidem ústa zavázati.“ „Kdo blece sám se chvále, od toho jest moudrost dále.“ „Kdyby slova zabíjela lidi, byl by udatný muž.“ „Jazykem nemlať; chceš-li, ujmi se cepu.“ „V ruce jazyka život i smrt.“ „Kdo rád pochlebníka poslouchá, prodá své zboží bez zisku.“ „Nedej sobě pekelným nástřelkem v uši dýmati.“ „Svět se své tetě, roznese tě po všem světě.“ „Zlé jest, když jazyk před rozumem ubíhá.“ „Kdo mnoho mluví, neprodá plátna.“ „Horší jazyk falešníka, nežli kopí bojovníka.“ „U prostřed mluvení neskákej do řeči.“

f) Přívětivost, zdvořilost, štedrost:

„Přívětivost dál pasáka vede, nežli čtyřmi koňmi urputník dojede.“ „Zdvořilost všudy projde.“ „Chceš-li přijít do vážnosti, uť se milé zdvořilosti.“ „Více než-li sečí, získáš vlivnou řečí.“ „Já ve všem libiti snažím se všechněm.“ (I. Kor. 10, 33.).

„Se štedrotou, ruku v ruce krácej.“ „Šetrnost se štedrostí, ruku v ruce krácej.“ „Rychlá štedrota nejlepší.“ „Chatrný dárek jest nuznému lepší, než vůz slibů.“ „Kdo pospíší, dvakrát dává.“ „Dům jeho jest spížírnou chudých.“ „Štědrý groš na vrch uvrže a dva mu spadnou.“ „Veselého dárce, miluje Bůh.“ „Kdo se mnoho ptá, nerad dává.“ „I ta nehlubší studně se vyčerpá.“

g) Spořivost — marnotratnost:

„Schránlivý nebojí se nouze.“ „Kdo spoří, má za tři.“ „Dal ti Bůh štědře, užívej mírně.“ „Větší řemen nekrájej, než kůže stačí.“ „S tolařem se neshledá, kdo krejcarem pohrdá.“ „Nechaf huba nevadí se s měšcem.“ „Marnotratnost k bídě chvátá, a spořivost snáší kousky zlata.“ „Mladý mrhač starý žebrák.“ „Nádherný mrhač, musí psem zeli voziti.“ „Hatláček chce mít mrhářka.“ „Chudoba marnotratnosti, nejbližší dědička.“ „Neutrácej víc, než získáš, sic na hlavu se potřískáš.“ „Mrhač naposledy s hanbou do Nouzova a Chudobic přijde.“ „Dnes husto a zítra pusto.“ „Nejeden začal na zlatě a skončil na blátě.“ „Rád sází peníze z cizích pytlíků.“ „Velká štědrotá hotová žebrota.“ „Kdo čeho dosti má, rád tím plýtvá.“ „Umí penězům oči protírat.“ „Kdo má nazbyt, může pozbyt.“ „Mnohý žebral na stará kolena, an z mládí vyhazoval.“ „Peníze skrze hrdlo prohání.“ „Nachoval Stejskal, utratil Vejskal.“

Lakomství, závora štědrosti:

„Lakomost jest středisko všech nectností.“ „Lakomost jest modlářství.“ „Lakomství jest neřest měst a celého světa.“ „Lakomci jest kostel daleko, Pán Bůh příliš vysoko.“ „Lakomec bydlí na krajině západu, kdež mu vše vzpomínání na Boha zapadlo.“ „Nad lakomce nic není nešlechetnějšího.“ „Kořen všeho zla jest lakomství.“ (I. Tim. 6, 10.) „Lakomci mají svého boha v trublici.“ „Chudému nedostává se všeličeho, lakomci všeho.“ „Lakomec nikdy dost nemá, byť měl všeho světa jmění.“ „Čím kdo více pije, tím víc žízni.“ „Lakomec víc trátí, než ulakotí.“ „Lakomec všem bývá zlý, sobě nejhorší.“ „Lakomec i duši svou prodajnou má.“ (Sir. 10, 10.) „Bezdné kádě se nedoleješ.“ „Lakomec je kuň, který vůz s vínem táhne, ale vodu pije.“ „Lakomec a pytel žebrácký je bezdný.“ „Skoupý nikdy nemá dosti.“ „Víc škoda střevíce, než nohy, říká skrbílík a ubohý.“ „Děravého pytle nenaplníš, a lakomci se nedodáš.“ „Po cizím chvátal, své z huby ztratil.“ „Lakomci nezbyvá, než nouzi třítí, protože ďábel klíč k jeho pokladnici má.“ „Peníze lakomci muka, šlechetníka čest a zrádci smrt.“ „Kdo příliš mnoho nahrabe, málo mu v ruce ostane.“ „Musíme peněz mít, ale peníze nemají mít nás.“ „Lakomec poklady skládá, a neví komu.“ (Žl. 38, 7.) „Lakomec lid škrahe, a jest tak tuhý a tvrdý, jako plst nedobře vyválená.“ „Zlý pes ani sám sní, ani druhému dá.“ „Lakoměmu tak mnoho se nedostává toho, což má, jako toho, což nemá.“ „Kdo zamiluje zisk, Jidášovu píseň zpívá.“ „Žádost peněz má kamenný krk“ (t. nikdy se zpátky neohlídá,

co má, nýbrž vždy před se hledí, co mítí může.) „Dáš-li prst, vezme hrst.“ „Lakomec, nemravec.“ „Nezaloží ani zlatým, by ho prosil Bohem svatým.“ „Lakomec viru do pytle zašil, naději udusil, a lásku v komíně usušil.“ „Pasořitkové a pochlebníci holí a škubí lakomé Nabaly.“ (Rvačovský Masop.)

*§ 21. Česká přísloví kladou váhu na spravedlnost a na vý-
roky práva.*

Spravedlivost:

„Spravedlnost jest základem říše.“ „Spravedlnost povyšuje národ.“ (Přisl. 14, 34.) „Spravedlivého ruka, celý svět projde.“ („Gerechte Hand geht durchs ganze Land.“) „Spravedlnost má pochopy a metly.“ „Lépe jest mítí málo se spravedlností, nežli mnohé užitky s nepravostí.“

„Co právo chce mítí, to má jíti.“ „Práva jsou za baštu — ochranu ctnosti.“ „Práva stará a krmě nové nejlepší.“ „Právo má tenký nos.“ „Z říše Boží nic nevystřadí slova: „Moje a Tvoje.“ „Nestůj o cizí, nepřijdeš o své.“ „Není na světě tak pevného pravidla, aby se hnouti nemohlo.“ „Porovnej časy a smíříš práva.“ „Přednější časem, bližší právem.“ „Holé, přísne právo holé bezpráví.“ „Práva bdícím, ne spícím slouží.“ „Kdo moc má, ten má právo.“ „Ve vlastní při nikdo soudcem býti nemůže.“ „Kdo práva zle — neb neužívá, snadno o ně přichází.“ „Pranicí nedojdeš práva.“ „Každá řeka mezi svými břehy běží.“ „Kdo čas právní leta promlčel, vždycky mlčí.“ „Věc cizí k svému pánu volá.“ „Moc jest nad právem.“ „Čí pole, toho i obilí.“ „Nelze připustiti, aby kdo ze svého podvodu užitek bral.“ „Více může s hrst moci, nežli s pytel práva.“ „Jméni a majetek jest svatý.“ „Kolik žalob, tolik odpovědí.“ „Každý svého práva zdáti se může.“ „Nuzná potřeba lomí práva (lidská).“

Smlouvy:

„Závazku kladeno nebud, leč by o něm jistota byla.“ „Slíbil za koho jiného, dej půl svého.“ „Slovo s to, a ruka v rukávě.“ „V ústech dvou neb tří svědků stane všeliké slovo.“ (Deut. 19, 15.) „Slíbils-li za jiného, dej své.“ „Záduší má železné zuby.“ „Kdo má kostel, má i hřbitov.“ „Kdo dřív přijde ten dřív mele.“ „Darovanému koni na zuby nehleď.“ „Práva a svobody natahovati, jak řemen stačí.“ „Ohlav jde s koněm.“ „I staří nálezové při soudech platni bývají.“ „Nekoupím tak drazě toho, čehož bych litoval mnoho.“ „Kdo haní rád má, kdo chválí, rád by odbyl.“ „Každá půjčka s plačky domů přichází.“ „Jeden halíř lépe za živa pro Bůh dáti, než deset tisíců po

smrti.“ „Kde nic není, tu ani smrt nebere.“ „Násilí horuje nad právem.“

§ 22. *Česká přísloví varují od všeliké křivdy a uražení práva.*

„Kdo koho zadře, nečiní moudře.“ „Mnohá holubice bývá zadávena, a krkavci bez překážky propuštění.“ „Nemá se kosa pustiti na cizí obilí.“ „Upadl v ruce těch, ještě vůli za spravedlnost, a za rozmysl klopotnost mají.“ „Ponímá lidem medu, co včelám a poškubuje lžích (ukřivduje poddaným).“ „Pravdy a spravedlnosti ve světě málo.“ „Mnohý shazuje hnízdo, a jiný mladé sbírá.“ „Místo chleba podává mu křemele.“ „Nejsou na jednom volu dvě kůže.“ „Kdo cizí chvátí i svého tratí.“ „Statek nespravedlivý sežirá i spravedlivý.“ „Mošnu od žebráka žádá.“ „I pod kobyloou vlk tobě hříbě sežere.“ „Cizí statek nikdá se nedaří.“ „Bez práví bezprávím nehromaď.“ „Béře, kde nepoložil.“ „Chtícímú neděje se křivda.“

a) Uražení na cti a dobrém jmenu:

„Urozená mysl nemá důmnění zlého.“ „Slyšel jsi něco proti bližnímu svému, nechat to s tebou umře, a věz, že tím nepukneš.“ „Kdo jinému přezdívá, sám cti v těle nemívá.“ „Kdo v peci bývá, jiného tam (ožehem) hledá.“ „Nesud lidí jazykem svým, nenos klevet jedněch k druhým.“ „Dvakrát na pilník ať přichází slovo, prv než jednou na jazyk.“ „Když na někoho počnou straky řehotati, již i vrány kváčí.“ „Často lidé hynou klevetníků vinou.“ „Uštkne-li had tajně, nic méně nemá, než ten kdo tajně utrhá.“ (Kaz. 10, 11.) „Ohavnost u lidu jest utrhač.“ (Přisl. 24, 19.) „Meče nad mrtvým nezkoušej,“ (t. nepomlouvej.) „Jazyk bolestněji ranívá, nežli střela.“ „Sám o sobě špatnou chválu dáváš, jest-li bratra svého přetřepáváš.“ „Mnohý jazykem se vysekal, a mnohý posekal.“ „Kdyby nebylo naslouchače, nebyloby utrhače.“ „Nadýmač uší zprzňuje duši svou, a mezi lidmi bude nenáviděn.“ (Sir. 21, 31.) „Když nebude klevetníka, utuhnou svarové.“ (Přisl. 26, 20.) „Jiné kašes (kasáš) a sám se plšháš.“ („Du schürzeſt die andern auf, und beſudeltſt dich ſelbſt.“) „Pohánějí trpěti zdá se mu na tvrdo skočiti.“ „Pes štěká, ale měsíce neraní.“ „Kdež mladšímu stele, tu sám častokrát léhá.“ (Všehrd.) „Mluv utrhačům o růži, oni o bodláku a o kopřivě rozumějí.“ „Kdo se nechce mrzeti, uť se jazyk držeti.“ „Málo těch hlav, na něž by se utrhačova kukla nehodila.“ „Nebud nazýván klevetníkem.“ „Cizí hoře, lidem smích.“ „Vám do smíchu, ale nám pohřchu.“ „Po-

směch každému přichází za řádra jeho.“ „Vlk na ovce vždy rád vyje.“ „Nadýmač a jazyka dvojího jest zlořečený.“ (Přisl. 28, 15.) „Od koho posměšek pochází, na tom se skonává.“ „Kdo na jiné hanu kydá, nemá poctivosti zbola.“ „Když křivda s nepravostí bojuje, tehdaž obě neostojí.“ „Kleveta jest uhel, ne spálí-li, aspoň ušpiní.“

b) Ublížení na majetku bližního:

„Bůh vidí kdo koho šidí.“ „Kdo lže, ten krade.“ „Mladý lhář, starý zloděj.“ „Kde maso, tam psi; kde myši tam zloději.“ „Koupil za pět prstů, a za sedmou dlaň.“ „Zle nabyté zboží jest jiskrou v šatníku.“ „Lépeť jest pro bůh cizího nechat, než ukradnouc pro bůh dáti.“ (Štítný.) „Vol si spíše žízní, hladem umřítí, než co nepravého odciziti.“ „Kdo cizího jest upírá, kradl by kdyby mohl.“ (Sv. August.) „Zisk skrze lest nabytý škodou jest a ne ziskem.“ (pohan. Thales.) „Lepší svůj šat plátěný, nežli hedvábný kradený.“ „Zahradník sází, zloděj ovoce sráží.“ „Kdo se svou prací žíví, o krádeži nic neví.“ „Statku zle nabytého nedočká třetí koleno.“ „Nechá-li zloděj krádeže, nechá pes štěkání.“ „Nemá v hrobě pokoje, kdo dělal za živa zloděje.“ „Dozralého zloděje dohoní kulhavý biřic.“ „Kradené koupíš, svou kapsu oloupíš.“ „Zloději královstvím Božím vládnouti nebudou.“ „Zboží nespravedlivé brzo zaletí.“ „Praví arciotec Čech, co není tvého, toho nech.“ „Příležitost dělá zloděje.“ „Nebylo by zloděje, kdyby nebylo přejímače (skrývače.)“ „Když zloděj dozrá, sám se na šibenici dá.“ „Ač zloděj své kousky tropí, před ho lyčený brod ztopí.“ „V krádeži není žádného let vydržování.“ „Malé zloděje věšejí, veliké pouštějí.“ „Lichvy zisk, škoda obce.“ „Zamuškované obilí ze sýpek (lichváři) oknem vyletí.“ „Pijavice nepřestane, dokud krve plna není.“ „Lichvář duši hubí.“

§ 23. Přísloví odkazují na právo žádání náhrady.

„S cizího jest prostřed moře ssiesti.“ (Čas. Mus. 21 b. 68 infinit. od ssedie.) „Každá věc k pánu svému volá.“ „Měsíc jeho trpěl, že rád tam zajížděl, kde cesta rovná byla.“ „V obchodu-li pravdy nedbáš, sám sebe posekáš.“ „Více dlužen býti, nežli statku mítí.“ „Záplata musí větší býti než díra.“ „Náhrada větší než škoda.“ „Povolující s činícím na jedné jsou váze.“ „Kdo nemůže peníze, ať platí železy.“ („Qui non habet in aere, luat in cute.“) „Každá věc za svým pánem křičí.“ „Každá píjčka s placky domů chodí.“ „Hřích se neodnímá leč by vráceno bylo, co se poberalo.“ „Namazali mu záda dřevěným ole-

jem.“ „Hřích nebude sňat, nenavráti-li se věc odcizená, když jí navrátiti lze.“ (Sv. August.) „Co kdo vzal z cizích mozolů, navrať a bezpráví bezpravím nehromaď.“ „Spokoj věřitele, a neboj se žaláře.“ „Nepředvídané škody nikdo nahraditi nesmí.“ „Kdo oči neotevře, otvírá měsíc.“ „Kde zavadiš, tam odvadiš.“ „S cizího koně u prostřed bláta ssedej.“ „Ze zlého dluhu dobře i slámu vzítí.“

§ 24. *Česká přísloví přivádějí mysl a vůli k statečnosti vůbec.*

„Statečnost bez rozumu se kazí.“ „Udatnost ranami zrůstá.“ „Statné vůli, myslí ušlechtilé nebe rádo dává dojít cíle.“ „Těžkosti odstoupí, když vůle přistoupí.“ „Bez boje nebývá vítězství.“ „Kdo setrvá, vše přetrvá.“ „Bez odvahy není oblaby.“ „Co bolí, odbývej dobrou volí.“ „Kormidelník se v bouři jeví, a vojn se ukazuje v boji.“ „Radši chci smrt podstoupiti, nežli k zlým rozkazům zříti.“ „Muž statečný nepodléhá, ať kladivo, ať železo, ať sekera naň doléhá.“ „Musí velké mysli býti, kdo chce v ctnostech pokročiti.“ „Kdo kříž pevně objal, půl cesty s ním konal.“ „V těžkostech poznává se rozum.“

„Trpělivost všechno přemáhá.“ „Trpělivost jako ocel železná vrata probíjí.“ „Muž hněvivý vzbuzuje sváry, kdo trpělivý jest, krotí vzbuzené.“ (Přisl. 15, 18.) „Strp, aby rostl život tvůj.“ (Sir. 2, 3.) „Strpění přináší spasení.“ „Trpícímu všechno na dobro vyjde.“ „Těžkostí k radosti.“ „Kdo trpělivý jest, mnohou opatrností spravován bývá.“ (Přisl. 14, 29.) „Kdo netrpělivý jest, ponese škodu.“ (Přisl. 19, 19.) „Velký kříž jest žádného kříže nemítí.“ „Nádobí brněčské zkušuje oheň.“ (Sir. 27, 6.) „Železo železem se zostruje.“ (Přisl. 27, 17.) „Nejvíce síly přibývá v zahradě trpělivosti.“ „Nechť ještě nevyšká, musíť toho ještě pevně zažítí.“ „Pohanění trpěti, zdá se mu na tvrdo skočiti.“ „Až do času ponese trpělivý, a potom navrátí se mu potěšení.“ (Přisl. 27, 17.) „Na světě kvílí, aby potom veselou píseň zpíval.“ „Nic není tak zlého, aby se neobrátilo v něco dobrého.“ „Při křivdách jdi, a plísni kámen a bij jej ustavičně. A co tobě kámen odpoví? — Buď trpělivý.“ „Milo jest, když není zbylí, žalostí svých druhu mítí.“ (Dulce est socium habere doloris.) „Kdo kvílí zde, veselou píseň na onom světě zpívati bude.“ „Vzpomínati mílo, co prvé trápilo.“ „V trpělivosti své budete vládnouti dušemi svými.“ (Luk. 21, 19.) „Děšť mramor k posledu promočí.“ „Byť se pět pokusu

nepovedlo, dám se do šestého.“ „Kdož setrvá až do konce, ten spasen bude.“ (Mat. 10, 22.) „Trpělivost člověka lidem milého činí,“ a tichost mnoho ovcí v jednom chlévě směstná.“ „Tiché slovo, platný čin, volí národa si syn.“ „Sestra pokory je tichost.“ „Ne holí přes kosti, ale duchem tichosti.“ „Čehož nelze zpravit, tiše hleď stráviti.“ „Co jest ohni voda, to jest prchlivosti tichost.“ „Kde nic v mozdíři není, tam není hlukotu.“ „Neuhryzl by, byť mu i v hubu prsty vstrčil.“ „Měkká odpověď krotí hněv.“ (Přís. 15, 1.)

§ 25. *Česká příslovi dávají výstrahu před prudkou vášní hněvu.*

„Hněv a jazyk na uzdě měj.“ „Hněv špatný rádce.“ „Hněv v lůnu blázna spočívá.“ (Kaz. 7, 10.) „Blázen hned ukazuje hněv svůj.“ (Přís. 12, 16.) „Na nerozumného se hněvati, nerozum.“ „Člověk člověku zadržuje hněv, a od Boha hledá uzdravení.“ (Sir. 28, 3.) „Srdce po hněvu poznáš.“ „Hněv žalost za sebou vodí.“ „Hněv přátelství ruší.“ „Hněvej se ne na osobu, ale na hříh.“ „Hněvati se jest lidsky, ale zlost v srdci chovati dábelcky.“ „Slunce nezapadej na hněvivost vaši.“ „Snázeť hněvat se přestává, kdo jen drobet posečkává.“ „Rozhněvaný člověk, věř, horší nežli krutá zvíř.“ „Čekej konec strašlivý, jsi-li k hněvu prchlivý.“ „Kdo k rozhněvání snadný jest, bude k hřešení náchylnější.“ „V hněvu vyvrě, v srdci to vrě.“ „Kdo svůj hněv podmaňuje, statečnost dokazuje.“ „Koho opanoval hněv, hůř se vzteká nežli lev.“ „O koho se hněv pokusí, mlčením ho nejspíš uduší.“ „Půtka kvapná zaněcuje hněv.“ „Závist a hněv ujímá dnův.“ (Sir. 28, 13 et 30, 26.) „Lepší hněvové zjevné, než úkladové pokryté.“ „Hněv má v sobě tyto moci, kdož se jemu dá přemoci, že z moudrého bude blázen, čině nectnost i nekázeň.“ (Smil. Nová Rada.) „Rozhněvej souseda nejbližšího, povíť povahu života tvého.“ „Časem hněvati se neškodí.“ „S hněvivým srdcem nechoď k modlení.“ „Prchlivost člověka oslepuje.“ „Kdo kvapně orteluje, obyčejně po úsudku lituje.“ „Kvapná pomsta, hotová škoda.“ „Nežli se mstíš, ať pomyslíš.“ „Poruč pomstu Bohu.“ „K šlechetné mysli nemá přístupu pomsta.“ „Dobrá věc nehrati na mstěnou.“ „Pomsta i na chromém koni dojde.“ „Chceš-li nad někým se mstíti, hleď mu dobrodincem býti.“ „Zuřivému nože nedávej.“ „I sápadí lvové krotnou.“ „Zde na zemi pokuta nebuď pomstou, ale zlým pokutou.“ „Kdo metly řeže na jiného, sám jimi někdy mrskán bývá.“

§ 26. *Česká přísloví hledí k zdržování chuti po příjemnostech časných.*

a) Zdrželivost v jídle a pití — střídmost.

„Máš dar Boží, střídme poží.“ „Tobě tvá mísa ať jest vždy skrovná.“ „V jídle, pití, v radosti, drž se každý střídmosti.“ „V skutcích k tomu také v řeči, drž prostředek každé věci.“ „Střídmost jest matka krásy.“ „Sladkostí se nedobírej až k hořkosti.“ „Střídmost v hojnosti se poznává, ne v nouzi.“ „Všeho s mírou.“ „Kdož jsou skrovní o své žádosti, chudí jsouc mají přednosti.“ „Krátká večere, dlouhý život.“ „Co Bůh dal co rodič, toho hleď sobě šetřiti dlouho, drž co držíš, napotom zdaž uhoniš co, nevíš.“ „Chléb a voda sedlská strava.“ „Když jest dost, přestaň.“ „K chovanému Bůh přikládá.“ „Chceš-li škody zbýti, drž se míry v jídle a pití.“ „Kdo chce spáti sladce, nechť večerí krátce.“ „Krátká večere, dlouhá noc.“ „Jez chleba, a pi vodu, nepřijdeš na chudobu.“ „Hlad nejlepší kuchař.“ „Přirozenost na mále přestává.“ „Kdo sladko jí, nesladko spává.“ „Malá čest, velký-li kdo jedlík jest.“ „Jez do polosyta, pij do polopita, vydou ti na plno léta.“ „Spaní ke zdraví jest při člověku střídmem.“ „Sedláku dej kroupy, moudrému ryby.“ „Přestaň na domácím.“ „Vejce dnešní, chleba včerejší, tele šestinedělní, a víno lonské.“ „Vino není vinno, že lidé se opíjejí, ale oni jsou vinni.“ „Vino od počátku k obveselení stvořeno jest, a ne k opilství.“

b) Půst.

„Půst učinil zákonodárce moudrými.“ (Sv. Basilej V.) „Půst byl vždy pěstounem ctnosti.“ (Sv. Leo papež.) „Půst odvolává ortel Boží.“ (Sv. Chrysostom.) „Postem berou duše zrust.“ „Mrtvení těla, ozdoba duše.“ „Skromný pokrm a život vždy lačný daleko předčí i nad posty třídní.“ „Půst nic nezpomáhá, když v něm podle své vůle žijeme.“ „Půst nejlepší jest zdržeti se od hříchů.“ „Půst nikoho neumoril.“ „Lépe jest bez večere spat jíti, než s dluhy vstávati.“ „Jiné dni, když přikázáno není, postiti se dobře jest pro zpomožení neb odplatu; v čas postu však nepostiti se, jest hřích.“ (Sv. August.) „Z přílišných postův slabost žaludka, z této pak jakási surovost pochází, kteráž zlo vášně rodí.“ (Sv. Jeronym.)

c) Nestřídmost v požívání jídla a pití.

„Kam střídmost nechodí, tam chodí lékař.“ „Více lidí od nestřídmosti, než od meče hyne.“ „Kdo řádu zvyká, řádu odvyká.“ „Kdo Martinka často světí, statek dýmem mu vyletí.“

„S krajícem v ruce ještě nikdo nezahynul, ale přeplněním mnozi pošli.“ „V tučném těle hubený mozek.“ „Co v srdci střízlivého, to na jazyku opilého.“ „Špatný dělník bývá silný jedlík.“ „Břich tlustý, leb pustý.“ „Při pití mnohém rozum s Bohem!“ „Obžerné a chlípné lidi krátká smrt ze světa sklídí.“ „Co opilý zasadí, střízlivý odsadí.“ „Kde pít a hody, tam i choroby.“ „Děti se štítí ošklivce, a Bůh opilce.“ „Mnoho jídel, mnoho nemocí.“ „Dnes tlusto, a zítra pusto.“ „Sláva jeho padne sládkovi do pivovaru.“ „Mnohé zabilo víno.“ (Sir. 31, 39.) „Kdo miluje víno a tučné krmě, ten nezbohatne.“ „Proti chlastu a karbanu vzývej Boha za ochranu.“ „Rozecpalé břicho nepůsobí bystrého vtipu.“ „Ožralství nedá se člověku modliti.“ „Kdo s opilcem se vodí, brzo bez kabátu chodí.“ „Kdo mnoho pije, sám svou hlavu bije.“ „Žádné není tajnosti, kde panuje opilství.“ „Tučná neděle po modrém pondělku se ohlíží.“ „Kdo rád hrdlo smáčí, rychle k hrobu kráčí.“ „Kdo sklenice dopívá, věku nedožívá.“ „Žena ožralkyně hněv veliký.“ (Sir. 26, 12.) „Kdo rád sklenkuje, jmění své ztenčuje.“ „Opilec slibuje, ale polepší se až překuje.“ „Dokud krejcaru má, náruživost jako železným poutem jej svírajíc honí jej s tím krejcarem do krčmy.“

§. 27. *Příslloví znají trefně rozprávěti o rouchu, stydlivosti, čistotě a protistojných chybách.*

„Oděv, stravu měj dle stavu.“ „Oblek nový, sváteční nám sluší, když máme obnovenou duši.“ „Jaký kraj, tak se stroj.“ „Uzda pozlacená nečiní lepšího koně.“ „V těsných šatech nové mody bývá široké svědomí.“ „Cizí kraj dělá cizí mravy.“ „Šarlat, hedvábí a aksamit uhašují oheň v kuchyni.“ „Třebas chudobně, jen když čistotně.“ „Vycpaná pohovka a prázdná skříň.“ „Šarlatem oděný chodec na sebe pamětliv není.“ „Kdo pěkné šaty miluje, nerad se v mysli snižuje.“ „Krása přirozená jiné okrasy nepotřebuje.“ „Pán na nohou safián, a v kapse souchotiny.“ „Lepší dobrý o nás hlas, než zlatý pás.“ „Zhýralý oděv, zhýralá mysl.“ „Roucho nádherné a měkké jest korouhev pýchy a hnízdo chlíplosti.“ „Zlato na oděvu hasí oheň v kuchyni.“ „Opatruj oděv za nova, a čest za mládí.“ „Oděv těla, a smích zubů a chod člověka vypravují o něm“ (Sir. 19, 27.). „Z šatů pochází mol, a od ženy nepravost.“

„Čistota sluší tělu i duši.“ „Vrátný chrámu Božího jest čistota.“ „Čistota zlatem lásky buď přioděna.“ „Čistota toliko útekem se zachovává.“ „Čistotnost a plechost jest zvláštní krása a při ženách ctnost.“ „Čistota těla a svatost duše jsou dva

klíčové náboženství a blahoslavenství.“ „Čistota všech ctností ozdoba.“ „Kde zahálka nemá místa, tam zajisté mysl čistá.“ „Prapor čistoty pro vše stavy vztyčili Josef a Maria.“ „Čistota polovic zdraví.“ „Sám sebe bije, kdo nečistě žije.“ „Kde stud a cud prodáu, život zmrhán.“ „Boha se boj a lidí styď.“ „Jedno oko všecko vidí, boj se Boha, styď se lidí.“ „Kdo se studem pyří, snadno nezahýří.“ „Kde bázeň, tu ctnost a kázeň.“ „Nesnadno uhlířovi nezčerniti se aneb hlinákovi nezblátiti“ (Štítný). „Svině když kaliště mají, na čistou vodu ne dbají.“ „Jako kanci v Venušinu kališti se válejí.“ „Kdyby chlípnost třebas v zlatě podávala nápoj, jest v něm tobě, jestli chápeš, nalíčený nástroj.“ „Není horšího moru nad rozkoše pletské“ (Archytas).

„Smilstvo je čmoud z požáru chrámu Božího.“ „Smilstvo, jako louže; neodteče, ale vyschne.“ „Smilstvo strhuje se víry.“ „Smilstvo udeřuje čistotou o komín.“ „Vilník a kopřivník všudy přibuzenstvo nachází.“ „Smilství a opilství odjímají srdce“ (Ozeáš 4, 11.). Kde vzdělal smilník svůj stan, proud síry na něj uchystán.“

„Oči jsou náhončí srdce rozmařilého.“ „Oči ženské jsou osidla čistoty.“ „Nestoudné oči nestoudného srdce jsou svědkové.“ „Pospolu ty věci chodí, dým za plamenem, hřích za nestoudným pohledem.“ „Hladové břicho nestyda, a syté ještě víc.“ „Žaludek vínem naplněn táhne se po chlípnosti.“

§. 28. *Přísloví vědí mluvit o slastech a strastech života.*

„Častá radost, blízká žalost.“ „Dnes radost, zítra žalost.“ „Veselé srdce sám život člověka jest.“ „Veselé srdce, krev zdravá, víc jest než peníze, sláva.“ „Není růže bez trní.“ „Po radosti bývá pláč.“ „Ranní smích, večerní pláč.“ Drazé se kupuje jedině krůpěje světských rozkoší.“ „Rozvesel se časem svým, buď však potom vždy mírným.“ „Čím se mladý příliš veselí, na starost toho poželí.“ „Rozkoš všeliké zvůle trvá do Boží vůle.“ „Co den, to radost, ale slz neubývá.“ „I cukr bez dobré vůle v pelyněk se obrátí.“ „Z cizí škody nečih sobě utěšení.“ „Po hořkém libější sladkost.“ „Ne všecko pižmem a kadidlem voní.“ „Rozkoše jsou matka nemilosrdí a ukrutnosti.“ „Dědicův pláč je smích pod škraboškou.“ „Po velikém Pátku přijde bílá Sobota.“ „Velké Pátky, bílé Soboty střídají se z Boží dobroty.“ „Večer pláč, a zítra radost.“ „Odpadne jeden květ, nastane jiných pět.“ „Kdo chce užívatí sladkého, musí použiti kyselého.“ „Nemůže mračno býti, aby po něm

jasno nebylo.“ „Ochechule svým lahodným zpěvem uspávají.“ „Štěstěna ráda k lahůdkám kyselého přidává.“ „Po dešti slunce jasněji svítí.“ „Pomine trýzeň, nastane přízeň.“ „Na svatbě skákati, na pohřbu plakati.“ „Růže při trní se rodí.“ „Když popláče, od srdce odlehne.“ „Cestou strasti k slasti.“ „Dvakrát za rok léto nebývá.“ „Po zhojené ráně jízva ostává.“ „Po dubnovém dešti rostou májové kvítky.“ „Po ohni, po ztrátě a po krádeži je smutno.“ „I zlaté koruny trní v sobě mají.“ „Naleznul-lis med, co dosti z něho jez.“ „I dost malá vesnička jednou do roka drží posvícení.“

„Zármutek srdce skloňuje šíji.“ „Co libost plodí, to často škodí.“ „I bolest má svou radost.“ „Vystřel radost, zabiješ žalost.“ „Dokudkoliv žítí bez touhy nelze býti.“ „Nevýskej, daleko ještě do večera.“ „Lepší s moudrým plakati, nežli s bláznem zpívati.“ „Lépe jest jíti do domu pláče, než do domu hodování“ (Kaz. 7, 3.). „Lepší suchá skýva s radostí, nežli dům plný obětí se svárem“ (Přísl. 17, 1.). V zármutku jest hudba nevhodná.“ „Zde kladivo, zde sekera, zde všeliké železo se rozléhá.“ „Zármutkem pole neoseješ, a slzami přítele nerozesměješ.“ „Jen ptáček svobodný vesele zpívá den po dni.“

§. 29. Česká přísloví vědí jak rozprávěti o rozličném veselí a zábavě.

a) Hody a kvasy:

„Kdo má koláče, najde družbu.“ „Mužové spravedliví buďte sobě spolukvasitelé“ (Sir. 9, 22.). „Nechval hodů až z nich půjdeš.“ „Ne vždycky hody, také někdy vody.“ „Z večera kvas, ráno rada.“ „Kdo nerad robí, vždycky má hody.“ „Kde samá hostina, tam nedaleko hlady.“ „Kdo sám vypil, necht sám platí.“ „O takový panket nedbám, kde hodovníkův neznám.“ „Kde hostí hromada, nemilá rozmluva.“ „Těžko z hodův na hody jíti.“ „Lépe jest pozvánu býti na zeli s láskou, nežli na krmné tele s nenávistí“ (Přísl. 21, 17.). „Vida jámu, v ní se nekof, nezávan pak na hody nechoď.“ „Nezvané hosti pod stůl sázejí.“ „Není té krčmy, aby v ní při kvasu někdy sváru nebylo.“ „Kdo Martínka často svěťí, husy, kůry mu zaletí; dům, dvůr, louku, dědinu přivede na mizinu.“

b) Hry:

„Z hráčů deset dříve propadne, nežli jeden zbohatne.“ „Hraje jistého, nejde s kožichem do vody.“ „Kdo nehrá, neprohrá.“ „Praví sv. Barnabáš: Nehrej, nehrej, neprohráš.“ „Hráč nejčastěji bez peněz.“ „První vyhrání z kapsy vyhání.“

„Neopatrné hračky bývají plačky.“ „Hráč a marnotratný žráč bývá svého statku dráč.“ „Mezi hráči ďábel peníze bere.“ „Výhra a prohra na jedněch saněch jezdívají.“ „Kdo se honí za touštem peníze mu vypadají.“

§. 30. Přísloví schvalují práci a vrhají hanu na zahálku a lenost.

„S Bohem počni každé dílo, podaří se ti až milo.“ „Práce-li tě leká, odměna tě pobízí.“ „Slušná práce, spokojenost svatá obejde se bez stříbra a zlata.“ „Když se pilnost a pořádnost k nábožnosti přivine, tehdy Boží požehnání na tom domě nemine.“ „Příčinlivému dvojitý život.“ „Příčinlivost víno pije.“ „Kdo chce chleba, nechť dělá co třeba.“ „By v starosti nežebral jsi chleba, namáhat se za mladosti třeba.“ „Kdo nelení, tomu se zelení.“ „Pracovitost cíl jest světa, bez ní hned jest po všem veta.“ „Kdo chce řádně žítí, musí práce pílen býti.“ „Usilím a prací i nebe koupíš.“ „Těžká práce z mládí jest poklid v stáří.“ „Pracovitost nese s sebou čest a slávu, sladké spaní a chléb dává.“ „Co se dří, to se mdlí.“ „Pták k letu, kůň k běhu, člověk k dílu.“ „Pilnost zlaté domy staví, lenost ducha síly zbaví.“ „Hledej sobě zisku bez jiných nátisků.“ „Krátká hříva se snadno sčeše.“ „Chléb má rohy, nouze rohy.“ „Kdo chce mnoho znáti, nesmí mnoho spáti.“ „Žádný učený nespádl s nebe.“ „K čemu hledat zlata v blátě, když ho na hromadě najdeš.“ „Často z toho nic nebývá, coť se dří“ (Střítný). „Výdělek a ztráta na jednom žijí dvoru.“ „Když práce klestí cestu, chodívá po ní chvála.“ „Kdo voře, má v naději orati.“ „Práce oheň z kamene vykřesá.“ „Pilník z železa rez stírá.“ „Kdo ve žních hledá chladu, natrpí se v zimě hladu.“ „Kdo v létě nerobí, ten v zimě nedrobí.“ „Častá krůpěj i kámen proráží.“ „Kdo má k čemu příhodný čas, nechť na jiný nečeká zas.“ „V práci rychle mine den, sladce chutná v noci sen.“ „Kdo dělá zemi svou, nasycen bude chleby“ (Přisl. 12, 11.). „Kdo chce jádro jísti, musí ořech rozlousknouti.“ „Ustavičná práce všecko přemůže.“ „Ruky když nepříčiníš, samo se nedělá.“ „Na měkkých polštářích se jmena nedobývá.“ „S chutí do toho, půl díla hotovo.“ „Kdo se svou prací živí, o krádeži nic neví.“ „Kdo zběžně hrabe, mnoho pohrabků mívá.“ „Važ si času, chyt se práce, zahálka jest škodný zrádce.“ „Práce bezděčná nebývá vzácná.“ „Bez práce nejsou koláče.“ „Za práci bohové všecko na prodej mají“ (Labore dii omnia vendunt). „Tomu jde zisk neomylně, kdo zdělává roli pilně.“ „Z výdělku bílý groš pro černý den ulož.“ „Po práci milo od-

počinouti.“ „Kdo zdělává zemi svou, povýší stoh obilí“ (Sir. 20, 3.). „Pile a pracovitost nese chléb a čest, zahálka a nedbalost polou smrti jest.“ „Lépe státi za svým snopem, než za cizím mandelem ležeti.“

„Zahálka počátek všeho zlého.“ „Zahalečům vždycky svátek.“ „Zahálka jest mátie hřechóm, a macecha šlechetností“ (Stitný). „Lenivá břicha jsou Kretenští (Tit. 1, 12.). „Zahálka jest čertův polštář.“ „Lenoch. jest sršeň bez medu.“ „Lenochu růže nerostou.“ „Líná ruka holé neštěstí.“ „Líná ruka plodí muka.“ „Líný vozataj radši vypřáhá než zapřáhá.“ „Líná ruka musí nouzi tříti.“ „Nouzi způsobuje ruka lenivá“ (Přisl. 10, 4.). „Lenivý vždy musí od někud vzíti, neb samým větrem nemůže živ býti.“ „Leze jako rak s kvasnicemi, jediné k jídlu narozený.“ „Lenošním člověk hyne, bez užitku věk mu plyne.“ „Líný vůl žádá sedlo, kůň pluh.“ „Líný nerad v tvrdém vrtá.“ „Pro podkovu zašel kůň, pro koně jezdec.“ „Lejnem volovým ukýdán bývá lenoch, a každý kdož by se ho dotknul, otřese ruce“ (Sir. 22, 2.). „Kdo sám nohy na ramena dává, ten snadno uhonit se nechává.“ „Valachova pýcha v zimě hladem dýchá.“ „Mnoho zlosti naučila zahálka.“ „Z kterého domu pilnost se vystěhuje, do toho se stěhuje žebrácká mošna.“ „Kdo neseje, ten nevěje.“ „Stojatá voda ráda hnije a smrdí.“ „Jdi k mravenci, ó lenochu, a uč se moudrosti“ (Přisl. 6, 6.). „Dáblu polštářkem podestláváš, zahálce-li osedlat se dáváš,“ „Lenoch i pod svou střechou zmokne.“ „Lenoch schovává ruku svou pod paždí“ (Přisl. 19, 24.). „Bez dolu nebude hráz, a zisk bez nákladu.“ „Lenoch nemoh', nedbal si zjednal.“ „Lenoch pod slivou čeká, až mu sliva v ústa padne.“ „Hrozíš-li se v létě práce, potu, budeš mítí v zimě bídu, psotu.“ „Lenoch se strhal, že nechtěl dvakrát jíti.“ „Vtip se často ztenčuje, když kdo lenochuje.“ „Není-li voda tekutá, zajisté bude smrdutá.“ „Zakopal hřivnu od Boha mu svěřenou.“ „Ospalost a malomyslnost jest matkou titěrek, tretů, pletů, a macechou pravé ctnosti“ „Mnoho začato, málo dokonáno.“

§ 31. *Příslovií okazují zevnějšek člověka o pohybech, posuňcích, v slušnosti a úpravě, schvalující ve všem mírnost.*

„Mírnost vaše známa buď všechněm lidem. (Filip. 4, 8.) Mírnost jest dráha spásy.“ „Mírnost měj, spi méně, bdi více.“ „Každá ctnota jest mírnost.“ „Posuňky jeho svědčí, že se potutí.“ „Po vzezření poznává se muž, a z pohledu na tvář rozumný poznán bývá.“ „Tvář jest zrcadlem člověka.“ „Oděv na těle a smích ukazující zuby, a chůze člověka pro-

zrazují jej.“ (Sir. 19, 26, 27.) „Má všechno jako na soustruh.“ „Laskavá tvář milejší než koláč.“ „Blázen v smích povyšuje hlasu svého, muž pak moudrý sotva se z ticha zasměje.“ (Sir. 22, 23.) „I v nepatrné kleci libě pěje slavík.“ „Neohléděj se na placích města, aniž se toulej po ulicích jeho.“ (Sir. 9, 10.) „Dobré slovo najde dobré místo.“ „Ne vše pravda, když se pěkně mluví.“ „Z mála ber malé štipce.“ „Nejsí-li kněz, do ornátu nelez.“ „Kde tě nezvou, nehrň se.“ „Kdo surové mravy ukazuje, toho žádný nemiluje.“ „Nejšpatnější kolo u vozu vrzá nejvíce.“ „Jestli řezník nevyštěká, nic nevyseká.“ „Vlk se obléčí v ovčí oděv.“ „Doma jak chčeš, u lidí jak přistrojí.“ „Seč nejsi, do toho se neder.“ „Jedno nemotorné pustice, bude toho více.“ „Nevole žihadla užívá, aby ranila, láska ale aby zhojila.“ „Ponoukej ruce k dílu, a ne hubu k jídlu.“ „Neber v ruce šeredu, nezprzňuj pohledu.“ „Nemoresný těžko se naučí móres.“ „Nevad' se s čeledí, když v domě host sedí.“ „Vlídnu řečí více získáš, nežli sečí.“ „Jest nevrlý jak staré schody.“ „Kde nescházím, nechci zbývat.“ „Sužuje lidi jak morous.“ „Rozkoše mírně užívej.“ „Nejlépe se směje, kdo se naposledy směje.“ „Hudbou v zármutku jest mluvení nevhodné.“ (Sir. 22, 6.) „Bláznovství člověka dokazuje poslouchati za dveřma; moudrý páčí si to za hanbu.“ (Sir. 21, 27.) „Podivínové nikdy lásky nedojdou.“ „Bohatý šátek a chudý statek dělají na počtech zmatek.“ „Lépe jest ve vlastním domku suchý chléb jísti, než v cizím skvostně hodoovati.“ „Rád by hodoval na obecný groš.“ „Leje do sebe, jako do holeně.“ (chlastá.) „Od hospody krokem, k hospodě skokem (jak to při každé nepravosti). „Na přástkách čert držívá tarmark o vrkoče, a freimark o panenství.“ „Dobrý až na něm kůže praští.“ „Divé tance, divé plesy, buď si kdo buď, ať se zděsí; zahočí-li se v nich zcela, nemáš poctivosti zhola.“ „Na tančírňe bledne nevinnost, a na cestě domů bývá její konec.“ „Tanec je kruh, jehož střed drží ďábel.“

§ 32. *Česká přísloví jsou blahoradiči k opatrnosti.*

„Kde jsou špatní platilové, nedávej než za hotové.“ „Po delší čas rozvažuj, co na jednou ustanoviti jest.“ „Kdo zdržuje rty své, opatrný jest.“ (Přisl. 10, 19.) „Nerozmluviv s hlavou, nechvátej rukama.“ „Když lýka drou, jdi na ně s dětmi.“ „Lehko jest píšťalky v rákosí dělati“ (řezati). „Ani vindry nedávej za hrnec, dokud jsi nezkusil, jak zvoní.“ „Neodkládej na zejtrék, co ti dnes možno.“ „Dobrý úvěr bývá lepší než hotový groš.“ „Teprv závozy dělá, když mu koně z marštale

vyvedli.“ „Třikrát měř, jednou řež, ne každému duchu věř; nebo chodí spřež a ta plodí lež.“ „Zlá rada vlastního pána bije.“ „Při čem kdo mní, že dobře stojí, toho ať se nejvíc bojí.“ „Věř, ale hleď co máš.“ „Kdo neprohlédá očima, prohlédá měšcem.“ „Nedověřovati jest opatrnost.“ „Nevězí v zrcadle co v něm vidíš.“ „Opatrn buď, a ne všem všudy věřiti pomni.“ „Tak dělej, ať nevelmi buchne.“ „Kdo z kouta měří, jistěji udeří.“ „Napřed bezpečně, potom srdečně.“ „Ne všickni spí, co zamhouřené oči mají.“ „Také sluší v týle oči míti.“ „Neutrácej víc než máš, sic na hlavu se potřískáš.“ „Kdo se nechce mrzeti, uť se jazyk držeti.“ „Těmi zuby té kůže nedotáhneš.“ „Malý to kocour na tak hrubé slaniny.“ „Od džbána z hlíny slepeného zbyla liška života svého.“ (Výb. lit. str. 217.) „Z ručky do ručky hra na opatrného.“

Rozvrh třetí.

§ 33. Přísloví a rčení z biblického oboru.

Mnohé průpovědi a udaje biblické pro zájmy křesťanstva převedeny jsou na česká přísloví, a sice dle textů starozákonních dělo se během času nápodobení rozličné:

Na př. „Zůstal tam co havran Noemův.“ „Kde mnoho lovců, tu mezi nimi i Nimrod.“ „Zmatenci posud horlí pro vystavení Babylona.“ „Nezdarný Cham vyjevuje hanbu otcovu.“ „Léčili jsme Babylon, a není uzdraven.“ „Kdož ještě ctíte Hospodina, utečte z prostředku Babylona.“ „Babylon položen ve vladařství ježka.“ „Kde Sodoma a Gomorrha, všecka čeleď bez Boha.“ „K světu se, jako žena Lothova, ohlédá.“ „Na dům zločinitele Bůh a nebe síru stele.“ „V té podpoře spatřovati musí Jakobovu šocovici.“ „Podvod má hlas Jakobův a ruku Esauovu.“ „Josef byl tělem v Egyptě, a myslí ve svaté zemi.“ „Pobožných slzy bezbožníkům mořem rudým jsou, v němž utonují.“ „Při dvorech bývá více Achitofelův, nežli Josefův.“ „I Saul mezi proroky.“ „Aj hůl suchá Aronova vykvetla jest divně znova.“ „Jahel když Sisaru opojuje mlékem, proráží leb jeho ostrým hřebem.“ „Filistinstí orali jalovičkou Simsonovou.“ „Ruth přijata, Orfa opuštěna.“ (O nevěře.) „Jesse kořen uslechtilý dal z sebe prut zkomonilý.“ (Isai. 11, 1.) „Napadl ho duch Saula proroka.“ „Had prv uštkna usmrcoval, a pak spatřín obživoval.“ (4. Mojž. 24, 8.) „Archa Páně a modla Dagon nedobře spolu bydlí.“ „Davídek kamenem z praku srazil plésání Goliáše.“ „Příměří nečin dokud Jebusův v zemi bydlí; aneb: Boj

nepřestávej dokud Jebusejský v zemi bydlí.“ „Neužilí Nábalové sami sobě zde nebe strojí.“ „Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal.“ „Davidovi vzhůru, domu Saulovi jde dolů.“ „Horlivostí horlil jest pro Hospodina, uděsil se Achab i ta chanovina.“ „Kopáš hrob družci a sám se v něj vložíš.“ (Flaška.) (Sir. 27, 29.) „Člověk k tváři, Bůh k srdci hledí.“ „Nemálo těch, jenž více sobě váží česneku, a cibul a okurek Egyptských, nežli země strdí a mlékem tekoucí.“ „Dokud kulháš na dvě strany, nepatíš mezi křesťany.“ „Zapletl se svými vlastními vlasy do ratolestí dubu.“ „Kde zdravý rozum máš — táže se Eliáš.“ „Dobré pastvy jsou knihy Božích Písem.“ „Hloupý Šalomounku, jak bláznivě mudruješ.“ „Nepřiliš hloubej v tom potoce (sv. Písma), abys v něm zatopen nebyl.“ (Ezech. 17.) „Nebude-li s námi Boha, neujde z nás tudíž noha.“ „Neuzřel jsem spravedlivého opuštěna.“ „Ode dřeva oslazená jest voda hořká.“ (Sir. 28, 5.) „Bázeň Páně jako ráj požehnání.“ (Sir. 40, 28.) „Lepší jest pes živý nad lva mrtvého.“ (Kaz. 9, 4.) „Peněz poslouchají všechny věci.“ (Kaz. 10, 19.) Znamenáno jest na nás světlo obličejů tvého, Pane! „Svět jest Pána Boha našeho hrací kartou“ (dle Přís. 8, 31.) „Selhala nepravost sobě“ (t. sama sobě svou lží uškodila.) „Nadarmo se člověk brání, pak-li ho Bůh neochrání.“ (Žl. 126, 1.) „Vstoupila smrt okny našimi“ (hřích skrze patero smyslů). (Jer. 1, 21.) „Zmocňují se ho Jeremiášovy tesknoty.“ „Červ podhryzne břečtán, a list s něho sprchne.“ „Má pod břečtánem u Ninive pohodlníčko.“ „Poznáš Siracha v básních.“ (Flaška.) „Otec jablka hryze, a synu laskominy.“ „Moudrá hlava tlustší zeď proráží, nežli koule, jež půl centu váží.“ „Z lidu pád a zahynutí, z Boha povstání a spasení.“ (Ozeáš 13, 19.) „Kůň nezkracený bude tvrdoustý“ (Sir. 30, 8.) „Říše Boží nemá bubnu a housli.“ „S tělem, krví, statkem sedí se v císařské říši, s vírou a svědomím v říši Boží.“ „Nemůže než trestati, lidé vás Eliáš svatý, ať jste chlapi nebo páni, kulhateli na dvě strany.“ „Ždímáš-li tuze Písmo, vyždímáš krev z něho místo mléka.“ „Kvěť jedle, nebo padl cedr.“ „Píšťaly a žaltář sladkou činí melodii, a nad obě jazyk libý.“ „Komu Bůh žehná, tomu i na lžici roste, komu nežehná, tomu s lžice spadne.“ „Co Bůh nepožehnal, ani k duhu nejde, byť sousto v hubě bylo.“ „Co Bůh dá kdy, to přijde vždy, ač i nespěšně kráčí.“ „Bůh jedny dvěře zavře, a sto jiných otvírá.“ „Opravdu má také Pán Bůh své.“ „Bůh také vzpomene na své.“ „Když mi Pán Bůh dobrořečí, nedbám na lidské zlé řeči.“ „Naše jest myšlení, ale vždy Boží způsobení.“ „Z jedné studně — huby, smrt

i život, studeno i teplo.“ „Kdyby Eliáš z nebe přišel, stýskalo by se mu pro nepravost lidskou živu býti.“ „Před slunkem Nového Zákona, Starého hvězdy otměly.“ „Požehnání otcovo utvrzuje dům; otcova kletba vysušuje, a matčina z kořen vyvracuje“ (Sir. 3, 11.). „V čas soužení jest milosrdenství Boží co oblak dešťový v čas sucha.“ „Vino a hudba obveselují srdce.“ (Sir. 41, 20.) „Mně včera, a tobě dnes.“ „Jedno slovo Boží předčí na troje světy.“ „Bohu a zemi jeho dobře na úrok půjčovati.“ „Slepí a kulhaví nevejdou do chrámu.“ (3. Král. 5, 9.)

§ 34. Přísloví, kteráž předpokládají známost křesťanství.

„Není každá řeč Evangelium.“ „Nevíš-li o Kristu, nic jest, co o jiných věcech víš.“ „Modlitba křesťana jest všemocná císařovna.“ „S více těla tvého jest oko.“ „Oko do srdce okno.“ „I brána i branný Kristus sám.“ „Těsná jsou dvířka k nebi.“ „Škola kříže, škola světla.“ „Vodu křestní docházíme nového života.“ „Slovo Boží nejlepší hudba.“ „Široká brána do pekla.“ „Jesle ke skotu nedocházejí.“ „Stín pominul, a slunce spravedlnosti z mrákoty se vyskytlo.“ „Pokrm v ústech, žal v srdci.“ „Klíč zlatý nic neprospívá, neotvírá-li se srdce.“ „Již jesle byly katedrou jeho, katedrou také kříž.“ „Pokoj svatý Kristus sám přines s nebe všechněm nám.“ „Kristus spí vlažným, a bdí dokonalým.“ „Pusť chléb svůj po vodě tekoucí; nebo po mnohých dobách jej najdeš.“ „Z potoka bohatosti některý pramének na palouky chudoby vypouští.“ „Malý zisk na těle, veliká na duši škoda.“ „Jest-li temnost haniš, máš sám v světle choditi; pak-li neřest tupíš, máš sám bez ní býti.“ „Aspiciat lumen, qui vult damnare tenebras.“ „Kdo rád z svého udělí, toho Pán Bůh nadělí.“ „Všecko jest Bohu dal, kdož jest Bohu sebe samého obětoval.“ „Ctnosti bez víry jsou listové; zdají se zelenati, ale nemohou prospěti.“ „U Boha rada i pomoc.“ „Nemálo sloupův železných a zdí měděných v domě Božím.“ „Bůh přesoluje život náš, abychom po svatvečeru toužili.“ „Namáhání zpozdilých Ducha svatého milost nezná.“ „Křesťané se nerodí, ale obrozují.“ „Lucerna dí Slunci, a hlas mluví Slovu.“ (sv. Jan Křtitel Kristu). „Delší Sobota (sabbatum aeternum) než Neděle.“ „Odjímacímu sukni i plášť zanechán býti má.“ „Nechlub se dnem zještějším, nevěda co zještěk zplodí.“ „Jablko rádo zachovává chuť stromu svého.“ „Mravné přibuzenství s Kristem jest právě šlechtictví.“ „Komu dá Kristus píti, nežízí více.“ „Nemóž se město na hoře

skrýti, takéž oheň pod kádí býti.“ (Výb. lit. 3. 14. stol.) „Jest-li se sůl biblická zmaří, čím se osolí.“ „Kristus smrt naši svou smrtí zkazil.“ „Plili na tvář, kterouž vidouc slunko na kříži ukrylo paprsky své.“ „Prapor kříže, přísnost života podvrátila modly.“ „Kde bolest, tu ruce, kde poklad, tu srdce.“ „Co na srdci, to na jazyku.“ „Kdyby Pán trpělivě nesnášel koukole, Církev byla by ani Matouše ani Pavla neměla.“ Jest pravý Nathanael.“ „Viděl Abrahama.“ „Tlukoucímu bývá otvíráno.“ „Skrz prosté rybáře celý svět obrácen.“ „Půjčka za oplátku.“ „Komáry cedí, velbloudy požírají.“ „Království Božího žádný se nedopije.“ „Kterou cestou předešla hlava, touť musí i oudové následovati.“ „Dávejte, aby — komu jste nedali, nebyl Kristus sám.“ „Dává hada tomu, který za rybu prosil, a kámen tomu, kdo chleba chtěl.“ „Nastane shromáždění pšenice do obilnice.“ „Obilí vějí věječkou, aby se odloučila pleva.“ „Ne vše zlato, co se vidí, chválí, slaví a velebí.“ „Jak kdo činí, tak odplatu bere.“ „Když lev řve, kdo se nezachvěje.“ „Lépe jest slyšeti: p o s e d n i v ý š e, příteli. nežli, dej tomuto místo.“ „Jak kdo měří, tak se odměřuje.“ „Jeden dům dvou panův nestrpí.“ „Kdežkoli bude tělo, tamť se shromáždí i orlové.“ „Maličko kvasu všecko těsto porušuje.“ „Žádný, kdo pije staré, nechce hned nového, ale dí: Staré jest lepší.“ (Luk. 5, 39.) „Kdo zle činí, bojí se světla.“ „Poslední věci člověka bývají horší než první.“ „Není prorok beze cti, leč v vlasti své a v domu svém.“ „Mají beránci tvář, a vlčí srdce.“ „Ve jmenu tvém rozestřu síť.“ „Aj pravý Israelita, v němžto není lsti.“ „Jest-li na zeleném stromě to činí, což bude na druhém?“ „Nalej vína nového do nádob starých.“ „Kdo zamiluje zisk, Jidášovu píseň zpívá.“ Jidáš svého Boha dovede prodati za hrstku stříbrných.“ „Jidáš uhodil ho mešcem“ (lakomý.) „Nekousal Jidáše v koleně.“ „Dábel mu posvětil, že se sám za svůj krk oběsil.“ „Kdo s mečem zachází, mečem zahyne.“ „Když se Petr na dvůr ubírá, Krista že by neznal, třikrát zapírá.“ „Petr skrz kohouta k o k r h á n í povolán ku pokání.“ „Od Herodesa k Pilátovi poslán.“ „Vysvobozují Barabáša a křížují Ježíše.“ „Nedejte se přemáhati, když nám Bůh chce pomáhati.“ „Z Nazareta může co dobrého býti?“ „Pavel nádoba vyvolená, protože byl Zákona a Písem svatých schránka.“ „Držeti slibovali všickni, a když přišlo k s u k u ani jeden nedostál.“ „Nelze, aby se nespálil kdo ohně se dotkne.“ „Kdo umírá, ospravedlněn jest od hříchu.“ „Doutná knot, ale Pán ho chce opět rozžehnouti.“ „Který se jako vlk vztekal, následoval

tichost beránka.“ „Kde milá Gamalielova rada, tam ne-
snadno přijde vada.“ „Kristus a Pilát, světlo proti tmě,
pravda proti lži.“ „V Apokalypsi duch Janův svátkuje,
v jiných spisech všednuje.“ „Potápěče tu z Dela potřebí
(t. pro vysvětlení Apokalypsi musí se člověk ponořit
v Písmě co v moři, ale i nějak pomoc míti s hůry, aby se ne-
utopil.) „Nalezl klíč k Apokalypsi.“ Nemůže otevřít, leč by
ten otevřel, jenžto má klíč Davida.“ „Více v pusté studnici
Církve nalezl, nežli v pozlaceném chrámě židovském“ (komorník
Mouřenín.) „Skutek pravdu vykládá.“ „Milost Boží duše zdraví.“
„Milost milost rodí.“ „Bůh zaoblačil, Bůh rozoblačí“ (zarmu-
cuje, potěšuje.) „Ruka Boží vždy se otvírá, vždy je plna.“
„V ruce Boží všechno zboží.“ „Dejž, ať víra naše hoří, a lest
ať ji neumoří.“

*§ 35. Přísloví, kteráž předpokládají známost obřadu a
obyčejů v Církvi užívaných.*

„Pán těla císař, pán ducha Bůh.“ „Bůh dal, ale nenap-
sal.“ „Bůh k nám mluví skrze Písmo co skrze psaní.“
„Jen ta rukou Písem Církvi váha daná rozhoduje věc jak sluhy
tak i pána.“ „Zákon starý na deskách kamenných, Nový na-
psán v srdcích masitých.“ „Já bych Evandéliu nevěřil,
kdyby autorita Církve katolické mne k tomu nepřiměla.“
„Mnohý méně věří Bohu, než tlumoku svému.“ „Kdo nechce
v pravé víře zblouditi, musí cestou sv. Otcův jíti.“ „Nebyl
jsi mocen zroditi se z Adama, ale mocen jsi uvěřiti
v Krista.“ „Odštipenci a kacíři jsou traviči, a nauka jejich
jest trávenina a jed.“ „Rozkolníci trhají na kusy Církev Kri-
stovu.“ „Kdo Církvi, matce nevěří, jistě se v svou leb
udeří.“ „Co jest víra, nežli věřiti, co oko nevidí.“ „Dvěma
křídly se člověk vzhůru vznáší, prostotou a pokorou.“
„Kdo u věcech víry sobě důvěřuje, špatně k cíli svému na-
měřuje.“ „Kdo se jednoty s Kristem strhuje, v Kristu podílu
nemá.“ „V kříži spása, bez kříže smrt a zkáza, v kříži
radost, mimo kříže žalost.“ „I ten statek jde na zmatek.“
„Víra vůdcem jest, láska cestou k Bohu.“ „Rmoutiti se mohu,
ne ale zoufati; neb na svaté rány Ježíšovy pamatovati budu“
(S. Ignac. M.). „S Kristem, biskupem neviditelným,
jenom skrz biskupa viditelného lze spojit se.“

„Ten se Bohu líbí, komu se Bůh líbí.“ „Bohu sloužiti
jest kralovati.“ „Zde jest tak laskavé kníže, které by pro
zlost sluhy chtělo sněsti muky kříže a odpustit mu dluhy.“
„Bůh nám zhořčuje život tento, abychom bažili po sobotě

věčné.“ „Modlitby a kvílení, toť jsou zbraně duchovní“ „Kde Pán Bůh, tu vítězství.“ „Církev má dvě dcery ke slavení bohouty: starší, oběť oltářní, mladší, píseň duchovní.“ „Z p o z d i l ý c h ú k o n ů n e z n á m i l o s t D u c h a s v.“ (Maria k Alžbětě chvátá). „Chceš-li s Kristem v slávě věčné dlíti, musíš jak On cestou kříže jíti.“ „V hradby Církve vlk se vkrádá.“ „Od smrti usmrcený smrt usmrtil.“ „Měl bys hledět na hada na kříži visícího, jest-li chceš viděti na trůnu sedícího.“ „Doba Zákona nového ustavičnost léta milostivého.“ „Každý o sebe a Bůh o všechny.“ „Komu Pán Bůh, tomu všickni Svati.“ „Nejedni Světcové ouškem jehly prošli.“ (Svatá Paula, sv. Samachius a j.) „Blahoslavený dům, kde se Davidova hudba hlučně drží.“ „Máme dobrými penězoměnici býti.“ „Máš ještě Egyptskou mouku, a proto manny nebeské neokusíš.“ „Pán apoštoly v den Letnic uvedl do sklepů svých; bylo tam víno nové a mladé z vinnice Ducha sv. (S. Cyril. Hierolim.). „Křesťan jmeno, katolík přijímí moje.“ „Duše domovem křesťanka jest.“ „Zkáza tvá z tebe Israeli.“ „Buď bláznem podle světa, aby moudrým byl podle Boha.“ „Modlitba je dvojklíč“ (otvírá srdce člověci a bránu nebeskou). „Křesťan neví o zejtrku.“ „Mnohým více harfa Appolova, než trouba Kristova v uších zní.“ „Vylíčenou řečí nekoleduj, aniž jiným placebo zpívej.“ „Mnozí se holí, řídci světí.“ „Navštívila ho metla Boží.“ „Křesťan že jsi nezdůvodňuješ, jestli Krista nenásleduješ.“ „Jest-liže bys chtěl žertovati s ďáblem, nebude ti lze se radovati s Kristem.“ „Kristus jest protikrist světa.“ „Rádby s Kristem na Táboře byl, ale nerad na Olivetu se rmoutil.“ „By smrt smrti smrt na smrt byla neuvedla, brána nebes bylaby zavřena zůstala nám.“ „Když se pozvání, brzo se sezvání.“ „Ne těm kdož spí, ale kdož jsou na stráži, naskytá se milost Boží.“ „Obrátil Kristus skálu v hojnost vod“ (vzhledl na Petra). „Kormidelník náš na lodi jest bázeň Boží, naše vlajka je svatý kříž, naše vesla jsou ctnosti“ (dobré skutky). „Pod tím Božím nebem není provinění, jehožby kajicník nebral odpustění.“ „Největší hněv na hříšníka jest, když ho Bůh netresce.“ „Slzy nábožníkův jsou rudé moře hříšníkův — potopou všech.“ „Ráda by duše do nebe, kdyby jí hříchy daly.“ „Čím víc shovívající láska, tím víc neomluvitelná urputnost.“ „Sotnie v tomto brozném súdu tehďa sviety hoře zbudú“ (stará píseň). „Velký Pátek když se vrátí chrám i kněz se černě šatí, a zvonům se jazyk hatí.“ „Žádný zdarma nestojí

na stráži u Božího hrobu.“ „Naše smrt jest jen začátek budoucího života, když pomíjí Velký Pátek, přijde Bílá Sobota.“ „Patří k nám, co Pilát v Credo.“ „Kde Pán Bůh má kostel, tu ďábel má kapli.“ „Život Svatých jest ostatním lidem vzor života.“ „Mateřinské srdce zprošťuje duši od ďábelských kuší.“ „Ó, člověče, pomni na to, ještě lípáš na se bláto, že se opět vložíš v bláto.“ „Kdo k stolu Boha dárce ctí, stůl za oltář si posvěti.“

„Co zbytek bohatých, to darem chudých.“ „Kapkou medu více much nachytáš, než vědrem octa.“ „Co je v ústech lajka šibřinkem, bývá v ústech kněze rouhání.“ „Jsou, kteří víno pijí, ale ho nezažívají“ (slovo B. na mysli nepřemítají). „Zbožnost ať předchází, druhé přijde.“ „Maják stoje na skále přivádí ločky do bezpečného přístavu.“ „Osudem snatky se nezavírají; ženichu vzyvej Krista.“ „Když chce ďábel lidi podvesti, obléká se v oděv anděla.“ „Kde veliké zvony zvoní, tam se malé neslyší.“ „Horuje pták horem světů, věstec žádný v svatém letu nevznesl se výšeji, nezpívá nebeštěji“ (Sv. Jan evangel.). „Našel klíč k Apokalypsi.“ „Zdráva buď živá oběti, pokrme nebeský, v které jsou zákonné oběti skryté všechny.“ „Mše sv. jest pokladnice Boží štědroty.“ „Kdo se bojí nouze, nerad pro Boha dává.“ „Propast propasti volá — hříšník z propasti zlého svědomí propadne v propasti věčného soudu.“ „Co dobře konáš, Bohu konáš, protože z jeho vůle konáš.“ „My vidíme Církev, věříme v Krista, jež nevídáme, a držíce co nevídáme, dostaneme se k tomu, jež potud nevídáme“ (Sv. August). „Jest manna skrytá, o jejíž sladkosti žádný neví, leč ten, kdo přijímá pobožně.“ „Po kraptech soužení jdou tuto, ale při odměně rozkoše proudem téci budou.“ „Dřív se slunce v led obrátí, a skalina poplyne; svět se snáze zpět vyvrátí, než má duše zahyne.“ „Pokoušejí Boha, kteří nechtějí než pěstí svatému Evangelium sloužiti.“ „Káže se to se střech.“ „Odtud ony slzy.“ „Jestli hlas volajícího na poušti.“ „Pán Bůh má podivné stolovníky.“ „Buďte dobrými penězoměnci.“ „Všickni údové činí co mohou, aby trn, jenž v noze uvázl, vyňat byl.“ „Jestli kdy noha na trn šlapla, zdaliž ji oko opustí.“ „Jediná urozenost jest v Kristu znovu zrozena a v tělo jeho vstípenu býti.“ „Jidášovi při večeři a na hoře Olivetské činil kázání; a Petra vzhledem naň a skrze kohouta povolal ku pokání.“ „Nadání tobě smrt nedala, kosou tě tudíž sežne.“ „Již jde po hřbetě na Mši.“ „Krása jest času a neduhu posměch.“

„Ajta, všemohutný Kníže ujal vládu světa s kříže.“ „Koho

obživuje duch Kristův, ten ještě jednotu chová a drží“ (Sv. Ignac M.). „Změřiv Boha na svou míru, složil za hřbet svatou víru.“ „Dobrá vůně Kristova jsme na každém místě.“ „Pokoje s Bohem, s sebou, s bližním míti, toť jest v sboru nebešťanů dlíti.“ „Nejprv bídě ku pomoci spěj. pak se teprv po příčině ptej.“ „Pozdvihuj rukou svých až do západu slunce“ (v modlitbě setrvej). „Chudé hosti k nám Bůh posílá.“ „Měj pokoj s lidmi a válku s hříchy.“ „Se vším co nám chvíle krátí, tělo ve prach se obrátí.“ „Již mu jíti pod Boží muka.“ „Snáze jest se před Bohem zodpovídati pro přílišnou laskavost než nesmírnou přísnost.“ „V kostele se modliti a v lázni zdrávo jest se mýti.“ „Dáš-li chléb s zármutkem, i chléb i zásluhu jsi ztratil.“ „Ze stromu Církve odpadne buď jablko nahnílé neb suchá větev.“ „Komu co Bůh dá, to jemu sv. Petr nevezme.“ „Nechoď po zadku do kaple.“ „Již jde po hřbetě na Mši.“ „Slepec s polévkou pohlcuje třebas mouchy i pavouky.“ „Stříbro tvé obrátilo se v trusku.“ „Bezbožným se měří na korce, pobožným se na lžičky dává.“ „Svaté ukryto jest psům.“ „Goliáš oloupen, člověk jest vykoupen.“ „Aj již vzkvětla Aronova podivná hůl zase znova.“ „Bude kamení volati, když se onino odmlčí.“ „Církve vozbou, vozotajem, a otcem jest Petr.“ „Dřevěné kalichy zlatí kněží.“ „I štěňátka drobtý se stolu pánů svých se živí.“ „Kdo písničku dále neví, začni zase od prvního verše.“ „Křesťenec mléko a med vzal z úst Kristových.“ „Lidé jsou lidé, a zůstávají lidmi, byť i na konec svatými byli.“ „Lov ryb evangelických až do soudného dne“ (potrvá). „Ne každý Petr je Petrův“ (dle víry a jména dědic). „Ne všickni jsou Svatí co si utírají o kostel paty.“ „Oč kdo z první horlivosti vychladne, o to z lásky Boží vypadne.“ „Kristus jest orel ten, jenž národ na ramenou nesl.“ „Spásná čaka snoubencům nastupuje, pakli sňatek jejich oltář posvěcuje.“ „V kněžích zákona Nového cti náměstky Krista svého.“ „V prstenu svém obrazu Božího nenos“ (neber jména B. nadarmo). „Z předu: Beati — pozadu: Quare fremuerunt gentes.“ „Žádný Svatý umění do tebe nevdechne.“ „Slyší, jak tráva roste, a chce opravit Magnificat.“

§ 36. *Příslovná rčení v našem obyčeji při pozdravu, přání, žehnání, zařikání a. j.*

„Pozdrav P. Bůh!“ „Zdař Pán Bůh!“ „Pochválen buď P. J.“ „Pán Bůh vás pozdrav.“ „Bohdej zdrav byl.“ „Pozdravte mé známé.“ „Bohdej mu zdraví sloužilo.“ „Vítám

vás.“ „Buďte vítán.“ „Dobré jitro!“ „Dobrý den!“ „Dobrou noc.“ „Jděte s Pánem Bohem.“ „Buďte tu s Bohem!“ „Opatruj vás Pán Bůh!“ „Buďte tu zdrávi.“ „Zdráv zažil.“ „Zdráv požil!“ „Spi zdráv.“ „Pomáhej Pán Bůh.“ „Požehnej Pán Bůh.“ „Rač Pán Bůh žehnat.“ „Bože, rač žehnuti“ (jídlo). „Zaplať Pán Bůh!“ „Naděl Pán Bůh.“ „Požehnej vás a domácích Pán Bůh.“ „Potěš vás Pán Bůh!“ „Vesele Alleluja!“ „Pomáhej Pán Bůh!“ „Dejž to Pán Bůh.“

„Příteli, pojdte na slovíčko!“ „Zaplať vám to Pán Bůh, panáčku! velebníčku!“ „Dá-li Bůh na shledanou.“ „Zdravičky půjčovali“ (při navrácení půjčené věci). „Dejž Bůh, abychom se při dobrém zdraví shledali.“ „Pánu Bohu vás poroučím.“ „Ten nebeský Tatíček rač se vám dáti dobře míti.“ „Děj se vůle Boží.“ „Obmyslí ho Pán Bůh!“ „Obdař jej Pán Bůh dary Ducha sv.“ „Dejž to nebeský Pán Bůh!“ „Uchovejž Bože!“ „Pro Bůh smiluj se!“ „Pán Bůh s námi a vy s Ním, a zlé pryč a dobré k nám.“ „Ještěť je Bůh živ.“ „S pravdou před Boha!“ „Obrat to Pán Bůh k lepšímu.“ „Bůh nedopouštěj!“ „Tak mi Bůh dopomoz.“ „Jak je Bůh na nebi.“ „Byl (kněz) s Pánem Bohem“ (zaopatřil nemocného). „Želej, Bože, nebožátek.“ „Bohu poručeno.“ „Čehož zželej se Bohu samému!“ „Buď toho Bohu žel.“

„Zdráv buď papež i zdráv buď král!“ „Sláva králi!“ „Zavítej k nám.“

„Pro Boha vás prosím, nečiňte toho.“ „Pro všechny Svaté!“ „Počkej, počkej!“ (interjectio minantis r. insultantis). „Do nejdelší smrti jinač nedá.“ „Škoda, na věčné věky škoda.“ „Nu, bopomozi (méhoděk euge), prospěj touto pilností.“ „Mnoho štěstí.“ „Dej Bůh štěstí.“ „Chraň, Bože, od neštěstí.“ „Dej mu Pán Bůh nebe, odpočinutí věčné, a světlo věčné ať mu svítí, ať odpočívá v svatém pokoji.“

Rozvrh čtvrtý.

Česká přísloví se odnášejí k stavům a společností.

§. 37. *Stav duchovní.*

Sotva nalezneme poměrů lidských, na něž by nějaké přísloví nenaráželo.

„V každém stavu mnoho davů.“ „Vůle Boží jediné dvěře jsou, jimiž se dochází hodností církevních.“ „Povolán od Boha jako Aron.“ „Nedotýkejte se Pomazaných mých.“ „Svatí budou Bohu svému, a neposkvrní jméno Jeho.“ „Pak-li sůl bude zmařena, čím bude napravena“ (Luk. 14, 34.).

„Rtové kněze ostríhají umění, a z úst jejich ptáti se mají na zákon“ (Malach. 2, 7.). „Kněz anděl Hospodina zástupů jest.“ „Kdo nevchází dveřmi do ovčince ovcí, ale jinudy vstupuje, ten jest zloděj a lotr“ (Jan 10, 1.). „Řeč tvoje buď okořeněna čtením Písem svatých.“ „Kněz bez nauky, správce bez zdravého rozumu, sáček bez peněz.“ „I v kápi můž býti i po vilkem (závojem) světská mysl.“ „Mléko jste jidali, a vlnami se odívali: stádce pak mého jste nepásli“ (Ezech. 34, 3.). „Hrozen jejich jest hrozen žluči, a zrní hořkosti plné“ (Deut. 32, 32.). *) „Jak kněz zpívá, tak lid odpovídá.“ „Jaký pastýř, takové stádo.“ „Mnozí se holt, řídící světi.“ „Knězi bible, sedláku vidle.“ „Knězi kropáč, sedláku kopáč. „Když se Petr na dvůr ubírá, Krista že by neznal, třikrát zapírá.“ „Pozdvihuj rukou svých až do západu slunce.“ „Ne z každého žáka bude kněz.“ „Kápě nedělá mnicha, ani ornát biskupa.“ „Jaký farář, taková osada.“ „U kněze Kristova ústa, mysl a ruka shodovati se mají.“ „Máš-li býti špatným knězem, buď raději hodným robotězem.“ „Když kněžstvo do prádla berou, lid se potom ždímá.“ „Klej pozlačovače i s jeho zlatem.“ „Když kněžstvo s hrubým češí, lidu holt hlava, a když kněžstvu zatnou žílu, lid k tomu dá krev.“ „Jiný klášter, jiná řehole.“ „Kdo chce dobré bydlo míti, slib se do zákona jíti.“ „Podle statku mnich strojí svou chatku.“ „Kdo řeholi žije, Bohu žije.“ „Kdo nebyl dobrý v klášteře, nebude dobrý při dvoře.“ „Kupla nedělá mnicha.“ „Šel do kláštera pro pecen.“ „Chudá fara, sám kněz zvoní.“ „Řeholníci celému tělu (Cirkvi) užvykují pokrm co zubové.“ „Byl jeden mnich, měl mnoho knih, a nic nevěděl z nich.“ „Zdárný kněz jest požehnáním pro osadu.“ „Sobota kněžská robota.“ „Pravda vždycky vítězí, pomáhá pánu i knězi.“ „Pán dobrý, a pastýř v povahách jsou sobě podobní.“

§. 38. Stav manželský.

Slovo k vstupujícím v stav manželský.

„Mysl ho táhne do řehole sv. Adama.“ „Šťastné manželství v nebi se uzavírá.“ „Dům a zboží dáno bývá od rodičů, ale od Hospodina toliko manželka opatrná.“ „Ještě mléko mateřino na bradě a chce se ženiti.“ „Snadno se oženiti, ale těžko rozženiti.“ „Kdo se žení pro ctnost, ta trvá na věčnost.“ „Větší krásy nenajdeš, hledej sebe déle, než jest duše spanilá ve spanilém těle.“ „Po krátku se za ušima drbe, kdo k ženění na koníku jede.“ „Nevybírej nepřebírej, abys nepřebíral.“ „Kdo

*) O těch kdož chladně konají posvátný obřad.

se žení pro statky, ty přichodí na zmatky.“ „Nemiluje ten chotí, kdo ji pro věno miluje.“ „Kvapné ženění dlouhé zelení.“ „Než se očima, ale ušima.“ „Málo po věně, není-li ctnost při ženě.“ „Pro statek vložil sobě na hrdlo zmatek.“ „Čert oběti — věno — pobere, ale oltář zůstane — žena —.“ „Ne na měsíc, ale čest a na ctnost máš dáti pozornost.“ „Nevzal sobě děvici ale truhlici.“ „Když se žení, tovary mění, jak se ožení, malého peníze není.“ „Co jsou platny perly, když se jimi hrdlo škrtí.“ „Nerovná spřež nerada spolu táhne.“ „Kdo se ženíš, hledej sobě roveň.“ „Běda muži tomu, kde žena nad stav v jeho domu.“ „Žena, má-li přednost, protivna jest muži svému“ (Sir. 21, 30.). „Mnohý louská ořechy, avšak na jádra mu chodí cizí veverka.“ „Ořech tvrdý, zub červivý, mladá žena, kmet šedivý.“ „Která čítá, zpívá, hude, div, dobrou li ženou bude.“ „Chléb se snie, a pivoť se vypie: ale bieda, komužť se žena neudá“ (Štítňý). „Plaché koně, starý vůz, mladá žena, starý muž.“ „Lépe s chudobou chléb jísti, nežli s bohatou se hrýztí.“ Avšak platívá i přísloví: „Při prázdné míse a lačné útrobě láska manželská brzo ochladne.“ „Žena bohatá a hrdá, a v řečech k muži tvrdá.“ „Žena jako kněžna, a světnice neumetená.“ „Byť byla babka zlatá, a se šestmi vozívala koňmi, vezmi sobě radši chudou, choď raději pěšky s mladou.“ „Ni u otce, ni u děda, kdo nic nemá, tomu běda.“ „Nucená láska a líčená tvář nedoznávají barvu.“ „Pěkná žena a pevný hrad strážte potřebují.“ „Láska zlata není, aniž se koňmi vozí.“ „Brada šlechtí muže, a dlouhé vlasy.“ „Kdo se nešťastně ožení, má co živ očištec na světě.“ „Neber sobě svárlivou.“ „Lépe jest seděti v koutě pod přístřeším, nežli s ženou svárlivou“ (Přísl. 21, 10.). „Lépe jest bydleti v zemi pusté, než s ženou svárlivou a hněvivou“ (Přísl. 21, 19.). „Není hněvu nad hněv ženy“ (Sir. 25, 22.). „Nepodávej ruky šperku milovné ani pánovité.“ „Blýskavé šperky na zedrané košili.“ „Svrchu ozdoby, uvnitř hadry.“ „Bohaté záslony a špinavé periny.“ „Klobouk modní na hlavě a zedrané punčochy.“ „Vycpaná pohovka a prázdná skříň.“ „Dorty ve společnosti, doma zemáky.“ „Zlaté prsteny a hliněné talíře.“ „Ten svět se divně obrací, když žena mužem kotácí.“ „Kalhoty kde žena nosí, málo kdy muž dobře kosí.“ „Protištěkot je psí mrav, ale v domě bol uší.“ „Kdo se žení pro krásu, ta trvá jen do času.“ „Nepojímej matky s dcerou, ať hlavy tobě nesperou“; aneb: „Vezmi matku s dcerou, ty ti hlavu sperou.“ „I v manželství i v samotnosti kříže je dosti.“ „Dobré ženy není ceny.“ „Dobrá žena, drahá směna.“ „Dobrá žena lepší nad zlatý sloup.“

„Dobrá žena dělá dobrého muže.“ „Z dobré ženy muži čest.“ „Co muži vzácné, to buď ženě svato.“ „Ženina krása domácnost a čistota.“ „Pěknější oděv pro ženu není jako mlčení.“ „Když se muž hněvá, žena mlčením nejlépe odpovídá.“ „Liška chce kořist, vlk beránka, žena pochvalu.“ „Žena věrná milá jest divná co vrána bílá.“ „Ruku svou otevírá, nuznému, a dlaně své vztahuje k chudému“ (Přisl. 21, 30.). „Žena chce v škorněch muže choditi.“ „Kde se žena muže nebojí, hospodářství dobře nestojí.“ „Přebrala se v ženiších co v hruškách.“

„Smíšená manželství srovnávají se jako oheň a voda.“ „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ (Mat. 19, 6.). „Jeden druhého břemena neste“ (Gal. 6, 2.). „Pi vodu z cisterny své a toky studnice své“ (Přisl. 5, 17.) (t. přestávej na své vlastní manželce). „Kde manželé v domě každý má svou cestu, tu pracují snadno od tisíce k městu.“ „Manželé cizím semenem zahrádky své obsívatí nedopouštějí.“ „Manželství buď ve všem poctivé a lože neposkvrněné“ (Žid. 13, 14.). „Manžel a manželka jako jedno tělo, tak jeden duch jsou.“ „Nechťjete býti jako kůň a mezek, kteří rozumu nemají“ (Žalm 31, 9.). „Z šatů pochází mol, a od ženy nepravosti muže“ (Sir. 42, 13.). „Hrošlivost (žárlivost) manželů mučirna jest, sádrou obvržený hrob — pověra strašidlová.“ Jinde toho hledá, čeho sám dosti doma má.“ „Jeho svíčka z obou dvou konců hoří.“ „Žena muže želí, dokud nezevře zeli.“ „Muž jde hat, a žena čehy.“ „Táhne-li jeden za rukáv pravý, a druhý za rukáv levý, kabát snadno se rozpápe.“ „Zlé, kde muž v rouše, a žena v kukle chodí.“ „Nenavozí muž v řebřinovém voze do domu, co žena v zástěrkách vynéstí může.“ „Kde muž zahýří, půl dvoru hoří, a žena-li zahýří, všecken shoří.“ „Když nouze do domu, láska z domu.“ „S cizí ženou nikoli nesedej“ (Sir. 9, 12.). „Kde ženy panují, tam vstupují stolice na lavice.“ „Lépe žíti manželům svorně nežli hojně.“ „Řídká shoda starý muž a mladá žena.“ „S jedním mužem do dolu, a s druhým do domu.“ „Žena umírá a muž jinou vybírá.“ „Lépe ženu k hrobu nésti, než se s ní k oddávkám vésti.“ „Kdo chce dceru oklamati, musí s matkou započítí.“ „Ženy a plátno není dobře kupovati při svíce.“ „V cizí naději hráchu nevař, nemáš-li doma slanin.“ „Doma mu slano, ani masno není, jinde voní mu kadidlo a koření.“ „Mužové vědí, jak si k penězům pomoci, a ženy vědí, jak peníze utráceti.“ „Ženy mají pláč na hřebíčku.“ „Ženě a klínu nikdy nevěř.“ „Lepší jest suchá skyva s radostí, nežli dům plný obětí se svárem“ (Přisl. 17, 7.). „Kde ženy, tu svár a klevety.“

„Vdovec s vdovou zřídka se shodnou.“ „Vdovička

svévůlička.“ „Šij, vdovo, široké rukávy, budeš mít več pomluvu klásti.“ „Vdovec má jen polovic srdce.“

§. 39. *Česká rčení a přísloví vztahují se na čeled
příbuznou, sousednou.*

„Krev a příbuznost činí v soudech rozličnost.“ „Krev není voda t. svoji a přátelé se více milují.“ „Bližší košile než kabát.“ „Dobré bratrstvo nad bohatství.“ „Bratři vespolek nebývají dobři.“ „Svůj svého želí.“ Třebať bratři spolu nevaří, předce spolu hostí.“ „Ač jsme bratři, nejsou přece naše kapsy sestry.“ „Švakři nikdy upřímnější nejsou, jako když sedí daleko od sebe.“ „Příbuznost platná co stará plachta.“ „Ačťe bratr můj, však má rozum svůj.“ „Musí soused s sousedem kyselé jablka jísti a plané hrušky hrýzti a za dobré přijíti.“ „Čím lepší víno, tím ostřejší ocet z něho; čím bližší příbuzenství, tím trpčejší nepřátelství.“ „Svůj k svému rád se hrne.“ „Svůj svému i nechťe druží.“ „Jazyk dobře věří, když zub bolí.“ „Nevidím-li svých, teskno mně po nich; vidím-li pak svých, a mnoho zlých, lépe mi po nich.“ „Lepší blízky soused, než daleký přítel.“ „Rozhněvej souseda svého, poví povahu života tvého.“ „Soused za přítele stojí.“ „Lepší jest soused vedle, než soused daleko“ (Přisl. 27, 10.). „Od dobrého souseda hraditi se netřeba.“ „Dobrý soused drahý klenot.“ „Dotud jeden v pokoji bydlí, dokud se sousedům jeho líbí.“ „Veliké pány měj přátele, ale ne sousedy.“ „Vida, že se u souseda zapálilo, svého hájiti pospěš.“ „Ještě nebyl na světě ten rod, jenž by trefil každému vhod.“ „Každému k sobě ruce stojí.“ „Jednou sestrou dva švagry sobě způsobil.“ „Nouze není bratr ani sestra.“ „Kde dva sebou jsou na štíru, najdeš velmi slabou víru.“ „Sousedova kráva více mléka dává.“ „Kdo dobrého souseda má, ten svůj dům výš o sto kop prodá.“

§. 40. *Česká přísloví znají závazky rodičů a pěstounů
k dětem a dětí k rodičům i pěstounům.*

„Rodičové jsou apoštolové svých dětí, chrámem jejich jest domácnost“ (Sv. Chrysol.). „Rodičové jsou dítkám viditelní bohové“ (Plato). „Rodiče jsou roury, jenž dětem vše dobré přivádějí, ale studnice jest Bůh.“ „Roditi dítky není trhati kvítky.“ „Požehnání rodičův na vodě neutone a v ohni neshoří.“ „Požehnání otcovo utvrzuje domy synův“ (Sir. 3, 11.). „Otcova kletba vyrušuje, a matčina z kořen vyvracuje“ (Sir. 3, 11.). „Tresci syna svého, aby's nezoufal“ (Přisl. 19, 18.). „Hanba otcova jest ze syna nezvedeného.“ „Bolest otce jest syn bláz-

nivý“ (Přisl. 19, 13.). „Otec stýskal a syn výskal.“ „Po synech svých poznán bývá muž“ (Sir. 11, 30.). „Otec jablka hryze, a synu laskominy dělá.“ „Shýbej šíji synovu v mladosti, a bij boky jeho, dokudž jest nemluvně“ (Sir. 30, 12.). „Jho a řemen shýbají šíji tvrdou“ (Sir. 33, 27.). „Neohneš-li tenkou hůlku, tlustou neohneš.“ „Kam strom shýbáš, tam roste.“ „Jak chodí starý rok, i mladý chodí tak.“ „Z dítěte lze učiniti anděla i ďábla.“ „Mladičký stromek bývá hebounký.“ „Jaký otec, taký syn, jaká voda, taký mlýn, jaké dřevo, taký klín.“ „Čím milejší syn, tím větší metlu viň.“ „Kdo odpouští metle, nenávidí syna svého; aneb: Kdo šetří metly, nenávidí syna svého; ale kdo jej miluje, v čas ho tresce“ (Přisl. 13, 24.). „Otcova povolnost syna kazí.“ „Řídcí synové otcům svým se podobají.“ „Ne daleko od stromu jablka padají.“ „Lépe jest, aby děti plakaly, než otcové.“ „Kam rád chodí táta, tam i synek chvátá.“ „Nedáš-li svých dítek učit, budou tebe v stáří mučit.“ „Kůň tvrdoústý a syn rozpustilý buďte nevděčný.“ „Kůň neokrocený, tvrdoústý bude, a syn soběvolný, doskočný“ (Sir. 30, 8.). „Kážeň a dobrá metlička k dobrému vedou Jeniška.“ „Jaká matka, taková dcera její.“ „Bez matky včeličky, ztracené dětičky.“ „S mlékem mládež ctnost i zlost do sebe pije.“ „Dítka potřebují mléka pravdy Boží.“ „Maličci žádali chleba, a není, kdo by jim ho lámal“ (Jerem. 4, 4.). „Potřebují mléka, a ne pokrmu hrubšího“ (Žid. 1, 12.). „I cikáně své matce vzácné.“ „Dítě špiní a dere, matka šije a pere.“ „Pachole, kterému se dopouští vůle jeho, zahanbuje matku svou.“ „Matka za dcerku pláče, a dcerka po prkně skáče.“ „Co matka, to matka, co macecha, to macecha.“ „Milosrdné matky činí všivé děti.“ „Tam, kde s matkou pobožně se modlí děti, s modlitbou hned anděl k Pánu Bohu letí.“ „Milosrdné matky vychovávají prašivé dcery.“ „Kdo se s dětmi svými mazlí, sází je na lehkou loď.“ „Lůže všem nemocem stele, kdož se v dobrém bydle chová za mládí.“ „Vlna, kterou barvu nejprvé chytá, tu drží.“ „Vychování tvrdé dělá děti zdravé.“ „Dítek nenecháváme chleba krájeti, ony by se nožem uřezaly.“ „Dvojí metlou nešvihej.“ „Březová metla v ráji zrostla.“ „Krev mladá dlouho státi nemůž.“ „Vosk a sádra za měkka se podávají.“ „Mládenec podle cesty své také když sestará, neodstoupí od ní“ (Přisl. 22, 5.). „Lépe, dítka nemíti, než nezbedné chovati.“ „Malé děti, malá starost.“ „Malé děti kaši jedí, a velké děti srdce užirají.“ „Jak staří zpívají, tak mládí cvrlikají.“ „Jaká řepa, taká nať, jaké plásti, taká mlád.“ „Zvláštních lidí děti nezдарy.“ „Vzácných předkův po-

temek často bývá holomek.“ „Časem svým to z mozku se vykouří, a víno mladé vykysati musí, a tu hošík jinak zazpívati musí.“ „Když otec stár, rád bys ho zahrabal, a když umře, rád by ho vyhrabal.“ „Dobré děti, krásný statek, zlé pak děti, v domě zmatek.“ „Dětství bez učení, mladost bez cvičení, bude z toho zlé pokolení.“ „Zlé samo se učí, a není mu třeba mistra.“ „Brzy moudrý nedobře mudruje.“ „Pilník ze železa rez stírá.“ „Hanba syna otec beze cti“ (Sir. 3, 13.). „Otec mrtvý žije v synech.“ „Koruna starců v synové synův.“ „Lépe jest, aby synové tvoji potřebovali tebe, nežli by's ty hleděl na ruce svých synův“ (Sir. 34, 22.). „Všetečnost dělá drahotu v pannách.“ „Zlořečení mateřino domy synovské ze základu boří“ (Sir. 3, 11.). „Nejpěknější věno panně ctnostné vychování.“ „Kdo zlořečí otci svému a matce, zhasne svíce jeho uprostřed temnosti.“ (Přisl. 20, 20.) „Kolik vran bílých, tolik macech dobrých.“ „Příjemno, co macešino česání.“ „Když macecha doma bývá, řídko dítě milost mívá.“ „Chudá matka spíše sedm dětí vychová, než sedmero dětí jednu matku vyživí.“ „Není přítelíčka nad tatíčka.“ „Umře-li dítě, umře i k motrovství.“ „Dobrých a heroických lidí synové bývají nepodařilí, zlí škůdcové.“ „Vlečeš-li otce k prahu, povlekou tě tvé děti přes práh.“ „Jak měříš otci a matce, dítky ti odplatí krátce.“

„Jaký pěstoun, takové děti.“ „Není žádný dobrý učitel, který se nedá učit; nebo i tím lépe učí, když každodenně prospívá uče se lepším věcem“ (S. Cyprian. ep. ad Pompon.). „Lepší mistr než kniha.“ „Jaké dítky vychováš, tak je později k sobě máš.“ „Nedouk chce učitelem býti.“ „Příklad lepší, než učení, čin, co umíš — to umění; život staršího učí mladšího.“ „Tomu, kdo je učeň tvůj, všecku úctu prokazuj.“ (Summa puero debetur reverentia. Juvenal.) „Když neumělý lékař zahrádku vysazuje, větší díl štěpů mu poschne.“ „Pěkně kážeš, a sám tak nečiníš.“ „Pěstoun chmel i slad zmrhal.“ „Uiba je kovářský mých, který rozdmychuje, jiskry přírody rozohňuje.“ „Dítě bez karatele co kůň bez ohlávky.“ „Sprostý školmeta, který sám neví, co věří.“ „Nepříkladný učitel roven jest studni, která lidi přichozící očišťuje, ale sama plna neřáduv ostává.“ „Zvon zvoní, a v kostel nechodí.“ „Čemu mistr odučuje, oduč se.“ „Není učeník nad mistra.“ „Spíše se naučíš jazyku v kuchyni, než ve škole.“ „Hrubý obruč pomalá se ohýbati musí.“ „Nerado se dařívá, s čím se dlouho prodává.“ „Ráno rozsívej símě své, a u večer nepřestávej ruka tvá.“ „Takevým bývá každý, jaké vyučování jeho.“ „Vše-

liké vštípení, kteréhož nevštípil Otec nebeský, vykořeněno bude" (na př. rozumářské, filantropické a j.) (Mat. 15, 13.). „Ne ukládej koni více díla, nežli stačí jeho síla.“ „Pacholíku nedávej vůli za mládí.“ „Více se naučíme z rakem než sluchem.“ „Spatřiti více jest než praviti.“ „Paměti odpočívati nedej.“ „Tolik víme, co v paměti udržíme.“ „Učil se až po krk, do hlavy nic nepřišlo.“ „Štěně vyzrazuje, co z něho za psa bude.“ „Také někdy štěncům zuby dorůstají.“ „Pacholíku nedávej vůli za mládí.“ „Čemu z mládí navykneš, to se ti k stáru hodí.“ „Měkce chovanému trpké vyjití bývá.“ „Od přirození hloupý v lékárně nekoupí.“ „Utuzenost podrobuje tělo jármu ctnosti, dříve než duch se probudil.“ „Kde studánka, voda jest lepší.“ „Opičata co jim vážne, to dělají také.“ „Když lační žaludek, bere chtivě, co mu koli dáš zažívá dobře, a obrací v krev a mizu života.“ „Z jednoho dřeva socha i lopata.“

§. 41. *Príslovná tabulka pro školu.*

„Škola štěpuje, ale teprv slunečným paprskem dozrává ovoce“ (životní prací). „Školka malá zahrádka; stromek-li nezalívá, choravým a slabým bývá.“ „Kdokoli ve škole Kristově prospěchu nečiní, aby Krista za mistra měl, hoden není“ (Sv. Bernard). „Z bukového dřeva neuděláš hladrové lžice.“ „Ne každému dřevu dostalo se hladrem býti.“ „V čem se často cvičíme, tomu dobře rozumíme.“ „Stromky se brzo vsadí, ale ne hned ovoce dají.“ „Kdo se z mládí učil leda, bude volat v stáří běda.“ „Mezi slepými šilhavý král jest“ (Inter caecos, rex est luscus). „Dětství bez učení, mladý bez cvičení, mládenec bez studu, dělá hroznou ostudu.“ „Mnohé umy na chléb čumí.“ „Čtení klíč k umění.“ „Ráno učí se sladko.“ „Mělká vědomost neprospívá.“ „Nakloníš-li ucha svého, přijmeš naučení, a zamiluješ-li slyšení, moudrým budeš“ (Sir. 6, 38.). „Co mívá uma za soky? — Neuky neb nedouky“ (Ars non habet osorem nisi ignorantem). „Kůře učí slepici.“ „Poslušnost krásna ctnost, bez ní každé dítě, jako plané kvítko.“ „Co Jirka nepochopil, tomu se Jira nenaučí.“ „Žádný den bez čáry.“ „Podval dřevěný, spojen v základu stavení nerozstoupí se“ (Sir. 22, 19.). „Mládež musí vybouriti“ (hračkami přiměřenými). „Vycvičen jest, jako volek nezkracený“ (Jerem. 35, 18.). „Kup si pozorný kořínek.“ „Žák, který se bez kněh učí, ten se mnoho nenaučí.“ „Ne z každého žáka bude kněz.“ „Neznámost činí nemilost.“ „Člověk bez umění pochva zlatá, v níž se olověný meč chová.“ „Učení kořen hořký, ale plod sladký.“

„Co rozum nedává, čas přináší.“ „Přijde rozum, přijde rada.“ „Škola nemá být trestnicí, ale domovem lásky a trpělivosti.“ „Škola bez kázně, mlýn bez vody.“ „Kázeň vzdělává.“ „Malá kázeň, malá bázeň.“ „Příklady a kázeň.“ „Židka metla činí dobré děti.“ „Kdo záhy vyšel z kázně školmistra, pro vůz krátkým a pro káru dlouhým jest.“ „Metla vybání děti z pekla.“ „Prut není kej, ani kord, nesetne, ani hlavy nepoláme.“ „Proto bívají vlčka, aby se vlk dovtípil.“ „Metlička jest žezlem kázně.“ „Z črpných dětí bývají hluponi.“ „Z malého nemrávka bývá po letech veliká nemrava.“ „Bič na koně, ohlav na osla, a prut na hřbet nemoudrých.“ „Aniž každý kdo latině umí, má rozum hluboký.“ „Boží mlýny jdou zdlouha, ale melou předce.“ „Dlouhým též se časem naučí poslouchati nás — lev.“ „Kdo doučeným býti chce, musí v hrobě ležeti.“ „S mlékem mládež ctnost i zlost do sebe pije.“ „Kdo mnoho čte a nic v paměti nepodrží, kdo honbou stále se baví, a nic neuhoní, oba mají práci za mzdu.“ „Kará štiky, že nežije na suché zemi, a koně, že nebydlí v moři, a tchoře, že jest obojživelník.“ „Kdo nemá v hlavě, musí mít v nohách.“ „Není role bez koukole, není bez vady ve škole.“ „Jediná vrzající píšťala pokazí celé varhany; jeden zlosyn celou obec.“ „Na výsluní vše lépe dozrává.“ „Vychování měkké dělá děti tvrdé.“ „Mnoho té země, z níž hrncové býti mohou, ale málo té, z níž zlato berou.“ „Jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich zpravují.“

„Dětská srdce jsou tabulky, do nichž jestli kdo co dobrého napíše, ten dobře napíše.“ „Den jeden druhého mistr.“ „Takovým bývá každý, jaké vyučování jeho.“ „Mnoho cukru z mládí činí špatné zuby v stáří.“

§ 42. *Příslavná deska pro hospodáře a čeládku.*

„Hospodář v domě jest Adam v ráji.“ „Žaludek jest všeho těla hospodářem.“ „Ze škol hospodář a vůdce z nich, nemnoho po nich.“ „Dobrý hospodář více prodá než koupí.“ „Oči hospodářovy strážou domů.“ „Oko hospodářovo záhledčivo (vše zahledne) „Lepší klín lípový a hospodář, nežli šafář ocelivý.“ „Oko hospodářovo mrvě pole.“ „Hospodář od tisíce ke stu.“ „Ječmen hospodáře devětkrát zarmoutí, než ho sklídí.“ „Kde hospodář štedrý jest, šafář nebuď skoupý.“ „Přivýkej hospodárnosti z mládu, nepoznáš na starost hladu.“ „Ono pole dobře rodí, po kterém hospodář chodí.“ „Jinak v údolí, jinak na horách hospodařiti se musí.“ „Znáti čas jest

první hospodářské pravidlo.“ „Mnohý vyhospodařil si hezký peníz.“ „Kdo dělá zemí svou, nasycen bude chleby.“ (Přisl. 10, 11.) „Velkým polím chválu dávej, ale maličké zdělávej.“ „Pole, když si o d-
p o č í v á, potom úrodnější bývá; co nikdá neodpočívá, to trvan-
livé nebývá.“ „H n ů j n a d v o ř e, zlato na poli.“ „Kdo k roli
přihlíží, má také v díži.“ „Kde není volů, prázdné jsou jesle.“
(Přisl. 14, 4.) „Kde se hnojí, tam se rodí.“ „Tomu jde zisk
neomylně, kdo z d ě l á v á r o l e p i l n ě.“ „Lépe moučno než
loučno — lepší pole nežli louky.“ „Vinice je bídnice, osení
jistší živení.“ „L á s k a k p o l i k r m í v o l y; tučný vůl krmí
stůl.“ „Chceš-li s pole bráti, musíš na ně dát:“ „Dbáš-li o roli,
dbá role o tebe.“ „B r á z d a h l u b o k á, sláma vysoká.“ „Kdo
si pilně práce dbá, spokojené spaní má.“ „Kdo svou radost
hledá jinde, ten ji nenalezne.“ „Roli není dosti rozorati, nébrž
vlácti ji také přijde.“ „O r á č n e h r u b ě d b á l y, mnohá
hruda se mu svalí.“ „S l á m u n a z i s k p r o d á v a t i, jestli chléb
zanedbávají.“ „Budeš-li jinde vorati, musíš svoje zanedbat.“ „Kdo
c h o v á s v ě h o, nebude žádostiv cizího.“ „Kdyby nebylo oráče,
nebylo by boháče.“ „O f m ě l k o, s i j ř í d c e, zrodí se metlice.“ „Kde
roste stoklasa, živý se sedlák i chasa, kde roste metlice, neuživí se
ani slepice.“ „S y p k o n i o b r o k u, půjde s tebou do skoku.“
„Noha koňáře dělá, aby kůň ztloustl.“ „Kdo svého nehledí
dlouho nedělí.“ „Vsedni nejprv na malého koně.“ „Okolo páně
nejlépe koně vyobročí.“ „Chceš-li míti delší den pro sebe, při-
ber si ho z r á n a, pod večer z čeho přidati ho není.“ „Záhy
vstávej, příklad dávej.“ „Den spravedlivého přemnohá síla,
a v užitečích bezbožného bývá zmatek.“ (Přisl. 15, 16.) „Roz-
dvojí-li se dům proti sobě, nemůže dům ten státi.“ (Mar. 3,
25.) „Rybníky, chybníky; dědiny, šediny, zahrada, zlá rada,
jisté platy, hotové šaty.“ „Z pustlá štěpnice prázdná tru-
hlíce.“ „Chybí-li hřebík, ztratí se podkova.“ „Z pilnosti se
štěstí rodí, lenost holou bídu plodí.“ „Bez tlukotu nejsou
dělány kolářovy práce.“ „Jaký pán, taková čeládka.“ „Sláma,
poli máma, neřád hrabej pořád, mech ten nech.“ „Málo sena
v kůpách, málo peněz v rukách.“ „Kdo v dešti seče, za sucha
sklízí.“ „Když přší, seč, když jasno, važ.“ „Žito praví: Sij
mě třeba v praš, jen když v čas, a oves dí: zašlapej mě
v bláto, budu jako zlato.“ „Rak a pšenice zároveň do zrna
rostou.“ „By se bříza nestyděla, na kořeně by shořela“ (bře-
zové dříví i syrové dobře hoří.) „Kdo se do bytka spouští,
chleba se spouští.“ „Kůň bez cviku, posel hloupý, střecha str-
haná, špatně chválí svého jezdce, pána a hospodáře.“ „P l n ě
s t á j e v e d o u v r á j e.“ „Pes ve dvoře menší hoře.“ „Neutrá-

ce j víc než získáš, sic se na hlavu potřískáš.“ „Spáti dlouho do rána nectí hospodáře ani pána.“ „Kde pán sám do koutův nahlédá, tam hospodářství dobře stojí.“ „Častá dohlídka pohání práci.“ „Z ručky do ručky dělá nejlepší pořádek.“ „Z postele ranní skok bývá k bohatství krok.“ „Záhy vstávej, příklad dávej.“ „Ranní setí často zmejlí.“ „Kde děvka na paní hrá, vyžene paní z domu.“ „S mladými nechtěj jít na radu, není užítku s nimi, a jen strach pádu.“ „Lépe dobře spořít, nežli mnoho robiti.“ „Chleba se nedospíš.“ „Časně na plot, a pleny uschnou.“ „Ten dům neprospívá, kde kohout mlčí, a slepice zpívá.“ „Své kdo mrhá, promrhá, vážen mezi lidmi nebývá, a k tomu posměšným jest také nouze chlapem.“ „Kde lehký sud jest, a prázdná číše, nadarmo žíje o svém právu píše.“ „Svár a bezpráví utrácí statek.“ „Když měšec zděraví, hotovým veta.“ „Ten dům neprospívá, kde muž nosí přeslici a žena palici.“ „Běda tě kuchyni, která nevidá hospodyně.“ „Nehospodářka jest jako rozeschlá nádoba, do níž vlej co vlej, to všecko skulinami vyteče.“ „Piš a zapiš statky, však nehleď, by nebyly zmatky.“ „Drž slovo, sic by zmatek vzal tobě snadno statek.“ „I jmění se po nitkách sbírá, a provazem vyvleče.“ „Čím víc skotáků, tím větší škoda.“ „Co sám můžeš spraviti, nechtěj jiným svěřiti.“ „Kdo chce ve psí býti, spust se na čeleď.“ „Když není kocour doma, mají myši hody.“ „Kde pán chrom, tam i sluha kulhá.“ „Ne každý oráč, kdo se pluhu drží.“ „Více dvě oči, než dvě ruce vydělají.“ „Prvé se mlátí, potom se platí.“ „Dvoří se na čtyry mísy, a není co na jednu.“ „Nedej každému přístupu do vinného sklepa.“ „Kdo na své dělníky oči svých nemá, ten měšec jim otevřený nechává.“ „Z chlebička přišel na slanečka.“ „Snaďni střechu loupati, než pobíjeti.“ „Pozdní chovatlivost na dně — při počepí.“ „Zajíce drž, když ho máš, když ho pustíš, víc ho neshleď.“ „Dokud co máš, necht o to dbáš.“ „Kde hospodyně líná, dává i čeleď ruce do klína.“ „Špatná ta hospodyně bývá, kterou slunce pod pefinou vidí.“ „Kde ruce mnohé jsou, zavří, a cožkoli vydáš, spočti a na váhu vlož; vydání pak a všeliký příjem zapiš.“ (Sir. 42, 7.) „Na smetišti se najde, co se v domě děje.“ „Jeho svíčka z obou dvou konců hoří.“ „Když hlava neduží, ve všech údech nebývá statka.“ (Štítaný.) „Hoden služebník pokrmu svého.“ „Zbožím vytaškařeným přichází do domu zlořečení.“ „Věrný sluha jest poklad v domě.“ „Nepřátelé člověka domácí jeho.“ „Služka není družka.“ „Dým, střecha děravá, zlá žena k tomu, vyháněj hospodáře z domu.“ „Nebud lvem v domě svém, a neza-

vazuj všeho na své neústupné hlavě.“ „Pán tvrdý, chléb tvrdý, ohlednu se jinde.“ „Svůj pán činžovník, služebník, robotník.“ „Nelidští páni činí z dělníků svých pouhé tahouny.“ „Koho mrzí chléb, může dobře se sviněmi žaludy jísti.“ „Komu cizí žádno, toho své mrzí.“ „Dobrý kořen zase vyráží, byť i kmen byl uschl.“ „Pán Bůh má divnou čeládku.“ „Titul statkář hodí se ku krátkým záhonům, jako ostruhy na bosou nohu.“ „Přijde čas, že se zeptá zima, cos dělal v létě.“ „Ne jako v ostruhách, ale poznenáhla k dflu přistupuj.“ „Když obilí velmi lacino, ráda potom drahota na to přichází.“ „Blahobyt domácí má v sobě: milostivého Boha, zdravé tělo, ctnostnou ženu, blahotnou smrt.“ „Vstávej záhy z rána, a nečiň z noci den, ani ze dne noc.“ Statku zle nabytého nedočeká — třetí kolo.“

§. 43. Ve příslovích vypisuje se roční pořádek svátků a jiných případností a mluví o zkušenosti starého kalendáře.

„Starý je to kalendář t. stařec.“ „Kalendáře lidé dělají.“ „Bůh časy.“ „Starší nosí kalendář na těle.“ „Moje hlava není kalendář.“ „Kalendář je lhař a Bůh nejlepší hospodář.“ „Měsíce při nastávání nechval.“ „Kdo větrův šetří, nebude síti, a kdo oblakův, nebude žiti.“ „Slunce peče, déšť potече.“ „Jasno bude, nebo se červená večer nebe.“ (Mat. 16, 2.) „Ranní déšť, ženský pláč brzo přejde.“ „Babí tanec a ranní déšť netrvá dlouho.“ „Pohoda bude, nebo se rdí nebe.“ „Dnes bude nechvíle, nebo se červená zasmušilá nebe.“ „Když se Krkonoš kuklí, bývá déšť.“ „Květou-li hojně jeřabiny, dobře se urodí oves.“ „Mnoho hřibův, málo chleba.“ „Čím více hub roste, tím více zima naroste.“ „Víméno hubám.“ „Ptali se o slivách a on odpověděl o houbách.“ „Vítr jižní přináší déšť.“

Z i m a :

„Dobrá sanice koňská smrt.“ „Krátký masopust, dlouhá zima.“ (žertem). „Den, v kterém se maso pouští, t. vlastně jí, slove Masopust.“ „Velký sníh, malá voda.“ „Teplý leden, polituj Bože.“ (Januar warm, dass Gott erbarm). „Na nový rok, o slepičí krok.“ „Na tři krále, o krok dále — s jeden kohoutka hlas.“ „Na Hromnice, o hodinu více.“ „Roste den, roste i zima.“ „Jména Ježíš, ke kamnům nejbliž.“ „Kde zima, drž tam plášť.“ „Jak vysoko sníh v zimě stojí, tak vysoko roste seno v létě.“ „Svítili na den 22. ledna jasné

slunce, naplníš toho roku vínem sudy, džbány a hrnce.“ „Den obrácení svatého Pavla, když je voda v koleji, šetřte v žlabě ojedí (píce).“ „Si sol splendiderit Maria purificante, majus frugus erit, quam fuit ante.“

„Únor bílý, pole slíí.“ „Když ti komár v únoru za uchem zašimrá, poběhneš v březnu ke kamnům s ušima.“ „Hromnice půl krajíce, půl píce.“ „O Hromnicích teplo, medvěd staví boudu; o Hromnicích mrzne, medvěd bourá boudu.“ „Leze-li o Hromnicích jezevec z jámy, poleze na měsíc zase do jámy.“ „Přejdou Hromnice, konec sanice.“ „Jak dlouho skřivánek před Hromnicemi zpívá, tak dlouho po Hromnicích nebude zpívatí.“

„Svatá Agata bývá na sních bohatá.“ „Svatý Petr za stolem nechává na holém, a teprv v okovách (1. srpna) posílá sedláku výsluhy.

„Svatý Matěj mosty boří anebo staví.“ „Nejnade-li Matějova píla, najde Josefova širočina.“ „Najde-li Matěj led, seká ho hned; nenajde-li led, dělá ho hned.“ „Na svatého Matěje, kde dětský hlas obejde, všudy dost ovoce bude.“ Starý obyčej v Kralohradecku, kde dívky tak volávají v sadech každý strom obíhající a jím třesouce.

„Na svatého Matěje pije skřivan z koleje.“

„V Březnu vítr z břízy fouká.“ „V březnu prach co zlato a stříbro, ale sních bývá pro obilí jed.“ „Lépe býti od hada ušknutu, nežli v březnu od slunce ohřito.“ „V březnu, stár, boj se mar.“ „Na svatého Řehoře plave led do moře.“ „Na svatého Řehoře žába hubu otevře.“ „Na svatého Řehoře čáp letí od moře.“ „Na svatého Řehoře každý sedlák lenoch, který neore.“

„Suchý březen, mokrý duben, a studený máj, spůsobí ve sklepicích a v stodole ráj.“ „Jaro zvěstuje Zvěstování, ale zimu ještě nevyhání.“ „Suchý Marec (březen), mokrý máj bude humno jako háj.“ „Ženská chuť, panská láska a březnové počasí to vždy nestálé.“ „Dubnové počasí a skřivanů zpěv nedlouho trvá.“

J a r o.

„Nová vlaštovka, nové jaro.“ „Na jaře a v letě, co den a noc zmočí, hodina vysuší.“ „Na jaře džber deště, lžice bláta aneb: pytel deště, věrtel bláta; a na podzim lžice deště, a džber bláta.“ „Na jaře zamaž, na podzim zapraš.“ „Kam se nese první bouřka, tam ostatní za ní táhnou.“ „Z jara vlaštovka zpívá ospalému: Já jsem vstala, posnídala, ty ještě spíš.“

„Duben hojný vodou, říjen pivem.“ „Když záhy trn rozkvětá, záhy se žito vymetá.“ „Z hlochu když květe, studený vítr vane.“ „V dubnu čas a panský kvas;“ (nelze si na tom co zakládati.) „Suchý půst, úrodný rok.“ „Velký Pátek deštivý dělá rok žízňivý“ anebo: „Na Boží-li hrob prší, sucho úrodu poruší.“ „Nebude tu červených vajec jísti.“ (Nedočká v té službě Velkonoci.) „Jiří i Marek mrazem nás zalek.“ „Studený máj, v stodole, v zahradách ráj.“ „Když máj vláhy nedá, červen se předá.“ „Jest-li v máji neprší, tedy to červen převrší.“ „V máji aby hůl pastýři ani neoschla.“ „Březen — za kamna vlezem; duben ještě tam budem; trnopluk z kamen fuk.“ „S v a t b a v máji volá na máry.“ „Když se ozve v máji hrom, chyt' kámen anebo strom“ (a třes jim. Práví pověra, že to tělesné síly přidává.) „Svatý kříž, ovce stráž.“ „Můžeš dobře býti s pánem Servaciusem; než na svatého Bonifacia nezapomínej.“ (To jest: spoř' ale nebuď lakomec.) „Roj, který se v máji rojí, za plný vůz sena stojí; v červnu rojení nestojí za zvonění.“ „Na Urbanův den pospěš síti len.“ „Urbanův oves, žito Havlovo, řídka bývá z toho co dobrého.“ „O svatém Duše, choď ještě v kožuše.“ „Červen není mladatům domácí drůbeže příznivý.“ „Na svatého Ducha nechod' bez kožicha; po svatém Duše zůstaň v kožuše.“ „Červen studený, sedlák krčí rameny.“ „Na Boží Tělo jaký den, dlouho potom se vrací ten.“ „Medardova krápe čtyřicet dní kape.“ „Slaviček jen do svatého Víta zpívá.“ „O svatém Vítě půl zrna v žitě.“ „Kukačka po svatém Janu za kolik dní kuká, za tolik grošů (snad zlatých) žito bude.“ „Do svatého Jana Křtitele nechval ječmene.“

„Který svatý mlátí bez cepu? — Svatý Jan Burian kroupitím, při panujících toho času bouřkách.“

Leto.

„Leto schranitelka, a zima travitelka.“ „Co v letě zniklo, podzimek hubí.“ „Mnoho ryb, málo zrna.“ „Dlouhý den, krátká nit.“ „V červenci volá křepelka žence do pole.“ „Pojďte žít, pojdte žít, dostanete pět peněz, pět peněz.“ „Ženci na pole, včely s pole.“ „Svatý Vít kořen štíp, svatý Petr ten ho natrh, svatý Prokop kořen podkop.“ (Jinak:) „Svatý Prokop kořen nakop.“ „Svatá Markyta vede žence do žita.“ „Svatá Markyta strčí srp do žita.“ „Co do svatého Jakoba dopoledne (vína) odkvěte, to do svatého Havla uzraje.“

„Svatá Anna, chladno z rána.“ „Přišel Spas, vezmi rukavice zas.“

„Svatá Královna dostane, dává — první výlupek.“ „Okolo Nanebevzetí Panny Marie první oříšky.“ „Na Bartoloměje sedlák žito seje.“ „Bartoloměj svatý odpoledne krátí.“ „Duben, máj a červen víno v sudech suší, srpen, září, říjen hospodáře kruší.“ „Čeho červenec a srpen nedovaří, toho září neusmaží.“ „Po svatém Matouši čepici na uši.“ „Svatý Michal všecko v poli spíchal.“

Podzim.

Podzimek sloul za starodávna vlastně měsíc říjen a listopad. V kalendáři na r. 1489 v Plzni tištěném stojí rozdělení roku toto: Prosinec a leden, zima; únor, březen, jaro; duben, máj, podletí; červen a červenec, leto; srpen a září, poletí; říjen a listopad, podzim.

„Kdy čečetek nevidati, hotov se na tuhou zimu.“ „Teplý říjen, studený únor.“ „Divoké husy na odletu, konec i babímu letu.“ „Den Panny Marie orodovnice, první mrazíky.“ „Když květe mahác, napřed potáč.“ „Svatý Havel do všeho, i do zelí velel.“ „Zpívá jako slavík po svatém Havle.“ „V každé místnosti koláčů posvícenských dosti.“ „Na svatého Lukáše hojnost chleba i kaše.“ „Na svatého Šimoniše přikluše nám zima tiše.“ „Zima je všudy, hajníci ven z budy.“ „Který sedlák za zajcem skáče, ten, prý brzo nad statkem spláče.“ „Vesele se počíná na svatého Martina; na stůl přijde husička a i vína konvička.“ (Gaudia Martini sunt anser et amphora vini.) „Máť pečenou husičku, k tomu vína lahvičku.“ „Kdo Martinka často světlí, husy, koury mu zaletí, dům, dvůr, louku i dědinu, přivede vše na mizinu.“ „Na svatého Martina kouřívá se z komína.“ „Padá-li sníh toho dne, říkáme: Svatý Martin přijel na brúně.“ „Na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu.“ „Svátek Šimona a Judy, tuhnou na poli hrudy.“ „Když v prosinci mrzne a sněží, úrodný rok na to běží.“ „Na svatou Barboru sáně na dvoru.“ „Lucie noci upije“ (a due nepřidá.) „Suzen mačít den Žag šušen.“ „Světlé Vánoce, těžký snop.“ „Není-li o Vánocích sněhu, ale mnoho bláta, přijdou sněhy teprv až o Velikonoci.“ „Jitřní jasné, tmavé stodoly.“ „Černé Vánoce, bílá Velkonoc.“ „Jest-li o Jitřní hvězdno, slepice hodně popesou.“ „Lepší Vánoce třeskuté, nežli tekuté.“ „Na svatého Štěpána každý se má za pána.“ „O Mladátkách den se omlazuje.“ „Sanice pláče.“ „Štěpánek nes koledu, a upad s ní na ledu.“ „Jak leden nedá ledu, udělá pivu bědu.“

„Rok má dlouhý zobák.“ „Rok má krok, přejde prvé než zvíš, ať ho neprospíš.“ „Když vychází slunce, radu, když za-

padá, kvas měj.“ „Co jest to za pŭst, na jehož hněvivost nejen zapadá slunce ale i měsíc“ (hněvá se vstávaje léhaje.) „Jitra i večera šetř; pondělek je nedělní bratr.“ „Po smrti ten úterek.“ „Nebýti o středě doma.“ „Dal mu Zeleného čtvrťka.“ „Již mnoho pátků na zádech má.“ „Delší sobota než neděle.“ (Ordo inversus.)

Česká příslovi odnášeji se k veškeré obci (státu), k mocnostem i poddaným.

§ 44. *Dvůr panovníkův.*

„U dvora mnoho dávání ruky, ale málo srdce.“ „Život dvorský sladkohořský.“ „Dvorské štěstí na teničké pavučině visí.“ „S pánem a s dvorem jak s ohněm.“ „Blaho tomu při dvoře, komu doma kůň oře.“ „Zlato na kabátě a prázdná kapsa, totě po dvorsku.“ „Kdo doma hloupý, u dvora nemoudrý.“ „Široká vrata ke dvoru, úzká na zad.“ „Jest všech botů (bot) pravý dvořák.“ „Komuž odpuštění od dvora dadie, na toho vrány kváčí.“ „Dobrá polívka při dvoře, než vysoko skákati.“ „Starý dvořák, hotový žebrák.“ „Šarlatové peřiny nedají spáti.“ „Z blízka se spálíš, zdaleka neohřeješ.“ „Když se Petr na d v ů r ubírá, Krista že by neznal, třikrát zapírá.“ „Musí měšcem hnout, kdo žádá na důstojnost se vypnout.“ „Třebat je i dvořkám bázně Boží.“ „Kdo vysoko stojí, toho zdaleka viděti.“

§ 45. *Slovo k mocnářům.*

„Na kom vládá, na tom pravda.“ „Milosrdenství a pravda ostřihají krále.“ (Přisl. 20, 28.) „Král dobrý služebník je obecný.“ „Bez krále není zákona.“ „Srdce královo v rukou Božích.“ „Moc králova mdlá bez náboženství.“ „Poklad císařův nejbezpečnější v rukou lidu.“ „Královská slova na zpátek jíti nemají.“ „Mocnářstvo bez hrůzy, to kůň bez uzdy; to kůň oklamatelný k spomožení.“ „Polobůh září z vznešených jeho tváří.“ „Nová zpráva nová práva.“ „Mnohé královo slovo bývá po sto letech novo.“ „Na krále nesluší, aby se mstil.“ „Mnohých se musí báti, jehož se mnozí bojí.“ „Kde není správce, loď padne.“ (Přisl. 11, 14.) „Přízeň králova původ závistí.“ „Větší počet krále volí.“ „Jaký král, taký kraj.“ „Za příkladem svého krále jde obec i děti malé.“ „Pochlebníci krále podvrací.“ „I ten největší kníže má své kříže.“ „Komu král, tomu i dvořenínové přejí.“ „Nebývá spasen král skrze mnohou moc.“ „K žezlu přísluší oko.“ „Veliký pták velikého hnízda potřebuje.“ „Kdo mnoho spravuje, od mnohých spravován bývá.“ „Kdo ne-

umí mnohých věcí přehlednouti, neumí kralovati.“ „Kdo nevládne, jest ovládán.“ „Každé království proti sobě rozdělené zpustne, a dům na dům padne.“ „Cožkoli králové bláznivě spáší, to lid zlým užiti musí.“ „Mocní mocné muky trpěti budou.“ (Moudr. 6, 7.) „Jedno slunce dosti na nebi.“ „Neštěstí nechodí toliko po lidech, ale i po horách i po králích.“ „Jaký kdo od krále příklad vidí, každý se tak řídí.“ „Mezi slepými šilhavý králem bývá.“ „Králové velké oči a dlouhé ruce mají.“ „Pán Bůh vysoko, král daleko, pravdy a spravedlnosti v světě málo.“ „Naposledy v posměch zavádí, kdo se s vyšším nesnadí.“ „Čiň dobře a právě, neboj se císaře ani krále;“ (tute vivit, qui honeste vivit.) „Přízeň velmožů je dubnové počasi.“

§ 46 O stavu panském.

„Pán příkladný poddaným živé právo.“ „Pán má býti štít dobrým, a kladivo zlým.“ „Kdo nebyl nikdy poddaným, řídko bývá dobrým pánem.“ „Co pán praví, to musí býti.“ „Ne pro pána jest obec, ale pán pro obec.“ „Řeka bez potoků nic není, tak i pán bez poddaných.“ „Pán s svým služebníkem nehraj, a služebník pánu nelaj.“ „Když se pán směje, celý dům je veselý.“ „Jeden dům dvou pánův netrpí.“ „S velikým pánem není dobře třešně jísti (žertovati).“ „Pán hrdý, chléb tvrdý, ohlednu se jinde.“ „S větrem a pánem daremný zápas.“ „Slabá rosa proti mrazu.“ „Lepší pán, nežli pánek.“ „Mus je velký pán.“ „Já pán, ty pán, kdo bude svině pásti.“ „Lepší jest ranné tele, než ranný pán.“ (Štítný.) „Z malého pána malý strach.“ „Za příkladem své vrchnosti jdou domácí, také hosti.“ „Když se páni rvou, sedláci nastavují vlasů.“ „Po radě bývají páni moudřejší.“ „Když páni střilejí, služebníci kuše natahují.“ „Panská láska na krátce jako zaječí chvost trvá.“ „Co pán prosí, to být musí.“ „Nejsou tak zlí páni, jako paňata.“ „Rád hrom bije na vysoké stavení.“ „Vysokých domů snadno Bůh oklestí.“ „Zaletěla vrána na dům vysokého pána.“ „Ne pán domem stojí, ale dům pánem.“ „Když se páni rvou, musejí poddaní vlasů pňjčiti.“ „Slunce na východu má více ctitelů, než nad západem.“ „Kde pán mnoho velí, tam se mysl dělí.“ „Lepší ten, který panuje nad srdcem svým, nežli onen, který dobývá měst.“ „Jaký pán, taký krám.“ „S pány kdo jídá, se nepřejídá.“ „Jaký správce jest města, takoví obyvatelé v něm.“ „Kdo vysoko dům staví, boj se pádu.“ „Nakládá s poddanými, jako čáp s zábami.“ „Po vojsku vůdce poznáš.“ „Málo rozumu, mnoho šviháků.“ „Ne tak knížete drabanti hájí, jako poddaných milost.“ „Panská milost a dvorská láska nebývá stálá, ale brzo se mění.“

„Když ženy panují, vstupují stolice na lavice.“ „Když chlapa vezmou do dvoru, chce býti roveň šlechticovi.“ „Nová pani, nové řízení.“ „Posaďte se kroupy, až hrách uvře“ (nižší říd se vyšším). „Když se možní množí, chudých přibývá.“ „Panská milost a víno v konvi dřevěné přes noc zvětrají.“ „Pahrbky ne udeří horami o zem.“ „Pán dobrý a pastýř dobrý, v povahách jsou sobě podobní.“ „Slepice pečená s vážností na stůl panský se přináší, ale sokol když sejde, do hnoje bývá vyvržen.“ „Když sokol zahuben, bije ho i vrána.“ „Vyhlídá pán služebníku z rukavu.“ „I páni v týž rejď jíti musejí, jako jejich chlapi.“ „Toho slyš, čí chléb jíš.“ „Pánj daleko sahají.“

§ 47. *Tabulka o poddaných.*

„Když hrom zabřmí, lidé kříž dělají.“ „Teč vodo, kam pán káže.“ „Pán stojí poddanými, poddaní pánem.“ „Kdyby hlavu řídily nohy, šlo by vše horem patem.“ „Poslušenství poddaných jest největší sláva vrchnosti.“ „Zle nohoum pro nemoudrou hlavu.“ „Boha se bojte, krále v uctivosti mějte.“ „Čím víc chlapa prosíš, tím ho víc popudíš.“ „Nebyl bys pánem, by nebyl chlapiem.“ „Oř, kůň k vozu, vůl k pluhu.“ „Kde starších správa tam rád zůstává.“ „Kdo v službě nebýval, ten bídy nevidal.“ „Jaká služba, taková záplata.“ „Jaké dílo, takový plat.“ „Ovce neposlouchající pastýře, kořist vlka.“ „Jen svorný duch a velikost ke mnohosti dá Bůh.“ „Těžko jest dítěti s obry za prsty se tahati.“ „Každému najíti pána.“ „Kdo nevděčnou panům pravdu hude, houslemi o hlavu míti bude.“ „Věrný sluha zlatý sloup v domě.“ „Eva předla, Adam kopal, kdož zemanu koně koval?“ „Sedlák vše rád činí, co musí.“ „Sedlák a měšťan čím se dělí — zdí.“ „Sedlák z prosby do lesa jede.“ „Maso pánům, kosti sluhám.“

§ 48. *Česká přísloví vykládají lásku k vlasti.*

„Nehrubě je pravým vlastimilem ten, kdo není pravým bohomilem.“ „Stůj kde stůj, víru, krále a vlast miluj.“ „Vlastenectví není snem mozku šáleného.“ „Kdo své vlasti nezná, měřítka pro jiné vlasti nemá.“ „Každý ptak miluje své hnízdo.“ „Svá vlast každému nejmilejší, a mně má.“ „Živ buď Bohu, vlasti, přátelům, vzdají čest tvým popelům.“ „Kde se kdo zrodí, tam se hodí.“ „Pták se vrací do svého hnízda.“ „Vlaštovice hledá hnízda svého.“ „Kdo doma radosti nemá, jinde jí darmo hledá.“ „Proti své krvi bojuje, kdo svůj národ nemiluje.“ „Kde krajan nemiloval krajana, má cizozemce za svého pána.“ „Tiché slovo, platný čin, volí národa si syn.“ „Nečestno jest ve vlasti své býti cizincem.“ „Na každé dědině způsoby jiné.“ „Špatný

pták, který své péři nenosi.“ „Kdo se za vlastní řeč stydí, hoden potupy všech lidí.“ „Bez veliké příčiny nehledej jinde otčiny.“ „Kdo své vlasti nenávidí, není hoden cti u lidí.“ „Túhat jest každému mezi cizími, smutný utěší se známými.“ (Dalimil.) „Smrt pro vlast mila a pochvalna.“ „Lépe státi za svým snopem, než za cizím mandelem.“ „Všudy dobře, doma nejlip, říkává Jakub a Filip.“ „Kde se kdo zlíhne, tam se i tíhne.“ „Všudy chléb s dvěma kurkama pečený.“ „Každá krajina člověka otčina.“ „Tam domov, kde dobře.“ „Vlast se hubí chudobou.“ „Ve vlasti nenajde hudec přítele.“ „Námi, nevděčnými vlasti syny vlast se řítí v smutné rozvaliny.“ „Všudy tě chléb jísti.“ „Nedostatky všem jsou zmatky.“ „Svět není nikde prkny zabeđen“ (říká světoobčan — kosmopolita.) „Zlý pták, který do svého hnízda trousí.“

§ 49. *Príslovi znají vysvětlovati přátelství v poměrech jeho.*

„Dobrý přítel zlato převažuje.“ „Dva věrní přátelé jedna duše v rozdílném těle.“ „Přítelem buď po oltář (pokud svědomí dopouští. Amicus usque ad aram.) „Přítel příteli Bůh“ (ochrance útěcha.) „Rovnost přátely činí.“ „Věrný přítel, jistě útočiště.“ „Přítel věrný obrana silná; kdož pak jej nalezá, nalezá poklad.“ (Sir 6, 14.) „Věrný přítel tak vzácný, jako černá labuť.“ „Pro přítele nového neopouštěj starého.“ „Stará láska nezrezaví.“ „Starý přítel a staré víno nejlepší.“ „Nehraď se plotem, ale hraď se přátely.“ „Přátelské služby se neúčtují.“ „I v přátelství míra dobrá.“ „Žádnému nedůvěř, leč s kým prostici soli ztrávíš.“ (Salis absumendus modius, priusquam habeas fidem.) „Svět se točí, jako kolo, měj přítele, ale věziž koho.“ „V nouzi a potřebě přítele poznáš.“ „Oheň zlato, nouze přítele zkouší.“ „Přítele svého vady, však ho v nenávisti neměj.“ „Od přítele i rány milé.“

„Lepší přátelství než peníze.“ „Snáze jest o spolčení, než o pomocníka.“ „Člověk na jednom Bohu, ale ne na jednom příteli dosti má.“ „Ruka upřímného přítele životem ti rúže stěle.“ „Podobný podobnému se přidružuje.“ „Každý živočich miluje s obě rovná.“ (Sir. 13, 19.) „Přízeň tam se v srdce seje, kde jsou stejné obyčeje.“ „Věrný tovaryš kotvou jest jistou.“ „Přítel jest druhý já.“ „U přátel řídko bývej.“ „Nedůvěra přátelství otrava.“ „Vtipem (žertem) mnohý přítele pozbyl, ale nikdo nenabyl.“ „Kdož má koláč, ten i družbu nalezne.“ „Pravé a věrné přátelství pádu nezná.“ (Cicero.) „Nechtěj býti přítelem člověka hněvivého, aniž choď s mužem prchlivým.“ (Přísl. 22, 24.) „Drž víru příteli v chudobě jeho.“

(Sir. 22, 18.) „Kdo odhaluje tajemství přítele, víru trátí“ (Sir. 27, 17.) „Přítel dobrá věc, ale běda, kdo jich mnoho potřebuje.“ „Není přítelíčka nad tatíčka.“ „Když přítel prosí, tu není z e j t r a.“ „Svobodní lidé a věrní přátelé kárají do očí.“ „Rádi se mějme, a každý o svůj měsíc dbejme.“ „Z ručky do ručky dělá dobré přátelství.“ „Řídko dobré maso dvakrát vařeně, a přítel dvakrát smířený.“ „Bohatství přidávají přátel velmi mnoho, od chudého pak i ti, kteréž měl, se odlučují.“ (Přisl. 19, 4.) „Přátelé rádi pomáhají, ale z kapsy.“ „Přítel u boháčů jako plev okolo zrní.“ „Přátelé bývají času ukradači.“ „Dokud peníze, dotud přátelé.“ „Dokud had n e p ř á t e l s t v í malý jest, zab ho, by on jsa větším, nezabil tebe.“ „Býval jsem tvůj host, dokud's míval dost; nemáš-li již víc, jen s tebou pryč, přátelství ruce ztratilo, rámě i nohy zlomilo.“ „Varuj se přítele svého štěstí.“ „Dobrá vůle koláče jídá, zlá hlavu tepe a řídké pivo pije.“ „Nedávej každému hned své ruky.“ „Důvěra důvěru plodí.“ „Přítel zkušný a meč broušený v potřebách každý jest peněz hodný.“ „Mysli často na přítele, ale častěji na nepřítele.“ „Dobrá vůle a úmysl za skutek mezi přátely počten a přijmán bývá.“ „Blahoslavený, který nalezl p ř í t e l e p r a v é h o.“ (Sir. 35, 12.) „Slovo sladké rozmnožuje přátely a ukrocuje nepřátely.“ (Sir. 6, 5.) „Nepřátelství zapiš vodou, aby co nejdřív v nepaměť vešlo.“ „Pravdu si mluvmě, přátelé budme.“ „Časté účty přátely činí.“ „Rovně rádo se k sobě rovnému táhne.“

§. 50. *Příslovi a propovídky odnášejí se k poměrům soudců a právníků.*

„Ve všem musíš rovnost míti, chceš-li pravým soudcem býti.“ „Před soudem připrav spravedlnost sobě.“ „Upřímnou cestou jíti moha, přes vysoký vrch nechoď; a co se málem spraviti dá, to mnohem vyřizováno nebud.“ „Soudce jako tesař, co chceš, to vytesá.“ „Soudce spravedlivý, kamenná hradba.“ „Soudce má na obě uši stejně slyšeti.“ „Soudce buď jako váha, kteráž zlato a železo stejně váží.“ „Žádný nemůž sám od sebe soudcem pravým býti.“ „Tak suď každého, ať jest vlk syt a koza celá“ (ať se všem zachováš). „Kdo kvapně orteluje, po účinku lituje.“ „Soudce o rozepřech, vozataj o vozích snívá.“ (Judicibus lites, aurigae somnia currus.) „Právo dobře ze zlých se obyčejů rodí“ (Všehrd). „Kde se soudce dary kojí, mnohokrát křivda ostojí“ (Idem). „Více jest svědek očitý jeden, nežli ušatých deset.“ „Na každé dědině způsobu jiné.“ „Jaké prase, taký kvik, jaký národ, taký zvyk.“ „Mrvovní

soudce čelem o místo uhodil.“ „Neboj se soudu, boj se soudce.“ „Kdo se rád soudí, mnoho prosoudí.“ „Co oko vidí, o tom ústa mluvíti mohou.“ „Vdově a sirotku a chudému bezprávi při právu nečiňte.“ (Zach. 7, 10.) „Kdož dá příčinu ke škodě, ten jest škodu učinil.“ „Když jazykem zašermuje, proti pravdě lež premuje, hleď se ho tehdáž pilně, uhodí tě v měsíc silu.“ (Dašický z Heslova). „Běda ovčím, kde vlk soudčím.“ „Darův brání převracuje soud a pravdu, a bývá příčinou svatokupectví.“ „Podmazání činí jemné ruce a úzké právo.“ „Zlatem se právo vysvětluje.“ „Mnohému právníku třeba zlatového světla rozžehnouti, když má právo hledati.“ „Kdo ze stříbrných děl střílí, nebrzo se chybí.“ „Jest věru věc těžká, pěstí zabiti ježka.“ „Právo jako pavučina, brouk se probije a moucha vážne.“ „Lot zlata na váze těžší, než vlněný pytel plný práva.“ „Při jedné právní rozepři bývá více trudu, než v desateru ran Egyptských.“ „Pěstní právo nad právo v hlavě.“ „Lidský svár, cizí zisk, a právníkům zlaté žně.“ „Se silným nechoď v zápas, s bohatým před soud.“ „Nechoď k soudci s pouhým nosem, ale choď s přinosem.“ „Po radě bývají páni moudřejší.“ „Zlá rada rádci nejhorší.“ „Kdo nemastí, leží v chrasti.“ „Žádný nemá býti hodný svědek o své při.“ „Na právicích města mnohem více záleží, než na samých zděch městských.“ „Práva stará a nové krmě nejlepší.“ „Musíš do věže, v kázeň pánie jíti.“ „Nesud za dary, pomni na máry.“ „Soudce i řečníky přemůžeš, podmaž jim palček.“ „Zlá rada vlastního pána bije.“ „Kde se upřímostou cestou jíti může, přes vysoký vrch nechoď.“ „Rád hrom bije na vysoké stavení, a milost panská nikdá stálá není.“ (O stavu měst. r. 1602.) „Kachního žaludku se nedokrmíš, a kancelářské kapsy nedoplníš.“

§. 51. Mnohá přísloví odnášejí se k poměrům vojenstva.

„Nebude-li s námi Boha, neujdeť nás z bitvy ani noha.“ „Germani bojují železem; a ne zlatem“ (císař Otto Veliký). „Ne v množství vojska vítězství boje, ale z nebe síla jest.“ „Srdce k Bohu, ruku ku kordu.“ „Kdo má rytířskou osobou býti, chceť ho Bůh i koněm opatřiti.“ „Kdo se s mečem rád obchodí, ten od meče často schodí.“ „Kdo nemá zbroje, míjeť boje.“ „Vojna bez šrámu není.“ „Válka žádné rady netrpí.“ „Vůdcem vojsko stojí, a vůz musí za vojí.“ „Kde vojna vládne, bratrství slábne.“ „Vojna pro jednoho hojná, pro druhého chrt, pro třetího smrt.“ „Co ve vojné nepřítel nedobral, dobral přítel.“ „Vojna se dá dobře slyšeti, ale těžko viděti.“ „Neobráníš-li se, nevyprosíš.“ „Bitva každá na dvoje bývá, nejistá i vyhraná

probraná.“ „Kdo doma dojídá, na vojné ho nezastřelí.“ „Kdo chce žítí v pokoji, nečíná zmínky o boji.“ „Kdo chce pokoji, hotov se k boji.“ „Moha užiti pokoje, neobláče se do zbroje.“ „Ve valce štěstí největší díl mívá.“ „Lepší trochu v pokoji, než ve vojné hojnost.“ „Špatný pokoj lepší, než dobrá vojna.“ „Po vojsku vůdce zajde.“ „Starý kůň k hnoji, ač před tím sloužil k boji.“ „Při nastávající vojné ďábel rozšiřuje peklo.“ „V táboru Marsovu střílívali stříbrnými kulkami, aby se vejš dostali.“ „Věrný gardista při mustrucích Božích často se nalezá, a podle komanda Božího se chová.“ „Hrozí tuze, málo může.“ „I kokot na svém smetišti udaten.“ „Nepřítel rád by hlavu stál, ale Bůh ani vlasu nedá.“ „Padne-li kůň, za své vezme jezdec.“ „Předvídaná střela méně ranívá.“ „Kdo bývá na koni, bývá i pod koněm.“ „Nepodávej psu vidliček.“ „Kdo nebojuje, nevitězí.“ „Kdo má meč, může v seč.“ „Dobře jest za dveřmi se brániti.“ „Moc s mocí ráda se potýká.“ „Kudy vojsko chodí, tráva se nerodí.“ „Lépe jest tři léta se souditi a sněmovati, než jeden rok váleti.“ „Vojnou jeden zbohatne, a sto jiných schudne.“ „I v dobré vojné chleba se nedostává.“ „Kyj má dva konce.“ „Ať pouští ostrých střel protivník nepřítel na hlavu mou; Hospodin zastíní, jak jindy, tak nyní mne rukou svou; Boha ochrance mám, s Ním ďáblu odolám.“ „Dobře ustoupiti, kde zniku není.“ „Nepřítele i nejšpatnějšího za málo nevaž.“ „Jeden kocour stáda myší se nebojí.“ „Když k potýkání přichází, zaječí praporec rozvine.“

§. 52. Přísloví podávají úsudky lékařství se týkající.

„Nejvíce na světě lékařův.“ „Lékař léčí, Bůh uzdravuje.“ „Ó, té duši veta, která po lékařích létá.“ „Mnoho lékařův, hotová smrt.“ „Mnozí doktoři císaře umoří, a mnozí kuchaři polévky nedovaří.“ „Běda té slepici, na kteréž se jestřáb učí.“ „Nečekej z léků dlouhého věku.“ „Čím's sobě ublížil, tím se leč.“ „Když se hlava klepe, jdi spat, jest nejlépe.“ „Nemoc má stero cest do těla, a tři z těla: horem, dolem a koží.“ „Nejlepší lék voda — kdo mu rozumí.“ „Lepší malá pomoc, než velká nemoc.“ „Kdo se lékařům svěří, ať peněz neželí.“ „Nemoc na koni přijíždí, a pěšky odchází.“ „Na lékaře nemyslí, kdo jest veselý myslí.“ „Živ buď s rozumem, obejdeš se bez lékařův.“ „Špatný lékař, který boje jiných, sám sebe léčiti nemí.“ „Cti lékaře pro potřebu“ (Sir. 38, 1.). „Učiň (Bohu) tučnou oběť, a dej místo lékařů“ (Sir. 38, 11.). „Proti věku není léku“ (Proti Morene není korene). „Natura sobě sama nejlepší lékař.“ „Kde nepomohou léky, pomůže ocel“ (Quod me-

dicamenta non sanant, ferrum sanat). „Lék o čem neví, to nehojí.“ „Plíce krm větrem, žaludek zemí, kůži vodou, srdce ohněm, a dobřeť bude.“ „Lékař radí, móda velí, pošetilost poslouchá.“ „Ač mnoho probůh dáš, však, prý, lékařův ani kněží nikdy nenadáš.“ „Nedospělý lékař, hotový záhubce.“ „Pivej pivo s bedrníkem, jídej úkrop s česnekem, budeš dlouho živ.“ „Před bezem smekni, a před jalovcem se pokloň.“ „Lékaři, uzdrav sebe sám!“ „Co kůň a vlk skousají, nesnadno se hojí.“ „Máslu před obědem zlato, po obědě stříbro a po večeri olovo.“ „Hotové zdraví kdo nemoc v čas poví.“

§. 53. Přísloví narážejí na osoby v úřadech postavené.

„Úřad úřadu nelaj, a nižší saď se na kraj.“ „Komu Bůh úřad dá, dáť mu i rozum.“ „Nevysazuj děti na slunce (nezkušených na úřad).“ „Nejeden se v úřad vkoupil proto, aby obec loupil“ (Všehrd). „Úřad nemýlí, jestli neteče, aspoň kape.“ „Měsцем musí notně hnouti, kdo žádá na důstojnost se vypnouti.“ „Koně za ovsem běhají, a osli ho dostávají.“ „Úřad nedědí, jak se v něm kdo chová, hned lidé zvědí.“ „Není toho úřádku, aby neměl svého dárku.“ „Není službičky, aby nebylo partyčky.“ „Hodnosti, starosti.“ „Na hodnost vyšel, o mravy přišel.“ „Úřad neumírá.“ „Raději prodělám, než bych se rychtařoval.“

Rozvrh pátý.

§ 54. Propovědi a přísloví na život duchovní dokonalosti se vztahující.

„Uchyl se od zlého, a čiň dobře, hledej pokoje a stihej jej.“ (Petr. 3, 11.) „Že mnozí křivě chodí, tím cesta křivou se nedělá.“ „Od zraku osvětleného vírou, odchází dým moudrosti světské.“ (Leo papež.) „Bohu věř a jemu samému se odporoučej.“ „Zemři světu.“ „Kdo každého dne se opravuje, přijde na dobré pole a pěkné obilí.“ „Křesťan z okovů časných přichází ke svobodě synův Božích.“ „Druhému často odpouštěj, sobě nikdy.“

„Odvrzmež skutky temností, a oblečme se v odění světla.“ (Řím. 13, 12.) „Duchem choďte, a žádosti těla konati nebudete.“ (Gal. 5, 16.) „Vyčistte starý kvas, abyste byli nové skropení. (I. Kor. 5, 7.) „Neboť málo kvasu všecko těsto nakvašuje.“ „Obnovte sobě novou roli.“ (Ozeáš 10, 12.) „Nerado se dařívá, s čím se dlouho prodlívá.“ „Neprodlévej se obrátiti ku Pánu den ode dne.“ „Dokud kulháš na dvě

strany, nepatříš mezi křesťany.“ „Nemůže Bohu obětovati ruka, která krade, noha, která kulhá, ani srdce, které hněv chová.“ (Zlatoúst.) „Uprav se dnes tak, abys zejtřka nepotřeboval.“

„Zpytuj sebe, abys poznal a opravil činy své.“ „Sahej za ňadra svá.“ „Mastí sílicí namaž oči svých, abys viděl.“ (Zjev. 3, 18.) „Člověk ve vlastních věcech nebývá dobrým soudcem.“ „Dívej se do svých koutů.“ „Čím jsi vyšší, tím více se ponižuj.“ „Kdo něco dělati chce, pohleď na hodiny Boží, také-li proň hodina odbila.“ „Dokudkoli žítí, vši touhy nelze zbýti.“

Zkrocuj svou obraznost.

„Nech ať ptactvo ti přes hlavu lítá, jen když nesednou a nehnízdí na ní.“ „S velikou péčí ostříhej srdce svého; neboť z něho život pochází.“ „Malinké jest srdce lidské, sotva by k nasycení luňáka stačilo, avšak také celé nebe i celé peklo skrývá v něm se může. (Sv. Augustin.) „Koukol se musí s kořenem vypleti.“ „Chraň se nositi ohně v lůně.“

Poslušen buď svého duchovního vůdce.

„Jdi k Ananiáši, a tamť bude tobě povědino, co činiti máš.“ (Skutk. 9, 10.) „Nestyďte se vyznati hříchů svých.“ (Sir. 4, 31.) „Okaž knězi ránu tvou.“ (J. Zlatoust.) „Lépe se krátko stydět, než dlouho želeti.“ „Sebeklam a ne pokání jest, kde ještě činí se, čeho litovati třeba.“ „Měj bolest v srdci s úmyslem budoucně nehřešiti.“ „Pravá, dokonalá vůle dochází šťastného cíle.“ „Hříšník jestli pravou lítost mívá, tu mu srdce v slzy se rozplývá.“ „Číms nemoc přitáhl, tím ji vyžen.“ „Skrze které věci kdo hřeší, skrze ty také trápen bývá.“ „Odvykati hříšnosti jest nejlepší pokání.“ „Pro hřích odpustěný nechť jsi býti bez kázně.“ „Kdo se v Kristu obnovuje, novou píseň Jemu prozpěvuje.“ „Musíš ďáblu výhosti dáti, má-li Kristus v tobě se ubytovati.“

Chovej touhu po vyšší dokonalosti.

„Kdo spravedlivý jest, ospravedlní se ještě, a kdo svatý, posvětiž se ještě.“ (Zjev. 22, 11.) „S svatým svatý budeš, a s převráceným převrácený budeš.“ (Zalm 17, 26.) „Nikdy nezalibuj si v tom, co jsi, chceš-li tím býti, kým ještě nejsi. Jak mile začneš býti spokojen sám sebou, zůstaneš pozadu; a díš-li: „To již stačí“ — veta je po tobě.“ (Sv. August.) „Nikdo neříkej: „tak zůstatí volím“. — „Dostiť na tom, živ-li jsem tak, jako včera a před včirem.“ (Sv. Bernard.) „Na základu spásy své stav zlato, stříbro, drahé kamení, ne pak dříví, seno, str-

niště.“ (1. Kor. 3, 12.) „Kdo nekráčí ku předu, ten couvá.“ „Směle dál a dále, pln důvěry jeď, na vesle měj ruce stále, ale na nebesa hled.“ „Kdo se domnívá, že doskočil, tomu ještě velký krok zbývá.“ „Jak sám sobě stačit začneš, brzo v pozadí se octneš.“

Diétetika (zdravověda) duchovní:

„Bdítí nikdy nepřestávej.“ „Tu, kdež bez nepřátel nikdy není, nevaž sobě podstoupiti bdění.“ „Odevšad jsme od nepřátel obklíčení, a všecko jimi naplněno.“ „V Boha doufej proti vrah, On ti bude na ostrahu.“ „Komu lichým mamem mysl se kolotá, s pravou ctností nehrubě se uvítá.“ „Zavírej zahrádku svou, aby do ní ďábel nemohl, a květy ctnosti nevytrhal.“ „Ďábel nikdy nespí.“

Zavírej svých smyslů bránu; ďábel láká slabou stranu.“ „Vstoupila smrt skrze okno naše“ (Jerem. 9, 11.) „Okno mé zloupilo duši mou.“ (Pláč Jerem. 2, 31.) „I slunce se někdy mění, a tam se ukazuje, kde ho není.“ „Kdo na stráž nestojí, pádu se nebojí.“ „Kdo nechce lapen býti, ani k lepu ani k osidlu nepřistupuj.“

„Náruživost je nejhorší rádce.“ „Žádosti zabíjejí člověka lenivého; nebo ruce jeho nechtějí ničeho dělati.“ „Mol hlodá na oděvu, červ na dříví, truchlost na srdci.“ „Čím výše se zdvihá vlnobití, tím snaze loď poráží.“ „Malé lišky se mají zlapiti a podáviti, dokud malé jsou.“ „Drž jazyk za zuby, maličky to úd za zubami, a však více škodí říši pravdy, nežli všickni tyrani.“ „Okolo močidla chodě neujdeš nádchy.“ „Pakli oko tvé pohoršuje tě, vylup je, a vrz od sebe.“ (Mat. 18, 8. n.) „Učiň smlouvu s očima svýma.“ „Čím se kdo po sobě nepoznává, pozná se po spolku.“ „Odtud čerstvé jablko zkázu brává, že u shnilého se ponechává.“ „Nedávej se v mnohé obchody.“ (Sir. 11, 10.) „Ne každému člověku zjevuj srdce své, aby tě nepodvedl.“ (Sir. 8, 22.) „Nepřipojuj se k množství hříšníků.“ (Sir. 7, 16.) „Opleť uši své trním, neslyš jazyka zlého, a ústům svým udělej dvěře a zámky.“ „Kdo věří do nášeči, sám si pokoj ruší.“ „Na zlém zboží není žádného vydělku.“ „Kdo chodí s moudrými, moudrým bude: ale přítel bláznů podobným se stane jim.“ (Přisl. 13, 20.) „Jedovatého hada všetečně za řadra strčil.“ „Frejování je sice obyčejná kratochvíle, ale veliká srdce pohroma.“ „Zlý duch vždy zle myslí.“ (Sv. Frant. Sales. Filot. č. III. k. p. 18 n.)

Cvič se v pobožnosti. „Nebo tělesné cvičení malého jest užitku: ale pobožnost jest ke všem věcem užitečná.“ (I. Tim.

4, 7. 8.) Zdrž se — strp — abstine — sustine! „Království Boží násilí trpí, a ti, kteříž násilí činí, uchvacují je.“ (Mat. 11, 12.) „V jídle, v pití a radosti drž se každý střízlivosti.“ „Sladkého nezasloužil, kdo hořkého neokusil.“ „Kdo panuje nad myslí svou, lepší jest, než ten, kterýž dobývá měst.“ (Sir. 18, 30.) „Zlato své a stříbro své slej, a slovům svým učíš váhu. (Sir. 18, 28 n.) „Kolikrátkoli tě hněv popadá, nemluv a nečiň ničeho, leč bys prvé celou abecedu pořikal.“ (Athenagoras Augustovi.) „Není život duchovní bez mrtvení.“ „Roztrhněte srdce vaše, a ne roucha vaše.“ (Joel. 2, 13.) „Mrtvení těla, ozdoba ducha.“ „Čím více sochař sochu tepe a klepe, tím se dokonalejší stává.“ „Nechť úd těla zastydí se pro svou rozmařilost, ať hlava trním jest korunována.“ „Ukřižuj tělo své s hříchy a žádostmi.“ (Gal. 8, 24.) „Budete-li podle těla živi, zemřete; pakli duchem skutky těla mrtviti budete, živi budete.“ (Řím. 4, 13.) „Dokud z nebe síla, hleď si svého díla.“ „Nehledá-li Bůh groš ztracený, sám od sebe v měsíc se nevrátí.“ „Kdo vítěziti navyknul, snáze zvítězí.“ „Když tobě nejvíce chutná, hleď ujmy si učiniti.“ „Rozkoš tělesných kdo se zdává; ten když tak se mrtvé pozískává, jiným vůli jejich ponechává.“ „Cesta, která vede k zahynutí, mnohem trnovatější jest, nežli cesta k životu.“ „Každý kdož o závod běží a bojuje, od umdlení se varuje. Lépe jest v samotě žíti, než se zlými spolek míti.“ „Samota jest brána nebe.“ (Sv. Justinian.) „Samota jest matka pobožnosti.“ „Dobřeť jest očekávání v mlčení spasení Božího.“ (Pláč Jerem. 3, 26.) „Mlčení Pythagorejských překonávalo mlčení ryb.“ „Kdo chce mluvití uměti, nauč se prvé mlčeti.“ „Málo mluv, ale mnoho dělej.“

Spaní ke zdraví jest při člověku střídám. (Sir. 31, 24.) „Vstávej časné ráno, a nečiň z noci den, ani ze dne noc.“ „Kdo přes sedm hodin spává, sotva se vymluvit dává.“ „Lenoch osm hodin chrní, šlechtic až devět prochrní.“ „Z loupeže přináší oběť zápalnou, kdo skrovnickou stravou, kratičkým spaním mrtví tělo.“ (Sv. Jeronym.)

Bedlivě stůj k vlastnímu zdokonalení.

„Mnoho spočívá na tobě, časem svým usmýšlej sobě.“ „Obcuj s nábožnými.“ „Uhel živý k druhému přiložený mrtvé oživuje; příklad dobrý líp, než slova, ctnosti vyučuje.“ „Slova znějí, příklady hřmějí.“ „Když ve sboru dobrém mysl svatou veselostí překypuje, syna Jonášova hlas se opétaje: Pane, zde dobře býti nám, chceš-li zbudujeme troji stan.“ „Ob-

cuje-li vlažný s horlivým, stává se také sám horlivým.“ „Z horlení jednoho nábožníka požíváno od celých národů.“ „Mužové spravedliví budtež spoluhodovníci tvoji a v bázni Boží buď chloubá tvá.“ (Sir. 9, 22.) „Z jednoho kvítka včela med a pavouk jed vyssává.“ „Buď následovníkem Svatých tak dalece, jak oni v podobných poměrech následovali Krista.“

Zabývej se čtením knéh nábožných.

„Není všecko zlato, co se třpytí, hled na to, co máš k čtení vzíti. „Chutnější se pije ze studnice, nežli z potůčkův.“ „Dobrá pastva jsou knihy Písem svatých; avšak při výkladu matky Církve stůj a s pokorou k čtení přistupuj.“ „Ne vše, co chutná, záživno jest.“ „Tělesný člověk nechápe těch věcí, kteréž jsou Ducha Božího.“ (1. Kor. 2, 14.) Posluchač slova Božího, a ne činitel přirovnán bude muži spatřujícímu obličej svůj v zrcadle.“ (Jak. 1, 23.)

Rozjímej o věcech svaté víry a o pramelech milosti Boží.

„Zpuštěna jest všechna země, nebo žádného není, kdo by rozvažoval srdcem“ (Jerem. 12, 11.). Vzhledem rozjímání buď tobě historie Krista trpícího, co chléb, kterýž s nebe sestoupil, látkou nikdy nepřebornou. „Pravdy nadpřirozené na váze obecné nepřevažuj.“ „Kde příroda odchází, Bůh vchází.“ „Kde jde Bůh dveřmi z domu, tam jde bída každou skulinou do domu.“ „Ze srdce vysílej střely, aby k nebi doletěly.“ „Z útrob tvé vybuchují vzdechy; ať co rány z děla k nebi vylétají.“ „Pamatuj na poslední věci“ (Sir. 7, 40.). „Pokoj v boji, pokoj v strasti, pokoj v smrti.“ „Smrt všechny v jeden snopek víže.“ „Již hodina k střídání stráže odbila, Pán přichází, naplň lampu svou a hotuj se.“ „Smrt nemá kalendáře.“ „Také hrobař do hrobu musí.“ „Bojíš-li se smrti, miluj život, životem ale tvým jest Bůh.“ „Pamatuj, že smrt nemešká“ (Sir. 14, 12.). „Jedním toliko krokem, já a smrt táhne se“ (I. Král. 20, 3.). „Snadno pohrdá všemi věcmi, kdo se domnívá, že by měl zítra umřít“ (Seneka). „Nadání tobě smrt nedala, kosou tě tudíž sežne.“ „Ze země jsem na svět vyšel, na zemi jsem rozum našel, po ní chodím jako pán, do ní budu zahrabán.“ „Smrt jest ohlas života.“ „Stůj dokud stůj, předce vezmeš konec svůj.“ „Po milosti přichází soud“ (Sv. Basil). „Máme k soudnému dni se chystati, v bdění a modlitbách neulevovati.“ „Každému jest napsáno.“ „Kdo pak co pšenici a plevy, přijde tříbit dítky Evy? — Jak tě najde, tak tě souditi bude“ (Ezech. 24, 14.). „Jaká

setba, taková žeň.“ „V čem zastížen, z toho souzen.“ „Peklo nikdy neříká: Dosti jest“ (Přísl. 13, 16.). „Budou i ty všední viny časným ohněm vyčištěny.“ „Tehdáž v tomto hrozném soudu sotnie Světí hoře zbudú.“ „Vynesena bude kniha, v níž je psána ctnost a píha, na níž trest neb zplata stíhá.“

„Na vše duší věrných oudy, svátostní působí proudy.“ „Nabírej z živých vod Spasitele.“ „Z posvátných pramenů bílé stoupenstvo vychází, a smývá dávné hříchy v proudy svém.“ „Na čele, kdež sídlo trudu, svatým křížem posílený, věz, tak proti světa trudu rytířem jsi učiněný.“ „Hle, manna nám s nebe prší a chystá pokrm duší.“ „Ztracenou k Božímu městu pokání zas najde cestu.“ „Svatost posledního Pomazání dopomáhá k šťastnému skonání.“ „Křest, koupel k hříchů shlazení a všech ctností oživení.“ „Křténec mléko a med vzal z úst Kristových.“

Kapitola čtvrtá.

Památné a hlubokomyslné propovědi vzdělanců vůbec.

„Jako ptáků nočních oči mají se k dennímu světlu: podobně tak odnáší se rozumná duše naše k tomu, co svou světlostí vyniká nade všechno“ (Aristotel.).

„Sion od těla a krve budován nebud“ (Adrian VI. nechť příbuzným napomáhati k úřadům církevním).

„Světlo dokud nedohoří, svítí a blesku netratí. Velikou vládu má člověk nečiniti jiného leč co by schválil Pán Bůh, a přijíti vše, cožkoli Bůh mu přidělí“ (Antonín. I. 12. n. 11 et 15.).

„Srdce lidské jest jako žernov; jestli žito má nasypáno, točí, drtí a tře je na mouku. Pakli není nasypáno, žernov arcí otáčí se, ale zmenšen a rozkrušen bývá.“ (Albrecht, markrabě Branibor., arcibiskup Mohuč.)

„Z Božího rozumu rodí se rozum lidský.“ (Epicharmus.)

„Kdyby srdce děcké stěro bran mělo, všemi ať veselí vchází, aby ono ze zahrady mladosti hodně vytěžilo pro půdu mužské činnosti, by potom, když vlasy se temní, také mysl se nesmušila.“ (Demokrit.)

„Muži nejspravedlivějším nedovoluje se býti soudcem ve vlastní při.“

„Málo čím ten se potěší, koho málo zabolí.“ „Velcí i malí mívají stejné příhody i nehody, stejné pudy a vášně; jedni však na pokraji, druzí v středu kola se octnuvše jedním a tímtež pohybem více méně zmitáni bývají.“

„Čas hojí bolesti a konejší hádky, hlavně tím, že v něm sami se měníme.“

„Člověk není ani andělem, ani zvířetem, a kdo z něho chce mítí mocí anděla, tomu se pak přihodí i to neštěstí, že jej v zvíře promění.“

„Pravý filosof rouhá se filosofii.“

„Stejně schopni věděti něco s jistotou, aneb zůstatí v úplném nevědomí, přicházíme k přesvědčení, že jsme byli kdysi dokonalí, že jsme však z dokonalosti té klesli.“

„Konečná blaženost jedinou jest pohnutkou všech lidských podniků, nevyjímaje ani toho člověka, jenž si sám klade na krk oprátku.“ „Jen Bůh jest pravým jediným blahem člověka, od té chvíle, co odpadl od něho, nic to prázdno, tu touhu v lidském srdci vyplnití nemůže, ani to nebe, ty hvězdy, ta zem; žádnou vědou, žádnou vášní, žádným hříchem, žádné žádosti ukojením blaha se nedomůže.“

„Člověk ví, že je nešťastným; je jím, poněvadž to ví, jest však zároveň velikým, že to ví.“

„Nad poznání sebe sama nic není člověku v světě důležitějšího, nad věčnost nic mu není strašnějšího.“ („Poznání Boha a sebe sama je dvojím stěžejem, na němž rozvírá se brána nebeská.“) „I horlivost těch, co Boha hledají, i zaslepení těch, co ho nehledají, stejným jest důkazem jsoucnosti Boží.“

„Slast slávy je tak neodolatelná, že třeba smrt nebyla podmínkou, rádi i tuto podstoupíme, jen když se o nás promluví.“ (Blasius Pascal.)

„Toť je pravá cesta do nebe, když tak žiješ, jak jsi byl slibil žítí, když tě dna, — kámen a jiné nemoce trápily.“ (Slova pronesená od Dětřicha, kolínského arcibiskupa k císaři Sigmundu.)

„Co Bůh mluví, toť život jest; Bůh jest duší nebeskou říší.“

„Bůh všecko, co jest, spořádal tak, aby bylo cestou a průvodčím k Němu, a On sám chce býti cíl a konec.“

„Darové Boží ne co Dárce se týče, ale co do jich bráče lich mají.“

„Tvor oslepuje, Bůh dává zrak.“ „Nejvznešenější

dar, jež člověk Bohu dáti může, jest, že sám sebe a sebou Bohu všecko dává.“

„Bohu svědomí, lidem pověst dlužni jsme.“

„Boh o pŕrce je podivín, jelikož nestvůra jest.“

„Jsou tŕi živlové, kteŕi Církvi život a oddech dávají: nauka, svátosti a modlitba.“

„Kristus je cíl a konec všeho lidstva, a kdo k cíli nejbliže přichází, jest Bohu nejbližší.“

„Věčné blaho v Bohu jest člověčenstva cíl a konec, účel konečný každého státního a socialního bytování.“ (Tomáš Akvinský.)

„Ctnost pořádá přírodu a vede k jejímu původci.“

„Všeliká ctnost jest, aby se ne hned, co chceme, stalo.“

„Trvanlivější jest věc v ctnosti nabytá, než veliké město s hříchem.“

„Člověk jest skladba času a věčnosti.“ „Člověk bez umění, země bez krále.“

„Člověku s nemalou opravdovostí ostražiti se třeba, by z venčí nic do něho nepadlo, aniž tlouklo, což by mezí zed udělalo (roklinu mezi ním a Bohem).“

„Nezahazuj hodinu; život z hodin zůstává.“ „Tak buď živ s lidmi, jakoby Bůh viděl, a tak mluv s Bohem, jakoby lidé slyšeli.“ „Jen bída umírá, a ne člověk.“ „Čím více člověk od Boha vzdálen jest, tím víc sobě v zámezích libuje, a jimi unášeti se dává, kompasu nemaje.“ „Člověk bez víry co bezuchá jehla, co jezdec bez koně.“ „Jako had s jedem se rodí, podobně člověk s hříchem prvotným.“

„Člověk hříšný maká jako slepec, hmatá jako nevidomý a ve mrákotách, jako mrtvý zavaďuje o polednách.“ „Dnové člověka jsou dnové nádenníka.“

„Ve mnohých věcech buď jako nevěda, a měj je jako za mrtvé zde na zemi.“

„Kdo sebe vysmejčí a smyslům slouží, tak činí, jako by kdo strhna se přitele milého sloužil svému nepříteli.“ „Nejnešnáze jest poznati sebe a přemoci.“

„Zlostný člověk vítr seje a bouři žne.“ „Člověk bez káratele co kůň bez ohlávky.“

„Měj se tehď za blaženého, když všechna radost tvá z tebe pocházeti bude.“

„Nikdo málo nemá, kdo na svém dosti má.“ (Seneka.)

„Trp zde, teprva na onom světě vesele zpívati budeš.“

„Peněvadž myslím, tedy jsem.“ (Cogito, ergo sum. Descartes.)

„Ponořím tě, abych od tebe ponořen nebyl.“ (Slova filosofa Kratesa, když zlato vrhl do moře.) „Kdo ve mnoze jest pilen, v jednotném málo dovede.“

„S radou prodlej, ke skutku uspej.“ („Auf Rath weil', auf That eil'.“)

„Nelze ujítí kříží, zaběhni kam zaběhni, nebo kdekoli se octneš, sám sebou se neseš.“ „Sprav život tak, aby zejťka nepotřeboval.“ „Život náš není nic jiného než učení a zapominání.“

„Jako žaludek si oškliví krmi stuchlou a nahnílou: podobně tak duch křesťanský utíkej mrzutých a špatných řečí.“

„Jako slunce jen v čisté vodě se zrcadlí, ne však v vodě kalné: tak podobně jen čistá duše můž býti zrcadlem a odleskem Božím.“ „Duše dělá sobě tělo své sama.“ „Nejmoudřejší je duše suchá (t. v pijanství se nevydávající).“ (Heraklet.)

„Duše naše jest jako země bezvodá, jenž žízniť může, ale žízň své uhasiti s to není.“

„Jako oheň svítí dřevem, tak se řeč roznítí hněvem.“

„Co jest had v kvítí, to je hřích v žití.“

„Největší hrůza jest (Zjev. 10, 6.), kdež anděl hrozí: „Nebude času více!“ —“

„Pekelníci nejlépe označují cenu času, a dali by celý svět s všemi rozkošemi jeho a všem mukám se podrobili za jednu minutu, aby pokání činiti mohli.“

„Hřích ruší přírodu a vyzouvá ji z ušlechtilosti její.“

„Nešlechtnost sama sobě pomstou jest.“

„Křik jest koněm hněvu a hněvivec neliší se od šilence, leč kratší dobou šilenosti.“ „Jako v kalné vodě tváře tvé viděti nelze, tak také v mysli hněvivé nemůže člověk pravdy a lásky spatřiti.“

„Kříž z popravíště přestěhoval se na korunu císařskou.“

„Postem trpí tělo ujmu, bděním hubení; almužnou uprázdňuje se kapsa, mučeníctvím krev se vycezuje; jediná láska trudu nemá.“ (Sv. Jeronym.)

„Měrou lásky udati lze cenu člověka, bytování jeho v Bohu.“ „Láska jest slunce osvěčující svět a zahřívající — jest ryzí zlato, pověčně lesknoucí se — líbezná obět zápalná — cíl a konec mravného života.“

„Učení náboženství uprostřed vědy tak se má, jako kmet zkušený mezi hejnem dětí ještě nezkušených.“ „Zvedený národ pod praporem náboženství jest nejmocnější

záštitou koruny.“ „Není jistšího věstitele o zkáze a pádu státu jako zhrzování náboženstvím; a tomuto nelze odníti kněžstva, jako ani lidu náboženství.“ „Kdo se náboženství bojí a jím zhrzuje, podoběn šelmám, řetězy hryzoucím, avšak mimojdoucích roztrhati nemohou — podoběn lítému draku, kterýž užívá svobody tu, kdež dává a na kusy trhá.“

„Moderní humanita jest modlou liberálův a moderní zisk je ono zlaté tele, před nímž onen druh lidí na kolena padá.“

„Plavba svobodou jde hrubě na sever, kdež na ledu uváznou, a plni nevěry utvořují z ledovců paláce pro ubohé lidstvo.“

„Netečnost u víře jest bankrot zbožného života v lidu.“

„Míra ve všech věcech, pak k posledu jsou meze jisté, bez těch aniž tu, aniž tam právo nemůže obstát.“ „Nemať ani hodinu; nebo čas z hodin sestává.“

„Duch učenců, ale nemodlenců nesmírně víc trátí než duch stařeny, ale modleny.“

„Ne proto je panictví chvalno, že bývá při mučenících, ale že činí mučeníky.“

„Pobožnost jest cukr duševný, jenž kázni duchovní ubírá hoře a lidskému veselí nemírnosti.“ „Mnozí nosí pobožnost v knihách a někteří v obrazech.“

„Pokora jest nejskvostnější drahokam na koruně velekněze.“

„Pokání jest vždy trvajícím odvrát duše od všeho, co se Bohu protiví a milý návrat k Bohu a ke všem věcem Božským.“

„Řeč a písmo jsou dva poslové anobř zrádcové všeho, co v člověku se děje.“

„Kdo k rozsudku chvátá, ten chvátá k želu a lítosti.“

„Náleží nám studovati a pracovati, jakobychem na věky živi byli; a zase máme žítí a se modlití, jakobychem dnes umřítí chtěli.“

„Pravidlo zdraví, jež sám svrchovaný lékař podal, zní: „V potu tváří své jísti budeš chléb svůj.““

„Smýšlej o Augustinovi co chceš; toliko svědomí na mne u Boha nežaluj.“

„Často nevíme, mnoho-li umíme a můžeme, ale pokušení dokazuje, co jsme.“

„Vidím lepší věci a schvaluji je; špatnějších se přidržuji.“

„Jako slunce očím, tak moudrost srdci světlo dává.“

„Duše naše jest jako zem bezvodá, anať žízniť může, žízeň však svou uhasiti nemůže, ani se ovláztí.“

„Domácí štěstí ve čtveru záleží: v Bohu milostivém, v těle zdravém, v ženě ctnostné a v blažené smrti.“

„Panenství jest jako zlato, vdovství jako stříbro, manželství jako olovo.“

„Lépe jest padnouti mezi krkavce, nežli mezi pochlebníky.“ (Diogenes.)

„Co zelené listí stromu, to jméno dobré člověku.“

„Tvárné bývá roucho budoucnosti a člověka klame.“

„Trojí cestou lidé krácejí k smrti: jedna jest svízelu plná chudým, jiná trudná lakomým, třetí rozkošná bohatým.“

„Jako stromu palmovému nelze ubrati síly, ješto čím jej co více tíží, tím více vzhůru se pne: podobně tak Církev čím více těžkostí a trudů nésti musí, tím hojněji vzrůstá s trpělivostí u víře.“

„Vzhůru dolů pohybují se živlové, ctnosti pak hnutí nížádné z těch, anaf, cos božského, cestou nepochopitelnou jdouc, blaze pokračuje.“ (Císař Antonín I. 6. 17.)

„Tři hříchové podvracují trojí vládu: bezbožnost vládu duchovní, nespravedlnost vládu státní, bujnost vládu domovní.“

„Pěkné kůže a kolovraty lenivým dívkám nedají chuti k přádlu; knihy pozlacené z líných k učení žáků nedělají pilné.“

„Cizí kraj dělá cizí mravy, cizí mravy cizí národ a hosti a noví hosti zaplašují staré obyvatele.“

„Ohně nelze spáliti, vody utopiti, větry podáviti a pravdu zahubiti.“

„Nic neprospívá ku potupení časných věcí tak, jako přemýšlení o krátkosti věku a nejistotě času.“

„Promrhač snídá s hojností, obědvá s nedostatkem a večeří s hanbou.“

„Kdo dobré jméno zlehčuje, ten se mnou ať nestoluje.“

„Nikdo bezpečně nemluví, leč ten, kdo rád mlčí.“

„Svoboda jest pravá přesnota, která zde věčnost hledá.“

„Když slunce vychází, všechna světla před ním zacházejí, onoť samo světlem svým svítí; podobně tak v každé ryzé duši. Jak mile v ní světlo Boží vzejde, obracíť ono ve světlo všechna světla, a tak tu jiného světla není, kromě světla Božího; neboť Bůh jest světlo nade všechna světla. Totéž světlo, kteréž obveseluje zrak jasně hledícího, škodivá očím krhavým.“

„Tré jich na (Tábor) horu vzato, a v těch se ozračily víra, naděje a láska“ (t. Petr, Jakub a Jan).

„V táboru nebeském mír, tak jako vojna má svoje kvítí.“

„Čím člověk má býti? Tělo má býti sluhou duše, duše sluhou ducha, duch zrakem na Boha upřeným.“

„Svět jest obrácené Desatero.“

„Jest-li člověk szuje víru v Boha svým svědomím, ono usne, a tu mravovědě chybí osvědčení.“

„Víc býti než se zdáti; víc činiti než mluviti, toť moje přání.“

„Já držím s vínem starým, s vírou starou, s mincí starou“ (Sv. Jeronym).

„Kdo víru ztratil, více ztratiti nemůž“ (Seneka).

„Pouhý vtíp je pravý pohan, kterýž, jako Egyptáné, zvířatům se klaní.“

„Prostá řeč až srdce proráží, vyličená uši pase.“

„Snazší jest do podolí hřiechov stok, ale nesnadný k vrchu ctnosti vchod.“

„Svět se odívá světlem anděla, maje za heslo osvětu.“

„Kolébka a rakev jsou mezníky cesty poutnické. V ně je zem neznáma; avšak pevně věříme, že rakev opět bude kolébkou, a den smrti dnem novorození.“

Víra je cesta k rozumění; neuvěříte-li, nebudete rozuměti“ (Jan 7, 9.).

„Jako oči nočních ptáků odnášejí se světlu dennímu: tak se má rozum ducha k tomu, co svým světlem od přírody nade vše vyniká.“

„Čím dále duch lidský v bádání svém postoupá, tím více poznává, že ještě nesmírně mnoho pravd stává, o nichž neví.“

„Bezpečný poklad a nedobytný hrad jest ctnost; smrt všemi nástroji svými nevykopá, aniž dobude ho.“

„Jako štěp, který z jara nekvete, na podzim jablek nedá, tak též kdo za mládí moudrosti neprospěje, na stará kolena jí nenabude.“

„Zdržujte se bylin, jichž Kristus nepěstuje“ (t. kacířstva). (S. Ignác M. list. k Filip.)

„Jako ovoce pod květem a jádro ořechové pod škořepinou se zarojuje: podobně i šlechtetnosti vznikají v některých zřejmých činech a obyčejích.“

„Srdce lidské jest jako říčná houba, jenž za jasna táhne v sebe vodu čistou, ale nabubří bažinou hned jak nebe vodu zkalí.“

„Libou vůni vydávají vonná kvítka, když jimi hneme; a podobně zavonívá dobrý příklad Světcův Božích v čas pokušení.“

„Mezi láskou a pobožností větší takměř rozdíl není, než mezi ohněm a plamenem.“

„Všeliká věc teprv ku konci se chválí.“

„Nauč se trojí pravdě: Pohlížej stále na poslední věci tvé, a tak zanecháš lenosti; Bohu zůstávej důvěrným, a tak vždy vesel budeš v dobrém svědomí; všecky věci stejnou ochotou od Boha přijímej, a tak nikdy žíti v pokoji nepřestaneš.“

„Jako mladík zřídka kdy dnou (podagra) trápen bývá, tak také těžko lakomcem se stává ještě dna i lakomost na stará kolena připadají.“

„Dobrá rada jako ryzé zlato; ať jest odkudkoli, koupíš za to.“

„Nechlub se proti ratolestem; pakli se chlubiš, ne ty kořen neseš, ale kořen tebe“ (Řím. 11, 18.).

„Věnem moudrosti jest rada a mysl pevná.“

„Závist podobná jest housence, která pomalu ratolesti kazí; dále, podobná je rezi; nebo jako rez železo šíří, tak závist člověka. Jako červ rodě se ze dřeva to samé šíří; takť i závist na duši, jenž ji zrodila, hlodá.“

„Jako se dvěře obracejí na stěžích svých, tak lenivý na lůžku svém“ (Přís. 26, 14.).

„Strasti jsou sítě blaženosti věčné.“

„Duch dítěte podoben jest vosku, do něhož jakoukoli podobu vryješ.“

„Pídímužík sám k sobě měří a velikána přistojícího si nevyšmaje sám sebe za Goliáše má. Sebechlouba je prach, kterýž větrem sfouknut bývá.“

„Krátký svátek světlá lidská sláva.“

„Jako pokrmy právě tehdyž zachutnávají, když osoleny a okořeněny jsou: podobně i činy naše, ať samy o sobě chválu zasluhují, stávají se jen tehdyž Bohu milými, když je s dobrým úmyslem konáme.“

„Myšl lidská jest jako paprsek slunečný, kterýž jakým sklem projede, takovou barvu na se vezme.“

„Tak svět činí, jako děti, do studnice, z níž se napili, házejí pak kamení a smetli.“

„Co jest slunce a měsíc pro viditelnou oblohu, toť jsou proroci a svátosti pro oblohu pravdy.“

„Jako člověk chudý, ač ve snách sebe vidí bohatým, pro-
citna však chudým zůstává: tak i lidé kochají se co snáři u vě-
cech časných, až pak vystřízlivější ze svého sna a spaní.“

„Jako pták dravý v kleci a divoký kůň na uzdě krotne:
tak podobně člověk náruživě jatý trudem a soužením se opravuje.“

„Útrapa jest jako ustavičná oračka a robotnice, kteráž
půdu lidské útroby zdělává, jako v ráji Adam ho vzdělávati
a ostříhati měl.“

„Život náš je jako sen, jako obraz vodních pěn.“

„Jako klamné slunce bývá při objevu pravého slunka: tak
zloduch nastrojuje lžiproroky a protikristy, by sláva
Krista Pána se zastinila.“

„Všeliké štípení za mládí podpírati, ošetřovati, bujné
větve a vlky klestiti se musí, má-li příště ovoce vydati.“

„Vůle vlastní — svévůle — olupuje nebesa, a zalidňuje
peklo.“

„Život náš trhu se podobá; mine-li den trhu, čehos
chtěl, nekoupíš.“

„Svět má podobu síně, tu v síni přípravy potřebí jest,
bys na odpočinek do večeradla věčnosti vstoupiti zasloužil.“

„Jak červ hryze po vši dobu, až strom na zem se kácí:
tak se člověk až ke hrobu zlým svědomím potácí.“

„Co přilbice na hlavě rytíře, co pancíř v čas boje, co dýka
při boku vojína, co veslo v rukou plavce, co kotva v čas bouře,
co deska v dobu tápání na vodě, co hvězda v noci, co svíce ve
tmách: — toť naděje křesťanská.“

„Víra jest jako sloup oblakový, jenž bleskem na poušti
cestu ukazuje a lid do země zaslíbené vede.“ Víra jest, kteráž
národům narození toho Krále zvěstuje, o němž Isaiáš vece:
„Bůh jest skrytý.“

„Víra jestiť oku svíce, jistá cesta noze mé, onať až mé
zbledne líce, duši k Bohu přivede.“

„Jako zapálená hranice vodou se uhašuje: podobně i mysl,
byť prudčeji než plamen hořela, slovem tichosti pronešeným
hasne.“ „Co jest ohni voda, to je prchlivosti tichost.“

„Smrt je sekera, která všechny podtíná.“

„Ratolest ufatá a do vody strčená, zůstane, ale ne nadlouho
času zelenou: tak také starcům lékařství a diéta chvilku
ulehčuje, ale ne mnoho.“

„Rosa nebeská natoliko úrodné semena ště, ale i suchopáry
zavlažuje.“

„Církev hoří v pronásledování, ale neshoří, podobna jsouc
keři, v němž se Bůh zjevil.“

„Zrno pšeničné padši v zemi, neumře-li, samotné zůstane, pakli umře, mnoho-užitku přinese.“ (Jan 12, 24.)

Skoupý boháč jako jeho skříně, ač v ní zlato má, přece v koutě stává.“ Při milostném slunku zrají bohaté klasy; ale chmúra a nečas jen zkázu plodí.“

„Pastýř duchovní budiž mnohoo jako Argus, a měj v ruce okatou berlu, by se mu ani jedna ovce neztratila, a oči na vše strany jako Cherubové. (Ezech. 1, 18.)

„Jako ze spaní procitujeme buď k veselé anebo k trudné práci, dle toho, co jsme večír byli uchystali: tak bude probuzení naše ze sna smrti, buďto k životu blahému anebo neblahému, podle toho, co jsme za čas minulý sobě nastrádali. Jako spánek činí nějakou přítrž činnosti lidské a pozastavuje spolupůsobení těla: podobně i smrt to činí, jen že na delší čas.

„Marnotrtec připodobňuje se rozséváči, kterýž opásán loktuší pšenice bere vrchovatě a až nazbyt po záhonech trouší.“

„Na jedné a též louce hledá vůl pastvu, pes zajíce, čáp hada, lotr kořist, nemocný zdraví, člověk pak zdravý kratochvíli; taková louka jest Písmo svaté.“

„Kdo skvostně hoduje buďto má knížecí statky aneb knížecí dluhy.“

„Jako rozséváčem v zem metaná semena ne všeska vcházejí aniž dospějí: podobně i po světě rozptýlení lidé ne všickni spásy dojdou.“

„Až do skonání světa nebude pšenice bez koukole.“

§ 55. *Některá připodobnění.*

Jako vosk na ohni se rozhřívá a teče: podobně člověk jsa křížem a strastí obměkčen v pokoře a slzích kajicnosti úlevu nalezá.

Když bratr neb sestra v nedostatku jsou, vy pak jich odбудete bez pomoci; což nejste podobni mrakům na obloze, kteréž bez úrodného deště přes pole a luka pryč uhánějí.

Jako provazolezci na tak nebezpečné chůzi vážitko v rukou udrží, aby rovnováhu zachovali: podobně i my v životním běhu máme stále mezi bázní a nadějí choditi; nebo na obou těch podporách spočívá nedůvěra k sobě a důvěra v Boha.

Manželství je řád, v němž ještě před noviciátem slib učiniti dlužno. Kdyby bylo roku na zkušenou, jako v klášteřích, maličko bylo by těch, co by sliby učinili.

Marná řeč je rafikou marného srdce, a jazyk zrádcem povahy ducha.

„Pijavka má dvě dcery, jenž říkají: Přines, přines! (Přisl. 30, 15.) Tato pijavice jest svévůle, a dvě dcery její marnost ducha a rozkoš těla.“

„Svědomy jest velmi outlá věc, a má tak přísného a ostrého mistra; totiž zákon. Svědomí jest jako tisíc svědkův.“

„Schopnosti nevzdělance jsou diamant nebroušený.“

„Klopotná práce mistrova je vyšlechtuje.“ „Svět žasne nad mou-
drostí učeníka a zapomíná na zásluhu mistrova; ale učeník-li se nevydaří, tudíž jen mistru se dává vina.“

„Ten staříký otec na tom modrém nebi jest nejmoudřejší děd, toho sluší následovati v tom, co nám ve svých prorockých, apoštolských a evangelických řečech předkládá.“

„I mezi národy panuje žárlivost, výhradný zápas o svrchovaný vrchol vlády a slávy; panovnický vliv na jiné národy, a této diplomatické sočivosti má historie národní co děkovati mnoho těch nejsuchopárnějších a boječtivosti plných listův.“

„Řeholní a jiné sliby Bohu činiti za věc zbožnou vy-
hlašuj, avšak žádného k tomu nepřemlouvěj; nelzeť každému s orly létati ani s velikány běžeti.“

„Svědomy jest světlo Boží, jenž v hloubi duše lidské svítí a ji nejjasnějším paprskem proniká.“

„Veliké dřevo na provaze může pacholík táhnouti po vodě, kterým na břehu ani žádný muž hnouti nemůže. (Hřích, kteréž při plavbě tak lehké byly, nemohou, než velikými břevny býti přicházejícím na rozhraní řeky.“

„Střízlivost jest matka bdělosti, a naopak nestřízlivost v pití jest matka lenosti a mnoha jiných hříchů, kteréž mnoho duší ďáblu ve tlamu metají, jenž jako lev řvoucí obchází, hledaje, koho by pohltil.“ (I. Petr 5.)

„V čas míru dělá se bohatství, bohatství dělá přepych, přepych přivádí válku, válka přináší chudobu, chudoba činí pokoru, pokora zase mír dělá.“

„Pošetilý pachole by bylo, kdyby byvši v tmavém žaláři narozeno se domnívalo, že ho matka klame, protože ono žijíc v žaláři nic než temnosti nevidělo.“

„Jedna liboznělá struna a jiné všecky stejně spoluznějící dělají souhlas citery; a podobně tak ne jediný dobrý čin, nébrž veškerych činů se zákonem souzvuk činí ctnost.“

„Osvěta podobná jest otrhanému šatu s novými záplatami a starému usníku (koženému měchu) s novým vínem: nebo záplaty na šatu se srazí a roztrhnutí stane se horší; usník pukne, a víno se vyleje.“

„Řeč jest, co penězobitna, ve kteréž duch lidský vidy své mincuje.“

„Jako zahradník na vinném keři bujně výhony a pazouchy vyřezuje, tak aby celek silněji vynikal: podobně zkušený pěstoun hrby a vlčky mládeže vytínati bude.“

„Vtip s vykrášenou řečí snáze obdivován bývá, nežli mluva srdečných citů, anáž marné šperky zamítá.“

„Kde ctnosti řednou, tam zákonníky hustnou.“

„Ani vlákno lnu v ohnivé peci tak rychle neshoří, jako hřích kajícímu se odpouští; nebo mezi Bohem a kajícím žádavý čas, ani prostředek není.“

„Pravá pokora jest pevný hrad, a nedobytný; útokem naň hnáti možno, ale dobytí ho nelze.“

„Stav domácí rozmnožuje a živí, světský stav brání a zlu přítrž činí, duchovní stav cvičí a vyučuje.“

„Svět je bodlohlav, obrať jej kam obrať, obrací ostí nad sebou.“

„Statečnost jest skála, kterou se vlnobití obráží.“

„Více věř literám napsaným na ledě, než světu zradnému, lstivé jeho vnaď.“

Prísloví a pořekadla, nevšední formou vynikající avšak i na materii více méně ohled beroucí. Klademe je v nynějším dvojím dodatku zvláště jen taková, která při pořádání našem buď přehlednuta jsou aneb sic jinak do předešlých rozvrhů a kapitol uvést se nedala.

A.

Absolon osličím pohřbem pohřben jest.

Aby hned člověk byl vlkem, netřeba mu hned, aby měl čtyry nohy.

Aby všem lidem ústa zavázal, musel by mnoho plátna mít.

Aby vůz z koleje nevyšinul, ohlížej se.

Ač ti Bůh dal, však neupsal.

A kde jest ruk, ježto vody není. (Smil.)

Alafance berou mnozí. (Dají se dary podmazati.)

Almaznou neschudí nikdo.

Andělský hlásek, čertová písnička.

Ani by Kaša neuhodla, kam se podelo, a od koho ukradeno.

Ani do rady ani do vady.

Ani došek na střeše není jeho.

Ani kohout po tom nezakokrhá (netečno.)

Ani k řeči, ani k věci (hrubý.)

Ani ladu, ani skladu.
 Ani slepice darmo nehrabe.
 Ani slzičky neuronil.
 Ani trst se bez větru nehýbe.
 Ani Skřítko doma nebylo (nikdo.)
 Ani úst abecedou nepropíkl. Aniž kdo latině umí, má rozum
 hluboký.
 Až do skonání svého nebude pšenice bez koukole.
 Až mi dáš jísti, teprva mne pískej.
 Až skočná nastane, uvidíme, kdo s koho.

B.

Baba prý s vozu, a koňům lehčeji. Baba zlostná sedneť jako
 román o koutě.
 Bázlivý nemnoho zpraví, ať ho nehoní.
 Běda mužům, kde žena vládne.
 Běda té slepici, na kteréž se jestřáb učí.
 Bere-li žena d a r y, sama se prodala.
 Bez Boha není stoha.
 Bezbožnému nerozdmýchej ohně, by se's ním nespálil.
 B e z b o ž n ý m se měří na korec, p o b o ž n ý m se na lžičky
 dává.
 Bez kuráže nic se nedokáže.
 Bezpečná mysl jako ustavičné hody. (Přisl. 15, 14.)
 Bezpečněji loď plyne na vodě malé (přestan na mále.)
 Bezpečnost jest máti (nedbalosti.)
 Bez peněz nikde kněz. Bez peněz do trhu, bez soli do domu.
 Biblická sůl na něm zmařena.
 Bída učí rozumu. Bída bídu stíhá.
 Bitva každá na dvoje bývá — ve válce štěstí největší díl mívá.
 Blázen byt dosti málo uměl, se vším jde na trh. Blázen dá víc,
 než má.
 Blázen kdo štěstí věří, a před chudým zavírá dvěři.
 Blázen živ jsa z pecna svého přece haní kůrku jeho.
 Bláznu i dřevěný peníz dobrý. Blázen kdo dá po sobě šlapati.
 B l a z e tomu, kdo nic nemá, nestará se kam co schová; směle
 lehne, směle vstane, žádný mu nic neukradne.
 Bodej mi nevzal, čeho mi nedal.
 Bodlák bodá těch, kdož se s ním obírají.
 B o h a t n o u t i nemá největší umění, ale básní Boží bohatnouti
 to je něco.
 Boje se, slova svá v hedbáv obvíjí.
 Boží mlýny jdou zdlouha, ale melou přece.

Bradička apoštolská a vousy ďábelské.
Bratr bratru jako silná věže. Bratr bratru nejhloub oči vypichuje.

Bratří snášelivi — veliké divy. Bratři vespolek nebývají dobří.
Břicho vínem přeplněné bujností kyše.

Budeš tak dlouho štěkati, až na se vlka z lesa vyštěkáš.

Bude z tebe hospodář, jako z kozla zahradník.

Budte, čím se zdáte, a zdejte se, čím jste.

Bůh dal zuby, Bůh dá i chleba.

Bůh jednou rukou ranívá, a druhou pomáhá.

Bůh mu léčky u šiky zlámal — zmatl.

Bůh nevyplácí každou sobotu.

Bůh s chatrnými lidmi hospodaří, a velmi mnoho skrz ně působí.

Bůh vysoko, král daleko, pravdy nikdež.

Bycha, bys se běžením přetrhl, neuhoniš.

Býkovec dobrá věc.

By lidé řeč kupovali, ne tak mnoho by mluvili.

By se bříza nestyděla, na kořeně by shořela.

Bylinu po vůni poznáš — ptáka po péřích, člověka po řeči.

By měli klobáši křídla, nebylo by lepšího ptactva.

Byť sebou o zem bil, s nic býti nemůže.

Býval jsem tvůj host, dokud's mívál dost; nemáš-li již nic, jen s tebou pryč.

C.

Cena do měšce, do kapsy nejde.

Cena svobodná a podání též.

Cesta života není procházka polem.

Co Bůh dá, s tím do kabely.

Co čas zplodil, čas opět střásá.

Co člověk rozsívá, Bůh slunkem zahřívá.

Co do nového hrnce kuchařka vloží, zapáchati bude, až se rozrazí.

Co do nevypláknutého srdce vleješ, brzy zkysne.

Co dlouho státi má, nehned se stává.

Co činiti chceš, dřív uvaž dobře, bys neměl z činu svého hoře.

Co hlava, to rozum.

Co hodina, to novina.

Co jest do stromu, jenž plýtvá květem, ale plodů žádných nemá.

Co jest císařova císaři, a co jest Božího Bohu.

Co hezké jest, není těžké.

Co jest vzácné, není lacino.

Co jsem vycenil, ještě jsem neshrábl.

Co jest to za púst, na jehož hněvivost zapadá nejen slunce, ale i měsíc.

Co jsi nepoložil, neber.

Co není obroubeno, to se rádo třepí.

Coky pryč, psota na stranu, chudoba se žení.

Co kůň a vlk skousají, vůbec říkají, že se potom nerado hojí.

Co kůň přemůže, to komár nemůže.

Co má viseti, neutopí se, aby voda přes šibenici šla.

Co mi do tebe nuzníče, prázdná je tvá tobolice.

Co nemůž bába dovésti, ďábel vše hledí svěsti.

Co pán praví, sluha musí.

Co platny perly, když mi škrtí krk.

Co pomalu třeští, rádo se zláme.

Co plevám do pšenice? (Jerem. 23, 18.)

Co rozum nedává, čas přináší.

Co sedlák uhlédal na pánu, by měl prodat roli půl lánu, chce takové šaty míti, byť jej měl čert do pekla vzíti. (*Rvačovský.*)

Co se do nečisté nádoby dostane, brzo zksysne.

Co se doma uvaří, ať se doma sní.

Co se má oběsiti, neutopí se.

Co se nám již přejídá, to chudý rád dojídá.

Co se nosí, drát se musí.

Co se z kočky narodí, nebude než myši chytat.

Co smíš raditi, směj sám činiti.

Co škodí, to učí.

Co se dopeká, to krájej.

Co tělu libo, duši žel.

Co v břiše, nikdo nevidí, co na hřbetě, na to hledí.

Což na placky, když není mouky.

Č.

Častá radost, blízká starost.

Časté cvičení dává umění.

Časté účty přátely činí.

Častokráte psíček malý velkého vepře přemohl.

Často v haleně najdeš rozumy jadrné.

Času nepřebudeš, práce nepřekonáš.

Často z toho, co se dlí, nic nebývá.

Čeho nelze opravit, hled sobě tiše ztrávit.

Čeho se nemohu dodělati Bohem, čertem nechci.

Čelem zdi nevyrázej.

Čemu kdo z mládí přivykne, to i v stáří k němu lípne.

Černá kráva bílé mléko dává.

Černá kráva vstoupila mu na nohu.
 Čert podhryzne břechtán, a list s něho sprchne (veselost nedlouho trvá.)
 Česká země matka chleba.
 Čí kráva, drž se jí, rohů i ocasu.
 Čím hrnec nadehne, tím i střepiny páchnou.
 Čím kdo světleji myslí, tím světleji mluví.
 Čím jest mol v šatě a pijavka na zdravém těle, tím jest žid v obci.
 Čím pohráváš, tím se ukoleš.
 Čím jsou vody kalnější, tím jsou lovy hojnější.
 Čím shod vyšší, tím pád nižší.
 Čím ti volněji, stav se tím doleji.
 Čím větší láska, tím větší bývá zármutek.
 Čím se činí dobré více, k tomu vždy přibývá chtíče.
 Čím více se člověk včel choulí, tím více se za ním sypon.
 Člověče, po boku tvém i Bůh i ďábel stojí.
 Člověk, jemůž jest s lejnem do boje, vždy prohraje.
 Člověk jsem, a týká se i mae co jest člověčí.
 Člověk myslí, Pán Bůh obmyslí.
 Člověk pověťřím se nenasytí.
 Člověk setne stromek, když se on ubodne.
 Čtení cesta k umění.
 Čtení k nauce dráha.

D.

Ďábel má mnoho cukru, a činí hřích sladkým.
 Dal katolictví kviade, a hledal si víry jinde.
 Dal se bludům uloviti.
 Darma kazatelům se o vysoké hory pokoušet. (S nádherníky nehrubě co svedou.)
 Darma osla učiti čísti.
 Darovanému koni na zuby nehled.
 Dar nezvedeného zalévá oči. (Pro nelaskavá slova, jež mu onen k daru za přídavek dává.) (Sir. 18, 18.)
 Dává kozlu hledati petržele.
 Dáš se za prst ujítí, ujmeš za celú ruku. (Smil.)
 Dává udici s červíčkem do vody, aby štika vytáhl.
 Dávnost svědek nemalý.
 Dceru do dvanácti češ, do šestnácti střez, po šestnácti děluj tomu, kdo vyvede dceru z domu.
 Dej blázna paruku, přece doktorem není.
 Dej mu prst, a on vezme hrst.

Dělá se, jakoby neuměl kuřátka rozvázati, a jest pravý fras.

(nezvedenec.)

Dělá se papežem, a nemá Říma.

Děšť i mramor konečně prorazí.

Děšť ranní nebývá stálý.

Devíti myslí jest než s lavice spadne. (Vertumno inconstantior.)

Díla nepředěláš.

Dílo chválí mistra svého.

Dítě s koupelí vylévá.

Dlaně své vztahuje k chudému.

Dlouho čekáno s přikrytím studně, až se dítě utopilo.

Dlouhý život mnoho hříchů.

Dluh bývá čím dále vždy mladší.

Dluh má nohy, les má uši.

Dluhu se varuj, sic bude dluh s tabou jísti.

Dnes se tobě rubáš ušil, zítra se mi ušíti může, ač jsem červený jak růže.

Dnešek mluví, a zejttek přinese.

Dnes nejeden muž bohatý, zítra v žebráka se obrátí.

Dnes jsme zde, zítra kde?

Doba doby hledá.

Dobr kocúr švihaný. (Zlostník musí kárán býti.)

Dobrá by byla, kdyby potom co bylo, co jí z rukávu kouká.

Dobrá slova jedí koláče.

Dobré ovoce když vosy do něho hryzou.

Dobré víno i bez víchu vypijí.

Dobro mílo odkudkoli.

Dobrý až na něm kůže praská.

Dobrý chlubič, špatný platič.

Dobrý kohout nebývá tučný.

Dobrý začátek půl díla přeč.

Dokud řevavé, kuj.

Dokud se lýka drou, jdi na ně s dětmi.

Dokud žil děd, nebývalo béd.

Domácí chléb, plátno a rozum nejlepší.

Do města pro zboží, do vsi pro rozum.

Domnění mnoho do pytle vejde.

Domýšlel se, že získá kámen moudrosti, a má v hlavě slamený věchet.

Dorty v společnosti, doma zemáky.

Dostal vlčí mlhu.

Došel čelem místa.

Došla mu, řeč, nastala ho treпка. (Švastání.)

Do třetice všeho dobrého. (Omne trinum perfectum.)
 Dotud se s vědyrkem ke studni chodí, až mu se obrouček opukne.
 Dotud to snovali, až to dotkali.
 Dotud toho bude, až potud.
 Dožeňme vlka jak můžeme do tenat, ledva my kůži měli, nechť
 vrány maso snědí.
 Draho do pytle, draho z pytle.
 Dražší slza vděčná v oku chudého, než perle na rakvi mrtvého.
 Dřevo kam se šine, tam padne.
 Dřevo úrazu jest zlato. (Sir. 21, 7.)
 Dřevěné kalichy, zlatí kněží.
 Duch nad látkou vládne a povládne.
 Dva kohouti na jednom smetišti se nestrpí.
 Dva krát hřeší, kdo se hříchem honosí.
 Dvě hlavy jednou čepicí nepřikryješ.
 Dvoří se na čtyry mísy a není ho na jednu.

J.

Jaká půjčka, taková oplátka.
 Jaké konání, takové skonání.
 Jak kantor začne, tak po něm zpívají.
 Jakým kdo sám, s takovým rád obcuje.
 Jazyk je posel rozumu.
 Jazyk mu jako na kolovrátku běhá.
 Jazyk vrtký kdož má, upadá v těžkosti. (Přisl. 17, 20.)
 Jazyk žvavý hlavy nepřítel.
 Jdeš-li v noci, měj bělouše za svítilnu.
 Jedl jazykovou polévku.
 Jeden balít lépe za živa dáti pro Bůh, než po smrti deset tisíc.
 Jeden blázen více muž otázek naděláti, nežli deset moudrých
 stačí odpovídati.
 Jeden nespravedlivý groš sežírá deset jiných.
 Jeden nevie, co druhého oškorní hněte.
 Jeden řevavý uhel zažírá druhý.
 Jedna nevole mnoho jiných přitáhne.
 Jedna rána druhou stíhá.
 Jedním zubem chléb jísti, když jest potřeba.
 Jedním rázem dva zajíce uhonil.
 Jednou v roce i to v oce.
 Jedno „Vezmi!“ lepší než deset: „Naděl vás Pán Bůh!“
 Jest blázen na vrch hlavy, (až ho hlava bolí.)
 Jest tu mravenec pravý nebožec.

Ještě Anna pacholíkka od mléka neostavila. (t. Samuele.)
 Ještě je to za horami.
 Ještě kousek zdravého rozumu ve své lebce má.
 Ještě nebyl v tom světě rod, jenž by trefil každému vhod.
 Ještě mu brky nedorostly, a již chce létat.
 Ještě mlíko mateřino na bradě, a chce se ženiti.
 Ještě všech dnů slunce nezapadlo.
 Ještě tvá žeň nedozrála.
 Jho a otěž shejbají šíji tvrdou. (Sir. 23, 27.)
 Jinak v údolí, jinak v horách.
 Jistší pták na talíři pečený, nežli dva v povětří vznešení.
 Již ho hlava, ani zuby nebolí.
 Již mu umíráčkem zvonili.
 Již ne o řemen, ale o celou kůži běží.
 Jseš-li uhřát, nepí, neléhej do chladu, nestav se do průvanu.

H.

Hlava brní, kapsa svrbí (když jest po plesu). Hlava šedivá,
 rozum v háji. Hlavou zeď neprorazíš.
 Hedvábí a aksamit zháší mnohým oheň na krbě.
 Hejlové jdou na lep, třeba dáš vějičky na hastroše v zeli.
 Hledá cti v kožiše. Hledá fíky na trní.
 Hledě na les, nevyrosteš, a zevluje na lid nezbohatneš.
 Hledí, jak by devadesát devět vesnic vypálil.
 Hledí jako Petrovský (jistý loupežník v 17. století).
 Hloupému přivěsiti brejle na nos. Hloupému napověz, moudrý
 se dovtipí.
 Hloupému leda hučelo, jen když sláma do huby neleze.
 Hlupcem jest, kdo pro jiného se pálí, vytahuje pro něho z ohně
 kaštany.
 Hora rodí a plodí myš. Hory doly vraziti a pět za sudu po-
 čítati.
 Horké železo nejlépe se kuje.
 Horší jsou nenávisti skryté, nežli otevřité.
 Hostil nás mísou dobré vůle, za to mu ale žaludek špatně
 děkoval.
 Host prázdný, málo vzácný.
 Hřebík sobě do hlavy strká.
 Hřebíkem k čápu na stole sedícímu střílí.
 Hřích miluje tmu. Hřích sladký, ale člověk padlý.
 Hrozí tuze, málo může.
 Humanismus má víru v ústech, ale ze srdce ji vypovídá.

Ch.

Chatrné stavení samo spadne, byt' je ani nebořil.
 Chce křídly pávovými létat. Chce létat dříve, než mu křídla
 narostou.
 Chceš-li blázna mít, kup ho sobě.
 Chceš-li dobře zažívat, nech chudobu spolu obědvati.
 Chceš-li mít nesnáz, půjč neb slib.
 Chceš-li mít delší den, přidej si ho ráno, večír není z čeho
 přidávati.
 Chceš-li s pole brát, musíš do něj dát. Chceš-li sladce spát,
 dobře si usteľ.
 Chceš-li vědět, kdo jsi, pohleď, kdo jest tvůj druh.
 Chladného jest žaludka příliš.
 Chléb má rohy, nouze nohy. Chléb z hrdla vydírá.
 Chlubila se hůl, že není dřevem.
 Chodí co zmoklá slepice. Chodí jakoby ani vody nezakalil.
 Chodí jako by mu byly slepice chléb sežraly. Chodí on v rouše,
 ona v kukle. Chodí s bubnem na zajíce.
 Chraň nás, pane, od vlka šlapáka, od mandy racochaté, od
 holi sukovaté.
 Chtěje dýmu ujít, upadl do ohně.
 Chtě káče lapiti, uhonil lysku.
 Chtělby nové věci z devátého patra slyšeti. Chudého ani
 svojet nezná.
 Chudoba víru láme. Chudoba je nestuda, poroba i choroba.
 Chudý člověk i od hladu hyne. Chudý i král jest smrti host.
 Chvála Germanů v dobrém odění pozůstává, ne v hrdých,
 nádherných šatech. (Císař Rudolf I.)
 Chval psotu jak chceš, nebude než psotou.
 Chytá špatnou rybu zlatou udicí.
 Chytráci dobrého člověka jako vrány ukrkají, leč mlčí, leč
 mluví. (Štítný.)
 Chytrému napomoz, hloupému dopomoz. Chytrůst nejsou žádné
 čáry.

I.

I Argos někdy nejen dřímá, ale i tvrdě usne. I baba za zdi
 smělejší.
 I dosti chytrý vozka vůz zvrátí. I chytrá liška v pasti se
 zadává.
 Inu, tak máš svrch, a já spod. I mravenec umí se hněvati.
 I pes pozná, kde ho krmí. I pod kebylou vlk tobě kříbě sežere.

I přijde pomsty Boží den; jak z úlu roj se hrne ven, tak přijde náhle netušen.
 I v dobré vojně chleba se nedostává. I ve Vídni lidé bídí.
 I zlata se utrousí. I slunce se někdy dvojí, a tam se ukazuje, kde ho není.

K.

Kachního žaludka se nedokrmíš, a kancelářské kapsy nedoplníš.

Kamenu slzy do lůna nesyp.

Kam vítr, tam plášť, pochlebník jen po chlebě. Kapka činí důlek.

Kázali mu tři krále napsati.

Každá nevěsta se dvakrát zblázní. Každá švestka svou pecku má, a pecka švestku.

Každému jest měsíc milý. Každému k sobě ruce stojí (láska od sebe začíná).

Každému v jeho notu trefiti, je nemožná. Každé slovo zapečetí.

Každý bere na svůj vrub. Každý svou kozu dře. Každý soused má v hromadě svůj kousek. Každý učeník od kazu se učí.

Každý z marnotratných synů věz, že hříchům odvykání jest to nejlepší pokání.

Kdáce-li slepice doma, těžko slyšeti ten kdák.

Kde dva spolu jsou na štíru, najdeš velmi slabou víru.

Kde je neštěstí, všickni se ho štítí.

Kde jsou starci, nemnoho mluv. (Sir. 32, 18.)

Kde maso, tam psi, kde myši, tam zloději. Kde se mnoho povídá, málo se dělá.

Kde se tisíce vydělají, mohou se sta obětovati.

Kdes neschoval, nehledej. Kde zavadiš, tam odvadiš.

Kdež můž' lejno s pižmem příslušet, a zlato s hnojem.

Kdež sobě zjedná hospodu pýcha, tam pojme sebou také chloubu.

Kdo co dělá s chutí mile, práce mu jest kratochvíle.

Kdo čeho dosti má, rád tím plýtvá. Kdo chce chytiti býka, musí jíti po zadu.

Kdo koni dělá po vůli, toho vyhodí ze sedla. Kdo častěji do mlýna chodí, zamoučí se.

Kdo se stydí odpověditi, nic se nenaučí. Kdo utekl, vyhrál.

Kdo domlouvá, zanedbává, bloudí. Kdo je očí belavých, stráž se slunce.

Kdo chce ve psi býti, spust se na čeledi. Kdo jest kvapných noh, zavádí. Kdo je trošty živ, bude-li bohat, div.

Kdo chová svého, nebude žáden cizího. Kdo jiného v tem kři hledá, sám tam též bývá.

Kdo dluh splácí, tomu statek roste.
 Kdo chce pokoji, ten nečih zmínky o boji.
 Kdo chce o Pánu Bohu slyšeti, napřed se mu nerouhej.
 Kdo lépe krmen, ten líp táhne.
 Kdo malých výhod si nevází, ani větších hoden není.
 Kdo modlitbu říká leže, toho Bůh slyší, zdřímaje.
 Kdo mnoho vozatajuje, musí mnoho kol mítí.
 Kdo k svému nehledí, ten dlouho nedědí.
 Kdo nechce na lepu uváznouti, neb osidlem chycenu býti, nepřistupuj k lepu a osidlu. Kdo nechce slyšeti, musí cítiti.
 Kdo nešetří groše, sám za tolar nestojí. Kdo oči neotvírá, otvírá měšce.
 Kdo oheň v srdci má, dostane kouř do hlavy.
 Kdo písničku dále neví, začniž zase od prvního verše.
 Kdo po něm honí, špatně dohoní. Kdo příkře přistavuje, rád zpátkem padá.
 Kdo příliš tiskne vemen, chtě dojíti mléka, vytiská máslo.
 Kdo prsty strká, kde se dveře svírají, rád se uskřipne.
 Kdo sám sobě hřímá, bouře mu nic neodnímá.
 Kdo se bojí chřestu, nechoď do lesa. Kdo se bojí nouze, nerad pro Bůh dává.
 Kdo se chce klubka doptati, táhni se po nítí.
 Kdo se chce kulhavému smáti, musí sám rovně státi.
 Kdo skrývá obilí, zlořečen bude v lidech; na větší draho čekaje. (Přís. 11, 26.)
 Kdo se mnoho cest chytá, nejdéle bloudí.
 Kdo se psy líhá, ten s blechami vstává.
 Kdo se šťastným nenarodí, sotva kdy v svém věku šťastným bude.
 Kdo se stovaryší s pyšným, obleče se v pýchu. Kdo se topí, i břitvy se chytá.
 Kdo spořiti chce, od úst začnouti musí.
 Kdo tě nezná, koupil by tě. Kdo u cesty staví, mnoho mívá opravy.
 Kdo valí kámen, navrátí se k němu. Kdo víno vypil, vypij také droždí.
 Kdo všem na zdraví připíjí, sám svoje zapíjí.
 Kdo zelenou chvojí zatopí, více dýmu než tepla v domě udělá.
 Kdo zle hrá, zisku nepozná. Kdo zlého volá, jistě se ho dovolá.
 Kdo zlaté hory slibuje, ani olověných nedá.
 Kdyby sádlo křídla mělo, do nebe by vyletělo.
 Když jeden zívá, zívá i druhý. Když hrom zahřmí, lidé kříž dělají.
 Když liška zdřímá, hled se, kohoute!

Když lev spí, myši a lašice po hřbetě mu běhají.
 Když se lýka drou, tu na ně i s dětmi. Když se páni množí,
 lid uboží.
 Když se dva pohánějí, třetímu nahánějí.
 Když se pozvání, brzo se sezvání. Když se víno sedá, pro-
 volává hovor.
 Když vlk káže, měj husy na stráži.
 Když vyschla studnice, teprv sobě váží vody.
 Kleveta jest uhel, nespálí-li, aspoň ušpiní.
 Klíč, kterýž zavírá, a žádný neotvírá. Klín klínem vyraziti musí.
 Klidnou řeč více zjednáš, nežli sečí.
 Kočičí dárek, a zas brálek. Koho hanba, zakrej se.
 Kolik děr, tolik věr, kolik mlynářů, tolik měr.
 Komu není rady, není pomoci.
 Komu Pán Bůh přeje, tomu ve snách padne; komu Bůh
 nepřeje, tomu s lžice spadne. Komuž třeba čeho, odvážit se
 všeho.
 Kostka kostce nevadí. Kozel v zahradě, nepřítel v radě.
 Koželuh vychvaluje dub pro pouhou kůru, truhlář ale pro tvrdé
 dříví.
 Krčma ožralce rodí, obžerství plodí. Krkavci létají, kde padlinu
 čenichají.
 Krkavci létsjí, holubi vážnou v léčkách.
 Krušněji vyslouženo peklo, než nebe.
 Krmě životu, a život krmém. (I. Kor.)
 Kvapky mívají kapky. Kvap není dobrý rádce.

L.

Láce za láci, peníze darmo. Lačný osel, ani kůň nepotáhne.
 Lakomci jsou zboží, děti neumějí ho užívatí.
 Laskavé slovo jest kyj nejsilnější.
 Laštovice v domě svém nechovej. Lázeň druhá matka.
 Lépe jest měšec nraziti, než osobu.
 Lépe chudým se ctí, než bohatým v hanbě.
 Lépe mítí s hrst moci, nežli práva s pytel.
 Lépe sítí a pásati, než po domích klepy sbíratí.
 Lépe věřiti svým očím, než cizím řečem.
 Lépe věřiti komi klopýtavému, nežli slovu prchlivému.
 Lépe za svým krajícem, než za cizím pecnem.
 Lepší ctnost s chudobou nežli hřích s ozdobou.
 Lepší dřeka, nežli špínka.
 Lepší jeden skutek dobrý, nežli množství slov posládlých.
 Lepší jedna kráva v pokoji, nežli tři v rozbroji.

Lepší jest „chvála Bohu“ nežli „dá-li Pán Bůh.“
 Lepší hrstka jistoty, nežli pytel naděje.
 Lepší mlčenec, než volanec.
 Lepší počkej než bych t. j. Lepší na příležitost čekati, než se
 ukvapiti a potom litovati.
 Lepší stará mísa plná, než nová prázdná.
 Lepší žítí v chudobě, nežli v hanobě.
 Leze opak jako rak.
 Lidem dává se dáváním, Bohu vezmutím a vděkem.
 Lidská čest jako bublina vodní. Lenivý schovává ruku svou
 za řadra.
 Líný vůl žádá sedlo, kůň pluh.
 Liphavská šafářka hrubě psem oře (Kateřina Žerotin. Viz slovník
 Jungmann.)
 Liška oloupí tura jarohlavého.
 Lučiště dlouho natažené brzo pukne.
 Lvu zdechlému snadno otrhati bradu.

M.

Má bolest, tvůj smích.
 Majícímu žloutenici vše se žlutým býti zdá.
 Má křeč na jazyku — nechce s pravdou ven: Má příliš dlouhý
 jazyk.
 Má při za řadry (vyhranou).
 Má svrablavý jazyk a svrablavé uši — na cti utrhá.
 Malá skulina dělá, že se veliký koráb utopí.
 Malý hrnec skoro vyvě.
 Maličko pokárání, na mnoze dobře opatření budou. (Moudr. 3, 8.)
 Malíř dobrý nápisu neklade, zlý musí.
 Malý to kocour na tak hrubé slaniny (když se kde o veliké
 věci pokouší.)
 Marnotratnost a bláznovství jako šídlo v pytli tajiti se nemůže.
 Maže rty medem lásky, a při tom dehet v ústa klade.
 Meče nad mrtvým nezkoušej (nepomlouvej.) Mezi slepými
 šilhavý králem bude.
 Milá jest modláři tvářnost bez duše.
 Milost Boží duše zdraví. Milost kráčí před právem.
 Mistr mistru nerad ukazuje. Mladá vína jsou sladká, ale mají
 mnoho kvasnic.
 Mládeneckví bez studu dělá broznou ostudu.
 Mlčel jako s teplou bábou.
 Mlsnému jen když ukapne.
 Mní, že mu samému slunce svítí.

Mnohé zahubil zármutek.

Mnoho cukru v mládí činí špatné zuby v stáří.

Mnoho domnění do pytle se vsype, ale plný nebude.

Mnoho hlav pod jednu kuklu strká. Mnoho hlav udělá opata.

Mnoho pytlův, zhouba osla. Mnoho vřesku, málo vlny —
říkává pan Opatrný.

Mnohý hrozí tuze, ale málo může.

Mnohý, od šibenice vyprošený, rád jiného na své místo přivádí.

Modřina modřinou, rána ranou nebývá uzdravena. Mošny dvě
každý na sobě nese.

Myš jest malé zvíře a nevěří jedné díře.

N.

Na cizí kůži snadno bubnovati.

Nádherný mrhač musí psem zeli voziti.

Na dobrou koupí netřeba kupcův pohledávat; na dobrém jest
dobrá koupě.

Na chudobě svět stojí. Na kom vládá, na tom pravda.

Nahání na jeho mlýn. Nahradil mu vrchovatou.

Na hřbetě mém kovali hříšníci; co s otrokem se mnou nakládali.

Nakouřil světlici dobromysli (bylina Božílgemuth.)

Na krávě by tele vymluvil. Na křivou díru křivý hřebík.

Na oko do smíchu, a srdce pohříchu!

Na starém lidumilství mech roste.

Napiš na trám, vezmeš ažt dám. Na témž stromě ani jeden list
druhému není úplně podoben.

Na zlém kachlu jiných nestavěj.

Neběží o řemen, ale o celou kůži.

Nebuduť já pytle hedvábím šíti.

Nebud' tu hostem, kdež pleš a vrkoč vládnou mostem. (Výb.
lit. česk. díl. II.)

Nebyl tu, když Pána Boha zrazovali.

Nedávej dýky zlostnému do ruky.

Nedá ten jináč, než za hotové. Nedá se prodati.

Nejsem tvůj náchlebník, proto mně nerozkazuj.

Nejvíce opilý pravdu poví. Nejlepší chuť je u sudu a u studnice.

Nehleď na řeč, ale na věc.

Nechoď se vším na trh. Nechval dne na východu slunce.

Nejedna ko Bůh rozdává, jednomu hus, druhému páva.

Nejprv svou stříšku u přikrytí sluší.

Největší hříchové jsou ti, o nichž dobří ani slyšeti nechtí.

Ne každý Petr je Petrův (dle víry.)

Někdy na čtyrech nohách kůň brkne.

Některé panny zpívají o notu výše a musejí pak volky nevolky sestoupiti.

Nelze než s lidmi lidsky býti a s vlky vlčsky výti. (Rvačotvský.)

Nemá oči v hlavě, ale v břiše. Namazaný vůz těžko se táhne.

Němém vlastní strejc nerozumí. Neměj za opatrné, co nemoudré jest.

Nemoc holé nezdraví. Nemoc krásy nepřidá. Nemoc přichází po librách a odchází po lotech.

Nenavážíš z bláta čisté vody.

Nenechá žebroty, komu se hůl v rukou ohrála.

Není bezpečno holubům s jestřáby bydleti.

Není dobře stádo vlku poručiti. Není hněv nad hněv ženy.

Není krajiny, aby neměla červů. Není ten člověk v tůmě uražen.

Není vesničky, aby v ní nebylo posvícení.

Neodejde s celou kůží.

Ne pán domem stojí, ale dům pánem.

Nepřítel ani kočky neživí. Nepřítel rád by hlavu stal, ale Bůh ani vlasu nedá.

Nepotřebují zdraví lékaře. Nerada by koza na trh, ale musí.

Nerad ořechy louská a však rád výlupky chroustá.

Ne se vším na harc, něco v zálohách.

Nes přáteluj se nikdy sám s sebou.

Nesuď za dary, pomni na máry.

Nestrkej prsty kde se dvéře svírají.

Ne tak kusá jako s ocasem pěnka zpívá.

Netrefuje se každá obuv na každou nohu. Neuhoň si toho v kostele, spíše v krémě.

Nevědomost jest bludu matka. Neví kudy z konopí.

Nevím ještě, kam vojem obrátím. Nevíš, co večer zlého přinese.

Na všechno kadidlem a přizmem voní.

Ne vše doma máš, také lidi potřebuješ.

Ne všickni jsou Svati, co otírají o kostel paty.

Nevychyluj se ku předu, též nezůstávej pozadu.

Nevykysalá krev nezahálí.

Ne všickni jsou myslivci, co na trubku troubí.

Nezavážeš úst volu mláťcímu.

Nezasel, aby mu kroupy nepotloukly. Nezdá se uměti kuřátka rozvázati.

Neznámé věci, nelakomé.

Nezpraví ten nic do roka, kdo nezavře na čas oka.

Nezvané hosti pod stůl sázejí.

Nic bez práce nepřichází lidem.

Nic nečiné učí se člověk zle činiti.

Nic není dlouho, cokoliv jest konečné.
 Nikdo neví, co za ním stojí.
 No c jest nepřítel člověka.
 Nosí na dvou ramenách. Nosí péro přes ramena.
 Nouze i na macechu žene. Nouze naučila Dalibora housti.
 Nyní tak, ale potom jinak. Nyní se tvá kuje.

O.

Obličej je člověka zrádce. O bližního jazyk sobě brousí.
 Obmítkou bez plev navrhli stěnu.
 Obruč hrubý pomalu se ohýbati musí.
 Ocas musí za liškou (Accessorium sequitur suum principale.)
 O čem mladí nevědí, to jim staří povědí.
 Oči by rádi, huba nemůže. Oči sluší v týle mítí.
 Oči své byli by vyloupali a mně dali. (Gal. 4, 14.)
 Oč kdo z první horlivosti vychladne, o to z lásky Boží
 vypadne.
 Od dobrého souseda, hraditi se netřeba.
 O duchovního otře se lecjaký hňup. Odjel po dobrodružství
 do krajin.
 Odtrhla se ma tobolka od pasu. Odpověď dává v slivách, když
 řeč je o jahodách.
 Oheň bez podnětu nehoří. Oheň se rozmáhá, pověst se
 roznáší.
 Oheň zlato zkušuje, a zlato člověka.
 Oheň nelze upáliti, vody utopiti, větru zadusiti a pravdě za-
 hynouti.
 Ochechule penězům na dlouho ležeti nedají.
 O chudobu každý se otře.
 Okamžitá jest rozkoš, muky jsou věčné.
 Oko hledí daleko a mysl ještě dále.
 Okusíš vrchovatě, po čem psota ve světě platí. Ona se všudy
 trefí co falešný klíč.
 Osel se lví kůží oblékl, ale přece mu uši vykukují.
 Otcové jablka snědli a synům laskominy.
 Otec dobře nevidí, matka oči zahmazuje.

P.

Padne-li kůň, za své vezme jezdec. Pahrbky neudeří horami
 o zem.
 Pakli nebudeš lenivý, chudoba uteče daleko od tebe.
 Pálí ho to jako turecký pepř. Pamatuj, že smrt nemešká.
 (Sir. 14, 2.)

Pán dobrý, příkladný, jest poddaným živé právo.

Patami zaplatil.

Patnáctero řemesel, šestnáctá žebrota.

Pěkné slovo i železná vrata otvírá. Pěknými slovy měch ne-naplníš.

Peníz peníze hájí.

Pichlavý přilepek mohl v péře zůstat. Pilnému muži hlad do domu vjíti nesmí.

Plesání nemá kraje, ani konce.

Pleva zrno nepotlačí.

Po bouři bývá jasno. Po čem barva? Otázka na toho, kdo se zardí.

Podáš-li mu prstu, vezme tě za celou ruku.

Podemletému břehu nevěř.

Podle stavu bidlo a také bydlo. Podobný jako vejce k vejci.

Pod sladkým medem tráví lidé lidi jedem.

Pod šupinami hledej jádra.

Pohanění trpěti zdá se mu na tvrdo skočiti.

Pokoj s lidmi, válka s břichy.

Po křivém pravítku křivá čára.

Pokrm břichu a břich pokrmům. (I. Kor. 6, 12.)

Pokudž jsme kdy v městě Římě, s nimi živi jsouce držme.

Polámaly se mu váhy. Po lidských žlabech kalná voda teče.

Poplave jako sekera ke dnu.

Porovnání se učinilo, aby vlci syti byli a kozy zcela zůstaly.

(Seide Parteien fanben ihre Rechnung.)

Pořídil u něho, co kazatel u němého — u hluchého. Poslouchej mlče. (Sir. 32, 9.)

Posvěcen jest muž nevěfící skrze ženu věfící. (I. Kor. 7, 14.)

Pošetilé kvapení v zápěti má želení.

Po tmě se učil, nedával kandelares (za svíci).

Po účinku těžká rada.

Povol čepu, a hned bude po pivě. Povol víře, a hned bude po mravu.

Po vůni poznáš koření.

Práce bezděčná nebývá vzácná. Práci bohové všecko prodávají.

Pranicí nedojdeš práva. Pravé fučidlo.

Pravý skřítek aneb pídímužík: co víchř zavrtí se, tu bere zase.

Prázdná dlaň neplatí daň.

Před koncem jara octnul se v podzimku.

Před strojenou vůní včely pryč létají.

Přeskočil vlk struhu, nepřeskočí řeku.

Přes kapsu se udeřil. Připověditi a dáti je mnoho.

Přiklušíc smrt, všechny šiky jim pomate. Přibývá-li zboží komu,
nepřikládej srdce k tomu.
Přiliš obočí vyhrnuje. Přistupuje k dílu jako v ostruhách.
Přítomné věci opatruj a o budoucí pečuj.
Při svorné vůli jde vše do hůry.
Prodej polívku, kup si lžici.
Pro jedno kvítí slunečko svítí. Pro počestnost přibude tobě
nová milost. (Sir. 32, 9.)
Pro některé nahnílé zrna celý hrozen nezavrhuje.
Pro oči nevidí. Pro pravdu se lidé nejvíce durdí. Pro pod-
kovu sešel kůň.
Prosí mošny od žebráka a holi od ovčáka. Prostředek drželi
Blahoveni.
Pro tajemství filosofie zraku nemá. Pro toho, jenž čest roz-
dává, téhož se zase dostává.
Proto padá sníh, aby každé zvíře ukázalo stopu svou.
Proto vlčka bijí, aby se starý vtípl. Prsténku ouzkého nenos.
Psota nejdéle trvá.
Pták každý v zvláště svú notú srovnává se s druhým v jednotu.
Pšenice nečeká, zdali svátek nebo pátek.
Původovou tlachavostí dar svou cenu zablazuje.

R.

Rád by houserem berana vyloudil.
Raději abys konopí trhal rukama, než abys jednou musel
trhati krkem.
Rád o něm slyší, co by sůl v oči sypal.
Rady evangelické jsou ta trojjednota, ten sličný výkvět a
vrchol života.
Rak a pšenice zároveň do zrna rostou. Rci: Tobě z oust, a
jemu mimo uší šoust.
Režný pytel neláká se dykytou.
Řeka tím není horší, že z ní psi pijí.
Řek mluví pravdu jednou za rok.
Rok má krok, přijde prvé než zviš, ať ho neprospíš.
Rozpráhna na nepřátely, udeřil přátely.
Rozumu nikdy nazbyt.
Ruka vztažená k braní a skrčená k daní.
Rukojmě jako jistec, oba sta pevná (obadva jsou pevní).

S.

Sám se chváří, má zlé sousedy. Sebe bědíl, jiným dědíl.
(Čas. Duch. 873. str. 10.)

Sedí nad zakopaným zlatem, aneb: na zakopaném zlatě.
 Sedláku dej kroupy, moudrému ryby.
 Sekera bude se na dlubnu dělati.
 Sen přelud, Bůh víra.
 Se svou knihou Renan trefil světu v jeho notu.
 Schované se hodí. Schované věci se sejdou. Schránlivý ne-
 bojí se nouze.
 Silnější ohněm lásky, než rošt rozpálený. (Sv. Vavřinec.)
 Skrytý almužnu v záhubí (srdce) chudého.
 Skrytý poklad bezpečně leží.
 Skrze sklo med lízá. (Er hat den Genuß in der Einbildung.)
 Skrze ústa vína plná uhlídáš až do srdce dna.
 Skrze zavřenou okenici slunce nesvítlí. Skúpě chval, a skúpěji
 hyžd. (Štítňý.)
 S kým jsi, takovým jsi.
 Slepice pečená s vážností na stůl panský se přináší, ale sokol,
 když sejde, do hnoje bývá vyvržen.
 Slibuje hory doly a nestojí za vindru.
 S lidmi mír, váda s jejich vadami.
 Slovo s to, ruka v rukávě.
 Slunce mu již nad západem stojí.
 Sluší mu to co oslu Donát (Latinský grammatik). Sluší mu
 to jako sviní chomout.
 Slyše neslyš, a vida neviz. Slyšel vyzvánět, ale neví komu.
 Slyšel zvonit, ale ne sezvánět. Smadnému (žíznivému)
 volovi i kalná voda dobrá.
 Slzičky neumohl. Slzy vdovy od líce vstupují až do nebe.
 (Sir. 25, 19.)
 Smrt každému každé hodiny za pasem. Smrt nebéře, kde nic
 není.
 Smrt nechodí po horách ale po lidech. Smrt trpké víno šenkují.
 Snadno tomu pískati, kdo rád tancuje. Snad a nesnad se dvojí.
 Snědl mnicha, a kápě mu v hrdle zůstala.
 Sněž mile křivdu, poruč všechno Bohu.
 Sobě sami věčný hrob kopou.
 Spíše by z tebe jiskru vyrazil, nežli by s tebe smích vyvádil.
 Spolu dopadnut, spolu uškrtnut. Spoření bohaté koření.
 Spurný se spurným nehrubě čeho dobrého se dodělá.
 Srazili mu rohy, aby netrkal. Srp v cizí žeň pouští. Sršně
 na sebe dráždí.
 S stínem zápasí. Stalo se, ulomiti hlavy tomu nelze.
 Starce nezapomeň ctíti, slyš ho, chceš-li moudrým býti.
 Starému psovi a starému sluhovi jeden plat jde.

Staré zboží činí novou šlechtu. Starou zeď dychuje.
 Strach má veliké oči.
 Stromek neklestíš-li, vřikovatí. (Nebenstößlinge bekommen.)
 Studnice jedním pramenem sladké a hořké vody nevydává.
 Sůl před sebou vždycky stavěj. Svár mezi milenci značí ob-
 novení lásky.
 Svrbí ho kůže, chce se mu výprasku. Svět je lhář a dům lži.
 Svět na mnoze odkřesťaněn jest. Svět musí lotrovství lotrov-
 stvím spláceti a flekovati.
 Svět více na se béře, nežli mu jest poručeno.
 Svou střechu napřed přikrej. Svůj svému nejhorší. Svůj
 svého našel.
 Sysel dosti chytré zvíře, prozradí se přece v díře.
 Sytá svině větrem hrá.

Š.

Šálený rozum venku — i na trhu. Šilhavý slepého kárá.
 Šarlat, hedbáví, aksamit uhašuji oheň v kuchyni.
 Šel tudy, měl dudy, ani nezapískal. Šejdů svých hledí, po
 šejdech chodí.
 Šestero věcí šetr: Co? kde? o kom? proč? kde a kterak mlu-
 viti hodláš?
 Štika umřela a zuby zůstaly; (hříchky neumřely, ač hříšník
 umřel).
 Šťastný, kdo cizí příhodou vystříhá se před svou škodou.
 Škoda vtipu dodává. Špatná kůra skrývá sladké jádro.
 Švindl vede poctivce k zlatému teletí mamony.
 Šturmuje, ne k zámku, ale k měšci.

T.

Táhne vodu na své kelo.
 Také Homer časem dřímá.
 Také někdy štěncům zuby rostou.
 Tak se za námi hříchové táhne, jako dým za hlavní. Takéť
 mu napsáno.
 Tak sobě počíná, jako by mu ani kůl nepohořal.
 Tak suď každého, ať jest vlk syt a koza celá.
 Tam se třtina uklání, odkud vítr věje.
 Táž drahá masť okřepuje holuba vůní svou, chrobáka pak
 usmrcuje.
 Tažte se na stezky staré (t. tradice). [Jerem. 6, 16.]
 Tekla se kopřiva plotu. Těmi zuby té kůže nedosáhneš.

Ten jinak nedá, než zač procení. Ten slyší trávu růsti (velmi opatrný).

Těžce to musíš vypítí. Těžko z kamene olej vytlačití. Těžko z hodů na hody jítí.

Těžký jest ten kámen na ten tvaroh.

Tiché vody bývají nejhlubší. To nejpěknější zeleno mění se v seno.

Tonoucí chytá se břitvy.

Trápení dává rozum.

Třebas chaloupka dřevěná, jen když srdce zdravé. Třebas chaloupka malá, jen když duše zdravá.

Trefil z kyje na palici. Trefí se co sedm loket v kuklu. Trefil jonák na jonáka.

Trest se neklátí bez větru.

Trkálek bude trkalem až mu vyrostou rohy.

Tře se do cizího úkolu.

Trn v kořenu nepíchá, píchá ale to, co z kořene roste. Trp mile, dá Bůh více.

Troje měnění bydlíště jednoho tolik, co jeden požár.

Trojka jest známka Boží, a čtverka známka tvorů (podle číselné mystiky.)

Tuší sobě, že pohltní Jordán.

Tvé jsou řeči, ale jdou Bohu v uši.

Tvrdé slovo budí vzteky.

Tvrdot jest tobě proti ostnu se zpečovati. (Možnáť ovšem nadchnutí předcházející milosti mé — dí Ježíš — se protiviti, ale bude tobě těžko a pro spasení tvé nebezpečno.

U.

Uč své děti doma kaši jísti. Učí-li se dům hebrejštině, sežere jej lichva.

Učí raka přímo chodit. Udělá z lejna muškát, z černého bílé a z bílého černé.

Uhodil Mělníkem v Hořtku až se Roudnice zatřásla.

Ukazují mně okna a já dvěře vidím.

Ukrátili mu skoku, aby tak nehejskal, a ujali obroku, aby tak neskákal.

Ulnul co moucha na medu. U oken světlo, u kamen teplo.

Uměj zavinuté nositi. Umeť nejprv před svým.

Umí lišku štváti. Umí penězům oči protíratí. Umrzuje křišťal z vody.

Upustíš-li za rohy, úsilno jest za ocas chvátati. Úroky mají bystré kroky.

Urozená mysl nemá domnění zlého.
 Ústa malá dvířka a mnoho do nich vchází; někdy také
 domy, vinice, zahrady i hrady skrze ně prolezou.
 U strejce nic, málo u děda, kdo svého nemá, tomu běda.
 Uťal větev pod sebou. Uťekl v kožichu do vody. Útek i osnova
 špatná.
 Užitek všemu vážnost dává.

V.

Varuj se plazila, chřestoun ti nic neudělá.
 Vděk nebo nevděk, přijmi mne bezděk.
 V čisté trávě seda, varuj se hada. Vejce moudřejší než kuře.
 Vejcem za volem hází.
 Velmi rádo vlastní při cizím hyne.
 Věnem moudrosti jest rada a mysl pevná. Větší dým nežli
 pečeně.
 Věř v pátý živel a všemohoucnost peněz. Ves svět hýří (bloudí.)
 Výb. lit. 1223.
 Veškerá země jako mrva proti oblohám nebeským.
 Větev s větví není v rozbroji, Moravan se s Čechem spojí.
 Větší-li lotr bývá, tím větší štěstí mívá. Větší záplata než díra.
 Ve veliké vodě veliké ryby bývají. Větší síň, nežli dům.
 Vhodil jho na krk jeho. Víc dlužen býti, než statku míti, ne-
 hospodářství.
 Více svíc, více světla, více dřev, více tepla.
 Víc lidí obžerstvím umírá, nežli mečem.
 Víc telat na jatkách bývá, než starých volů (smrt nehledí věku.).
 Víno vzbuzuje k zpěvu, a voda k hněvu.
 Vinen mu, jako beránek vlkovi.
 Vítr lapají, vodu měří. Viz za se, před sebou uzříš.
 V kamnech se zatápí, jen aby zahřívaly. Vlastnost všech
 lidí jest chybiti.
 Vlka kyjem nemilostivě hladil. Vlka pod rouchem ovčím tají.
 Vlk na ovce vždy rád vyje. Vlka po chodu poznáš.
 Vlk po srsti, beran po rounu poznán bývá, pták po péří a liška,
 že dlouhý chvost má. — Vlka za uši drží t, neví co činiti.
 V něm játra a plíce hoří co vápenice. Vnitř i zevnitř lichota.
 V oči chválí a za očima haní.
 Voda proti vodě neplyne.
 Voňavka nejvíce vůni vydává, když se mne a roztírá.
 Vrabec na střeše zisku nenese.
 Vrány se snadno k potravě sletí.
 Vrba čím častěj obrubáš, tím se houští obalí. (Štítový.)

Wrz s námi los, a nechť jeden měsíc jest nám všem. (Přisl. 1, 14.)
Vsedej prvé na malého koně.

Vstoupil v stav Adamův. Všecko nedovedeme všickni.

Vše domů přijde, co vlci nesnědí. Vše mílo, co dobro, odkudkoli.

Všeho do času, Pán Bůh na věky.

Vše se bez úbytku vpíše, co dáš družci ze své líše (liča, věc vybývající.)

Vtipí se, když dostane pěstí za uši.

Vůči s tebou dobře, a krom očí kousá co pes, štípá co had.

Vyhlíží tam, jako u Jankova pusto.

Vymlouvá se, an ho žádný neviní.

Vybrali mu z hrachu slaniny, a masa z polívky; (nač se strojil, mu uchvátili.)

Vypadne ti šíp z ořecha, když na tě uenadále přijde.

Vyšel číp z konopí (z pletků vyvázl.)

Vytrhali mu brky, aby tak netýral. Vytrhl z bláta na sucho.

Vytrhli mu z nohy trn.

Z.

Zachová jako pes víru — jako žid víru. Zacpávej uši před ochechulemi.

Zajíc spí s otevřenýma ušima. Za nocí chodí bol.

Zanech těch špiček, ještě nejsou švestky zralé.

Za pěkného počasí i bába loď urídí. Zavěsil to na hřebíček.

Zažiješ toho, co pes mýdla. (Es wird dir bekommen, wie dem Hunde das Grasfressen.)

Zboží nespravedlivé brzy odletí.

Zbožný se ctí mladosti zbude.

Zbroj předvídaná méně raní. Zdárné děti berla stáří.

Zdá se mu do dna v mléce tápati.

Zde padlo kus ráje na zemi (krajina rozkošná.)

Zdvořilostí všudy projdeš.

Ze soli evangelické lízají ovčičky.

Zisk chce býti na nohou. Zítra, zítra! neříkejme, co možná dnes dodělejme.

Zítra, zítra, a ne dnes, říká Masopust a Ples — říká pán z Nedbaloves.

Zlaté časy, mladá léta. Zlaté lůže nemocnému nepomůže.

Zlato zlatníka najde.

Zlatý obruč na pysku svinie. (Štítný.)

Zlí tesaři dělají mnoho třísek.

Zloděj aspoň kouty ostaví, a oheň i ty pobere. Zlosyn najde zlosyna.

Zlý neví, čím se dobrý obchodí.

Zlý pes ani sám sní, ani jinému dá. Zlý pes sám na svůj ocas štěká.

Zlým zhyzděnu býti, jest chváleno býti.

Znalče, ty se potěš z upomínky; neznalče se pouč. (Indocti discant, et ament meminisse periti.)

Zná se na ukolébavky ku konejšení svých učňův (t. na hypotese).

Zpravuj se sám, nech lidí na pokoji. Z příjedků hlava nebolí.

Z tváří mysl září.

Zůstává kde zající dobrou noc dávají.

Zvoskované péřící pýchy vedrem slunce se rozpustí.

Zvyk jest druhé přirození, jenž se těžce vykoření.

Ž.

Žádná psota sama není, jedna ráda druhou honí. Žádný den nemá bez čárky pominouti.

Žádný neví, kde koho střevíc hněte, leč ten, kdo v něm chodí.

Žádný přes mou hubu neupadl.

Žádný Svatý umění do tebe nevdechne. Žádný tak mladý není, aby nemusil zítra umřít.

Žádný zlata nedá za skořepinu (za škvarky.) Žádný učený s nebe nespadl.

Žaludek lačný štěká. Žaludek nemá uši. Železo železem se ostří.

Žena muže želí, dokud nezevře zelí. Ženě a, klínu nikdy nevěř.

Žena opilá rufka hotová.

Ženská milost jest jako host; panská přízeň též jako sen, růžový květ, to tré jde zpět.

Ženská slza jest koření protizlosti. Ženy mají pláč na hřebíčku.

Že nebylo hřebíku, upadla podkova, a že nebylo podkovy, upadl kůň.

Žid obcem neštěstí.

Židká metla dobré dítky činí.

Živá hlava najde klobouček.

Živí-li žena muže, musí jí býti hříčkou.

Život co masné krámy vydává.

Životem těla jest srdce zdravé.

Žne, kde jiný rozsíval.

Česká pořekadla.

Klademe je co vybrané z Mudrosloví, vydaného od Fr. L. Čelakovského v Praze 1852 — pokudž obsahem i tvarem nad jiná vynikají a mezi národem naším nejběžnější jsou, a od přísloví zvláštní barvitostí a rázností se liší.

I.

Um — rozum — vtip — pamět — moudrost — důvtip —
učenost — svědomí — úmysl. Dobrota — poctivost — tichost
— nevinnost — věrnost.

Umí to jako otčenáš — jakoby bičem mrskal.

Více umí než chléb jísti — než hrách vařiti.

Rozum se mu již proklubal. Mohl bys k němu pro rozum.

Má na rozum zápisy. Jest on mistr rozumek.

Více má rozumu v patě, nežli ty v hlavě.

Snědl rozum až po deštky, a v hlavě pusto.

Jest člověk důmyslná hlavička — vybroušeného nosu — rozumu.

Není obražen v temeno. Má více v jednom prstu než ty v celém těle.

Má čipernou hlavu. Pamět jeho nemá děravého dna.

Z přední to vlny člověk. Má hlavu na pravém topůrku.

Nedarmo se dal v zadek mrskati.

Moudrý se dovtipí. Kolik chytcův, tolik mudrcův. Moudrost
v čubě nosí.

Jídá vtipnou kaši.

Oheň za řadry nosí.

Čije kosa kámen; když se kdo bojí zlého sobě vědom jsa.

Svědomí višníka do katovny bere. Líhá na čertově plachtě.

Rozumím já, kam rejduje.

Jiného o umyslu sedě, jiného stoje.

Dobrá, poctivá duše; polovic srdce by dal; rozdělil by duši.

Ani kůře nerozhněvá. Jest dobrý, jako malínský křen.

Tichý jako pěna.

Skočil by pro něho do ohně.

Nevinný jako kůře.

Můžeš na jeho slovo všechno dáti.

II.

Nerozum — nevědomost — nevycvičenost — hloupost — ne-
dospělost — zpozdilost — pošetilost. Neposlušnost — zdráhavost.

Nemá ani trochu rozumu. Sedl si na rozum. Rozpolčil se
s rozumem. Zrůstem sloup, a rozumem troup. Vyrůstá z roz-

umu. Ani abecedou ústa neproplákl. Ani text, ani nápěv
k písni neví. Má se ještě učit kaši jísti.
Neumí ani pět počítati. Jest prázdný horní zámek, není pána
doma.

Filipa doma nechal. Jest u něho moudrosti, co na dlani vlasti.
Vycvičen jest jako volek nezkrocený. (Jerem. 31, 18.)

Je moudrý co Šalomounovy plundry.

Má v hlavě řezanku. Potřebuje čemeřice.

Písek v snopky váže. Motovidlem střílí. V mozek jest uražen.
Šálený rozum venku a na trhu. Kdo si na svůj rozum lehne,
ten se vám tak brzy nehne.

Milenci pošetilci. Rozprávějí v háji o holubích a malovaných
mísách.

Radši s moudrým plakati, než s bláznem zpívati.

Rymuj se neb nerymuj. — Nemá to hlavy, ani paty.

Tululum šel do Brna, tululum se vrátil.

Jde mu to, jako slepému kuželky.

Hlava jako báně, a v mozku nic. Má sojky v hlavě.

Hloupému na mísu vylož. Hučí mu v kotrbě.

Vtipí se, když dostane pěstí za uši.

Po lopatě mu to na rozum dává.

Staví své tvrze v povětrí. Posílá psa pro droba.

Hory v doly vrazil, a pět za sudu počítal.

Osrdí pošetileho, jako vozní kolo (Sir. 33, 5.)

Bloudka vlastní štěstí o život připraví.

Neví z předu, jest-li pozadu žije.

Proti hlouposti ani bohové nebojují.

Má hlavu pavučinami naplněnou.

Cepem do ptáků střílí.

Nechme psův proti měsíci štěkati.

Hřebem k ptáku na stole sedícímu střílí.

S bláznem o palici se nevaď.

Ten dnes na ruby vstal.

Varíte oči, nevíte kam skočí.

Umrlému koni oves opálá.

Ze slámy nebude než sekanina, a z prken drtiny.

Jest blázen, ale neholený, šibal.

Shodili ho s lopaty. Dávali mu to jako po lopatě.

Trefný jest co kožich na ruby. Hání, co se mu namate.

Když vyschla studnice teprv sobě váží vody.

Dokud byl kratší v hodnosti, byl o loket delší v moudrosti.

Zafučelo naň z bláznivého koutka.

Všetýčka otřel kolečka.

Poslouchá za dveřmi. Jako dudy povolný. Nerad by ho
hněval.
Nedá na sobě šatův drátí. Medvěd se k medu zdrahá.

III.

Pravda — pravdomluvnost — upřímnost — spolehnutí se —
tajnost — mlčenlivost — zdvořilost — sliby.

Proti slunci neotvírej hubu. Pravda z něho propukla.
S čím se vytasil, je to pravda pravdoucí. S barvou se vy-
tasil.

Pravdě netřeba mnoho důkladův.

Pro pravdu se lidé nejvíce durdí.

Kdyby's trochu rozumu měl, musel by's pravdě porozumět.

Také blázen někdy pravdu mluví.

Nejspíše opilý pravdu poví.

Pravda v háji, (slovo bez skutku.)

Upřímná tvář. Skočil by pro něho do ohně.

O ten živý svět nic nepoví.

To jest ještě pod pokličkou.

Ústa mu zavázali. Na jeho slovo mohl by skály zakládati.

Slovo s to, ruka v rukávě.

Jako bych se knězi zpovídal.

Budeť to tajno jako by to pohřbil.

Jedna zdvořilost druhou stíhá.

Ruka ruku myje. Sliby jeho větrem učiněny jsou.

IV..

Lež — faleš — lest — pochlebník — přetvara — pokrytec —
obojetnost — podvod. Nevěrnost.

Lže, jak by tiskl — až se práší — až se stěny rozstupují — až
se mu z huby kouří.

Ústa a srdce jsou daleko od sebe stojí. Ani za trojník v něm
pravdy není.

Lidé okořeňují svou lež zvláčkou a krásou těla.

Bliktrami své kotrby to obrubuje.

Umí v kalném lovišti.

Tichý, ale lichý. Chytrák na chytráky. Umí fukšvanc prodati.

Ocas liščinou zapáchá. Uhladil si řeč liščím ocasem.

To je z plác, ze srdce nic.

Vádu má s rozumem. Spláchá rozumem.

Hedvábná slůvka dává. Chodí v šibalově čubě.

Lahodným ohněm pálí. Neví ho, než huba.
 Dává tomu barvu. S pěkným na vrch.
 Mluví pravdu, když se mu lži nedostává.
 Nevěřím mu, kdyby se krájel. Vše dělá lidem k oku a sluchu.
 Umí dobře s ručnicí pod vodou.
 Stěna zbílená. Hrobové zbílení.
 Polštářiky pod lokte šije. Jídáš mu z očí kouká.
 Upletl ho, co pavouk mouchu.
 Mluví přímo, a dělá křivo. Nelíbí se mi ty šišimyši (pokoutnost).
 Hlavu líbá a vlasy rve. — Nosí na dvou ramenech.
 Loudí se jako malovaným vajíčkem. Jest tajný, první po
 biřiči.
 Mlčením obrátí, kam chce. Dva jazyky v hubě nosí.
 Ontě pěknou monstranci, kdyby v ní svátost byla.
 Nevěra se k svému pánu do ňader vrací.

V.

Síla — statečnost a k těm se odnášející, jako: odvaha —
 smělost — choulostivost. Srdnatost — tichomy-
 slnost. Dále vady: nestálost — bojácnost — nedů-
 tlivost — vrtkavost. — Hněvivost — popudlivost.
 Padni co padni. Skoč oko nebo zub.
 Podniká Herkulesovu práci. Jest malý ale zralý. Chlap
 jako hora.
 Vede život spartánský.
 Než se za ušima drb — pravil: Přehledni a strp!
 Není on strašpytlem.
 Kohout na svém smetišti udaten.
 Vzali na se perutě jako orlové. Bez kuráže nic se nedokáže.
 Komu třeba čeho, odváží se všeho. Hlad se šibenice nebojí.
 Kdo nemá dosti kuráže, nestojí za dva ráže. Choulostivý
 ku každému chřestu.
 Jest jako zeď měděná.
 Tichý jako pěna. Kdyby slova zabíjely, byl by dobrý muž.
 Již v něm krev vykysala.
 Má rtuť v hlavě. Nikde místa nezahřeje. I chce a nechce,
 pravé fučidlo.
 Jako zmrzlá košile v horké lázni (bojácný).
 Srdce pod lavici upustil. Kdo má závrať, nechtěj býti pokrý-
 vačem.
 Věje sebou na všeliký vítr. Jest kolo to člivé. Spolehá na
 třtinu.

Jako nežit — vřed — nešťtíklivý. Nelze se ho dotknouti,
co svěcené kosti.

Jest stálý jako šiška na másle, jako straka na vrbě.

Začíná vrtohlavěti. Na obrtlíku sedí. Vrt sem, vrt tam!

Hněvají se na bílo (na oko.) Div z kůže nevyskočí. Od hněvu
očima jiskří. Řekni mu slovo, nadme hubu co potáč.

Moucha mu přes nos přeletěla. Nekal mu krve. I muška na
stěně ho mýlí. Ježí se co ježek. Hned se kohoutí.

VI.

Opatrnost — obezřelost — povážlivost. Naproti těm:
Neopatrnost — unáhlení — chytráctví — starost
přílišná.

Oči tvé hleďtež přímě, a víčka tvá předcházejtež kroky tvé.
(Prisl. 4, 25.)

Opatrnost (moudrost) září z tváře jeho.

Umí on, kudy by vyklouzl. Najde na led, věda, že led trámův nemá.

Oči sluší i v týle mít. Dovíjí se klubka po niti.

Nedá sobě pod nos foukati. Je on dobrá kopa. Totě jáderko.

Nesedí si na uších. V předu i v zadu hlavy oči má. Má za
uši ma.

Ví po čem toho loket. Táhne vodu na své kolo.

S bláznem o palici se nevaď.

Vepřové se na jatku krmí, ale lišku šlepěje odstrašují.

Nepoleze v kožiše do vody. Zná on bájku o lišce a o džbánu.

Skládá krám, než neděle svítá.

Pouhého tahouna ze sebe dělati už nedá. Kde krátko, tam nastav.

Nikdy sám s sebou se nesprává.

Bezpečně na obě oči spí.

Neprodá než za hotové. Liškou lišku uhnul.

Nemluv před ním, jest chytlavý.

Neví, že snad a nesnad je dvoje.

Před svině perly neměť.

Jest výšlapek všech šelem.

Kličkám dobře rozumí. Nakročuje jako kočka na hada.

Ohněm oheň nehasíš, ani olejem.

Umí se s kva p e m poraditi. Oči má pro jiné.

Už od starosti schnou mu i kosti.

Mohl by se do země vrazit.

Má ještě hodinu cesty — k smrti, a sbírá potravu jako by tam
sto let měl.

Starostmi zešedivěl jako mlíko.

VII.

Nestřídmost a jiné vady, jako: Pýcha — nádhera —
zhýralost — smilstvo — zlost — lakomství —
msta a j.

Nestřídmi jsou pouzí bachora (břicha) otrokové.
Nestřídmost víc lidí stráví, než jich mečem se odpraví.
Když zapadalo slunce a když vycházelo, nikdá nevystřizlivěl.
S korbelem se objímá. Hosta s chlebem solí, obežralce s holí.
Mlsná huba příčinou žebroty. Pro chlast a karban již doklepává.
Odvolala se od Filipa od opilého k Filipu střizlivému.
Člověk samá pýcha. Všude chce mítí pré. Péří na něm roste.
Kohoutkům hřebínek narostá. Krava chce choditi na štelcích.
Nesahej vejše sebe, ať posměch nemají z tebe.
Pýcha jest u nich na ulici a hadry v truhlici.
Pýcha mu sluší, jako oslu zlaté sedlo. Ztratil záhy prach a peří.
Dnes se z vejce vyklube a hned chce kokrhati.
Panská huba, žebrácká kapsa.
Hospodaří, kde je, aby nebylo. Umí penězům oči protíratí.
Peníze skrz hrdlo prohání. Rostou mu peníze na vrbě. Peněz
co želez. Penězy mrví.
Jsou mu peníze co dítěti nůž. Zda jich potom načešeš
(peněz) na hrušce neb na vrbě?
Za rána se stará, jakby pozbyl.
Delší řemen krájel, než kůže stačila. Šlehal a mlátil, až koně
schvátíl.
Když se domílá, nejvíc rumpluje. Ostrouhal kolečka.
Už s chvoštíštěm chodí, hledaje peněz. Přes meze přeoral.
Všecko mizí a hyne, když se svině do otrub dostane.
Jako býk a mezek sobě počíná.
Rozmařilec je tvář nemá na šlechtatů vedená.
Oči někomu vyjídati — nestydatě mluvití.
Má v kotrbě zatopeno. Jeho oudy zlosti proudy. Zlostí srší.
Div z kůže nevyskočí. Řekni mu slovo, nadme hubu co potáč.
Rád by zuby na něho pustil. Kouká jako devět hromův. Čech-
man do něho vlezl.
Lakomý hlodokůstka — hryzkůrka — držgrešle — držmíšek —
penězolibálek.
Vydřelby sousto z hrdla. Uhodil ho Jidáš váčkem. Vzal by
i s měšcem.
Jest na halíř jako čert na hříšnou duši. Lakomec a žebrácký
pytel jsou beze dna.
Žluč svou na mne vylévá. Utopil by ho na lžici vody.

VIII.

Jiné mravné vady: Břichopaství — opilství — závist — lenost.

Vlka by snědl. Není ho než břich, Bratr z mokré čtvrti.
Má hlavu pod víchem.

Čerta by sežral, kdyby se mu dal.
Jí jako mlatec, jakoby do peci házel. Jí, jakoby dna neměl.
Jí, jako drahých sedm let. Má kachní žaludek. Dobře mu
kolovrátek bere.

Je bezedný, dřavý pytel. Udeřil ho džbán do hlavy.
Opilému fůra sena se vyhne. Utopil se mu dům ve víně.
Opil se na dranc.

Žehná se rád s čepem a obírá s korbelem.
Vylévá chlastem ze sebe dušičku. Světí Michala. Chytil opici.
Pohořel od konvice — od kostky — od žaludového touše.
Velký cumel mu bába dávala. Zmohl pod víchem.
Probošt z mokrého pole. Pije až se hory zelenají.
Dusí pivo, lahvice, džbánky. Je češpivo, duspivo.
Lije do sebe, jakoby měl vysmolený žaludek. Nohy mu chodí
po koledě.

Na víně se dorazil. Pivo z něho mluví.
Kdo rád hrdlo zmáčí, rychle k hrobu kráčí.
Přebral hlavu chmelem. Ještě mu korbel z hlavy vyfukuje.
Hltá, až mu oči nabíhají. Pije jako Holandr.
Chlap od videl špikuje břicho, prolévá chřtán hubatkou.
Projela mu cukrovárna skrz břicho.
Propil rozum.
Ctnost se závistí chodí. Jazyk hlavě nepřeje.
Rozpukl by se závistí. Nepřeje umrlému ani ten rubáš.
Závist jest bolest umu z cizieho pohodlí.
Sousedova kráva více mléka dává, proto závist postonává.
Lenochu ukázáno k mravenci. Lenost ho pod kolena uhodila.
Chodí jako svázaný. Mrštný jako shnilý kapr na blátě.
Pilen práce, co zajíc bubnu. Posedl ho Mařík.
Chodí, nepřijdu-li dnes, přijdu zejtra.
Pracuje, až se mu jazyk potí.
Má kosti v břiše, nemůže se ohnouti.
Má milá nemoci, nedej se mi přemoci.
Mech lenosti na něm roste.
Všecko na dlouhá povřísla klade.

IX.

Bezpráví — křivda — a k těm se vztahující jakékoli zloupení statku, majetku hmotného i duševného — okrádání koho vzhledem povahy osobné a dobré pověsti — ublížení právům.

Má, co pachne cizím mozolem. Z cizího toulou šípy bere.
Tře se do cizího úkolu. Mošnu na žebráku žádá.
Cizím krovem hýbá. Do svého toliko měšce nahání. Kouše se s každým.

Kradený chléb mu chutnější.
Před hubou mu to vzal. Nechal si za lubem.
Navnadil se vrabec na jeho hrozníčky.
Vzali tchoře (pánu ze stodoly).
Nedal mu ani coby za nehet padlo (zašlo).
Přes přívory vrhá a přes šňůru teše.
Vůči s tebou dobře, a krom očí kousá co pes.
Nejsou na jednom volu dvě kůže.
Strhni kuklu, najdeš šalbu.
Jest Dárek a zas Brálek.
Vítr měří, vodu lapá. Žal, kde nesel. Sbíral, kde nerozptýlil.
Já tebe neodru, jen ty mi kůži dej.
Z bot — ze cti — ze studu ho vyzul.
Chodí týmž štrychem co liška.
Na věčnou oplátku se vydlužil.
Má ho za ohryzek.
Jest liškou podšitý, a ošulil mne.
Pustil, co mzdou nachoval, v pytlík děravý.
Tajný chůdce, tajný škůdce.
Rasuje nás pro srst. Z hladu obecného vede obchod.
Vydřel by člověku z úst poslední sousto.
Pejzák to zpejznul.
Z chatry lidu střeva by vysoukal.
Nakládá s poddanými, jako čáp s žabami.
Jest jim již povrhel a jako onuce.
Má dlouhé prsty, dlouhé, lepké, smolné ruce.
Říkají mu Poberto. Béře kde nepoložil. Kupuje za pět prstů.
Pod boží zámek se dobývá, spěrákem truhly otvírá.
Kupuje bez peněz — nenechavec.
Zastupuje na drahách, (loupeží se živí).
Bezpečen jest před ním mlýnský kámen.
Každý kůl v plotě, každý hřebík se před ním třese.
Měšcem ho podmazal.

Cizí vady přetřásá.

Zisk nespravedlivý v měšci a truble je škoda na duši a v svědomí.

Kdo chce psa z kuchyně vyhnat, snadno hůl najde.

Slepý šilhavého dojíímá.

Ušel z leče, již honí druhého.

Ukazuje mu vidličky.

Požívají pečeně, a ukazují nám kůstku.

Zamknul mu ústa. Zamydlil mu oči.

Kdo po něm honí, špatně pohoní.

Jak zahřmelo: „Navrať“, hned dostal zavrať,

To prosbou, to hrozbou. Musí se s ním rychtařovat,

Ty každého drbeš, a tebe všickni.

Častěji pamatuje na tramfy neb essa, než na nebesa.

Na zlatou udici ryby lapá.

Za křem stojí, a medvěda nechce doraziti, dává sobě palčec podmazati.

X.

Mluvení, a k tomu se vztahující vady: odmluva — řeči neslušné — tlachy — hana — klevety — hádky — chloubá.

Mluví, co by zlata ukazoval. Zatrhuje latinou. Kašlem zatíná.

Když já řeknu „holeno“, nemluv ty „stříženo.“

Neříkej bílému černé, ani černému bílé.

Mluveno je mluveno, a žádnou houbou toho nesetřeš.

Má víc řeči, než mlejn vody. Mele mu huba.

Mluví jako na dluh. Nenechal úst doma. Hotovými platí.

Musí vždy odsekávat, zubem sekati. Těžko mu jazyk za zuby držeti.

Jede mu huba, jako trakář. Ohytá za slova.

Má hubu nevypašenou. Nevidí si do huby, (nečistě mluví).

Nevypařená to tlama.

Tolik oken, a nebojíš se Pána Boha.

Ten všecky napořád postřihá.

V nepoctivý plášť koho obléčeti.

Řehotají-li na koho straky, již i vrány kváčí.

Na cizí cti jazyk brousí, všudy klevety se trousí.

Zvoneček to, jenž všecko vyzvoní.

Bfinká mu jazyk jako měděnec. Jest to řešeto.

Staré bábe hubu zaší, ona nosem štěbetá.

Někým sobě ústa proplachovati. Jazykem po kom jezdit.

Po živých i mrtvých se vozí. Pleská co slina mu na jazyk kaše.

Nenechal na něm cti za halíř. To bude brousek pro její jazyk. Treperenda.

Býti komu za ohryzek. Má prostranný jazyk.

Nenadávej, odvedou ti hubu do šatlavy.

Jazyk klevetalka ďáblovu žahadlo. Drží na babské klepy.

Hádají se o komárovo sádlo. Trhají se o kůži pslovou.

Kde husy, tu štěbety, kde ženy, tu klevety.

Klevety své ostře brouší, po všech ulicích je trousí.

Tlachy, machy, zač, babo, tvaroh. Plískání nemá kraje, ani konce.

To jsou třesky, plesky, jak říkáme česky.

Chválí se podšitými čizmami. Není přes něj, kde jest sám.

Pyšní se, že má nový pytel na maso (t. nový oděv.)

Chlub se cizím, kde svého nemáš.

Chlubí se, že z toho nosí, co ovce dříve nosila. Se vším na krám.

Dálší pořekadel podle abecedy uspořádání.

A.

Aby od něho slova kupoval.

Aby tě komár kopl.

Ani cetu, ani slechu.

Ani dobrého vlasu na něm není.

Ani klůcka na sobě nemá.

Ani kůže nerozhněvá.

Ani pérem nechval.

Ani slaný, ani mastný.

Ani skřítko nebylo doma.

Ani vrkl, ani crkl.

A ty pravý slavítek.

Audis pil, Audis plat, s šenkýřem se nevaď.

Až kohout vejce snese.

Až na pač letníge.

Až po krk v zlatě a stříbře zakopaný.

Až se z něho jiskří.

Aby ho čápy skleptali.

Aby to do něho trychtýřem vřel.

Ani co by do oka padlo.

Ani chleba, ani soli.

Ani kvákati, ani kvokati.

Ani ptáček tudy proletěti nemůže.

Ani slívám, ani houbám.

Ani vařený, ani pečený.

Ani zbla, ani nehýtku, ani chloupku, ani pirka.

Až mu sliny na to z úst tekou.

Až na svatého Nikdy.

Až po uši v dřevěných věžích.

Až z něho srší.

B.

Baba s vozu, kolům lahčejí.

Baby na trhu již o tom mluví.

Bere na jazyk, čeho stydno na lopatu vzítí. Bere pod palec.

Běží ke stolu, jako svíně ke korytu.

Bič z písku kreutí.

Bledě to s ním vypadlo.

Bočí se, zahlížel na koho.

Bodejž ho čechman vzal.

Bodejž tě husa koplá.

Bojí se ho, co slameného střelce.

Bycha by's se běžením přetrhl,
nedohoníš.
Byl v Chropíně na more-
sech.
Bývá tam často pan Brynda
s lankvarou.

C.

Cepem po ptácích střeleti.
Cesta mimo vrata, kdo ví, kde
je táta.
Cikána myji.
Cizím krovem nehýbej.
Cizí špínou se umývají.
Co by ho vlci snědli.
Co jeden hlupoň zkazí, deset
jiných nenapraví.
Co má viseti, neutopí se, byt
i voda přes šibenici běžela.
Co od čerta přišlo, zas k čertu
odešlo.
Co tam, to tam, o tom hlavy
nelam.

Č.

Čerchman je potom — Čert je
potom. Houby je potom.
Čerta by vzal, by se mu ne-
třepal.
Čert musí svotí provéstí.
Činovatý, podkasalý lotr.
Čisti někomu kapitolu.

D.

Dal hubě úpravu.
Dali mu vejtopek — výprask.
Dali mu pytle. Dali mu to-
čiti provázek.
Dal mu kyjové masti.
Dalo mu to křídlo.
Dal psu hlídat sádlo.
Daremně se mydlíš.
Darmo si podešve šoustá.

Dává toho, co drahé masti.
Dbá on, jako by myš zápiskla.
Dechu v sobě nečije.
Dítě z levého boku.
Děva jako vejlupek.
Divná mandragora.
Div sobě hlavy neztrhne. Div
z kůže nevyletí.
Dle času vítají, dle rozumu
provázejí.
Dneska hop, zítra rob.
Dobře mu spouští.
Dobře zpíváš, kdybys jen notu
měl.
Dohořívá mu k psotám.
Do kyselého mléka hryze.
Do očí se mu trousí.
Dostal se za katův rámeček. Do-
stal vlčí mhu.
Dršťka mu jde s procesím, hol-
dem. Dršťka štěká ve mně.

J.

Já kámen, on kosa.
Jako by hrách na stěnu metal.
Jako by mu na mlýně hudl.
Jako by ho kozel bral.
Jako by peníze česal na vrbě.
Jako nespřeží koně, jeden
čehy, druhý hat.
Jako vechtem jím sobě po-
strkují.
Jakou duchnu máš, tak lehni.
Já okem, a on skokem.
Jde mi z tebe strach, jako
z pečeného vrabce.
Jde mu to, co psůvi pastva.
Jeden k lesu, druhý k běsu.
Jedním uchem tam, druhým ven.
Jen se co pes otřese. Jest
blázen na vrch hlavy.
Jest bohatý, jako ztrhaná mošna.

Jest, co by s nežitem zacházel.

Jest dubového sluchu.

Jest jako natlučené vejce.

Jest mezi lžící a ústy.

Jest mu příjemný, jako pouzdro v nose, co drát v oce, co trn v noze.

Jest otčímem své huby.

Jest syrovátka a hlodokůrka.

Jest tam pečený a vařený.

Jest soudný Řehoř.

Jest škaredá středa.

Jestli jsem přesíhl (přesáhl), odhrábněte (řekl neslušně aneb selhal).

Jest stálý, jako šiška na másle.

Jest v Blánsku — zdrímá.

Jest z dobrého obroku.

Jest zařezaný až po uši.

Jest z májového másla (roz-mazlený).

Ještě mu korbél z hlavy vy-fukuje.

Ještě mu mléko na bradě ne-uschlo.

Ještě všeho nedopil.

Ještě žádný přes mou hubu neupadl.

Jsi ty půl ledačeho.

Jsou slečny z Chudobína a z Nemánic.

Již všecko roztroubil.

H.

Hází hubou, jako opratí.

Hedvábná slůvka dává.

Herež, herež, což je o to!

Hloupý pako pařez.

Hledá včerejšího dne.

Hledí co nedopečený vrabec.

Hle, pec se svalila, a trouba zůstala.

Hledí na dvojce panství.

Holič lazebníka drbe, čert ďábla škube.

Holý nahého nekryje.

Ch.

Chceš-li kdo novinu, jen kněmu.

Chmel i slad zmrhal.

Chodí jako kočka okolo žhavé kaše.

Chudoba krade, a nouze lže.

Chvoštíště pometlo tresce.

K.

Kač kotě od mléka.

Kahanec se níží.

Kapsa se mu běhá.

Kará štiky.

Každý pes z jiné vsi.

Kotyzou se živí — psí službu koná.

Kdo má cvoky, podpírá si boky.

Krve by na něm nedořežal.

L.

Lacino v Čechách, tři košťály za groš.

Lačen, co myš v otrubách.

Léčiti mrchu, co platno.

Leď vodu trestá, a sám v ní pleská.

Lidi jako máku — tolik, že by mohl jablkem po hlavách kouletí.

Loktem svítí. Loví v hustém.

M.

Má hubu jako trdlici.

Má na to zoubek.

Má oči kočičí.

Má řeč na dlouhém topůrku.
 Má řídké zuby, lhář jest.
 Má se jako osuhlý. Má sedm
 krků doma. Má tři fousy
 pěti řadami.
 Má v zadnici roupy. Má zlatý
 zoubek.
 Mělo by z tebe páně býti, a
 zvrhlo se vejce.
 Mé milé trdlo, za tři groše.
 Měsíc jeho má souchotiny —
 je plný pavčin.
 Metlou přes zadek pasovati.
 Mezi zuby slovo mluvíti.
 Meze mu uoral.
 Místo zdravého mozku má se-
 kaninu v hlavě.
 Mluví jako na dluh.
 Mohl ho nad prosem postavit.
 Můj milý dube, co z tebe bude.
 Musil u pranýře stát.
 Muzika půl zdraví.
 Můžeš se krájet, on nevěří.
 Muž tluče hrnce, a žena
 d ů b á n k y.
 My o mase, a ty o kvase.

N.

Na cizí kůži snadno bu-
 novat.
 Na jalové krávi by tele vy-
 mámil.
 Na jedno brdo každému přízi
 tkáti. Nahlíží pes do kuchyně.
 Na hřbetě mu dříví štípe.
 Naložil mu na chrám Páně.
 Napíná se co nějaký krocan.
 Na měkkém polštáři se j m é n a
 n e d o b ý v á. Na páteři
 zvoniti.
 Napila se kráva z naší kašny
 — z vaší louže. (O dalekém
 přibuzenství.)

Na svatého Vida, nebude to
 n i k d á. Na starém koni do
 mlejua.
 Na s v é k o p y t o předělal.
 Na svých vlastních nobách státi.
 Natřel mu dobře uši. Natřel
 mu křenu pod nos.
 Na vychváleném zeli mnoho
 hlávek ohnilých.
 Něco na povřísla nechati.
 Nedočká tu červených vajec.
 Nejde mu to pod típek.
 Nejladnější lék jest voda.
 Nehřej hada za řadry.
 Nechať huba nevaří se s měšcem.
 Nechce mu kolovrátek bráti.
 Nemá, co by oko sneslo.
 Nemá co louskati. Nemá čím
 o zub zaváditi.
 Nemá oči v blavě, ale v břiše.
 Není divu, že tak brzy šediví.
 Nesluší za vrabcem vejcetem
 házeti.
 Ne včera před houserem běhal
 (uení od včerejška).
 Nevěřím mu, kdyby se krájel.
 Ne všechném hrušky, druhým
 jablka.
 Nohy mu chodí po koledě.
 Notně ho zkřesali.

O.

Obrátila se mu korouhvička.
 Obrátil voje zpátky.
 Obratný, jako socher v pytli.
 Ocet si u něho rozlil.
 Oddali ho s provazníkovou
 dcerou.
 Odstrčili ubohého, co křtí od
 mléka.
 O h o ř e l y mu křídla.
 O k o ž e n s k é ohnivé arcadlo.
 O několik dírek popíná.

On vždy pod sakem kalí.
 Opral mu kožich.
 O prst by ho ovinul.
 Ořech tvrdý, jako červivý.
 Ostal jako kůl od plotu.
 O š k r á b a l kolečka.
 O t a k a r šel do návy — umřel.
 Otrhaný jako lípa.
 O tvou hlavu se tu jedná.

P.

Pán Bůh mu šiky pomátl.
 Pán nemůže pro kord, a pes
 pro ocas (dvěře zavřítí).
 Párá se nám to dobře.
 Patami zaplatil. Paty by mu
 líbal.
 Peníze skrz hrdlo prohání.
 Pije, až se hory zelenají.
 Píchají ho rouny (hledá vý-
 prasku).
 Pílen práce, co zajíc bubna.
 Pilně hřbetem hýbá.
 Platen, co rez na železe.
 Platný jsi, jako pes v kostele.
 Pleš jako holé, vše jest jedno.
 Podal mu vidliček.
 Pod kloboukem pověděl ta-
 j e m n ě.
 Poslal výra pro kus sýra, on
 přinesl tvaroh.
 Poslal naň paní Březovku.
 Potřásá kadeře.
 Pozdě stáje zavírá.
 Přebíral hlavu chmelem.
 Při c i z í m stole nože i vidličky
 utírá.
 Přimastují, aby lépe chutnalo.
 Pro vínko a punš na motyku
 jsme zapomněli.
 Psota mu z každého kouta vy-
 hlídá.

Pustil jen na šrot (ledabylo
 dělal).

R.

Rád by zuby na někoho pustil.
 Rád ho slyším, když mlčí.
 Rád kocour ryby jídá, ale nerad
 pro ně do vody leze.
 Rád v rukavičkách dělá.
 Rád to slyší, jako vrabec buben.
 Rovná váha, rovný vývažek.
 Rozumy z něho tahá.
 Rozumí tomu, jako koza petr-
 želi, jako osel harfě, jako
 slípka pivu, co vůl hvězdár-
 ství, co kráva muškátu, co
 slepý cestě.
 Řeč se mu sama líhne. Ře-
 m e s l o mu mechem zarostlo.

S.

Sám na svůj ocas spoléhá.
 Sázejí si vespolek baňky.
 Sedí na raku. Sedí v bryndě.
 Sehnal sobě choutku. Sekyrou
 hází.
 Slaninu psu svěřil.
 Sliny mu na to z úst tekou.
 Sluší mu to, jako svini sedlo
 — čepec.
 Směje se ve vlastní pěst. S Me-
 luzinou sůl lízá.
 Snadno spléstí, těžko vypléstí.
 Snáze jest v kalné vodě
 lovití.
 S neděle některý týden.
 Snědl by ho po večeri.
 Snědl vůl blány, pes sádlo.
 Sobolem vysedený sobolem honí.
 Spadla babka s kamen.
 S prorokem zlým do louže.
 Srazil mu štory.

Staví se co zmoklá slepice.
 Staví si svou kotrbu.
 Střeček střečkuje. Střelil v hambalky.
 Strýc z patnáctého kolena.
 Suché lázně zakusil.
 Svému nevodu kadí (úspěchu svého hledá).
 Svítá mu v žaludku.
 Svrbí ho kůže.

T.

Ta baba pořád přezvykuje.
 Tajemně na srdci. Tekla se kopřiva plotu.
 Ten je teplý, nezebe ho — majetný.
 Tenkrát opláchl.
 Ten se bouchl.
 Těšínskými jablky měsíc mu nappává.
 Tluče se po pitích, po frejích.
 Tluče se po všech peklech.
 Točí se co holub na báni.
 Točí se jako vrtohlavá ovce.
 To jsou úhrabky jeho práce.
 Toť víno, by's jím děti strašil.
 Totéž mu hlavu strčilo.
 To se stane, až přijde neděle na pátek.
 Totéž antikrist o devíti prdelích.
 Třeba ho, co pátého kola u vozu.
 Trhají se mu struny.
 Trefí se, jako punčocha na klobouk.
 Ty's také boží dárek.

U.

Udeřil co v doch. Udeřil ho do nežitu.
 Uhodil se přes kapsu.
 Uhonil lišku liškou.

Ukazují mi dvře, kde tesař díru nechal.
 Ukazují mi straku na vrbě.
 Ukazují nám okno, a my dobře vidíme.
 Ukrátili mu skoku, aby tak nehejskal.
 Ulekl se, až mu ruce upadly.
 Umeť nejprve před svými.
 Ušlapal si paty.
 Uštípl ho sršeň.
 Utíká mu svoboda před rozumem.
 Utonul v knihách.
 Utopil ho v lýčeném brodu.
 Utřel hubu a odešel.
 Utržil na bábu. Už doklepává.
 Už ho má v saku.
 Už má dvě sekyrky (77 let stáří).
 Už mu na kůži teče.
 Už oheň v podolku.

V.

Váží si ho jako prachu v očích.
 V cizí proso sáhá.
 Věčně vlkem oráti nebudeš, anť rohu nemá.
 Věchtem díru zastrčil.
 Veslují všemi větry.
 V hrdle se styděl.
 Více chce zadkem, než hlavou.
 Viděl veblouda, an tančil.
 Vím, po čem toho loket.
 V náboženství udělal bankrot.
 Vodu za led slibuje.
 Všecko jako s hory jde.
 Všecko na dlouhé povřísla klade.
 Vycinkali mu.
 Vybrali mu špačky.
 Vydělal si na spodky.

Vydrbal mu slušně.
 Vychází na staré chod-
 níčky.
 Vystavil ho na vrch chlumu.
 Vytřel mu zrak.
 Vždy na starou kobzu
 hraje.
 Vždycky nebude zle.

Z.

Zacpal mu hrdlo zlatem.
 Žáda mu dřevěným olejem
 namazal.
 Zafučelo naň z bláznivého
 koutku.
 Za jeden provaz táhnou.
 Zajíc spí očima otevřenýma.
 Zaječí praporec rozvine
 (když k potýkání přichází).
 Za hřbet to položil.
 Zahřmíti komu do svědomí.
 Zakohoutil se naň.
 Zakusil suché lázně.
 Za málo peněz, málo muziky.
 Zapišeme to v komíně.
 Zatopil mu lázeň (domluva).
 Z bot ho vyzul.
 Z břehu na potopu se dívati.
 Z brusu nový.

Zbyla na ocet. Z knihy moudrý,
 bez knihy němý.
 Z liščího ocasu nesnadno troubu
 udělati.
 Z malého koláče obec prodal.
 Známe ptáčka po péří.
 Znova to na kovadlo bere.
 Zostřil sobě oči, jazyk, péro,
 až z mušky slona udělal.
 Z posledního mlátí.
 Zůstal tam co koba na mrše.
 Zuby i nehty se toho drží.
 Zvoneček to, jenž všecko vy-
 zvoní.

Ž.

Žádá od žebráka mošny.
 Žádná kráva není, aby telátkem
 nebyla.
 Žádný do tebe umění nevdechne.
 Žaludek lačný štěká.
 Žena chce v škorněch mu-
 vých choditi.
 Žere co by do škorně lil. Žerou
 se jako rozbité vojsko.
 Žida tam jakéhos chovají. Židem
 smrdí. Židovské písně zpívá.
 Žluč svou na mne vylévá. Žito
 mu na zádech roste. Živlům
 děkovati ze služby.

Kapitola pátá.

Uvarování křivého výkladu a nedorozumění pří- sloví a pořekadel obecných.

Již z toho, co o ráznosti a obsahu přísloví svrchu pově-
 děno, dosti vysvítá, též bedlivým zřetelem na všechno, co jak do
 jádra tak do smyslu jich v předběžných řádkách vyřčeno, snadno
 poznati jest, že obecná přísloví, jakož i všechny jiné věci
 nepravému výkladu a mnohému nadužívání podléhají.

Za tou příčinou nebude od věci, některé připomínky zde učiniti co do uvarování lichého výkladu a nevčasného upotřebení přísloví běžných, což, jako slovo k čtenářů, jenž s námi až potud přemítal stránky tyto, trvám, nebude bez prospěchu.

1.

Přísloví, pouze mravoličná, nemohou státi za základ a pravidlo mravů.

Vzhledem mravoličby nejsou nepravdivá; co pravidla morální nemohla by než s lichou stranou držeti, popisují-li nešlechťavých mravy, a i tu ještě viděla by se falešná býti, když o mravech lidí dobrých líčí.

Tak vyznačují lid co do skutečné povahy jeho, aniž by nám jej za vzor k následování kladla. Na př.:

Samoláska.

„Každý na svůj mlejn nahání vody.“ „Každý sobě svou bradu hladí.“ „Se svým na slunce, s cizím do kouta.“

Pochlebenství.

„Když ptáka lapají, pěkně mu zpívají.“

Tyto malebné věty mají pravdu, dokud líčí o tom, co se děje, aniž by učily, že bychom samolásku jednoho, a úlisnost druhého za vzor bráti měli. Totéž platí o jistých zásadách, co mravům lidským za základ slouží. Na př.:

„Kdo neprohlédá očima, prohlédne měšcem.“ „Nekupuj koně ušima, ale očima.“ (Richter Tag, lichte Augen.)

Tak hledí opentliti svou věc, a stavěti ji za poctivou každý, kdo podvodem zbohatl, říká, že každý má oči sebou a podvodu ujít může, proč tedy oči neotevřel? — Kramáři, koňari a j. rádi to přísloví na jazyku mají, a to již samo stačí ku poražení jich.

2.

Jsouť přísloví, kterých co mravoličby v jisté třídě lidu pokládati nemůžeme, ale jsou toliko podobizny jednotlivce. Na př.

„Vtipem si na nohy pomohl.“ „Kdo chodí s kabelí, toho Pán Bůh nadělí.“ „Kdo není pro dobro, už stojí pod korouhví zla.“

O významu a smyslu těch slov musí rozhodnutí tón, přízvuk a člověk ten, kterýž je promluvil.

3.

Přísloví, co jsou věstové přírody, běhu světa, osudů lidských, právě proto, poněvadž jen o přírodě, o běhu a o osudech světa řečňují, nepodávají zákonů pro samočinnou vůli, a tudy ani závazků morálních ani vzorů pro naše vzdělání;

jenom pravdu naznačující a jí napomahající. Jináč ohlašují se příroda, lidstvo, běh a osud i opatrnost, a jináč mluví k nám víra Boží, ctnost, moudrost a j.

Zatím i ta přísloví, jenž co přírodomalby se naskytají a pouze taková byti se viděla, ač vlastním mravům pravidlem nejsou, přece mnohou výstrahu a upomínku nám dávají. Na př.:

„Krůpě dělá důlek“ aneb: „Častá krůpěj i kámen proráží.“
„Stojatá voda hnuje a zapáchá.“

V průpovědích těch zobrazena jest příroda, naučení dáno co nejbliže, kterak věc maličká předchází větší, a dále, kterak zahaleč sám sobě škodí.

Jiné přísloví: „Žába nezůstane močidlo“ — ačkoli v něm jen příroda nejbliže zobrazena, nic méně i pravdu nám hlásá, že hanba každému, kdo sobě zlou navyklost libuje.

Dále zjevuje se prozřetelnost Boží příslovím:

„Dobře, že Pán Bůh nedal svini rohy“ — neboť jak vidno z toho, měl-li by vášnivý člověk větší moc, mohl by utrkat i jiného.

4.

Nemálo přísloví těch, kteráž obsahem svým ku pravidlům pouhé opatrnosti se odnášejí; a protož nemají za přísná pravidla mravná považována byti; jelikož přísné pravidlo a bezvýminečně zavazuje vůli naši. Na př.:

„Či pivo piješ, toho píseň zpívej“ (Fľaška). Aneb: „Toho slyš, čí chléb jíš.“ — „Jaký kroj, tak se stroj.“

Jest přísně zapovědino, libovali druhého slepě hověti v tom, co by k urážce zákona Božího bylo; a zase není zakázáno nám, nébrž smíme, každý dle zákonem dané míry k poměrům stavu a povolání svého zření míti.

5.

Přísluví, kteráž z trpkého rozmaru povstala, budtež jakož sama tomu chtějí, za tu černou hodinu smrtelníků jeň pro zábavu pokládána. Rozmar a žert v nich do logických šroubů dávati, nevedlo by k ničemu, a bylo tolik jako píchati do vesího hnízda. Na př.:

„Kolík vran bílých, tolik macech dobrých.“

„Na přástkách čert držívá freimark o panenství.“

„Tanec je kolo, jehož středem vládne ďábel.“

Ríkáme: „V poctivosti, všeho dosti.“ („Luftig in Ehren, launw. Niemand wehren.“)

Kde na besedách živo a poctivo, tu i žertovné slovo pro vyrazení sloužití může.

6.

Jestliže přísloví vyslovenou pravdu nadsazují, a jinak nejsou na tom, aby něco nadpřiliš schvalovala, tedy jsou napominatelé k opatrnosti. Na př.:

„Sliby, chyby.“ „Po slibu škody hledej.“ „Kdo sliby živ, zbohatne-li, bude div.“

Strhneme-li příslovím těm kuklu nadsázky, holá pravda vyjde na jevo:

Slibuješ-li za jiného, jsa neopatrň, co do zboží, cti a životy hrubě zavéstí se můžeš.

Jsouť i česká přísloví dobrými šípnaři (Pfeilschützen), provozují střelbu z luku výš napínajíce, by tím bezpečněji do cíle trefila. Na př.:

„Pán Bůh stvořil volky, a čert spolky.“

7.

Mnohá přísloví libují si v rovném počtu, jako velcí počtáři, a mají za to, že česká hlava se dovtípí, když jí napovíš. Na př.:

„Dlouhé vlasy, krátký rozum.“ „Poslušnost, trpělivost nerostou v zahradě ženské.“

Že tomu tak není, jak ta přísloví znějí, a že není pravidla bez výminky, připustí „soudný muž“ a řádná žena sama.

K podobným příslovím náleží veliký počet jiných. Na př.:

„Šarlatové peřiny spátí nedají.“

„Není službičky, aby nebylo partyčky.“ — Což by v jednotlivých případech muselo se dokázati.

8.

Prísloví, kteráž ani na opatrnost, ani na vědídla mravů obrátiti nelze, a přece ke všeobecnosti odnášeti se zdají, buďte pojata s té strany, s kteréž pravdu a upotřebnost mají. Na př.:

„Jaký pánbůhdej, taký bodejzdráv.“ „Jaký pomáhej Bůh, taký dejto pánbůh.“

Mysl ušlechtilá najde pravdu v těch a podobných větách. Zdvořilost za zdvořilost, dárek za dárek a t. d.

9.

Malba a zobrazení není nikdy věcí samou, tím méně v oboru svatyně, z kteréž ve příslovích matných myšlenky na Boha v obrazech podávají se. Možná, že z takových nízkých obrazů slaboch pohoršení, silnec pak posměch vezme: a však

ona příslovím zobrazená rčení chtějí sloužiti za zdvihadla méuě vzdělaným, ježto jim tak usnadněno zachytiti myšlénku na Boha a věci Božské. Na př.:

„Pán Bůh psiho hlasu neslyší — Psi hlas do nebe nejde.“

„Bůh vždy hodinkami pohybuje a potřásá.“

„Bůh mu léčky a šiky zmátí.“

„Pozdě melí Boží kola.“

„U lidí se bere za kliku, u Boha za slovo.“

„Bůh musí veliké uši a útlý sluch míti.“

„Drž, Pane Bože, káru, ať vůz nezvrátí.“

Jádro dobré jest a také šupina, pod kterou jádro hledáme, má něco pro jisté lidi v jistém okamžiku přiměřeného.

10.

Přísloví obecná neostýchají se pověditi každému pravdu, a směle mluví před velmoži, purpurovými velpány i před chlapy jejich, aniž pak zaměřují na zvláštního velepána, nýbrž na velepanstvo vůbec se odnášejí, a tudy pro výstrahu dána, nepovažují se za urážku veličenstva. Na př.

„Králové veliké uši, a dlouhé ruce mají.“

„Cožkoli blázniví králové spáší, to lid zlým zažiti musí.“

11.

Jiná přísloví nejsou než pomoc z nouze, jimiž vlažní lidé se kojí a marně vymlouvají. Než p o m ů c k y z n o u z e nejsou evangelium. Na př.:

„Bůh vysoko, král daleko, pravdy nikdež; jediné zavina hlavu smrti dočkati.“ — „Mysl cla nedává.“ (Gebanfen sind zollfrei.)

Tato a podobná rčení opravuje zjevením Božím ozářený rozum.

12.

Jsouť i některá příslovná rčení zhola nekřesťanská, tak že ani zdravý rozum s nimi se spráteliti nemůže. Na př.:

„Co komu svědčí, toho to svědčí.“ „Co koho potkati má, toho neujde“ (rozuměj: dopuštění Božího.)

13.

Ve sbírkách přísloví nalazáme nemálo takových, kterými nešvara, surovost a hamižnost se odkrývá. Taková buďte z naší sbírky vyloučena.

Hrubost jazyka mnohých přísloví starší doby dobře by stála v předu proti plzkosti a špinavosti přísloví novějšího věku.

14.

Jiná výčitka padá na české přísloví, že často pro svou podlost v k u s a j e m n é mravy urážejí. Na tom méně záleží. Od sprostáků nemůže se žádati, aby podlosti v řeči nechali a důstojného vyjádření užívali. A zatím nejedno přísloví, jemuž hrubiánů spíláme, chová v sobě bodec, jenž nižádnou lepotou se nahraditi nedá. Na př. Chce-li jisté přísloví prostáka z chyby trestati, ježž příznivé okolnosti pýchou naduly, tedy ozve se:

„Ten se vypíná, a za řadry mu vši na vardu hrají.“

„Wenn die Laus in den Grind kömmt, so hebt sie den G. in die Höhe, und wird stolz.“

Dále, o člověku kterýž obtížnou věc sobě na krk uvazuje:

„Zasadil sobě veš do kožicha.“

A o zlobivém se říká:

„Veš mu plece přelezla.“

Těž o ženě ne hospodářské:

„Svině se do otrub dostala.“

Takové hrubé výrazy, trvám, neměly by národní poesii za hřích pokládány býti.

Z á v ě r e k .

Dobře pověděl pisatel „Dobrovědy“ (str. 6.), že „u lidu našeho vědomost mravní dále se nerozšiřuje, než ke příslovím, zahrnujícím v sobě několik případností, jež zkušenost moudřejších vystavila za pravidlo. Mají tedy propovědi též jen platnost místnou; pročez jim neškodí, když jedna druhé se protíví, jedna druhou zlehčuje, aneb zavrhuje.“

Vůbec řečeno, žádného přísloví výklad nebuď mačkán ani ždímán, ani do logických šroubův a dialektických presů kladen. Tedy kdožkoli rád užíváš přísloví, nepomíň zřítí k akcentu, (mluvozvuku) věty, jenž o smyslu a významu přísloví rozhoduje; hleď také ku p ř í p a d n o s t e m, z nichž vykladač snadno na pravdu uhoď; konečně, obracej vzhled k p o m ě r ů m a o k o l n o s t e m, dle kterých další rozpači a hádky o významu nezůstane. Slovem, buď sám ducha a smyslu plným Čechem, abys do ducha a smyslu českých přísloví se vpravil.

OBSAH.

Kapitola první.

O příslovích vůbec.

	Str.
I. O vzniku a nejbližším původu přísloví	6
II. O hlubokých propovědích	7
III. Rozdíl mezi pravdou vůbec a pravdou národních přísloví zvlášť	8
IV. O příslovných rčeních t. pořekadlech	9

Kapitola druhá.

O českých příslovích co do rázu jejich.

Ráz přísloví českých zvláště:

1. Prísloví obal t. tělo a pravda t. duše; oboje spolu	10
2. Prísloví v obecném obalu na obzvláštnosti ukazuje	11
3. Prísloví herou obzvláštnost od těla lidského	12
4. Prísloví hledí k hospodářství, k nábytku a t. p.	14
5. Prísloví zobrazují se v okrese zvířat a rostlin	15
6. Prísloví oznamují maji od všeliké zprávy domácí	17
7. Prísloví vystavují se v látce bylin zahradních	17
8. Prísloví báječně vnikají hlouběji do mysli	18
9. Čas v názorech a příhodách do přísloví přichází	19
10. Prísloví ve všedním kroji a v oblíbené minci běžné	20
11. Časoslovy: dáti, bráti, dělit, míti, jíti tvoří se přísloví jádrnější	20
12. Prísloví se uvádějí ve všedním rýmu	21
13. Prísloví nabývají krátkosti trpnou formou minulého přičestí	23
14. Prísloví zajímají důrazem a rozmarem	23
15. Prísloví jdou o závod v rázu a formě	24
16. Prísloví překvapují půvabností a rozmanitostí	24
17. Prísloví v podobných a stručných větách	25
18. K důvtipu přísloví přiléhá částice: Jak, tak	25
19. Podobně i adjektiva: Jaký, takový	25
20. Prísloví s číslovkou: „Každý“	25
21. Co libo, to kladou přísloví do pozadí	26
22. Prísloví počítá na jedno, na dvě, na tři i čtvero	26
23. Prísloví časoslovem: patří, náleží, hodí se formu dostávají	26
24. Částice: Kde, tu, tam trefují se ke mnoha příslovím	26
25. Prísloví záhadná a dvojsmyslná	27
26. Prísloví baví se hrou na slova	27
27. Vtip ve příslovích v původním sestavení	27
28. Prísloví dělají řeč nápadnou překvapem mysli	28
29. Prísloví jdou až k paradoxu	28
30. Prísloví v oděvu satyry	28

	Str.
81. Přísloví uvádějí se v komparativu	28
82. V čele přísloví stává rádo zájmeno „Kdo“	29
83. Přísloví berou na váhu: mnoho, málo	29
84. Příslovím dává větší život způsob rozkazovací	30
85. Též apostrofou přísloví je oživenějším	30
86. Přísloví varují vykročiti z meze mírnosti	30
87. Příslovím dává důraz věta otázná	30
88. Příslovím naznačená povaha osoby i věci	31
89. Přísloví neutajují rodiště ani domova	31
40. Přísloví národní a dějepisná	31
41. Přísloví ráda oživují časoslovem: Chce — věc mrtvou	32
42. Zájmeno: Já, ty — ovládá ve mnohém přísloví	32
43. Přísloví kladou na rty cožkoli zostřiti chtějí	32
44. Slovní jména a obrazy minulosti ve příslovích	32
45. Zdobných slov pro rozmanitost, lepotu atd. užíváno v příslovích	33

Kapitola třetí.

Česká přísloví vzhledem obsahu.

Rozvih první.

Přírodo-, člověko- a světoznanství.

1. Přírodověda	35
2. Člověkosloví	39
8. Světoznanství	46

Rozvih druhý.

Učení o Bohu, o státu a o rodině.

1. Učení náboženství	49
2. Cíl a konec všeho míra a cesta k cíli — pořádek	53
3. Dobro a zlo	53
4. Mnohé propovědi a přísloví upozorňují na zákony co průvodčí na cestě života	54
5. Velebnost svědomí a úkony jeho	54
6. Propovědi o svobodné vůli	55
7. Přísloví o skutečích lidských	56
8. Obecní výroky o ctnosti	56
9. Ctnosti intelektuální čili umové	57
10. Osvěta lichá	59
11. Ctnosti mravné. Ctnosti stěžejné	59
12. Pravdy biblické o třech božských ctnostech přetvořené v přísloví	61
13. Česká přísloví ostře kárají a zošklivují všeliký hřích	62
14. Hříchové proti prvnímu Božímu přikázání	65
15. Druhé přikázání lásky, zvláště co do přestupování ho	65
16. Česká přísloví a rčení vykládají skutky spravedlnosti k Bohu a k bližnímu	66
17. Česká přísloví trestají svět z hříchů proti pobožnosti	68
18. Přísloví o jiných, ve spravedlnost vetkaných ctnostech, rovněž na Boba i na člověka zření majících	69
19. Přísloví a rčení o jiných ke spravedlnosti přidružených ctnostech	71

§. 20.	Prísloví dávají výstrahu před nepravdou a lži, pochlebenstvím, žvavostí, tlachavostí a jazykotepectvím	73
§. 21.	Česká přísloví kladou váhu na spravedlnost a na výroky práva	76
§. 22.	Česká přísloví varují od všeliké křivdy a uražení práva	77
§. 23.	Prísloví odkazují na právo žádání náhrady	78
§. 24.	Česká přísloví přivádějí mysl a vůli k statečnosti vůbec	79
§. 25.	Česká přísloví dávají výstrahu před prudkou vášní hněvu	80
§. 26.	Česká přísloví hledí k zdržování chuti po příjemnostech časných	81
§. 27.	Prísloví znají trefně rozprávěti o rouchu stydlivosti, čistotě a protistojných chybách	82
§. 28.	Prísloví vědí mluvit o slastech a strastech života	83
§. 29.	Česká přísloví vědí jak rozprávěti o rozličném veselí a zábavě	84
§. 30.	Prísloví schvalují práci a vrhají hanu na zahálku a lenost	85
§. 31.	Prísloví ukazují zevnějšek člověka o pohybech, posuňcích, v slušnosti a úpravě, schvalující ve všem mírnost	86
§. 32.	Česká přísloví jsou blahoradiči k opatrnosti	87

Rozvrh třetí.

§. 33.	Prísloví a rčení z biblického oboru	88
§. 34.	Prísloví, kteráž předpokládají známost křesťanství	90
§. 35.	Prísloví, kteráž předpokládají známost obřadu a obyčejů v Církvi užívaných	92
§. 36.	Príslovná rčení v našem obyčeji při pozdravu, přání, žehnání, zařikání a j.	95

Rozvrh čtvrtý.

Česká přísloví se odnášejí k stavům a společnostem.

§. 37.	Stav duchovní	96
§. 38.	Stav manželský	97
§. 39.	Česká rčení a přísloví vztahují se na čeleď příbuznou, sousednou	100
§. 40.	Česká přísloví znají závazky rodičů a pěstounů k dětem a děti k rodičům i pěstounům	100
§. 41.	Príslovná tabulka pro školu	103
§. 42.	Príslovná deska pro hospodáře a čeládku	104
§. 43.	Ve příslovích vypisuje se roční pořádek svátků a jiných přírodností a mluví o zkušenosti starého kalendáře	107

Česká přísloví odnášejí se k veškeré obci (státu), k mocnostem i poddaným.

§. 44.	Dvůr panovníkův	111
§. 45.	Slovo k mocnárům	111
§. 46.	O stavu panském	112
§. 47.	Tabulka o poddaných	113
§. 48.	Česká přísloví vykládají lásku k vlasti	113
§. 49.	Prísloví znají vysvětlovati přátelství v poměrech jeho	114
§. 50.	Prísloví a propovědky odnášejí se k poměrům soudců a právníků	115
§. 51.	Mnohá přísloví odnášejí se k poměrům vojenstva	116
§. 52.	Prísloví podávají úsudky lékařství se týkající	117
§. 53.	Prísloví narážejí na osoby v úřadech postavené	118

Rozvrh pátý.

§. 54.	Propovědi a přísloví na život duchovní dokonalosti se vztahující	118
--------	--	-----

Kapitola čtvrtá.

Památné a hlubokomyslné propovědi vzdělanců vůbec.

	Str.
§. 55. Některá připodobnění	132
I. Přídavek.	
Klasobraní přísloví v pořádku abecedním	134
II. Pořekadla:	
a) v rubriky	158
b) dle abecedy položená	167

Kapitola pátá.

Uvarování krivého výkladu a nedorozumění přísloví a pořekadel obecných.

Připomínky k tomu 1—14	174
Závěrek	178

Janda Josef, *Bojem k vítězství*. Povídka z francouzského M. Foucaulta. Cena 35 kr.

— *Matka a syn*. Novela dle franc. V. Nottreta. Cena 20 kr.

Konrad K., *Fanny Pittarová čili Šťastný návrat do Církve katolické*. Cena 16 kr.

Kopřiva Petr, *Do Kartouz*. Obraz z truchloher života. Řada I. *Matčina kletba*. (II. vyd.) Cena 70 kr.

Řada II. *Memoary kocoura*. (II. vyd. v tisku.) Cena 70 kr.

— *Kalendář pro živé a mrtvé duše*. Ročník I Cena 1 zl. Ročník II. Cena 1 zl.

Kořínek J., *Úvahy o Karlu IV*. Cena 5 kr.

Koželuha Fr. Jar., *František Palacký*. Upomínka na jeho cestu ve východní Moravě. Stránek 60, cena 10 kr.

Mužik Antonín, *Listy o Bosně, zemi a národu*. Cena 24 kr.

Kufnerová J., *Sibylla*. Román. Cena 1 zl 10 kr.

Novák Tomáš, *Úvahy o sv. Janu Nepomuckém*. Cena 24 kr.

Pakosta Vojtěch, *Bohatství bez ctností*. Obraz ze života naší doby. Cena 20 kr.

— *Jermola*. Obrazky ze vsi. Cena 73 kr.

— *Krejčův novinář*. Obraz ze života naší doby. Cena 18 kr.

— *Na rozcestí*. Obrázek ze vsi. Cena 40 kr.

— *Přjavy na zdravém těle*. Obraz ze života naší doby. Cena 12 kr.

— *V sousedství*. Obrázek ze života. Cena 30 kr.

Podlaha Jan Václ., *Ježíš ve světle pravdy a ve světle zdravého rozumu*. Cena 60 kr.

Pohunek Frant., *Žebrák Luka*. Povídka z vesnického života. Cena 85 kr.

Roškot Jan Kř. Obraz staropohanské t. j. řecké a římské společnosti před Kristem Pánem. Cena 50 kr.

Souhrada J., *Lilie Šumavská*. Obraz ze života. Cena 24 kr.

— *Mařenka*. Obraz ze života. Cena 18 kr.

— *Mrzákovy zápisky*. Obraz ze dnů našich. Cena 30 kr.

— *Odhod českého kněze do Ameriky*. Obrázek ze života. Cena 14 kr.

— *Pán raní — Pán hojí*. Obrázek ze života vesnického. Cena 15 kr.

— *Pout do Celly Panny Marie*. Obraz ze života. Cena 15 kr.

— *Před oddavkami*. Obraz ze života pro život. Cena 18 kr.

— *Ze železnice*. Obrázek ze života. Cena 10 kr.

— *Večerní zábavy*. Sedmero obrázků ze života. Cena 18 kr.

Štule Václav probošt, *Děje a osudy mistra Jana Husi z Husince*. Cena 60 kr.

— *Sedmero proutkův ze spisův M. Jana Husi*. Cena 16 kr.

— *Vlast a Církev čili Může-li vlastencem býti katolík?* Cena 10 kr.

— *Z paláce a kláštera*. Obraz ze života blah. Anežky Přemyslovny. Cena 60 kr., v lipské vazbě 80 kr., totéž na velinovém papíře v téže vazbě a zlatou ořízkou 1 zl. 40 kr.

Syrůček Antonín, *Kosa na kámen čili Milujme se, nedejme se!* Cena 24 kr.

V. J. Kř., *Císař Karel IV., otec vlasti*. Cena 56 kr.

— *Proč císař Karel IV. otcem vlasti sluje*. Cena 24 kr.

 Většina těchto zajímavých, poslední dobou vyšlých spisů jest zároveň tuhou vazbou opatřena a hodí se tudíž obzvlášť pro farní a obecní knihovny. Kdož by pak vybral sobě a objednal u nás najednou rozličných těchto spisů za 10 zl., povolíme mu srážku 40%.

Nákladem naším vyšly právě
následující zábavné spisy:

VÝCHOD.

Obrázky cestopisné

vydané na památku cesti

Jeho Velič. císaře Františka Josefa I.
k hrobu Spasitele.

Sestavil

Antonín Dudík,
farář ve Výškově.

110 stran v 8°. Cena 40 kr.

ROZMANITOSTI.

Sbírka povídek z kruhů rodinných
od

E. Souvestra.

92 stran v 8°. Cena 28 kr.

V nejbližší době vyjdou taktéž naším nákladem
sebrané spisy oblíbeného belletristy Vojtěcha Pa-
kosty, poučného a zábavného obsahu pod názvem:

Z našich dědin.

Cyrillo-Methodějské kněhkupectví
(J. Zeman a spol.) v Praze.